

**ВАЗОРАТИ ТАНДУРУСТӢ ВА ҲИФЗИ ИҶТИМОИИ АҲОЛИИ
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

МД «ПАЖУҲИШГОҲИ ТИББИ ПРОФИЛАКТИКИИ ТОҶИКИСТОН»

Бо ҳуқуқи дастнавис

ТДУ 616.97:616-084/629.5.083.7:325.1(575.34/.35)

ҚУРБОНОВ НАЗРАЛӢ ТАЛАБОВИЧ

**ТАКМИЛИ ТАДБИРҲО ОИД БА ПЕШГИРИИ БЕМОРИҲОИ ЗУҲРАВӢ
ДАР БАЙНИ ГУРӮҲҲОИ ОСЕБПАЗИРИ АҲОЛӢ**

Диссертатсия

барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои тиббӣ аз рӯи ихтисоси

14.02.03 – Сихатии ҷомеа ва тандурустӣ

Роҳбари илмӣ:

доктори илмҳои тиб

Ғоибов Амонулло Ғоибович

Душанбе – 2025

МУНДАРИЧА

МУҚАДДИМА	5
ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ	13
БОБИ 1. ВАЗЪИ ЭПИДЕМИОЛОГИИ СИРОЯТҲОИ ЗУҲРАВӢ ВА ПЕШГИРИИ ОНҲО (ШАРҲИ АДАБИЁТ)	19
1.1. Баъзе паҳлуҳои таърихӣ масъала	19
1.2. Хусусиятҳои муосири вазъи эпидемиологии сироятҳои зуҳравӣ	27
1.3. Нақши сироятҳои зуҳравӣ дар солимӣи репродуктивӣ	30
1.4. Пешгирии сироятҳои зуҳравӣ омили нахустини ҳифзи тандурустӣ дар ҷомеаи муосир.....	32
1.5. Пешгирии сироятҳои зуҳравӣ ва таъмини солимӣи репродуктивӣи ҷинсӣ вазифаи аввалиндараҷаи тандурустӣи ҷамъиятӣ	40
БОБИ 2. МАВОД ВА УСУЛҲОИ ТАҲҚИҚОТ	52
2.1. Методологияи таҳқиқот. Маводҳо ва марҳалаҳои таҳқиқот.....	52
2.2. Методҳои таҳлили омории таҳқиқот	57
БОБИ 3. ТАҲЛИЛИ ВАЗЪИ СОҶАИ ТАНДУРУСТӢ ВА ҲИФЗИ ИҶТИМОИИ АҲОЛИИ МИНТАҚАҲОИ ҶАНУБИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН.....	62
3.1. Бемориҳои сироятӣи зуҳравӣ дар минтақаҳои ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистон тӯли солҳои 2015 - 2021	88
3.2. Сатҳи сироятҳои зуҳравӣ дар минтақаҳои ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистон.....	93
3.3. Равишу технологияҳои муосири пешгирии сироятҳои зуҳравӣ	99
3.3.1. Пешгирии аввалия	103
3.3.2. Пешгирии дуюмдараҷа	105

БОБИ 4. НАТИҶАИ ПУРСИШИ ИҶТИМОИИ ГУРҶҲОИ ОСЕБПАЗИРЕ, КИ БА МУТАХАССИСОНИ СОҶАВӢ, АЗ ҶУМЛА БА ДУХТУРОНИ МИНТАҚАВӢ МУРОҶИАТ КАРДААНД.....	110
4.1. Басомад ва сохтори сироятҳои зуҳравӣ дар миёни мардону занони таҳти таҳқиқ.....	117
4.2. Тавсифи бемориҳои зуҳравии ҳамроҳ дар гурӯҳҳои мрдон ва занони таҳти таҳқиқ.....	121
4.3. Тарзи ҳаёти солим–асоси пешгирии бемориҳо ва таъмини солимии аҳоли дар миёни мардону занони таҳти таҳқиқ.....	123
4.4. Арзёбии самаранокии татбиқи барномаҳои мақсадноки пешгирии сироятҳои зуҳравӣ	131
БОБИ 5. САМАРАНОКИИ БАРНОМАҲОИ МАҚСАДНОКИ ПЕШГИРӢ АЗ ПАҲНШАВИИ БЕМОРИҲОИ ЗУҲРАВӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН.....	135
5.1. Технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ ҳамчун воситаю чораҳои пешгирикунанда дар фаъолияти диспансерҳои вобаста ба профилактикаи бемориҳои пӯсту зуҳравӣ ва муассисаҳои КАТС	135
5.2. Пешгирӣ ва назорати бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла сироятҳои зуҳравӣ.....	140
БОБИ 6. МУҲОКИМАИ НАТИҶАҲОИ ТАҲҚИҚОТ.....	145
ХУЛОСАҲО	155
ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАҲО	156
РӢҲАТИ АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА	158
ИНТИШОРОТ АЗ РӢИ МАВЗӢИ ДИССЕРТАТСИЯ.....	181

НОМГЎИ ИХТИСОРАҶО

АОНПҚТ	- Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон
БПНМ	– Бемории пайдошудаи норасоии масуният
ВАО	- Воситаҳои ахбори омма
ВНМО	– Вируси норасоии масунияти одам
ИДМ	– Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил
КАТС	– Кумаки аввалияи тиббии санитарӣ
МТТҲС	– Маркази ташаккули тарзи ҳаёти солим
МҚКБП ва УТ	– Маркази ҷумҳуриявии клиникии бемориҳои пӯст ва узвҳои таносул
МТП	Муассисаҳои тиббии профилактикӣ
НТ	Нашъамандии тазриқӣ
СБМ	– Созмони Байналмилалӣ Муҳочират
СО	– Сирояти оташак
СР	– Солимии репродуктивӣ
СГ	– Сирояти гонококкӣ (сӯзок)
СТ	– Сироятҳои таносулӣ
СУГ	– Сирояти урогениталӣ
СХ	– Сирояти хламидӣ
СҒД	– Созмонҳои ғайридавлатӣ
ТУТ	- Ташкилоти Умумиҷаҳонӣ Тандурустӣ
ТҲС	– Тарзи ҳаёти солим
ФАО	– Ташкилоти озуқа ва кишоварзии СММ
ФР	- Федератсияи Россия
ШХШМ	– Шахсоне, ки хизматҳои шахвонӣ мерасонанд
ЮНИСЕФ	– Хазинаяи Кӯдакони СММ
ЮСАИД	– Агентии ИМА оид ба рушди байналмилалӣ
ICAP	– Маркази Кумақрасонии Донишгоҳи Колумбияи ИМА оид ба пешгирии ВНМО

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуи таҳқиқот. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон чунин зикр кардаанд: «Дар кишвари соҳибистиклоли мо саломатии мардум боигарии давлат ва ҷузъи таркибии ҳадафҳои стратегии он доништа шудааст»¹.

Яке аз самтҳои афзалиятноки ниҳодҳои баҳши тандурустӣ, ки ҳамвора аз ҷониби Ҳукумати ҷумҳурӣ дастгирӣ ёфтааст масъалаҳои ҳифзи саломатии аҳоли, пешгирии бемориҳои иҷтимоӣ, аз ҷумла бемориҳои зухравӣ, инчунин беҳтар намудани дастрасӣ ба ёрии тиббӣю иҷтимоӣ мебошад. Ин ташаббусҳо ба баланд бардоштани сифати зиндагии аҳоли, коҳиш додани сатҳи камбизоатӣ ва расонидани кумаки муассиртари соҳаи тандурустӣ нигаронида шудаанд [Ғоибов А.Г., 2016].

Солҳои аввали гузариш аз низоми Шуравӣ ба давраи истиқлолият, дар пайи воқеоти маълум, аз қор мондани қорхонаҳо, муҳочирати меҳнатӣ дар кишвар зиёд ба вуқӯъ омад. Маҳз дар ҳамин давра баланд шудани сатҳи омилҳои ҳатарноки рафтор, наҷъамандӣ, майзадагӣ, оиладоршавии бармаҳал, таваллуди бе ақди никоҳ, коҳиш ёфтани нақш ва мақоми оила назаррас гардид. Паҳнашавии сироятҳои таносулӣ дар байни ғуруҳҳои осебпазири аҳоли, аз ҷумла муҳочирони меҳнатӣ боиси бад шудани нишондодҳои саломатӣ, афзоиши хароҷоти буҷети оилавӣ, сар задани зуроварӣ дар оила гардида, имрӯз мушкилоти тиббӣю иҷтимоӣ боқӣ мемонад.

Ҳифзи тандурустии аҳолиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷорабиниҳои васеи тиббӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ, аз ҷумла тадбирҳои профилактикӣ таъмин мекунанд. Дар давраи ҷаҳонишавӣ, бӯҳрони ҷаҳонии молиявӣ ва афзоиши камбизоатӣ омилҳои зиёди ҳатароваре ба вуҷуд омадаанд, ки бе ҳеҷ шакку шубҳа ба саломатии аҳоли таъсир мерасонанд.

Дар байни онҳо ғуруҳҳои осебпазири аҳоли, хусусан муҳочирони қорӣ мавқеи ҳосаеро ишғол мекунанд, ки боиси оқибатҳои ғуноғуни иҷтимоӣ хоҳад

¹Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ. Манбаи интернетӣ: <http://www.president.tj/node/192>. Дастрасӣ – 23.12.2022.

гашт. Дар ҷомеаи муосир сабаби афзоиши бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла дар минтақаҳои мухталифи ҷумҳурӣ, аксаран аз набудани шугли доимӣ, даромади нокифоя, сатҳи пасти зиндагӣ ва дараҷаи маълумотноки вобаста аст [Ғоибов А.Г., 2017; Аҳмедов А.А., 2018].

Инсон дар раванди зиндагӣ барои интиҳоб ва омӯхтани касби дӯстдошта, такмили дониш, даст ёфтан ба ҳадафҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ бештар бар он мекӯшад, то ин ки ба муҳочират рӯ оварад. Имрӯз таъсири манфӣ ва таҳдиди раванди муҳочирати меҳнатӣ ба маънавияту ахлоқи ҷомеа, рафтори ҷавонон, аз ҷумла гурӯҳҳои осебпазири аҳоли эҳсос мегардад [Нац.стратегия 2016; Отчет Мин. труда...2018; Бобоходжаева, М.О., 2019,]. Сатҳи баланди хатарҳои рафторӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, аз ҷумла дар миёни муҳочирони меҳнатӣ ба паҳншавии бештари бемориҳои зуҳравӣ мусоидат менамояд [Демикова, 2016. Мазлов, 2018,].

Ҳуҷҷатҳои расмӣ Ташкилоти Умумиҷаҳонии Тандурустӣ (ТУТ) ва нашрияҳои илмӣ аҳамияти пажӯҳишҳои бемориҳои таносулиро баҳусус дар байни муҳочирони корӣ, ки як масъалаи муҳими беҳдошти ҷомеа маҳсуб мешавад, қайд мекунанд [Европ. реком...,2013; Цели устойчив..., 2016; Глобал. стратегия 2016; Обзор Нац. прог..., 2016; Саидзода, 2021].

Пешгирии бемориҳо яке аз вазифаҳои асосии соҳаи тандурустӣ ба шумор меравад. Дар баробари ин, баъзе самтҳои фаъолияти профилактикӣ дар ниғаҳдории тандурустии амалӣ то ҳол татбиқ наёфта, бо сабабҳои гуногун танҳо ба сурати як эълумия боқӣ мемонанд, ки аксарияти онҳо дар сатҳи ибтидоӣ қарор доранд [Бобоходжаева М.О., 2016; Ғоибзода М.А., 2018; Зоиров П.Т., 2019].

Бемориҳои зуҳравӣ яке аз проблемаҳои таъхирнопазири тибби муосир мебошад. Онҳо омилҳои умумии хавфи марбут ба шаклҳои рафторро фаро гирифтаанд. Махсусияти ин проблема ба робитаи он бо равандҳои иҷтимоие бастагӣ дорад, ки дар ҷомеа ба амал меоянд. Ҳамзамон воқеияти иҷтимоию иқтисодии кишвар ба ташаккули рафтор, дар навбати аввал ба рафтору кирдори ҷавононе, ки ба шароити нави зиндагӣ мутобик шуда наметавонанд, ҳамчунин

ба гурӯҳҳои осебпазир аз нашъамадӣ ва бемориҳои зухравӣ таъсири амиқ мерасонад [Зоиров П.Т., 2021].

Зарурати назорати саломатии гурӯҳҳои осебпазирӣ аҳоли дар шароити болоравии мавҷи муҳоҷират дар саросари ҷаҳон ва тадриҷан афзоиш ёфтани шумораи муҳоҷирони қорӣ аз кишварҳои узви Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил (ИДМ) ба Федератсияи Русия, инчунин ба дигар кишварҳои хориҷи наздику дур меафзояд [Қосимов О.И., 2010; Инф, перед. путем..., 2019, Кубанов А.А., 2019].

Дар ҳақиқат, бино бар мушкилоти демографӣ норасоии неруи қорӣ қариб дар тамоми минтақаҳои Федератсияи Россия (ба ҷуз Кавказ) ба назар мерасад. Талабот ба қувваи қорӣ, махсусан дар хоҷагии қишлоқ, сохтмон, хизматрасонии коммуналӣ, истеҳсолот, бахши иҷтимоӣ ва маишӣ хеле зиёд аст. Дар соҳаҳои номбурда бештар гурӯҳҳои осебпазирӣ аҳоли аз кишварҳои Осиёи Миёна қору фаъолият мекунанд.

Дар сурати Федератсияи Россияро тарк намудани муҳоҷирони меҳнатӣ мушкили норасоии қувваи қорӣ ба миён меояд, ки ба раванди рушди иқтисодиёти Россия зарбаи сахт хоҳад зад. Аз ҷумла, заминаи густариши босуръати муҳоҷирати меҳнатии хориҷии беш аз 1 миллион нафарро паст шудани сатҳи зиндагӣ, афзоиши бекорӣ ва ҷустуҷӯи даромади алтернативӣ ташкил медиҳад, ки ангеҷаҳои аслияш, пеш аз ҳама, дар деҳоти Тоҷикистон нухуфтаанд [Қосимов О. И., 2016].

Имконияти вуруди бидуни раводид ба аксари кишварҳои ИДМ ба ҷанбаи ғайриқонунии гурӯҳҳои осебпазирӣ аҳоли мусоидат менамояд, ки бар рӯйи омилу ангеҷаҳои тиббӣ, иҷтимоӣ ва ҳуқуқӣ устувор гаштаанд. Илова бар ин, таҳқиқоти солҳои охир собит кардаанд, ки дар 36,5% ҳолатҳо гурӯҳҳои осебпазирӣ аҳоли дар бораи қоидаҳои санитарӣ, пешгирии бемориҳои сироятӣ ва техникаи беҳатарӣ маълумоти кофӣ надоранд [Саидзода Б.И., 2021; Рузиев М.М., 2022].

Дар давраи гузариш ба иқтисоди бозорӣ давлатҳои аъзои ИДМ бештар ба мушкилоти ҳосси камбизоатӣ ва хавфи аз даст додани саломатӣ дучор шудаанд,

ки тибқи ҳуҷҷатҳои расмӣ ТУТ омили коҳишёбии сатҳи солимӣ ва афзоиши бемориҳои аз ҷиҳати иҷтимоӣ хатарнок, аз ҷумла бемориҳои пӯсту зуҳравӣ ба шумор меравад [Исоева М.С., 2020; Зоиров П.Т., 2021].

Бар асари ин падида муҳочирони меҳнатӣ таҳти фишорҳои мақомоти дахлдори ҳифзи ҳуқуқ, таъйиқи рӯҳию равонӣ қарор мегиранд, ки чунин ҳолат аксаран боиси пайдоиш ва инкишофи бемориҳои гуногун, осебҳо, маъюбшавӣ, аз ҷумла зиён дидани ҳолати рӯҳию равонии онҳо мегардад. Дар натиҷа муваффақиятҳои воқеии вобаста ба вазъи саломатии аҳоли аз ҷумла муҳочирони меҳнатиро, ки дар кишварҳои гуногун будубоши муваққатӣ доранд, аз рафтор ва дараҷаи ғайриодатӣ дар самти ташаккули тарзи ҳаёти солим (ТҲС) ҷўё шудан лозим аст [Ғоибов А.Г., 2019].

Аз ин ҷиҳат саломатии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли бо доштани омори нокифоя роҷеъ ба ин масъала барои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз захираҳои меҳнатии зиёд бархӯрдор буда, дар он раванди коҳишёбии нақши анъанавии ниҳоди оилавӣ, афзоиши сатҳи талоқи ғурупошии оилаҳо, ҳодисаҳои гирифтӣ шудан ба бемориҳои зуҳравӣ, авҷ гирифтани бемориҳои музмин, инчунин маҷруҳшавӣ ва маъюбшавии муҳочирон идома дорад, ба масъалаи ниҳоят мубрами саломатии аҳоли ва тандурустии ҷамъиятӣ таъдил меёбад. [Приказ Мин.здрав.РТ №97, «Об амбулаторном обсл. и леч. больных с ИППП», «О синдромном подходе к ведению больных ИППП», 2003].

Гурӯҳҳои осебпазири аҳоли аз ҷиҳати сироятҳои зуҳравӣ (истеъмолкунандагони маводи муҳаддир, майзадаҳо, танғурушон, шахсони бидуни макони доимии зист ва ғайра) дар ин замина бахши асосиро ташкил медиҳанд. Гурӯҳи мазкур дорои хатарҳои зиёди рафторӣ буда, имкони ба вуқӯ пайвастанӣ ин амалҳои номатлуб дар шароити ҷудо шудан аз муҳити иҷтимоӣ фарҳангӣ, қатъи издивоҷ ва сардшавии муносибатҳои оилавӣ бештар фароҳам меояд [Рузиев М.М., 2016].

Дар раванди босуръати пешрафти иқтисоди бозорӣ, ислоҳоти номуваффақи иҷтимоӣ, баланд шудани сатҳи бекорӣ, коҳиш ёфтани даромадҳои аҳоли, афзоиши факр ва ба муҳлати тулонӣ дар муҳочирати

меҳнатӣ қарор доштан боиси тағйир ёфтани ҳолати равонӣ ва рафтори гурӯҳҳои осебпазири аҳолии мегардад.

Феълан вазъи саломатии гурӯҳҳои осебпазири аҳолии зимни ҷой доштани омори носоҳеҳи идороти дахлдор, масъалаи солимӣ ва тандурустии тамоми аҳолии мамлакат, ки дорои захираҳои зиёди меҳнатӣ буда, дар он пастравии нақши ниҳодҳои муҳими иҷтимоӣ, болоравии сатҳи бемориҳои зухравӣ ва шиддатёбии бемориҳои давомдор ба мушоҳида мерасад, ба як масъалаи доғи рӯз табдил ёфтааст [Нац. стратегия здоровья насел. РТ на период 2010-2020г, 2010; Анализ забол. и проф. ИППП, 2018; О Нац. прогр. форм-я зд-го образа жизни в РТ на 2022-2026 г, 2021].

Аз ҷумлаи омилҳое, ки боиси афзоиши сироятҳои номбурда гаштаанд, ба вежа бемориҳои ҳамрадиферо ба забон оварданим, ки саранҷом ба коҳиш ёфтани масунияти инсон бурда мерасонанд [Жильцова Е.Е., 2013; Барышков К.В., 2015; Романова О.В., 2018; Абдурахманов А.Р., 2019].

Айни замон бемориҳои зухравӣ дорои хусусиятҳои хоси равишманд буда, ба шакли «ягона» ва «омехта» дар миёни мардону занони синну соли репродуктивӣ зоҳир мешавад. Паҳн шудани сатҳи сироятҳои гоноккоӣ, хламидиоз, уреоплазмоз, трихомониаз ба назар расида, инчунин як қатор оризаҳое муқаррар гаштаанд, ки дар натиҷаи омезиши онҳо ташхису табобати шахсони сироятёфта мушкил мегардад [Джалилова А.Н., 2016; Бондаренко Г.М., 2016; Скрипкин Ю.К., 2017; Асхаков М.С., 2018].

Бар замми ин, аҳамияти иҷтимоии бемориҳои зухравӣ дар он зухур меёбад, ки бемориҳои мазкур ба коҳиш ёфтани иқтидори меҳнатӣ ва солимии репродуктивии аҳолии оварда мерасонанд. Ҳифзи солимии репродуктивии ҷавонон, ба вежа гурӯҳҳои осебпазири аҳолии, чораю тадбирҳои тақмил додани роҳҳои дастрасӣ ба кумакҳои босифати тиббию маърифатӣ, мусаллаҳ гардонидани онҳо бо донишҳои муосир дар заминаи масъалаҳои солимии репродуктивӣ ва тағйири рафтор зарур менамояд [Қосимов О.И., 2012; Карпов Е.И., 2017; Саидзода Б.И., 2022].

Дар марҳалаи кунунӣ бемориҳои зухравӣ ҳамчун проблемаи умумимиллӣ боқӣ мемонад [Мавров Г.И., 2018]. Афзун бар ин, иттилооти густардае роҷеъ ба коҳиши фазояндаи бақайдгирии ин намуди бемориҳо ба чашм меҳӯрад [Иванова М.Р., 2017; Потееаев Н.Н., 2021]. Ҳамчунин тӯли 5 соли охир таркиби мубталошавӣ ба сироятҳои номбурда дар кишварҳои мухталиф тағйир ёфтааст [Демехова .О.В..2016].

Дар доираи татбиқи чорабиниҳои стратегияи миллӣ ва барномаҳои мақсаднок оид ба пешгирии бемориҳои зухравӣ тӯли солҳои охир заминаҳои моддӣ-техникии диспансерҳои пӯсту зухравӣ беш аз пеш иқтидор пайдо карда, методҳои муосири пешгирӣ ва табобати бемориҳои касбӣ татбиқ мегарданд, системаи мониторинг ва пешгӯиҳои вазъи эпидемиологӣ такмил меёбанд [Кубанова А.А., 2015, 2018; Муҳаммадиева К.М., 2020; Саидзода Б.И., 2021].

Дар робита бо ин технологияҳои навини таҳлилу баррасии эпидемиологӣ ва нишондиҳандаҳои сифати кори табибони бемориҳои занонаву мутахассисони амалияи умумӣ ва духтурони диспансерҳои пӯсту зухравӣ оид ба пешгирии бемории оташаки ҳомиладорону навзодон таҳия ва амалӣ гардид [Қиёсов И.А , 2015, Салимзода Н.Ф., 2016; Малова И.О , 2017].

Ҳамзамон ба ташҳиси бармаҳал ва табобату пешгирии бемориҳои зухравӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли ва аъзои оилаҳои онҳо аҳамияти калон дода мешавад. Дар маҷмӯъ, ба проблемаҳои пешгирии бемориҳои зухравӣ диққати олимони пешбари соҳа дар кишвар беҳтар гардидааст [Бобоходжаева М.О. 2013; Ғоибов А.Г., 2016; 2018; Здоровье население РТ, 2020; Зоиров П.Т., 2021].

Тибқи қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба номгӯии бемориҳои аз нигоҳи иҷтимоӣ муҳим, ки барои атрофиён хатардоранд, бемориҳои зухравӣ илова карда шуданд [Постан. Правит.РТ “ О страт.охраны здоровья населенияРТ на 2022-2026г, 2021]. Дар аини ҳол проблемаи мазкур диққати махсуси мутахассисонро оид ба пешгирӣ ва паҳншавии онҳо тақозо менамояд.

Бемориҳои (сироятҳои) зухравӣ қобили идора ба ҳисоб рафта, то кунун як қатор барномаҳои миллии қабулшуда оид ба назорату пешгирии бемориҳои

сироятӣ, аз ҷумла ВНМО/БПНМ нишон доданд, ки ин ҳолат зарурати идома додани чорабиниҳои пешгирикунандаро дар ҳама сатҳҳо тасдиқ мекунад [Лукьянов Н.Б.. 2011; Манапова Э.Р, 2019;].

Дарачаи азхудшудаи масъалаи илмӣ. Дар адабиёти соҳавӣ маводи илмӣ оид ба ҷанбаҳои тиббӣ-иҷтимоии бемориҳои зуҳравӣ ва дигар бемориҳои уrogenиталӣ аз нигоҳи иҷтимоӣ масъалаи муҳим ва ҷиддӣ маҳсуб меёбад. Аммо масъалаҳои вобаста будани сатҳи гирифтор шудани аҳоли ба бемориҳои мазкур вобаста ба синну сол, шуғлу пеша, ҷойи истиқомат ва хусусиятҳои рафтории садҳо ҳазор нафар муҳоҷирони меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хориҷи кишвар бар пояи барномаҳои мақсадноки пешгирикунанда ҳануз мавриди омӯзиш, таҳлил ва арзёбӣ қарор нагирифтаанд [Платонов, 2007; Междун. стат. квалиф.болезни, 2014]. Дар чараёни таҳқиқот душвории мавҷудаи соҳа ва комёбиҳои Хадамоти санитарӣ, аз ҷумла дерматовенерологӣ омӯхта шуда, аҳамияти натиҷаҳои воқеии бахши тандурустӣ барои минтақа ва ҷомеа аз нуқтаи назари иқтисодию иҷтимоӣ ҳамчун унсурҳои муҳим баррасӣ гашта, ба асоси далелҳои воқеӣ арзёбӣ шуданд [Акышбаева К.С., 2016; Асхаков М.С., 2017; Кисина В.И., 2017].

Ҳамаи ин омилҳо дар маҷмӯъ мубрам будани мавзӯи таҳқиқотро нишон медиҳанд. Коркарди муносибатҳои нав ва такмил додани роҳҳои пешгирии аввалияи мубталогардӣ ба бемории таносулӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли масъалаи мубрам ва рӯзмарра маҳсуб меёбад.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо), мавзӯҳои илмӣ. Диссертатсия дар доираи татбиқи мавзӯи илмӣ-таҳқиқотии МД «Пажӯҳишгоҳи тиббию профилактикии Тоҷикистон», фармоиши Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти № 713 аз 20-уми декабри соли 2008 «Дар бораи пурзӯр намудани кор бо паҳншавии бемориҳои пӯст ва сироятҳои бо роҳи алоқаи ҷинсӣ гузаранда», инчунин «Барномаи давлатии рушди соҳаи тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии вилояти Хатлон барои солҳои 2021-2025» ба иҷро даромадааст, ки нуктаҳои меҳварияш тавассути Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти №704 аз 31-уми декабри соли 2020 ба

тасдиқ расида, самтҳои афзалиятноки таҳқиқотҳои илмиро дар соҳаи саломатии аҳоли ва тандурустии ҷамъияти муайян менамоянд.

Пайомадҳои ислоҳоти иҷтимоию иқтисодӣ, боло рафтани сатҳи мизони бемориҳои барҳоста аз ҷанбаи иҷтимоӣ, камбизоатӣ, коҳиш ёфтани даромадҳои молии аҳоли, ки ба муҳочирати иҷбории меҳнати рӯ овардани неруҳои кориро ангишиш дода, фаъол шудани бозори танфурушӣ заминасозӣ намудааст, мубрам будани таҳқиқоти мазкурро мушаххас месозад.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсади таҳқиқот. Такмили тадбирҳо оид ба пешгирии бемориҳои зухравӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли.

Вазифаҳои таҳқиқот:

- 1) Омӯзиши вазъи эпидемиологӣ оид ба бемориҳои зухравӣ, ки тӯли солҳои 2015-2021 ба вучуд омада;
- 2) Таҳқиқоти вобаста ба вежагии равандҳои муҳоҷирати меҳнатӣ ва таъсири онҳо ба сатҳи гирифторшавӣ ба бемориҳои зухравӣ;
- 3) Муайян кардани дараҷаи хавфи рафтори гурӯҳҳои осебпазири аҳоли дар мамлакатҳои гуногун бо будубоши муваққатӣ ва зисти доимӣ;
- 4) Таҳия ва пешниҳоди тавсияву дастурҳо оид ба пешгирии сироятҳои зухравӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли.

Объекти таҳқиқот. Ба сифати объекти таҳқиқот ҷавонон ва гурӯҳҳои осебпазири аҳоли аз шаҳру ноҳияҳои минтақаҳои ҷануби Тоҷикистон интихоб шудаанд, ки замоне дар муҳоҷирати меҳнатӣ қарор доштанд.

Мавзӯи таҳқиқот. Вазъи саломатӣ, муносибатҳои оилавӣ, таҳсилот, муроҷиати гирифторони бемориҳои зухравӣ, инчунин аъзои оилаҳои онҳо ба муассисаҳои тиббӣю профилактикӣ ҷиҳати дастбӣ ба кумакҳои тиббӣю иҷтимоӣ. Дар раванди пешбурди таҳқиқот методҳои муқоисавӣ-таҳлилӣ, омӯрӣ, эпидемиологӣ, санитарияи гигиенӣ, инчунин мушоҳидаҳои бевоситаи инфиродӣ, нишондиҳандаҳои баргирифта аз ҳуҷҷатҳои иттилоотӣ-омӯрӣ истифода гашта, пурсиши сотсиологии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли анҷом ёфт.

Навгониҳои илмӣ таҳқиқот. Хусусиятҳои зерини эпидемиологии сироятҳои зухравӣ дар минтақаҳои ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистон мушаххас гашт:

1. Баъзе махсусиятҳои эпидемиологии бемориҳои сироятии зухравӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳолии дар минтақаҳои ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистон ошкор шуд;
2. Муқаррар карда шуд, ки дар байни беморони гирифтор сироятҳои зухравӣ, қисми асосиро гурӯҳҳои осебпазири аҳоли: шахсони яққабу танҳо,

ҷойи зисти номуайян, ашхоси дар ҳолати душвори зиндагӣ қарордошта ва муҳочирони меҳнатӣ ташкил медиҳанд;

3. Таъсири сатҳи маълумот, синну сол ва шуғл ба сатҳи мубталошавӣ ба бемориҳои таносулӣ: трихомониаз, хламидиоз, сӯзок ва оташак, аз ҷумла дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли тасдиқ гардид;

4. Махсусиятҳои рафтори заноне, ки дар муҳочирати меҳнатӣ қарордоранд, ҳангоми мурочиат ба духтурони акушер-гинеколог ва табиби оилавӣ вобаста ба мақоми иҷтимоӣ ва маълумоташон ба қайд гирифта шуданд;

5. Муқаррар карда шуд, ки дар байни ҳолатҳои сабтёфтаи мубталошавӣ ба сироятҳои таносулӣ аксаран сироятҳои хламидӣ ва трихомониаз, ки герпес ва папилломаҳоро дар пай доштанд, ба назар мерасанд.

Аҳамияти назариявӣ ва илмӣ-амалии таҳқиқот. Дар беҳтар гардонидани фаъолияти мутахассисони марказ(диспансер)-ҳои пешгирии бемориҳои пӯст ва узвҳои таносул саҳми муассисаҳои КАТС, марказҳои соҳавӣ ва намояндагии мақомоти маҳалли ҳокимияти давлатӣ (ҷамоатҳо) ошкоро зоҳир мешавад. Ҳамчунин аҳамияти пажӯҳиши мазкур дар татбиқи соатҳои иловагӣ ва факултативӣ зимни тарҳрезии барномаҳои таълимии синфҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, литсейҳо, гимназияҳо, муассисаҳои миёна ва олии касбӣ (равияи ғайритиббӣ), масоили ташакулёбии тарзи ҳаёти солим оид ба пешгирии сироятҳои таносулӣ дар байни наврасону ҷавонон ба маротиб муҳим мебошад.

Аҳамияти назариявии натиҷаҳои таҳқиқоти мазкур дар асоси талаботи тибби собитшуда ба сабт расид. Инчунин бори аввал дар минтақаҳои ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистон самаранокии чорабиниҳои пешгирикунанда дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, аз ҷумла муҳочирони меҳнатӣ ба асоси далелу рақамҳои қиёсии собитшуда таҳқиқу арзёбӣ шудаанд.

Муқаррароти назариявӣю методӣ ва дастурамалу тавсияҳое, ки пешниҳод мегарданд, дар баланд бардоштани савияи донишу малакаи касбии мутахассисони диспансерҳои пешгирии бемориҳои пӯсту зухравӣ, коршиносони марказҳои тиббию профилактикии зинаи аввали хизматрасонӣ

тартиб ёфтаанд. Самтҳои афзалиятноки пешгирӣ муайян гашта, тавсияҳо оид ба пешгирӣ, ташҳиси бармаҳалли бемориҳои зухравӣ ва бемориҳои соматикӣ, аз ҷумла омосҳои бадсифати узвҳои репродуктивӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли таҳия гардиданд.

Нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

1. Вазъи душвори эпидемиологии сироятҳои зухравӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли;
2. Таъсири шуғлу пеша ва шароити номусоиди зиндагии ҷавонон дар муҳоҷирати меҳнатӣ ба сатҳи сироятпазирӣ онҳо;
3. Дарачаи гирифтӣ шудани аҳолии минтақаҳои ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистон ба сироятҳои зухравӣ дар солҳои 2015-2021;
4. Коркарди ҷораҳои самаранок оид ба пешгирии сироятҳои зухравӣ ва роҳи равишҳои коҳиш додани пайомадҳои иҷтимоӣ он дар миёни гурӯҳҳои осебпазири аҳолии минтақаҳои ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистон;
5. Усулҳои татбиқи барномаҳои соҳавӣ, ки ба ташаккули тарзи ҳаёти солим ва пешгирии сироятҳои зухравӣ дар миёни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли аз минтақаҳои ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистон нигаронида шудаанд.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳо. Таҳқиқот тавассути методи махсуси аз ҷониби муаллиф таҳиягардидаи омӯрӣ гузаронида шудааст. Бо мақсади расидан ба ҳадафҳои таҳқиқ ва ҳалли фасли вазифаҳои пажӯҳиш методҳои имрӯзаи таҳлили омӯрӣ, ҷамъоварӣ ва коркарди нишондиҳандаҳои омӯрӣ истифода бурда шудаанд. Ҳолатҳои мубталогардӣ ба бемориҳои зухравӣ дар асоси методи муқоисавӣ-таҳлилӣ бо нишондиҳандаҳои ҳамсони мамлакатҳои Осиёи Марказӣ мавриди омӯзиш, муқоиса ва таҳлил қарор гирифтаанд.

Зимни пешбурди таҳқиқоти амалӣ ва таҳлили нишондиҳандаҳои омӯрӣ шумораи шахсони таҳти санҷиш тибқи формулаҳои вобаста ба эътимоднокии натиҷаҳо муайян гардидааст.

Натиҷаҳои таҳқиқот бо истифода аз методҳои параметрию ғайрипараметрӣ ва истифодаи ҷадвалҳои электронии «Msoffice Exel 2010», инчунин маҷмӯи барномаҳои омӯрии «PASW m Statistica 6» мавриди коркарди омӯрӣ қарор дода

шуданд. Ёътимоднокӣ ва асоснокии натиҷаҳо, ҳулосаҳо, инчунин пешниҳодҳо бо ҳаҷми репрезентативии маводи аввалия асоснок карда шудааст.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ (формула ва соҳаи таҳқиқот) Мазмуну муҳтавои муқаррароти илмии диссертатсия ба шаҳодатномаи ихтисоси илмии 14.02.03 – сиҳатии ҷомеа ва тандурустӣ, инчунин шиносномаи дахлдори Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба омӯзиши ҷанбаҳои тиббию иҷтимоии пешгирии сироятҳои таносулӣ ва нигоҳдории солимии репродуктивӣ мутобиқат мекунад.

Натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дар таҳияи стратегияву барномаҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, тарҳрезии лоиҳаи «Барномаи давлатии рушди соҳаи тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии вилояти Хатлон барои солҳои 2021-2025» оид ба пешгирии бемориҳои сироятӣ, инчунин бемориҳои зухравӣ дар байни он идда аз ҷавонону гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, ки дар хориҷи кишвар қарор доранд, истифода гашт. Инчунин дар рафти таҳқиқот душворию комёбиҳои Хадамоти дерматовенерологии минтақаҳои ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистонро омӯхта, аҳамияти натиҷаи фаъолияти он дар таъмини сифати ҷорабиниҳо, идоракунӣ, тарҳрезии тадбирҳои пешгирикунандаи бемориҳои зухравӣ дар байни аҳоли аз нуқтаи назари илмӣ арзёбӣ шудааст.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ. Ҳиссаи шахсии муаллиф дар таҳияи сохтусози таҳқиқоти диссертатсионӣ, муайян кардани ҳадафу вазифаҳо зиёда аз 90 фоизро ташкил медиҳад. Муаллиф шахсан маводи аввалияро ҷамъ намуда, коркарди онро дар мутобиқат бо вазифаҳои пеши рӯи хеш ва мақсади диссертатсия ба роҳ мондааст (ҳисса 100%). Муаллиф таҳлили хусусияти бемориҳои зухравиро бо дарназардошти хусусиятҳои синнусолию касбӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли ташкил ва баргузор намуд (ҳисса 100%), пурсишнома - асбобу анҷомро барои пурсишу назарсанҷии сотсиологии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли дар муассисаҳои КАТС, диспансерҳои пӯсту зухравӣ бо мақсади пешгирӣ, сари вақт муайян кардану роҳандозӣ намудани ҷорабиниҳои профилактикӣ омода намуд. Ҳулосаҳо ва муқаррароти барои

химояи рисола пешниҳодшуда дар натиҷаи таҳлилу баррасиҳои бевоситаи илмии муаллиф таҳия шудаанд (беш аз 90,0%).

Мутобиқи нақша дар минтақаҳои Кӯлоб ва Бохтари вилояти Хатлон таҳқиқотҳои саҳроӣ чӣхати омӯхтани вазъи зиндагии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, аз ҷумла муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳо дар ду давра ба анҷом расиданд. Дар натиҷа сабабу далелҳои қаблан барои соҳа номаълум ошкор гардида, хулосаҳои зарурӣ бароварда шуд.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои таҳқиқот дар шакли мақолаҳои илмӣ, мусоҳиба, ҳисоботи илмӣ, суҳанронӣ ва гузоришҳои илмию амалӣ, дар конференсияҳои байналмилалӣ, семинарҳои илмӣ-амалӣ, инчунин дар маҳфилҳои илмӣ ироа гардида, мавриди таваҷҷуҳи мутахассисон қарор гирифтанд. Аз ҷумла зимни маҷмуаи мақолаҳои зерин:

- Конференсияи XII-уми ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи «Нақши корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ ва истифодаи технологияҳои муосир дар баланд бардоштани сифати таълиму тарбияи кормандони миёнаи тиббӣ». Муайян кардани муҳоҷирати меҳнатӣ ҳамчун мушкilotи тиббию иҷтимоӣ дар Тоҷикистон. Душанбе.-2022 (саҳ.28-30); Конференсияи XIII илмию амалӣ зери номи «Масъалаҳои актуалии нигоҳубини ҳамширагӣ дар паҳншавии бемориҳои сироятӣ». Хусусиятҳои иҷтимоӣ-эпидемиологӣ ва ҷораҳои пешгирии сироятҳои таносулӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳолии вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе.-2022.-саҳ.27-31; Конференсияи илмӣ-амалӣ зери номи «Таърихи ташаккул, ҳолати кунунӣ, дурнамои рушд». Таҳлили паҳншавии сироятҳои омехтаи зухравӣ таносулӣ дар байни муҳоҷирони меҳнатии вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон. Саратов, Федератсияи Россия.-2022.-саҳ.27-31; Конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалии LV: Илмҳои табиӣ ва тиб: назария ва амалия: «Баъзе ҷанбаҳои пешгирии сироятҳои таносулӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли аз вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон». Новосибирск, Федератсияи Россия: СибАК 2023. -саҳ. 23-31;

- Конференсияи XXI илмию амалии байналмилалӣ таҳти унвони «Сироятҳои таносулӣ ва таъсири онҳо ба солимии репродуктивии гурӯҳҳои

осебпазири аҳоли аз Ҷумҳурии Тоҷикистон». Москва. 2023. -саҳ. 41-47; Конференсияи XIV ҷумҳуриявии илмӣ – амалӣ дар мавзӯи «Тақвиятбахшӣ ва дурнамои омодагии мутахассисони миёнаи касбии тиббӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон». 2023, - саҳ. 92-98; Инчунин натиҷаҳои таҳқиқот дар семинар – машварати корӣ таҳти унвони «Беҳтар намудани вазъи шуғл ва даромади гурӯҳҳои осебпазири аҳоли дар Тоҷикистон» рӯзҳои 29 май – 2 июни соли 2023 дар ш. Душанбе пешниҳод ва баррасӣ шудаанд. Апробатсияи диссертатсияи мазкур дар ҷаласаи Шурои олимони МД «Пажӯҳишгоҳи тиббӣ ва профилактикаи Тоҷикистон» (протоколи № 11 аз 15 -уми ноябри 2024) сурат гирифт.

Интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Аз рӯйи натиҷаҳои диссертатсия 11 мақолаи илмӣ ба нашр расонида шудааст, ки 6 адади он дар нашрияҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи Олии Аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Комиссияи Олии Аттестатсионии назди Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия ба таъъ расидаанд. Инчунин дастури таълимӣ-методӣ бо номи «Пешгирии сироятҳои тавассути алоқаи чинсӣ гузаранда дар байни муҳоҷирони меҳнатӣ аз вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон» 16-уми феввали соли 2023 нашр гардид, ки мазмуну мундариҷаи он дар муассисаҳои КАТС - и минтақа инчунин диспансерҳои пешгирии бемориҳои пӯсту зуҳравӣ ба таври васеъ истифода бурда мешавад.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия дар 182 саҳифаи матни компютерӣ пешниҳод шуда, он аз муқаддима, таснифоти умумии таҳқиқот, шарҳу тавзеҳи адабиёти соҳавӣ, 6 боб, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот ва рӯйхати адабиёти истифодашудаи илмӣ иборат аст. Диссертатсия 18 ҷадвал, 5 диаграмма ва 2 расмро дар бар мегирад. Адабиёт аз 186 сарчашма иборат буда, аз ин миён 143 адад бо забони русӣ ва 43 номгӯйи дигар бо забони англисӣ таҳия гаштааст. Муҳтавои диссертатсияро 6 замима пурбортар гардонидаст.

БОБИ 1. ВАЗЪИ ЭПИДЕМИОЛОГИИ СИРОЯТҲОИ ЗУҲРАВӢ ВА ПЕШГИРИИ ОНҲО (ШАРҲИ АДАБИЁТ)

1.1. Баъзе паҳлуҳои таърихӣ масъала

Душвории баҳсу баррасиҳо дар атрофи муаммоҳои робитаи ҷинсӣ ва бемориҳои зуҳравӣ решаҳои таърихӣ дорад. Ҳаёти ҷинсӣ қаблан танҳо дар доираи никоҳи расмӣ раво буда, то имрӯз қоидаи мазкур моҳияти худро аз даст наодоаст. Ин масъала ҳануз ҳамчун як соҳаи ниҳоят фардӣ ва вежаи рафтору кирдори шахс ҳамроҳ бо мамнуиятҳову қоидаҳои сершумори анъанавии иҷтимоӣ фарҳангӣ боқӣ монда, баҳсу баррасии ошкору бепарда дар атрофи он душвор ба назар мерасад [5, 15, 31].

Дар аксари кишварҳои дунё, аз ҷумла дар ҷумҳуриҳои собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ масъалаҳои марбут ба робитаҳои ҷинсии инсон, одатан, озодона муҳокима ва баррасӣ намешуданд. Бо қабули санадҳои дахлдор, қонунҳои амалкунанда ва таъсири ақидаҳои суннати динию хурофотӣ, инчунин меъёрҳои ахлоқии миллӣ маҳдудиятҳое вучуд доштанд, ки аз ҳар гӯянда мақоли бепарда сухан гуфтан рӯйи ин мавзӯро мерабуданд [29, 41]. Дар низомҳои иҷтимоии ғолибан ҳоким бар кишварҳои Аврупо, ИМА ва Иттиҳоди Шӯравӣ, ки то даҳаи 80-уми асри гузашта тасаввуроти дахлдорро шаклу маънӣ баҳшида буданд, аз ҳар шахси болиғ интизом, шарму ҳаё, фаросат, худдорӣ ва риояи меёрҳои ахлоқиро аз ҳарими хонавода сар карда то сатҳи давлатӣ, тақозо мекарданд [25, 27, 58, 67].

Аз тарафи дигар, робитаи ҷинсӣ, қабл аз ҳама, ғаризаву ниёзи табиӣ инсон ва баҳши муҳими ҳаёти ӯ буда, ҳарими шахсии уст ва ба ҳеҷ вачҳ даҳолат ба он, чи аз нигоҳи ахлоқӣ ва чи аз ҷиҳати қонунгузорӣ мамнӯъ аст. Аз ин рӯ қоидаҳои маҳдудкунандаи сершумори иҷтимоӣ-маърифатӣ дар ҷомеаҳои суннатӣ, ба вежа дар кишварҳои исломӣ мавҷуданд, ки нуқтаи мазкур муҳокимаи ошкорову озоди ин масъаларо мушкил месозад [91, 104].

Пас аз пош хӯрдани Иттиҳоди Шӯравӣ ва ба даст овардани Истиқлоли давлатӣ дар низоми тандурустии ҳамаи кишварҳо, аз ҷумла дар Тоҷикистон

азнавсозии чиддии сохторҳои давлатӣ ва тағйир додани механизмҳои нави кор дар «иқтисоди нави бозорӣ» ба амал омад [23]. Дар ин давра вазъияти мутаноқизнаме (пародоксалӣ) ба вуҷуд омад: ҳангоме ки арзишҳои ахлоқию меъёрҳои психологӣ дар масъалаҳои равободати ҷинсӣ васеъ гардида, «монеаҳои ахлоқӣ», ё ба ибораи дигар, арзишҳои «маънавӣ» заиф шуданд, табақаҳои гуногуни ҷомеа ба амалҳои хавфнокӣ шаҳвонӣ гаравиданд, аммо муҳокимаи ошкори ин масъалаҳо дар оила, мактаб ва муассисаҳои таълимии касбӣ бо арзишҳои анъанавии ахлоқӣ иҷтимоӣ номуносиб шумурда, ба баҳсҳои ҷиддӣ дар атрофи онҳо муҳолифат карданд [98, 105, 128].

Дар аксари кишварҳои Ғарб ва Аврупо муқаррароти кодексҳои ахлоқиро ба инобат нагирифта, маърақаҳои иттилоотӣ-тарғиботӣ ва машваратҳои корӣ ба роҳ мемонданд, ки онҳо пеш аз ҳама ба бартараф кардани маҳдудиятҳои робитаҳои ҷинсии одамон, озод анҷом додани исқоти ҳама, ҳамҷинсгароӣ нигаронда шуда буданд. Бо каломии расотар гӯем, масоили марбут ба дастрасии кумакҳои иҷтимоӣ ва пешгирии бемориҳои таносулиро бидуни риояи меъёрҳои ахлоқӣ баррасӣ намекунанд [132, 134, 141].

Дар замони муосир камбудию коҳиши мизони тарбия, пастшавии таъсири оила бар рӯйи одобу ҳислатҳои намунавии насли тозадам, безътиной ба арзишҳои ахлоқӣ ва бешармии ҷавонон ба маротиб афзудааст. Ҳамзамон тасвирҳои дорони манзараҳои шаҳвонӣ, фаҳш, зӯроварӣ дар ВАО, махсусан табиғу намоиши густардаи филмҳои хориҷӣ, тарзи зиндагии озодаи ҳунармандони синамо дар шабақаҳои иҷтимоӣ ба таври васеъ ба роҳ монда шудааст. Иддае аз ниҳодҳо рамзҳои шаҳвониро табиғ мекунад. Мардум, хусусан қисме аз ҷавонон, имрӯз чунин табиғотро писандида, баъзан мепарастанд ва сабӣ доранд, то ба он пайравӣ кунанд [142, 153].

Коҳиш ёфтани ахлоқ, паст шудани сатҳи донишу ҷаҳонбинӣ, рӯй овардан ба фарҳанги бегона, авҷ гирифтани ғоҳишагӣ, ҳамҷинсгароӣ, наҷамандӣ, афзоиши бемориҳои зухравӣ, зӯроварии ҷисмонӣ ва рӯҳӣ дар оила, пошхӯрии оилаҳои ҷавон, афзудани сатҳи ҷинояткорӣ ва ғайра омилҳои мебошанд, ки

таи чанд соли охир аз масири рушду афзоиш пеш рафта, кулли чомеаи инсониро нигарон сохтаанд [41, 185, 186].

Нишондиҳандаҳои баланди бемориҳои зухравӣ бо хусусиятҳои хосси рафтори ҷавонон дар шароити нави иҷтимоӣ-иқтисодӣ, аз ҷумла бо муҳочирати меҳнатӣ дар кишварҳои мизбон робита дорад, ки фарогири будубоши муваққатист. Инчунин дур шудан аз ҳаёти муқаррарӣ, оила, пайвандон ва бесарусомонии рӯзгор, изтиробӣ доимӣ, рафтори ношоистаи кишри ҷавони чомеа, аз байн рафтани меъёрҳои ахлоқии зиндагии пешин як қатор мушкилиҳои иҷтимоиро ба бор овардааст [40]. Пойдории оила ва пайванди ногунастани он бо арзишҳои ахлоқӣ, фарҳангӣ, миллий ва меъёрҳои дигаре, давлат муқаррар намудааст, ба дараҷаи тафаккури чомеа вобаста буда, бе зоҳир гаштани эҳсоси баланди масъулият аз ҷониби аъзои оила рушду пойдории онро ҳифз ва таъмин кардан аз имкон берун менамояд [8, 24, 30, 33].

Бемориҳои зухравӣ гурӯҳи калони бемориҳои инсон мебошанд, ки аз табиати иҷтимоӣ бархӯрдоранд. Аксари онҳо аз як шахс ба шахси дигар бештар тавассути робитаи ҷинсӣ интиқол меёбанд. Бемориҳои мазкур дар натиҷаи муносибатҳои тасодуфӣ бо шахсони бегона ё тамоман ношинос рух дода, ба ин далел «бемориҳои рафторӣ» ном гирифтаанд. Сатҳи баланди гирифташавӣ ба бемориҳои хуҳравӣ натавонанд дар соҳаи венерология, балки дар тибби клиникӣ низ яке аз мушкилоти асосӣ буда, диққати бештари коршиносону мутахассисони тамоми ҷаҳонро ба худ ҷалб намудааст [39, 63, 69].

Сарфи назар аз рушди босуръати амалисозии барномаҳои иҷтимоӣ, табиғу ташвиқи робитаҳои дурусти ҷинсӣ, пайдоиши таҳқиқоти наватарини ташхисӣ ва таҳияи речаҳои муносири муолиҷаи комплексӣ, суръати гирифташавӣ ба сироятҳои урогениталӣ дар тамоми ҷаҳон то ҳол баланд боқӣ мемонад. Бешубҳа, қисми зиёди шахсони сироятёфта асосан инъикоскунандаи тамоюлҳои иҷтимоӣ-рафторӣ дар зерсохторҳо (субпопулятсияҳо)-и гуногунии ҳар як ҷамъият мебошанд [76, 139, 156, 171].

Бемориҳо зухравӣ дар давоми солҳои зиёд яке аз муаммоҳои тиббӣ-иҷтимоӣ чомеаи ҷаҳонӣ, аз ҷумла кишварҳои рӯ ба тараққӣ ба шумор

меравад, ки дар байни онҳо бештар оташак ва нуқсу пайомадҳои он маъмул гаштаанд [167, 175, 180].

Тибқи маълумоти мавҷуда, соли 2007 дар Федератсияи Россия фақат дар байни муҳочирони меҳнатии расмӣ 7989 нафар ва соли 2012 бошад, 11 864 нафар бо доштани бемориҳои зухравӣ ошкор карда шудаанд. Падидаи мазкур тасодуфӣ нест, зеро гурӯҳҳои осебпазири аҳоли бештар дар ҳолатҳои хавфнок қарор доранд, ки ба натиҷаи тарзи зиндагии онон — ҳолати ҷудой аз оилаҳояшон бастагӣ дорад [18, 75].

Тӯли солҳои охир тамоюли коҳишёбии ҳарсолаи нишондиҳандаҳои тамоми бемориҳои сироятӣ мушоҳида мегардад [32, 37, 49, 159]. Аммо сатҳи баланди гирифтورӣ ба беморӣ дар як қатор минтақаҳои мамлакат аз бесуботии вазъи эпидемиологӣ дар он маконҳо шаҳодат дода, ба ин далел мубталоғардии шахсони синну солашон гуногун ба бемориҳои зухравӣ рӯ ба афзоиш ниҳодааст. Масалан, соли 2011 дар гурӯҳи кӯдакони синну солашон аз 0 то 14—сола шумораи гирифтورشудагон ба бемории оташак дар Федератсияи Россия ба андозаи 29,1 % коҳиш ёфт. Тамоюли коҳишёбӣ инчунин дар вилояти Оренбург низ ба мушоҳида расид [50].

Ба сурати кулӣ дар қаламрави Федератсияи Россия, ки мамлакати дорои теъдоди бештари муҳочирони меҳнатист, аз соли 2009 то соли 2011 мизони мубталошавӣ ба бемории оташак ба андозаи 29,0%, бемории сироятии микроби сӯзок ба андозаи 20,1%, бемориҳои сироятии хламидӣ ба андозаи 17,4%, бемории трихомониаз ба андозаи 22,4%, бемориҳои сироятии вируси аногениталӣ (таносулӣ)-и герпетикӣ ба андозаи 11,6% коҳиш ёфтаанд [50]. Тамоюли ҳамсон амалан аз рӯи ҳамаи навъҳои бемориҳои зухравӣ дар минтақаҳои дигари Федератсияи Россия низ ба назар мерасад [17, 157].

Бояд қайд намуд, ки бад шудани вазъи иқтисодӣ ва дар натиҷаи он маҳдуд шудани имкониятҳои моддии аҳоли метавонанд ба хавфи паҳншавии нафақат бемории оташак, инчунин ба хатари интишори навъҳои дигари бемориҳои зухравӣ низ мусоидат намоянд [14].

Ҳамзамон, нишондодҳои бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла бемориҳои зухравӣ дар байни аҳолии шаҳру ноҳияҳо дар сатҳи баланд қарор дорад. Аз дигар тараф, қорҳои анҷомдода то андозае самарабахш нестанд ва тағйирёбии сатҳи онҳо дар шаҳрҳо ба андозаи 1,7 баробар ва дар деҳот бошад ба андозаи 17 баробар коҳиш ёфтааст [70].

Соли 2012-ум 75 ҳолати ибтило ба бемории оташак дар миёни ҳомилагони муқими вилояти Саратови ҳавзаи Федералии Приволжский ба қайд расид, ки 11,1 Ҷоиз аз теъдоди умумии мубталоёни бемории мазкурро ташкил медиҳад. Дар раванди тағйирёбӣ ҳиссаи занони ҳомила дар байни занони мубталои бемории оташак тамоюл ба коҳишёбӣ дошта, он соли 2009-143 нафар ё 11,8%, соли 2010-93 нафар ё 9,9%, соли 2011-70 нафар ё 9,5 %, соли 2015 - 110 ё 12,8% - ро ташкил медод [68, 114].

Зимнан дар сохтори бемориҳои оташак бештар гардидани шаклҳои нави он боиси нигаронии мутахассисон гардидааст (оташаки баъдии махфӣ - 40%, оташаки ноаён-16%). Бо вучуди ин, дар вилояти Саратови ҳавзаи Федералии Приволжский бештар шудани тамоюли вазъи эпидемиологӣ аз рӯи сироятҳои таносулӣ мушоҳида шудааст [73].

Вазъи носолими марбут ба оташак дар ҳавзаи Федералии Сибир ва ҳавзаи Федералии Шарқи Дур ба қайд расида [71], ҳолати нисбатан бештар дар ҳавзаи Федералии Приволжский дида мешавад. Аз рӯи теъдоди ҳолатҳои бақайдгирии оташаки модарзодӣ ҳавзаи мазкур мавқеи пешсафиро аз онҳо худ гардонидаст. Дар ҷойи дуҷум ҳавзаи Федералии Сибир ва дар ҷойи сеҷум ҳавзаи Федералии Марказӣ ҷой дорад [74].

Дарачаи мубталошавӣ ба бемориҳои зухравӣ дар Федератсияи Россия устувору яқсон набудааст. Аз ҷумла, дар соли 2011 болоравии сатҳи миёнаи он ба вусъати тамоми кишвар аз рӯи оташак 37,6 нафар ба сари ҳар 100 ҳазор нафар аҳоли, аммо дар ҳавзаҳои Федералии Шарқи Дур 73,4, Федералии Сибир 6,3, Федералии Шимолу Ғарбӣ 39,1 ва Федералии Приволжский 38,9 нафарро ташкил медод; аз рӯи бемории трихомониаз ба ҳавзаи Федералии Сибир - 203,5; ба ҳавзаи Федералии Шарқи Дур - 127,5; ба ҳавзаи Федералии Урал - 24,1; ба

хавзаи Федералии Ҷанубӣ-121,0; аз рӯи сирояти хламидинӣ ба ҳавзаи Федералии Шарқи Дур -105,6; ба ҳавзаи Федералии Приволжский-82,1; ба ҳавзаи Федералии Урал - 80,5; ба ҳавзаи Федералии Шимолу Ғарб -79,0; аз рӯи вируси аногениталии герпетикӣ ба ҳавзаи Федералии Шимолу Ғарб-26,9%, ба ҳавзаи Федералии Урал - 25,0; аз рӯи бемории озахҳои аногениталӣ ба ҳавзаи Федералии Шимолу Ғарб - 36,8, ба ҳавзаи Федералии Приволжский - 36,7%; ба ҳавзаи Федералии Марказӣ - 37,7% рост меояд [57, 87,106].

Сироятҳои зухравӣ бештар дар байни гурӯҳҳои синнусолии ҷавони аҳолии паҳн шудааст, ки нисбат ба гурӯҳҳои синнусолии аҳолии синнашон аз 30-сола болотар, аз ҷумла шахсони дар синни соли ғаёли меҳнатӣ қарордошта бештар мебошад [64, 57].

Дар соли 2000-ум ба муассисаҳои тиббӣ муяссар гардид, ки нишондиҳандаҳои гирифтورشавӣ ба бемориҳои зухравиро коҳиш диҳанд. Махсусиятҳои он, аз ҷумла дар самти робитаҳои ҷинсӣ, вобаста ба фарқиятҳои гендерӣ ошкор гардиданд [136].

Маъмулан ҷунин доварие вучуд дорад, ки тибқи он ҷавонон аз рӯи сироятёбӣ ба бемориҳои зухравӣ гурӯҳи хавфнокро ташкил медиҳанд. Дар ин робита сатҳи баланди паҳншавии он дар байни қисми ғаёли репродуктивӣ ба мушоҳида мерасад [135]. Дар миёни солҳои 2000-2010 то 63,7 фоизи мубталоёни бемориҳои сироятии микроби сӯзнок ва 40,9 фоизи беморони гирифтор ба оташак ба гурӯҳи синнусолии аз 20 то 29-солаи аҳолии рост меомад [120].

Бемории сироятии микроби сӯзнок яке аз сироятҳои паҳншудатарин дар байни гурӯҳи синнусолии аз 20 то 29-солаи аҳолии ба ҳисоб меравад [158]. Таъкид кардан зарур аст, ки ин беморӣ бештар дар миёни мардон паҳн гашта (80,5%), мутаносибан интишоори бемории оташак дар байни занон низ аз сатҳи мизони болое бархӯрдор мебошад (53,3%) [166]. Зимнан 15-20 фоизи ҳолатҳои вобаста ба бемориҳои сироятии хламидӣ сабабгори рушди бенасли мегарданд [144, 147, 152, 179].

Дар баробари коҳишёбии ҳамасолаи аксари навъҳои бемориҳои зухравӣ вазъи шиддатноки эпидемиологӣ, аз ҷумла зимни сирояти ВНМО дар баъзе минтақаҳо мураккаб боқӣ мондааст [34, 50]. Сатҳи гирифтор шудан ба бемориҳои сирояти хламидӣ ва вируси аногениталии герпетикӣ тӯли соли 2008 дар муқоиса бо соли 2007-ум мутаносибан 12,7 ва 11,0 % афзоиш ёфт [55, 119].

Коҳишёбии сатҳи бемориҳои зухравӣ асосан аз номукаммалии системаи бақайдгирии ҳолатҳои беморӣ бармеояд. Ин падида бо афзоиши мурочиати беморон ба муассисаҳои тиббии хусусӣ алоқамандии зич дорад. Мушкilotи асосӣ дар он аст, ки аксари марказҳои тиббии ғайридавлатӣ системаи мукаммали бақайдгирии бемориҳои зухравиро надоранд. Илова бар ин, масъалаи муҳими дигар - набудани механизми самараноки назорат ва идоракунии манбаъҳои сироят то ҳол ҳалли худро наёфтааст. Ин омилҳо дар маҷмӯъ ба пастшавии нишондиҳандаҳои омӯрӣ оварда мерасонанд [56, 186].

Вазъи эпидемиологӣ дар бештари мавридҳо аз раванди ташкили кумаки тиббӣ ба шахсони гирифтори бемориҳои зухравӣ вобаста мебошад. Ташҳиси бармаҳал имкон медиҳад, ки шаклҳои ноаёни сироятёбӣ ошкор ва “занҷираи эпидемиологӣ” сари вақт қатъ гардонда шавад [79].

Дар байни шахсони мубталои бемориҳои зухравӣ махсусан бемории трихомониаз аз интишори бештаре бархӯрдор аст, зеро он ҳомили беаломати таҳриқбахш буда, аксаран дар ҳолати пайдо шудани озахҳои аногениталӣ во меҳӯрад [42, 66, 82, 134].

Тибқи маълумоти гурӯҳе аз муаллифон, бемории сирояти хламидӣ шакли нисбатан паҳншуда дар байни навъҳои бемориҳои зухравӣ ба ҳисоб рафта, он дар 40,0-49,0% беморон бо касалии гарданаи бачадон ҳамроҳ чараён мегирад [146]. Аз рӯи маълумоти I. Voiko et al [150], сирояти хламидӣ дар 68,8% аз занон (ба сурати моноинфексия-21,1%, ба сурати микст-инфексия — 78,9 %) ва дар мардон ба андозаи 77,7% мушоҳида мегардад [40].

Дар баробари ин, қайд карда мешавад, ки дар афзоиши уретритҳои бактериалӣ нақши бактерияҳои зиёновар ва бактерияҳои шартӣ - касалиовар муассир мебошад [65, 92]. Масъалаи артрити классикӣ дар 40,0-50,0% ҳолатҳое

инкишоф меёбад, ки аз доштани аломатҳои хос маҳруманд. Дар 20,0% ҳолатҳо миқдори андаки аломати бемориҳо вуҷуд дорад, ки расонидани кумакҳои саривақтии тиббиро мушкул мегардонад [14, 96]. Дар баробари ин, зухуроти клиникии бемориҳои зухравӣ метавонад вобаста ба омилҳои рафторӣ тағйир ёбад [100].

Дар миёни навъҳои бемориҳои зухравӣ метавон мақоми баланди насли минбаъдаи сирояти генези вирусиро дар ташаккулёбии саломатӣ қайд намуд, ки он метавонад хусусияти такроршавандагии чараёно боис гашта [90, 99], ба эҳтимоли зиёд системаи ғайримарказии асабу узвҳои дигарро ҷониби харобӣ кашонад [103, 140].

Бояд қайд намуд, ки сирояти вируси папилломӣ сурати рӯзмарра касб мекунад. Зимнан озаҳҳои аногениталӣ дар миёни наваъҳои бемориҳои зухравӣ ҷойи махсусро мегиранд, ки ҳолати мазкур ба сабаби чараёни муттасил ва зуд-зуд такроршавӣ, инчунин имконияти тағйирёбӣ дар шакли нави зишттар ба вуҷуд меояд [106, 125].

Аз миёни сироятҳои вирусӣ паҳншавии вируси аногениталии герпетикӣ яке аз масъалаҳои дорои аҳамияти иҷтимоӣ ба шумор рафта, дар амалияи клиникии дерматовенерологҳо, акушер-гинекологҳо ва урологҳо нигаронкунанда ба ҳисоб меравад [93, 133]. Ҳамин тариқ, чунин шуморида мешавад, ки доираи масъалаҳои тиббӣ-иҷтимоии марбути бемориҳои зухравӣ хеле васеъ мебошад [38, 129, 143, 149]. Таъсири сирояти герпетикӣ ба системаи масуният ва ҳомиладорӣ амре мусаллам буда, то 50,0% бачапартоии нобаҳангом бастагӣ ба он дорад [145, 161].

Тибқи ақидаи муҳақиқони соҳа, вазъи саломатии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли дар кишварҳои будубоши муваққатӣ дуруст арзёбӣ намешавад [141], зеро шароити қору зиндагиашон ба меъёрҳои гигиенӣ ва ҷораҳои беҳатарӣ ҷавобгӯ набуда, бино бар имкониятҳои маҳдуди молиявӣ намояндагони гурӯҳи зикршуда сари вақт ба муассисиҳои тиббии санитарӣ муроҷиат карда наметавонанд.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон якҷанд омили густариши бемориҳои зухравӣ вучуд дорад, ки ба афзоиши сатҳи бекорӣ, паст шудани даромадҳои аҳоли, боло рафтани мизони камбизоатӣ, муҳочирати дохилии меҳнатӣ, маълумоти пасти гурӯҳҳои осебпазири аҳоли аз бобати бемориҳои номбурда ва тамоюл ба афзоиши исқоти ҳамл дар байни занони ҷавони синну солашон мутобиқ бо давраи фаъоли репродуктивӣ бастагӣ дорад [10, 13, 20, 47, 78].

Ба ақидаи баъзе олимон [138, 140], ба гурӯҳи хатари баланд занҳое дохил мешаванд, ки дар синнусоли фаъоли репродуктивӣ қарор дошта, аксаран ба духтурони урологҳо, амрози занона барои исқоти ҳамл мурочиат мекунанд.

Ҳамин тариқ, бемориҳои зухравӣ мубрамияти худро дар робита ба сатҳи баланди паҳншавӣ ва вазъи бесуботи эпидемиологӣ дар минтақаҳои алоҳидаи мамлакат аз даст навода, масъалаи ниҳоят муҳимми солимии ҷомеа ва тандурустӣ маҳсуб меёбад.

1.2. Хусусиятҳои муосири вазъи эпидемиологии сироятҳои зухравӣ

Бо дарназардошти хусусиятҳои эпидемиологии бемориҳои зухравӣ бояд ба сабабу имкониятҳои тағйир ёфтани микробҳо эътибор дода шавад. Муаммои асосиро афзоиши муқовимати он ба муолиҷаи зиддибактериявӣ [62, 107] ва мушкилоти вобаста ба интиҳоби дору ташкил медиҳад [116, 137, 148].

Чунонки ба мо маълум аст, яке аз хусусиятҳои вазъи эпидемиологӣ дар мавриди бемориҳои зухравӣ ба афзоиши сироятҳое вобастагӣ дорад, ки ба сироятҳои урогениталӣ монандӣ дошта, муқовимати микробҳо дар баробари интиҳоби маводҳои доруворӣ паҳлуи дигари масъалаи мазкурро ташкил медиҳад [151, 154, 155]. Вируси папилломаи роҳҳои урогениталӣ дар ҳама кишварҳо, аз ҷумла дар Тоҷикистон паҳн гардида, он ҳам дар байни мардон ва ҳам дар миёни занони вобаста ба табақаҳои гуногуни иҷтимоӣ во меҳӯрад [160, 163].

Тайи солҳои охир дар баробари коҳишёбии бемории умумии оташак афзоиши шаклҳои махуф ва пинҳони оташаки висериалӣ ва асабӣ мунтазам ба қайд гирифта мешавад [168]. Афзоиши теъдоди ҳолатҳои сироятёбӣ ба ВНМО

ба муташанниҷ гаштани вазъи эпидемиологӣ мусоидат мекунад. Дар ин маврид мубрамии масъала дар робита бо авҷи ғайриодии газаки гарданаи бачадон афзоиш меёбад [170], ки он бар асари вируси папиломаи одам (ВПО) сар хоҳад зад.

Кондидози вулвовагиналӣ (КВВ) - бемории ба таври васеъ паҳншуда ба шумор рафта, вазни қиёсии он дар таркиби бемориҳои сироятии қисмҳои поёнии системаи шошадон (шошадони чинсӣ) то 45,0 фоизро ташкил мекунад [38, 174].

Афзоиши теъдоди бемориҳои урогениталие, ки ба сирояти уреоплазменӣ шабоҳат доранд, ба қайд гирифта мешавад [172, 181], ки барангезандаи он дар якҷоягӣ бо чинсҳои хурди шартӣ-патогенӣ қодир аст, то дар афзоиши вагинози бактериявӣ ширкат намуда, ҳолатҳои гуногуни ғайритабииро дар миёни марду занҳои калонсол барангезад [182, 183].

Дар байни барангезандагони бемориҳои сироятии узвҳои шошадону чинсӣ микроорганизмҳои хурди оилаи *Mycoplasmataceae* мақоми махсус доранд [6, 16, 59], ки очонсиҳои нисбатан бештари этиологии бемориҳои узвҳои коси хурд (*Ch. Trachomatis*; *gonorrhoeae*) маҳсуб меёбанд. Вирусҳои зерин (HCV, CMV) ва микоплазмаҳо (*M. Hominis*, *M. Genitalium*, *U. U. ealyticum*) метавонанд аҳамияти этиологиро заминасозӣ кунанд [69, 72]. Мушоҳидаҳои зиёде мавҷуданд, ки зимни онҳо микоплазмаҳо ба сурати алоҳида ё тавъам бо дигар қисмҳои хурд дар партави уретрити ғайригонококкӣ ошкор гардидаанд [11, 74, 85].

Дар 70,0% ҳолатҳо сирояти микоплазменӣ бо нишонаи бемориҳои қисматҳои поёнии узвҳои таносулю пешоброҳа сурат мегирад. Дар 45,0% беморон дисплазияи гарданаи бачадони дараҷаҳои гуногун ба назар мерасад [96]. Қаблан ин падида нисбатан бештар дар шахсони дорои ВНМО мушоҳида мешуд [162]. Давомнокии ошкоршавии *U. Urealyticum* бевосита бо фаъл будани неруи шахвонӣ мутаносиб афтада, он нисбат ба мардон дар занон 2-3 маротиба бештар ошкор мегардад [38, 171].

Хусусиятҳои сирояти вируси аногениталии герпетикӣ бо гуногунии зухурёбии клиникӣ робита дорад: тағйирот зимни вайроншавии қабати роҳи

шошадон метавонад бар асари чудошавии бенишонаи вирусҳо ва то чудокунии таъйиқдиханда сар занад. Зимнан дар 4,8% беморон уретрити герпетикӣ бенишона идома ёфта, сипас ба марҳалаи такроршавандагӣ ворид мегардад [1].

Дар Тоҷикистон тамоюли коҳишёбии сатҳи умумии мубталошавӣ ба бемории оташак қой дорад (59,5 нафар ба ҳар сари 100 ҳазор нафар аҳоли дар соли 2008), аммо ин зухурот тӯли солҳои зиёд ба нишондихандаи сатҳи солҳои 80-ум оварда намерасонад (5,4 нафар ба ҳар сари 100 ҳазор нафар аҳоли), зеро аз 43,0 то 73,0% мубталоёни бемориҳои зухравӣ дар сатҳи кофӣ аз доштани иттилоот роҷеъ ба бемориҳои мазкур бебаҳраанд [101, 178].

Танҳо дар тӯли солҳои 2015-2021 аз шумораи умумии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли 11,0% ба бемориҳои гуногун гирифтор шуданд ва ё ҷарроҳатҳои гуногун бардоштанд. Дастрасии пасти хизматрасониҳои тиббӣ иҷтимоӣ, инчунин имкониятҳои маҳдуди молиявии мардум боис гардид, ки гирифторшавӣ ба бемориҳои зухравӣ, аз ҷумла ба бемориҳои сил ва замбуруғӣ дар байни онҳо рӯ ба афзоиш ниҳанд [78].

Тағйироти сатҳи мубтало гардидан ба бемориҳои зухравӣ, ки дар ҷомеа ба вуқӯъ пайваستاаст, дар ҷаҳорҷӯби зуд оғоз кардани робитаи ҷинсӣ, муносибатҳои бетартибонаи ҷинсӣ, афзоиши зӯроварии шахвонӣ ва ғайра маънидод карда мешавад [81]. Дар ин маврид махсусан наврасони синну солашон аз 14 то 17-сола, ки сироят гирифтани онҳо аз тариқи алоқаи ҷинсӣ ошкор карда шуд, ҳамчунин сироятёбии шахсони бадмаст, ки пайваста нӯшокиҳои спиртӣ истеъмол мекунанд, ба мушоҳида расид [115]. Афзун бар ин, ба гурӯҳи таҳти ҳатари мубталошавӣ дар навбати аввал, занҳое дохил мешаванд [118], ки бо алоқаҳои ҷинсии тичоратӣ машғуланд.

Ҳамин тариқ, дар шароити имрӯза тағйироти муайяне дар робита бо вазъи эпидемиологӣ дар ҷаҳорҷӯби бемориҳои зухравӣ ба вуқӯъ пайваستاаст. Аз ҷумла, бештар гаштани муқовимати ҷисмҳои хурд дар баробари доруҳои тавсияшуда, ҳамбастагии очонсиҳои микробии моҳиятан ва шартан патогенӣ зуҳури клиникӣ касалиҳоро нодуруст инъикос дода, таҳлили саривактиро мушкул гардонид, ба солимии репродуктивӣ таъсири манфӣ мегузорад.

1.3. Нақши сироятҳои зухравӣ дар солимии репродуктивӣ

Пажӯишҳо собит кардаанд, ки бемориҳои урогениталӣ дар таркиби бемориҳои узвҳои дохили қос пешсаф буда, сабаби вайроншавии вазифаҳои узвҳои репродуктивӣ мегарданд [3, 8, 51]. Дар ин маврид диққати бештарро ба сирояти ситомегаловирус нисбат дода, [11, 126] онро ба гурӯҳи нави сироятҳои ворид менамоянд, ки ба оқибати ҳомиладории занон таъсири бад хоҳад гузошт.

Дар байни проблемаҳои бузург навъҳои гуногуни бемориҳои сироятӣ ва мушкилиҳои тиббӣ иҷтимоии ҷомеа мақоми махсусро касб мекунанд, ки нуктаи мазкур бо такрорёбии сатҳи баланди ошкоршавии онҳо дар миёни афроди вобата ба синну соли репродуктивӣ ва таъсиршон ба ҳолати системаи репродуктивӣ робита дорад [115].

Дар миёни гирифтори бемории оташак то 55,3% ҳолатҳо ба занон рост омада, тақрибан 44,0% дигар ба мардон хос аст, ки аксаран ба ду гурӯҳи синнусолии аз 20 то 29-сола ва аз 30 то 39-сола, яъне ба гурӯҳи синнусолии ҷаҳли репродуктивӣ дохил мешаванд. Дар ин маврид вазъи нисбатан номусоид дар миёни занони бешавҳар (28,0%) ҷой дорад [67].

Дар ибтидои ҳазорсолаи сеюм аз ҷониби баъзе олимони афзоиши бемориҳои зухравӣ дар миёни аҳоли, аз ҷумла дар дохили гурӯҳҳои осебпазир ба қайд гирифта шуд. Зимнан бемориҳои сироятии гонококкӣ, трихомонадӣ ва хламидӣ бештар паҳн гардидаанд [77, 84, 131]. Афзоиши теъдоди ҳолатҳои ноаёнӣ вирусҳои герпесӣ дар фазои урогениталӣ омили хавфи бенаслии мардон ва ҳамзамон сабаби интиқоли уфуқию амудии табдили сироят ба шумор меравад [165].

Бемориҳои зухравӣ бар рӯи солимии репродуктивӣ асари манфӣи худро гузошта, бевосита ба вазъи демографӣ дар мамлакат ва ҳамчунин ба сатҳи некуаҳволии иҷтимоӣ-иқтисодии ҷомеа таъсири манфӣи мерасонад. Дар ин робита диққати махсусро на фақат ба ҷанбаҳои тиббӣ, ҳамчунин ба ҷиҳатҳои иҷтимоӣ-иқтисодие равона кардан лозим аст, ки бар асари сироятҳои таносулӣ ба вучуд омадаанд [75, 84].

Инчунин нақши сироятҳои зухравӣ дар афзоиши бемориҳои системаи шошадони ҷинсӣ маълум аст [169], ки он аксаран бар рӯи солимии репродуктивӣ таъсири манфӣ хоҳад гузошт. Тадқиқотҳои илмӣ нишон медиҳанд, ки ангебандаи *Trichomonas vaginalis* метавонад ба системаи репродуктивӣ таъсири манфӣ расонад. Ин паразит на танҳо боиси осеби узвҳои таносулӣ мегардад, балки ба шошадон низ таъсири ҷиддӣ мерасонад. Оқибатҳои сироятёбӣ бо ин ангебанда метавонад ба ихтилолоти гуногуни системаи репродуктивӣ оварда расонад, ки дар натиҷа метавонад боиси вайроншавии қобилияти фарзанддоршавӣ гардад [173].

Бемориҳои илтиҳоби узвҳои таносулӣ, ки асосан касалиҳои ғайриодии гениталиро ташкил медиҳанд, дар мавриди 60-65%-и беморони амбулаторӣ ва 30%-и беморони статсионарӣ мушоҳида мешаванд [93]. Сабабҳои паҳншавии бемориҳои зухравӣ, ҳамон гуна ки қаблан таъкид кардем, дар натиҷаи алоқаҳои бармаҳал ва тасодуфии ҷинсӣ, зуз-зуд ивазкунии шарикони ҷинсӣ, инчунин, тамоюлоти гуногуни рафтори манфӣ ба вучуд меоянд [50].

Масъалаи солимии репродуктивии насли ҷавон ва омӯзиши омилҳои таъсиррасон ба он дар маркази таваҷҷуҳи ҷомеаи илмӣ қарор гирифтааст [76, 130]. Тадқиқотҳо нишон медиҳанд, ки инкишофи ҷисмонӣ дар марҳилаи ибтидоии балоғат нақши калидӣ дорад. Ихтилолот дар раванди инкишофи ҷинсӣ ва давраи ҳайз ҳангоми балоғат метавонад ба қобилияти репродуктивӣ таъсири манфӣ расонида, хатари бенаслиро афзоиш диҳад [68, 81, 168]. Ин омилҳо дар маҷмӯъ метавонанд ба раванди ҳомиладорӣ ва таваллуд таъсири назаррас расонанд.

Ба асоси натиҷаи таҳқиқоти анҷомшуда, дар синну соли булуғи ҷинсӣ (пубертатӣ), яъне дар духтарони наврас, бемориҳои узвҳои берунии таносулӣ тавбам бо бемории узви занона (навҳои вулвит, вулвовагинит) бештар ба мушоҳида расиданд [13, 25]. Тадқиқотҳои эпидемиологӣ нишон медиҳанд, ки шиддатнокии бемориҳои вулвит ва вулвовагинит дар байни духтарони наврас ба ҳисоби миёна аз 21,3% то 21,8%-ро ташкил медиҳад. Бинобар ин, арзёбии ҳамаҷонибаи вазъи бемориҳои зухравӣ ва тақмили системаи хизматрасонии

тиббӣ аҳамияти махсус касб кардааст [21, 97]. Ин масъала махсусан барои духтарон дар давраи гузариш ба балоғати ҷинсӣ муҳим арзёбӣ мегардад [70, 75].

Таҳқиқотҳои клиникӣ нишон медиҳанд, ки сирояти хламидӣ яке аз сабабҳои асосии бемориҳои илтиҳобии узвҳои кос мебошад. Ин сироят метавонад ба оризаҳои вазнин, аз ҷумла нозии такроршаванда, таваллуди пеш аз муҳлат ва осебҳои гуногуни гарданаи бачадон оварда расонад [80, 185]. Таҳқиқот нишон медиҳад, ки дар 30-60% ҳолатҳо занони гирифтори ин беморӣ пас аз таваллуд ба оризаҳои гуногун, ба монанди эндометрит, салпингит, шиддатёбии бемориҳои музмин ва хунравӣ аз узвҳои таносул дучор мегарданд [186].

Таҳлилу баррасии адабиёти илмӣ оид ба бемориҳои бар асари бемориҳои зухравӣ падидамада аз нақши пурасари онҳо дар вайрон шудани солимии репродуктивӣ шаҳодат медиҳад. Нигаронии махсусро сатҳи ниҳоят баланди паҳншавии бемориҳои фавқуззир дар миёни насли камолёбанда, ки иқтидори демографии мамлакат маҳсуб меёбад, инчунин огоҳии пасти онҳо дар масъалаи таъсири манфии бемориҳои зухравӣ бар рӯи солимии репродуктивӣ ба миён меорад.

1.4. Пешгирии сироятҳои зухравӣ омили аввалиндараҷаи ҳифзи тандурустӣ дар ҷомеаи муосир

Пешгирии бемориҳои зухравӣ яке аз проблемаҳои умумиҷаҳонии соҳаи тандурустӣ ба ҳисоб меравад [9, 19, 31, 45, 50]. Назорати самараноки паҳншавии бемориҳои зухравӣ бо якчанд монеаҳои ҷиддӣ рӯ ба рӯ гаштааст. Афзоиши равандҳои муҳочирати меҳнатӣ, тамоюли афзояндаи худтабобаткунӣ дар байни аҳоли ва густариши фаъолияти марказҳои тиббии хусусӣ боиси мураккаб гардидани назорати эпидемиологии ин бемориҳо гардидааст [78, 130]. Ҳамаи ин ба ташаккули манбаъҳои хавфноки сирояткунӣ мусоидат карда, барои ошкорсозии онҳо мушкилӣ эҷод менамояд. Бо саъю кӯшиши кормандони тиббӣ сатҳи мубталошавӣ ба бемориҳои зухравӣ коҳиш ёфт ва вазъият то ҳадде зерин назорат гирифта шуд [70, 74]. Гарчанде дар бораи робитаҳои

ғайриқонунии чинсӣ ошкоро сухан гуфтан чоиз набошад ҳам [137], аҳли чомае хамеша рамз, тасвир ва нишонаҳои шахватбарангезро дар ҷойи ифтихорӣ қарор медиҳанд. Инсонҳо, аз ҷумла ҷавонон, кӯшиш мекунанд, ки ба ҷунин падидаҳои таблиғотии гумроҳкунанда пайравӣ кунанд [104, 117]

Нақши муҳимро дар пешгирии паҳншавии бемориҳои зухравӣ ташхисҳои мақсадноки тиббӣ ва сатҳу сифати тадбирҳои зиддиэпидемиявӣ мебозанд [95]. Нақши ошкорсозии ғайилонаи мубталоён зимни татбиқ намудани ташхисҳои мақсаднок ва давра ба давраи тиббӣ аз ҷониби муҳаққиқони Федератсияи Россия қайд карда шудааст [26, 30, 104].

Дар ҳоле ки зимни давраи тоэпидемиявӣ ошкорсозии мубталоён ҳангоми амалӣ гардонидани ташхисҳои тиббӣ аз 6,4 то 24,9%-ро ташкил меод [36, 45, 49, 53, 86, 126], нишондиҳандаи ташхисҳои мақсаднок зимни давраи авҷгирии оташак дар баъзе минтақаҳои Федератсияи Россия аз ин бештар будааст.

Собит шудааст, ки амалӣ гардонидани муоинаҳои мақсадноки тиббӣ дар ин самт аз нигоҳи иқтисодӣ самаранок мебошад. Онҳо имкон фароҳам меоваранд, ки кумаки махсуси тиббӣ сари вақт расонида шавад [67]. Қайд гардидааст, ки дар байни ошкорсозии мақсадноки мубталоёни бемории оташак ва ошкорсозии онҳо дар беморхонаҳои умумӣ алоқамандии бевосита вучуд дорад ва ин раванди қонунӣ мебошад, зеро ғайилона ошкор сохтани мубталоён ба коҳиш ёфтани манбаъҳои хавфноки сироят оварда мерасонад. Қисми асосии сироятёфтагон дар вақти мурочиати мустақилона ба муассисаҳои марбутатаи тиббӣ ё дигар ҳолатҳо ошкор мегардад [11, 50, 78, 90].

Барои беҳтар намудани вазъи эпидемиологии бемориҳои зухравӣ, таҳкими ҳамкориҳои байнисоҳавии мутахассисон зарур аст. Ғайолгардониҳои кори муштараки дерматовенерологҳо, акушер-гинекологҳо, урологҳо ва дигар табибони соҳавӣ дар ташхиси саривақтӣ ва ошкорсозии ғайоли беморон метавонад ба беҳбудии назарраси вазъият мусоидат намояд. Роҳандозии қорҳо низ дар байни шахсоне, ки бо беморон ва ё сироятёфтагон дар алоқа буданд, зарур аст [17, 39, 61]. Дар шароити муносири иҷтимоӣ-иқтисодӣ усулҳои нави

корбарӣ дар мавриди устуворгардони рӯзмарраи татбиқи барномаҳои миллӣ ва рушди ҳамкориҳои байниминтақавӣ муҳим ба шумор мераванд [117, 127].

Мутахассисони Созмони Умумиҷаҳонии Тандурустӣ ва олимони соҳа таъкид менамоянд, ки барои самаранокии назорати эпидемиологии бемориҳои зуҳравӣ, муайян намудани омилҳои таъсиррасон ба паҳншавии ин бемориҳо зарур аст. Танҳо дар асоси омӯзиши ҳамаҷонибаи детерминантҳои эпидемиологӣ метавон системаи назорати муассири ин бемориҳоро ташкил намуд [185, 186].

Сол ба сол меъёр, дидгоҳ ва муносибати насли ҷавон ба падидаи танфурӯшию фоҳишагӣ ва меёрҳои ахлоқӣ тағйир меёбад. Ба ин падида дар ҳама ҷо пешрафту густариши технологияҳои иттилоотие, ки тарғибгари хизматрасониҳои шахвониянд, имкониятҳои зиёде фароҳам менамояд. Тарғиби хизматрасониҳои шахвонӣ бо роҳи часпондану овехтани эълонҳо, паҳн кардани видеороликҳо, клипҳо, маълумот дар шабакаҳои иҷтимоӣ (Инстаграмм, Ватсап, Месенджер, Однокласники, Телеграмм, Вайбер, Тик-Ток, Фейсбук) ва дигар майдонҳои иттилоотӣ амалӣ карда мешавад. Аз ин рӯ, бисёриҳо хизматрасонии шахвониро ҳамчун тиҷорати муқаррарӣ ё роҳи осони ба даст овардани пул ва даромади муфт баррасӣ мекунанд [78, 134, 184].

Афзоиши фоҳишагӣ ва даллагӣ, ки аслан «ҳамсафар»-и иқтисоди бозори ҷамъияти имрӯза ба шумор мераванд, дар байни як қисми ҷавонон паҳн гардидаанд ва ин табиист, ки имрӯзу оянда оқибатҳои манфиро ба миён хоҳанд овард. Таъсири омилҳои рафторӣ ба паҳншавии бемориҳои зуҳравӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли ошкор карда шудааст [28, 81]. Оғози барвакти робитаҳои ҷинсӣ, хусусан тиҷоратӣ, алоқаи бешумори ҷинсии бетартибона (аз 1000 то 1500 бор дар як сол), на танҳо дар паст будани маърифати санитарӣ, балки дар мавҷуд набудани маълумоту дониши кофӣ оид ба риояи қоидаҳои гигиенаи шахсӣ ва беҳатарии алоқаи ҷинсӣ ифода меёбанд [64, 169].

Таҳқиқотҳо нишон медиҳанд, ки гурӯҳҳои алоҳидаи аҳоли, аз қабилҳои занони фоҳиша, истеъмолкунандагони маводи муҳаддир ва машрубот, маъҷубон

ва шахсони дар вазъияти душвори иҷтимоӣ қарордошта, инчунин аъзои оилаи онҳо, аз нигоҳи саломатии репродуктивӣ осебпазир мебошанд [10, 20].

Муайян намудани чунин гурӯҳҳои осебпазир ва татбиқи чораҳои мақсадноки пешгирикунанда имконият медиҳад, ки системаи тандурустӣ захираҳои мавҷударо самаранок истифода бурда, скрининги мақсадноки аҳолиро ба роҳ монанд [116, 176]. Дар ин робита омӯзиши мунтазами паҳншавии бемориҳои зухравӣ дар байни гурӯҳҳои гуногуни синнусолию кишрҳои мухталифи иҷтимоӣ ва тақомили тадбирҳо оид ба пешгирии аввалияи паҳншавии онҳо аз ҷумлаи вазифаҳои мубрами дерматовенерологҳо, урологҳо, акушер-гинекологҳо ва ходимони соҳаи тандурустӣ ба шумор меравад.

Қаблан ба масъалаҳои пешгирии аввалия дар байни ҷавонон бар пояи бемориҳои аз нигоҳи иҷтимоӣ аҳамиятнок, аз он ҷумла ба бемориҳои зухравӣ, инчунин ба масъалаҳои солимии шаҳвонӣ ва репродуктивӣ аҳамияти ҷиддӣ дода намешуд [28, 95, 184]. Масъалаи пешгирӣ ва назорати паҳншавии бемориҳои зухравӣ аҳамияти махсус касб кардааст. Ин бо он алоқаманд аст, ки бемориҳои системаи урогениталӣ торафт бештар паҳн гардида, дар натиҷа яке аз сабабҳои асосии нозой ҳам дар занон ва ҳам дар мардон гардидаанд. Ин падида зарурати таҳияи чораҳои муассири пешгирикунандаро тақозо менамояд [177].

Мавриди истифодаи ҳамагон қарор гирифтани шабакаи Интернет ҳамчун манбаи асосии дарёфти иттилооти зарурӣ аз ҷониби гурӯҳҳои осебпазирӣ аҳоли оид ба солимӣ, аз ҷумла солимии шаҳвонӣ ва репродуктивӣ, ҳамзамон пешгирии бемориҳои сироятӣ аз ҷониби олимону муҳаққиқони хориҷӣ низ тасдиқ шудааст [35, 104].

Ошкор кардани омилҳои хатарзои паҳншавии бемориҳои зухравӣ бояд яке аз вазифаҳои муҳимми ҳам созмондиҳандагони ҳадамоти тандурустӣ ва ҳам дерматовенерологҳо, акушер-гинекологҳо, урологҳо, духтурҳои тиббии оилавӣ ва мутахассисони дигар доништа шавад. Дар гирифтани пеши роҳи паҳншавии бемориҳои зухравӣ ба роҳ мондани муносибати мутақобилаи байникасбӣ зарур мебошад [9, 52]. Муносибати ҳамоҳангсозона дар мавриди пешгирии

бемориҳои зухравӣ имкон медиҳад, ки ҷанбаҳои равонӣ ва рафтории бемориҳо пайгирӣ карда шаванд [50, 98]. Татбиқи ин чораҳо ба тақмили барномаҳои минтақавии пешгирикунанда ва шаффофияти онҳо мусоидат менамояд.

Натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ ва таҷрибаи амалӣ нишон медиҳанд, ки барои баланд бардоштани самаранокии чораҳои зидди бемориҳои зухравӣ, диққати махсусро ба пешгирии аввалия дар байни донишҷӯён ва оилаҳои ҷавон равона кардан зарур аст. Самаранокии ин чорабиниҳо аз якҷанд омили муҳим вобаста аст, аз ҷумла: таъсири муҳити иҷтимоӣ (оила ва мактаб), нақши гурӯҳҳои хурди иҷтимоӣ, воситаҳои ахбори омма (телевизион ва радио), шабакаҳои иҷтимоӣ ва сатҳи маърифатнокии аҳоли дар ин самт.[108].

Таҳқиқотҳо нишон медиҳанд, ки дар минтақаҳои деҳоти Федератсияи Россия сатҳи баланди бемории оташак мушоҳида мегардад. Ин вазъият андешидани чораҳои иловагӣ ташкилиро барои пурзӯр намудани назорати эпидемиологӣ тақозо менамояд [46, 47]. Дар баробари ин, бинобар афзоиши назарраси равандҳои муҳочирати меҳнатӣ, ташкили системаи муназзами муоинаи тиббии муҳочирон яке аз омилҳои калидии таъмини беҳатарии санитарӣ-эпидемиологӣ аҳоли ба ҳисоб меравад [94, 97].

Сирояти вируси папилломаи одам (ВПО) ва бемориҳои полиорганӣ, ки дар заминаи он ба вучуд меоянд, на танҳо масъалаи тиббию биологӣ, балки мушкилоти муҳими иҷтимоӣ низ мебошанд. Ин вазъият зарурати таҳия ва татбиқи чораҳои махсуси назорати эпидемиологиро ба миён овардааст [63, 67].

Дар Федератсияи Россия яке аз масъалаҳои мубрами соҳаи дерматовенерология сатҳи баланди бемориҳои зухравӣ мебошад. Ин нишондиҳанда метавонад ҳамчун индикатори асосии вазъи эпидемиологӣ дар соҳа ва махсусан дар робита бо бемории оташак истифода шавад. [50, 89]. Нишондиҳандаи бемории оташак дар Федератсияи Россия дар соли 2009-ум 53,3 нафар ба ҳар сари 100 ҳазор нафар аҳолиро ташкил медод. Ин дар ҳолест, ки тайи солҳои охир сатҳи мубталошавӣ коҳиш ёфт. Оташак ва бемориҳои дигар, аз ҷумла бемориҳои зухравӣ, ба гурӯҳи бемориҳои дохил карда шудаанд, ки бархӯрди ҷомеаро ба вучуд меоранд, [71, 75].

Бемориҳои зухравӣ хусусиятҳои хоси эпидемиологиро доро буда, дар байни табақаҳои осебпазири аҳоли, аз ҷумла дар миёни ҷавонону муҳочирони меҳнатӣ боиси ба вучуд омадани мушкилот дар системаи репродуктивӣ мегардад. Давраи пас аз соҳибистиклолӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо тағйироти назарраси иҷтимоӣ-иқтисодӣ тавсиф мегардад. Гузариш ба иқтисоди бозорӣ ва бухрони молиявӣ ҷаҳонӣ, дар баробари ислоҳоти нокифояи иҷтимоӣ, ба нишондиҳандаҳои демографӣ ва тиббии кишвар таъсири манфӣ расонид. Ин раванд боиси тағйироти ҷиддӣ дар рафтори иҷтимоии ҷавонон гардида, ба пайдоиши як қатор мушкилоти иҷтимоӣ, аз қабili афзоиши бекорӣ, паст шудани сатҳи зиндагӣ ва даромади аҳоли, муҳочират, зиёд шудани ҳолатҳои талок, ҷинояткорӣ ва ғоҳишагӣ оварда расонид [20, 124]. Дар натиҷа ин омилҳо ба паҳншавии бемориҳои зухравӣ мусоидат намуданд. Ин падидаҳои барои ҷомеа зараровар зери таъсири муҳити маҳдуди иҷтимоӣ («микросотсиалӣ») ташаккул ёфта, тарзи «хавфнок»-и рафтор шуморида мешаванд ва ба тамокукашӣ, нашъакашӣ, истеъмоли нӯшокиҳои спиртӣ, инчунин тез –тез иваз кардани «ҳамхобаҳо» асос меёбанд [94, 98, 113]. Системаи тандурустии Тоҷикистон дар давраи аввали истиқлолият бо мушкилоти ҷиддӣ рӯ ба рӯ гардид. Канда шудани робитаҳои иқтисодӣ, пастравии истеҳсолот ва афзоиши бекорӣ ба бухрони молиявӣ оварда расонид. Ин омилҳо, дар баробари афзоиши ҷинояткорӣ ва муҳочирати меҳнатии дохилию хориҷӣ, ба системаи бе ин ҳам заифи хизматрасонии тиббӣ таъсири манфӣ расониданд.

Дар натиҷа, нишондиҳандаҳои асосии саломатии аҳолии Тоҷикистон дар муқоиса бо кишварҳои дигари дорои сатҳи даромади миёна хеле паст буданд. Ин боис гардид, ки Тоҷикистон дар солҳои аввали истиқлолият ҳамчун кишвари дорои сатҳи пастии нишондиҳандаҳои тандурустӣ эътироф гардад.. Ҳамзамон афзоиши камбизоатӣ, бемориҳои сироятӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, аз ҷумла дар миёни муҳочирони меҳнатӣ хатари ҷиддиеро ба миён овард, ки низоми тандурустӣ он замон имконияти қонеъ намудани талаботи тиббӣ-беҳдоштии ниёзмандонро надошт [10, 13, 28].

Ҳануз вазъи эпидемиологӣ дар аксари минтақаҳои ҷумҳурии мураккаб боқӣ монда, боиси афзудани шумораи шахсоне мегардад, ки хизматҳои шахвонӣ мерасонанд, робитаҳои ҷинсии бехатарро риоя намеkunанд. Ба ин гурӯҳ ҳамчинсгароён, истеъмолкунандагони машруботи спиртӣ, нашъа, аз ҷумла занҳои зиндагяшон душвор низ дохил мешаванд [12, 50].

Барои пешгирии самараноки бемориҳои зухравӣ, таваҷҷуҳи махсус ба ҷораҳои пешгирикунандаи аввалия ва омӯзиши хусусиятҳои психологию рафтории гурӯҳҳои осебпазир зарур аст. Баланд бардоштани сатҳи огоҳии аҳоли, махсусан наврасон, калонсолон ва оилаҳои ҷавон дар бораи оқибатҳои манфии бемориҳои зухравӣ ба организми ҷавон, омили муҳими таъмини саломатии репродуктивӣ ба ҳисоб меравад [7, 64].

Пешгирии ҷамъиятии бемориҳои зухравӣ дар Тоҷикистон, чун дар аксари кишварҳои пасошӯравӣ, мутаассифона, ҳоло пурра ва дар асоси тибби собитшуда роҳандозӣ нагардидааст. Зимни амалӣ сохтани тарбияи гигиенӣ ва маърифатии аҳоли пешгирии бемориҳои зухравиро эҳё ва пурзӯр намуда, чунин корҳоро дар байни хонандагони синфҳои болоӣ, донишҷӯёни литсею коллеҷҳо (ғайритиббӣ), табақаҳои осебпазирӣ аҳоли, аз ҷумла муҳоҷирони меҳнатӣ ба роҳ мондан зарур аст [54, 78].

Такмил ва пешбурди корҳои профилактикӣ, ошкорсозии омилҳои хатарзо, пешгирии бемориҳои ҷанбаашон иҷтимоӣ имрӯз бахши муҳимми сиёсати давлатиро дар заминаи ҳифзи саломатии аҳоли ташкил дода, ташаккули тарзи ҳаёти солим дар сиёсати иҷтимоии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон мавқеи хосаро касб кардааст [89, 110, 112].

Нишондиҳандаҳои вазъи муосири эпидемиологӣ дар заминаи бемориҳои зухравӣ аз хусусияти коҳишёбии сатҳӣ бархӯрдор мебошанд. Омилҳои асосие, ки ба бадшавии вазъи эпидемиологии бемориҳои зухравӣ дар минтақаҳо таъсир мерасонанд, афзоиши шумораи беморонест, ки ба гурӯҳи хатарзо тааллуқ дошта, манбаи пайдоиши зиёди бемориҳои зухравии уrogenиталӣ гардиданд [12, 50].

Паҳншавии сироятҳои урогениталӣ дар байни аҳоли, аз ҷумла дар миёни шахсони осебпазир аз омилҳои гуногун, ба мисли муносибатҳои шахвонӣ ва сабабҳои иҷтимоӣ вобастагӣ дорад, ки ба онҳо нодорӣ, ғайриҷаҳиш, вайроншавии оила ва бемориҳои ҳамрадиё дохил мешаванд, ки дар натиҷа ба норасоии масуният боис хоҳанд гашт. Ин ҳолат бар асари таъсири микробҳои резистентӣ, очонсиро ва сироятҳои омехтаву мураккаб, махсусан дар байни шахсони синнусоли ғайриҷаҳиш репродуктивӣ мушоҳида мегардад, ки зарурати ҳаллу фасли байникасбии масъаларо тақозо дорад.

Татбиқи барномаҳои мақсадноки пешгирии бемориҳои зухравӣ ва арзёбии самаранокии иқтисодиёи иҷтимоии онҳо имконият медиҳад, ки роҳҳои беҳтар намудани вазъи эпидемиологӣ муайян карда шаванд [7, 66].

Натиҷаҳои тадқиқотҳои олимони ватанию хориҷӣ нишон медиҳанд, ки дастрасии нокифояи гурӯҳҳои осебпазир аҳоли ба хизматрасониҳои тиббӣ иҷтимоӣ ва қиёсҳои нақша оила ва муассисаҳои тиббӣ боиси афзоиши бемориҳои зухравӣ гардидааст. Шиддатнокӣ ва музмин гардидани ин бемориҳо ба яке аз мушкилоти асосии соҳаи тандурустӣ ва саломатии ҷамъият табдил ёфтааст.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон як қатор омилҳо монеаи дастрасии гурӯҳҳои осебпазир аҳоли ба хизматрасониҳои тиббӣ иҷтимоӣ дар кишварҳои қабулқунандаи муҳоҷирон мегарданд. Қобили зикр аст, ки баъзе аз ин гурӯҳҳо метавонанд манбаи паҳншавии бемориҳои сироятӣ бошанд. Дар баробари ин, қиёсҳои ёфтани нақша оила ва сатҳи пасти маърифати оиладорӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон боиси тағйироти манфӣ дар рафтор ва тарзи ҳаёти оилаҳои ҷавон гардидааст.

Барои ҳалли ин мушкилот, роҳандозии маҷмӯи чорабиниҳо зарур аст. Ин чораҳо бояд пешгирии бемориҳои зухравӣ, баргузори чорабиниҳои маърифатӣ барои гурӯҳҳои осебпазир ва аъзои оилаи онҳо, тақмили системаи бақайдгирии омории бемориҳо, ҷорӣ намудани усулҳои муосири таҳлилу табобат ва тақвияти ҳамкориҳои байниидоравӣ дар сатҳи миллӣ ва байналмилалиро дар бар гирад. [123]

1.5. Пешгирии сироятҳои зухравӣ ва таъмини солимии репродуктивии чинсӣ вазифаи аввалиндараҷаи тандурустии ҷамъиятӣ

Тағйироти иҷтимоӣ-иқтисодии Тоҷикистон дар даҳсолаҳои охир ба рафтори иҷтимоии аҳоли, махсусан ҷавонон, таъсири амиқ расонидааст. Ин тағйирот дар шакли афзоиши сатҳи камбизоатӣ, муҳочирати меҳнатӣ, коста гардидани арзишҳои оилавӣ, никоҳи барвақт ва зиёд шудани ҳолатҳои талоқ зоҳир мегарданд.

Рафтори репродуктивӣ, ҳамчун қисми таркибии саломатии умумии инсон, дар баробари дигар омилҳо, нақши муҳимро дар таъмини некуаҳволии иҷтимоии ҳар як фард мебозад. Рафтори репродуктивӣ аз унсурҳои таркиб ёфтааст, ки ба таваллуди кӯдак таваҷҷуҳ доранд. Ба ин тарзи рафтор ҳамчунин исқоти ҳама ва истифодаи маводи контрацептивие дохил мешаванд, ки танзими муҳлат ва тайини шумораи минбаъдаи таваллудро дар пай хоҳанд дошт.

Мутобиқи муқараррооти бандҳои дахлдори Кодекси тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон, таъмини аҳоли бо маълумоти эътимодноку саривақтӣ оид ба масъалаҳои солимии равонӣ, ҷаболнокии ҷисмонӣ, солимии репродуктивӣ, инчунин банақшагирии оила ва солимии ҷинсӣ пешбинӣ шудааст.

Саломатии ҷинсӣ ва репродуктивии наврасону ҷавонон бо якҷанд омили муҳим алоқаманд аст. Сатҳи пасти маърифати репродуктивӣ, ҳамроҳ бо масъалаи никоҳҳои барвақт, ба афзоиши назарраси бемориҳои занона ва сироятҳои зухравӣ оварда мерасонад. Ин мушкилот бо ҳомиладорӣ ва таваллуд дар синни наврасӣ боз ҳам мураккабтар гардида, дар заминаи мавҷудияти низоъҳои оилавӣ ва стресси психологӣ шиддат мегиранд.

Аҳамияти иҷтимоии ин масъала дар якҷанд ҷанба зоҳир мегардад. Паст шудани қобилияти меҳнатӣ, афзоиши ҳолатҳои безурёти ва стресси психологӣ ба вазъи оилавӣ таъсири манфӣ мерасонад. Ин омилҳо боиси афзоиши низоъҳои оилавӣ, зӯроварӣ дар оила, ғоҳишагӣ ва вайроншавии муносибатҳои оилавӣ мегарданд. Дар шароити мураккаби иҷтимоии имрӯза, ҳавфи афзоиши бемориҳои модарзодӣ низ боло меравад. Бо вучуди ин, тарғиби тарзи ҳаёти солим ва масъулиятшиносӣ дар назди ҷомеа, ташкили оилаи солим ва

таваллуди фарзандони солим метавонад ба беҳбудии вазъи саломатии наврасон мусоидат намояд, ки ин дар навбати худ ба рушди минбаъдаи кишвар таъсири мусбат мерасонад.

Ташкилоти Умумичаҳонии Тандурустӣ (ТУТ) соли 1998, бо назардошти вазъи ногувори эпидемиологӣ ва афзоиши бемориҳои зухравӣ дар кишварҳои пасошӯравӣ, дар доираи стратегияи глобалии «Саломатӣ барои ҳама дар асри XXI» ташаббуси муҳимеро пешниҳод намуд. Ин ташаббус ба муттаҳид сохтани кӯшишҳои ҳукуматҳо ва созмонҳои байналмилалию ғайриҳукуматӣ дар мубориза бо ин бемориҳо равона гардида буд.

Аксари кишварҳои узви СММ, аз ҷумла Тоҷикистон, ин ташаббусро дастгирӣ намуданд. Дар натиҷа, бо ҷалби шарикони рушд, барномаҳои миллии пешгирӣ ва мубориза бар зидди бемориҳои аҳамияти иҷтимоидошта барои давраи то соли 2030 таҳия гардида, марҳила ба марҳила амалӣ карда мешаванд.

Таваҷҷуҳи ҷомеаи ҷаҳонӣ ба солимии репродуктивии аҳоли нигаронида шудааст, зеро он ба саломатии кӯдакону наврасон ва аз ин рӯ, ба ояндаи давлат бевосита таъсир мерасонад. Ғамхорӣ аз бобати саломатии модару кӯдак, солимии репродуктивӣ, бемориҳои ғайрисироятӣ ва сироятӣ, аз қабилӣ вараҷа, сил, ВНМО/БПНМ ва дигар сироятҳои бо роҳи таносулӣ гузаранда дар соҳаи тандурустии кишварамон масъалаҳои афзалиятнок доништа мешаванд.

Мақоми шахс ҳамчун узви ҷомеа аз тасвиби Конвенсия дар бораи барҳам додани ҳама шаклҳои таъбиз дар мавриди занон ва ҷимояи ҳуқуқи кӯдак вобаста аст. Андешидани тадбирҳо оид ба ҳифзи саломатии аҳоли, махсусан модару кӯдакро Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон кафолат медиҳад. Дар кишвар заминаи васеи ҳуқуқӣ, аз ҷумла 9 қонун, 18 қарори Ҳукумат ва қаламрави 40 фармоиш дар соҳаи тандурустию ҳифзи иҷтимоии аҳоли фароҳам оварда шудааст [19, 23].

Тӯли ду даҳсолаи охир дар кишварамон оид ба расонидани ёрии тиббӣ ба модарону кӯдакон дигаргуниҳои ҷиддӣ ба амал омаданд. Ҳуҷҷатҳои муҳим, аз қабилӣ тавсияҳо оид ба арзёбии сифати Кумаки тиббӣ ва Нақшаи миллии

бехатарии ҳомилагӣ, ки фарогири принципҳои тибби собитшудаю стандартҳои байналмилалӣ, таҳия ва татбиқ карда шуданд.

Ҳамгироии байналмилалӣ ҳамчунин сатҳи нобаробарӣ ва камбизоатиро, ки бар рӯйи саломатии репродуктивии занону кӯдакони мо таъсири манфӣ дорад, ошкор кардааст. Сарфи назар аз сатҳи баланди таваллуд дар соли 2012 (25,3 ба ҳар сари 1000 нафар аҳоли), сатҳи ғавти модару кӯдак баланд боқӣ мемонад. Тадбирҳои муштаракӣ тандурустӣ барои таъмини амнияти контрацептивӣ, инчунин барои пешрафт дар саломатии модару кӯдак муҳиманд.

Таҳсилот дар муайян кардани дониш, муносибат ва тасири рафтор ба саломатӣ нақши калидӣ мебозад. Аммо нобаробарии вобаста ба таҳсил дар байни занони миёнасоли тоҷик ҳануз ҳамчун проблема боқӣ мемонад, зеро аз миёни онон танҳо 25,0% маълумоти олӣ ва 9,0% маълумоти миёна доранду бас [44, 48].

Мушкилоти солимии репродуктивӣ на танҳо аҳамияти тиббӣ, балки аҳамияти иҷтимоӣ низ дорад. Масалан, истифодаи андак аз усулҳои пешгирии ҳомилагӣ бо хоҳиши зуд таваллуд кардани кӯдаки дигар алоқаманд аст. Дар даҳ соли охир шумораи исқоти ҳамл коҳиш ёфта, сатҳи пешгирии ҳомилагии бехатар баланд шуд.

Пешгирии ҳомилагии номатлуб ҳамчун яке аз масъалаҳои муҳими солимии репродуктивӣ шинохта шудааст. Хоҳиши зиёд кардани фосилаи байни таваллуди кӯдакон, ки на камтар аз 5 солро дар бар дошта бошад, дар соҳаи тандурустӣ афзалият дорад.

Барои ҳалли пурсамари ин масъала — сарфи назар аз маҳдуд будани захираҳои молиявӣ ва кадрӣю техникӣ, — инчунин ба ҷиҳатҳои гуногуни дигар, аз қабилӣ афзудани базаи моддӣ ва васеъ намудани доираи дастрасӣ таълим диққат додан лозим аст.

Фосилаи кӯтоҳӣ мавҷуд дар байни ду таваллуд метавонад хатари саломатии модар ва кӯдакро афзоиш диҳад, хусусан агар фосилаи камтар аз 24 моҳ бошад. Байни ин ҳодиса ва марги фарзанди собиқ робитаи зич вучуд дорад. Камшавии фосилаи таваллуд пас аз марги кӯдак аксар вақт бо муддати кӯтоҳӣ

ширмакони барои кӯдаки қаблӣ алоқаманд аст, ки эҳтимолияти ҳомилагиро зиёд мекунад.

Аз ин рӯ, таъмини дастрасӣ ба усулҳои бехатари пешгирии ҳомилагӣ ва маълумот оид ба истифодаи онҳо муҳим аст. Дастгирии волидайн бояд ба принципҳои интихоби огоҳона ва қарори оила ё шахс асос ёбад.

Барои бо муваффақият ҳал намудани мушкилоти солимии репродуктивӣ ҷанбаҳои гуногуни иҷтимоӣ иқтисодиро ба инобат гирифта, бо муассисаҳои тиббӣ ва таълимӣ ҳамкорӣ карда, тадбирҳои баланд бардоштани сатҳи огоҳӣ ва дастрасии кумаки тиббиро фаъолona амалӣ кардан лозим аст. Бартараф кардани ин монесаҳо дар сурате имконпазир мегардад, ки ба ин кор масъулони муассисаҳои КАТС ва намояндагони ҷомеаи шахрвандӣ ҷалб карда шаванд.

Дар рушди низоми хизматрасонии тиббӣ ба аҳоли ҷорабиниҳои стратегӣ дар соҳаи тандурустӣ ба ҷониби амсилаи ҳамгириошудаи кумаки аввалияи тиббӣ санитарие оғоз гардид, ки бар пояи тибби оилавӣ асос ёфтааст.

Таҳлилҳо собит сохтанд, ки 34,0% занони синну соли репродуктивӣ ва 63,0% занони ҳомила аз камхунӣ ранҷ мебаранд. Яке аз роҳҳои воқеии коҳиш додани нишондодҳои саломатии занону модарон, инчунин пешгирии намудани талафоти репродуктивӣ татбиқи стратегияи солимии аҳоли ва банақшагирии оила мебошад [2].

Тағйироти назаррас дар низоми таълим ва бозомӯзии кормандони тиббӣ дар самти саломатии репродуктивӣ ва истифодаи усулҳои муосири контрацептивӣ ба амал омадааст. Имрӯз масъалаи саломатии репродуктивӣ ва танзими оила дар маркази таваҷҷуҳи соҳаи тандурустӣ қарор дорад. Ин диққати махсус ба бехбуди саломатии гурӯҳҳои гуногуни аҳоли, аз ҷумла занон, модарон ва кӯдакон, ҷавонон, калонсолон, пиронсолон ва маъҷубон нигаронида шуда, ба таъмини бехатарии ҳомиладорӣ ва оғози ҳаёти солим равона гардидааст.

Зарур аст, ки заминаи меъёрию ҳуқуқии солимии репродуктивӣ ва танзими оила дар асоси муқаррароти қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия карда шавад. Бо мақсади баланд бардоштани дастрасӣ ба кумаки пешгирии ҳомилагӣ,

аз ҷумла барои аҳолии деҳот ва муҳоҷирони корӣ тадбирҳои мушаххас андешида шуданд. Дар байни солҳои 1995 ва 2015 истеъмоли воситаҳои пешгирӣ ба таври қобили мулоҳиза рӯ ба афзоиш ниҳода, тамоюли мазкур дар соли 2021 идома ёфт, ки он ба афзудани шумори истифодабарандагони воситаҳои пешгирии ҳомилагӣ заминаи мусоид фароҳам овард.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон қонунҳои қобили таваллуд, ки бевосита бо ғайриҷамъияти ҳадамоти солимии репродуктивӣ робитаи наздик доранд, 26 ғоизро ташкил медиҳанд. Дар ҳоли ҳозир тақрибан 35 дарсади миқдори мурочиатҳои тиббӣ барои пешгирии ҳомилагӣ ва танзими оила, 45 дарсад барои муоинаи пеш аз таваллуд ва 20 дарсади дигар ба масъалаҳои дигари солимии репродуктивӣ ихтисос ёфтаанд. Нуқтаи мазкур аз афзудани талабот дар баробари ҳифзи солимии репродуктивӣ гувоҳӣ дода, бори дигар аҳамияти таъмини дастрасӣ ба навъҳои ҳадамот ва захираҳои мувофиқро барои қонеъ кардани ниёзҳои аҳоли таъкид мекунад [2, 43, 113].

Саломатии аҳоли ҳамчун нишондиҳандаи асосии рушди кишвар аз маҷмӯи омилҳои гуногун вобаста аст. Дар баробари таъсири омилҳои иқтисодӣ ва экологӣ, вазъи саломатии ҷомеа инчунин аз омилҳои иҷтимоӣ, меъёрҳои ахлоқӣ ва сифати зиндагии аҳоли вобастагии зиҷ дорад. Нигоҳдории саломатӣ ва таъмини некуаҳволии аҳоли на танҳо барои ҳар як фард ва оила муҳим аст, балки ҳамчун омили калидии рушди иқтисодӣ ба пешрафти тамоми ҷомеа таъсири назаррас мерасонад.

Таснифоти байналмилалии бемориҳо ва масъалаҳои ба саломатӣ алоқаманд, боздиди даҳум (ТББ-10; 2014) гурӯҳи васеи бемориҳоро ҳамчун бемориҳои зуҳравӣ муайян кардааст. Ба ин гурӯҳ бемориҳои анъанавии роҳи алоқии ҷинсӣ гузаранда дохил мешаванд, аз ҷумла: оташак, сӯзок (сирояти гоноккоӣ), хламидиоз, шанқри мулоим, гранулемаи қадкашак, трихомоноз ва трихомониази урогениталӣ, лимфогранулемаи хламидиалӣ, сирояти герпесӣ, озахҳои мақбад ва дигар сироятҳои спирохетавӣ. Илова бар ин, як қатор сироятҳои вирусӣ, ба монанди вируси норасоии масунияти одам (ВНМО), вируси герпеси оддӣ (HSV), вируси папилломаи одам (HPV), вирусҳои

гепатити В ва С, инчунин баъзе сироятҳои паразитӣ низ тавассути роҳи таносул интиқол меёбанд [4, 121].

Паҳншавии бемориҳои зухравӣ бо якчанд омили хатарзо алоқаманд аст. Сатҳи пасти маърифатнокӣ, бепарвоии оила ва мактаб нисбат ба саломатии наврасон, муносибати бемасъулиятона ба ҳифзи саломатии шахсӣ, истеъмоли аз меъёр зиёди машрубот ва маводи психоактивӣ, инчунин норасоии иттилоот дар бораи роҳҳои пешгирии бемориҳои зухравӣ ба афзоиши ин бемориҳо мусоидат мекунанд.

Афзоиши ҳолатҳои сироятёбӣ бо бемориҳои зухравӣ на танҳо бо мушкилоти ташхис ва набудани системаи самараноки пешгирӣ, балки бо дастнорас будани марказҳо ва диспансерҳои махсусгардонидашуда низ алоқаманд аст. Таҳқиқот нишон дод, ки аз шумораи умумии пурсидашудагон танҳо 159 нафар (28,1%) мардон аз рифола мунтазам истифода мебаранд, дар ҳоле ки 204 нафар (36,1%) онро танҳо баъзан истифода мекунанд [122].

Ҳамин тариқ, афзоиши умумии беморӣ дар байни наврасону ҷавонон ба омилҳои гуногуни иҷтимоӣ алоқаманд аст: сатҳи пасти шуғлофаринӣ, бекорию камбизоатӣ, дастрасӣ надоштан ба хизматрасонии тиббӣ; афзоиши ҷинояткорӣ, зӯроварӣ дар оила ва шиканча; муҳити номусоиди мактаб, иштиёқ ба қиморбозӣ ва бозиҳои компютерӣ, истеъмоли маводи муҳаддир, мутобикшавии пасти ҷавонони деҳот ба ҳаёти шаҳрӣ, ки аксар вақт боиси ҳомилагии ғайриҷашмдошт, вайроншавии оилаҳо, талоқ, майзадагӣ, танфурӯшӣ, тамокукашӣ ва инчунин зиёд шудани хатари гирифторшавӣ ба беморҳои сироятӣ ва оқибатҳои манфӣ мегардад [102].

Таҳлили вазъи эпидемиологӣ дар Тоҷикистон нишон медиҳад, ки дар даҳсолаи охир сатҳи бемории оташак ва сӯзок ба ҳар 100 ҳазор нафар аҳоли то 3,5 маротиба коҳиш ёфтааст. Бо вучуди ин, паҳншавии дигар намудҳои бемориҳои зухравӣ дар байни тамоми гурӯҳҳои синнусолии аҳоли ҳанӯз ҳам баланд боқӣ мемонад [43, 101].

Дар сохтори бемориҳои маъмули бемориҳои зухравӣ тағйироти назаррас ба амал омадааст, ки он бо афзоиши ҳолатҳои сирояти омехта, махсусан

якҷояшавии гонококкҳо бо хламидия ва микоплазма алоқаманд аст [109]. Ин бемориҳо на танҳо ба бучети оилаҳо, балки ба системаи тандурустии кишварҳои сатҳи даромадашон миёна ва паст таъсири манфӣ расонида, дар маҷмӯъ ба некуаҳволӣ ва рушди иҷтимоии ҷомеа монеа эҷод мекунанд.

Аз ҷониби дигар, маоши кам, набудани кафолатҳои иҷтимоӣ ва суғуртаи тиббӣ, нарасидани мутахассисони соҳибхтисос, инчунин вучуд надоштани ҳавасмандии модии кормандони ин соҳа боиси ихтисори ҷойи кор, паст шудани обрӯи касбию афзоиши падидаҳои номатлуб ва фаъолият дар бозори «сиёҳ»-и хизматрасонӣ, махсусан дар соҳаи тиббию иҷтимоӣ мегардад. Ин ҳолат, дар навбати худ, пайдо кардан, пешгирӣ ва муолиҷаи шахсони сироятшударо мушкил мегардонад.

Марҳилаи муосир тақозо менамояд, ки диққати махсус ба ташаккули тарзи ҳаёти солим дар байни ҷавонон дода шавад. Барои ин зарур аст, ки дар муассисаҳои таълимии ҳамаи зинаҳо - мактабҳо, коллеҷҳо ва донишгоҳҳо барномаҳои махсуси тарғиботӣ ҷорӣ карда шаванд. Ин чораҳо метавонанд ба ҳавасмандгардонии ҷавонон дар ҳифзи саломатии репродуктивии онҳо мусоидат намуда, дар ҳалли мушкилоти демографӣ, иҷтимоӣ ва тиббии ин гурӯҳи аҳоли нақши муҳим бозанд.

Масъалаи таъйини нодурусти антибиотикҳо яке аз мушкилоти ҷиддӣ дар соҳаи тиб ба ҳисоб меравад. Ин мушкилӣ бо истеъмоли худсаронаи доруҳои зиддибактериявӣ аз ҷониби аҳоли боз ҳам шадидтар мегардад. Дар натиҷа, самаранокии табобат коҳиш ёфта, микроорганизмҳо ба доруҳо тобовар мегарданд. Афзоиши муқовимати микроорганизмҳо боиси номуайян гардидани аломатҳои клиникии беморӣ мегардад, ки ин дар навбати худ раванди ташхисро мушкил месозад. Ин ҳолат ба системаи репродуктивӣ ва масунияти бемор таъсири манфӣ расонида, давомнокии табобатро зиёд мекунад ва дар натиҷа ба вазъи иқтисодӣ ва психологӣ оилаи бемор таъсири ногувор мерасонад.

Пастшавии оморӣ дар бақайдгирии ҳолатҳои бемориҳои зуҳравӣ бо якчанд омил алоқаманд аст. Яке аз сабабҳои асосӣ он аст, ки беморон бештар ба муассисаҳои тиббии хусусӣ муроҷиат мекунанд. Дар аксари ин муассисаҳо на

танҳо системаи бақайдгирии сироятҳо вучуд надорад, балки мутахассисони соҳавӣ низ намерасанд ва кор бо манбаъҳои сироят ба таври дуруст ба роҳ монда нашудааст.

Масъалаи дигар дар минтақаҳои деҳот мушоҳида мегардад, ки дар он ҷо бинобар норасоии мутахассисони соҳавӣ, табибони оилавӣ маҷбуранд берун аз доираи тахассус ва салоҳияти касбии худ ғайрифаъолият намоянд. Ба ин далел онҳо чи дар аснои ташхисгузорӣ ва чи ҳангоми муайян кардани беморӣ ба саҳву хато роҳ медиҳанд.

Бемориҳои зухравиро бо муваффақият табобат кардан мумкин аст ва пешгирии онҳо дар соҳаи тандурустӣ вазифаи аввалиндараҷа доништа мешавад. Аммо бештари усулҳои навини пешгирӣ, ки аз ҷониби мутахассисон ба миён гузошта шудаанд, бо сабабҳои гуногун ҳануз дар амал ҷорӣ нагашта, танҳо дар рӯйи коғаз боқӣ мемонанд ва аксарияти онҳо марҳалаи озмоиши ибтидоиро дар пеши рӯй доранд [101,122].

Тадбирҳои пешгирикунанда дар заминаи мубориза бо сироятҳои зухравиро тавассути истифода аз нишондиҳандаҳои иқтисодӣ низ метавон арзёбӣ кард. Аз як тараф, баҳодихӣ хароҷоти захираҳои моддӣ ва меҳнатӣ, инчунин аз ҷиҳати сифат паст шудани саломатии аҳолиро дар пай хоҳад дошт. Аз тарафи дигар, зимни он ғайрифаъолияти иқтисодии бархоста аз татбиқи тадбирҳои профилактикии мақсаднок ба назар гирифта мешавад [22]. Дар шароити имрӯза, ташкили ҳаракати ризокорон (волонтерҳо) барои пешгирии бемориҳои зухравӣ аҳамияти махсус касб кардааст. Барои самаранокии ғайрифаъолияти онҳо, зарур аст ки волонтерҳо дар заминаи муассисаҳои кумаки аввалияи тиббию санитарӣ (КАТС) ва диспансерҳои дерматовенерологӣ омӯзиши махсус гиранд. Ин имконият медиҳад, ки корҳои пешгирикунанда дар байни донишҷӯён ва гурӯҳҳои осебпазири аҳоли ба таври муассир ба роҳ монда шавад.

Ризокорон (волонтерон) дар лаҳзаҳои фориғ аз таҳсил ҷорабиниҳои гуногун, аз қабили мубоҳисаҳо, семинарҳои машваратӣ, викторинаҳо, мизҳои мудаввар ва ғайраро ташкил мекунанд, ки ба ташвиқу тарғиби тарзи ҳаёти солим нигаронида шудаанд. Дар ин ҷорабиниҳо баррасии масъалаҳои марбут ба

пешгирӣ аз сироятҳои бо роҳи таносул гузаранда ҳам дар байни хонандагони синфҳои болоӣ ва ҳам дар байни донишҷӯёни муҳоҷири қорӣ рӯкни асосии дастури рӯзро ташкил хоҳад дод.

Умуман, дар шароити муосири иҷтимоӣ-иқтисодӣ, ки камбизоатиро қисман дар бисот парварондааст методҳои муҳим ва рӯзмарраи устуворгардонӣ, татбиқи барномаҳои миллию соҳавӣ, инчунин рушди ҳамкориҳои соҳавию байнибахшӣ ҳамчун масъалаҳои рӯзмарра оид ба мукамалгардонии чораҳои пешгирикунанда арзёбӣ мегарданд.

Вазъи муосири соҳаи тандурустӣ ислоҳоти ҷиддиро тақозо менамояд. Хусусан, дар сохтори муассисаҳои кумаки аввалияи тиббӣ санитарӣ (КАТС) ва марказҳои махсусгардонидашуда бояд тағйироти асосӣ ворид карда шаванд. Ин ислоҳот бояд ба беҳтар намудани дастрасии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли ба хизматрасониҳои тиббӣ ва қорӣ намудани усулҳои инноватсионии табобату пешгирӣ рағона карда шаванд.

Айни замон рӯйи мавзӯҳои арзаӣ кумак ба шахсони гирифтори бемориҳои бо роҳи таносул гузаранда, инчунин омӯзиши омилҳои паҳншавии бемориҳои пӯст ва бемориҳои дигари музмин таваҷҷуҳи махсус зоҳир мегардад. Инчунин мушкилоти бахши ташхис, табобат ва сатҳи нокифояи пешгирии ин бемориҳо аз мадди назар дур намеронад. Ҳадафи ниҳой таҳияи стратегияҳои самарабахши мубориза бо ин бемориҳо бо дарназардошти шакли паҳншавӣ ва механизмҳои интиқоли онҳо мебошад. Ин гуна тарзи мукамал намудани усулҳои ташхис ва дастрасӣ ба табобат ба сурати қуллӣ боло бурдани сатҳи мизони маърифати аҳоли дар робита бо пешгирӣ аз хатарҳо ва фароҳам овардани муҳити мусоиди саломатиро дар бар мегирад, ки тадбирҳои мазкур дар ниҳоят бояд пасомадҳои бемориҳоро қоҳиш дода, сифати зиндагии мардумро беҳтар созад. Масъалаи таъмини махфияти маълумот дар рағанди ташхис ва табобати беморони гирифтори бемориҳои зуҳравӣ яке аз вазифаҳои афзалиятноки соҳаи тандурустӣ мебошад. Ҳамзамон, ташкили назорати мунтазами диспансерии ин гурӯҳи беморон мутобиқи протоколҳои

муқарраршуда барои пешгирии оризаҳо ва назорати самаранокии табобат аҳамияти калон дорад [160].

Камтаваҷҷуҳи ҷавонон дар мавриди ҳифзи саломатии репродуктивияшон аҳамияти бештар намудани маъракаи иттилоотӣ оид ба тарзи ҳаёти солимро бештар мегардонад. Инчунин зарур аст, то тадбирҳои пешгирикунанда такмил ёфта, сифати омӯзишу парвариш зимни ҳамаи зинаҳои дахлдор дар ҷаҳорҷӯби муассисаҳои таълимӣ боло бурда шавад. Ҳалли ин мушкилот ба амалӣ намудани тадбирҳои фаъоли пешгирикунанда, назорати доимӣ аз болои татбиқи онҳо, арзёбӣ ва ислоҳи рафтори репродуктивии ҷавонон алоқаманд мебошад [101].

Дар сиришти шахсони дахлдор ташаккул додани маҳорату малакаҳо оид ба ҳисси масъулиятшиносӣ доштан дар робита бо саломатии ҳуду атрофиён аксаран аз фарҳанги ахлоқию рафтории ҳар як фард вобастагӣ дорад. Бино бар ин зарурати таҳия ва татбиқи механизми устуворе, ки барои ташаккули фарҳанги ахлоқию рафтории аҳоли, аз ҷумла ҷавонон равона шуда бошад, ба сурати як дастурамали муфид дар ин замина ба миён меояд.

Ҳамон гуна ки қайд гардид, саломатии ҷамъиятӣ дар натиҷаи таъсири мусбии маҷмуи омилҳои иҷтимоӣ, биологӣ, муҳити мувофиқи экологӣ ва шароити мусоиди тиббӣ ташкилӣ, низомии иҷтимоӣ-сиёсӣ, иқтисодие, ки шароити зисти аҳли ҷомеа ба он вобаста бошад, ташаккул хоҳад ёфт.

Аз ин лиҳоз, татбиқи скрининги тиббӣ бо мақсади кам кардани таъсири омилҳои хавфнок, ошкору пешгирӣ намудани бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла бемориҳои зухравӣ метавонад тавассути муоинаи тиббӣ-профилактикӣ натиҷаҳои хуберо ба бор оварад [83].

Қорҳои профилактикӣ дар марказҳои саломатӣ, дармонгоҳҳо ва бунгоҳҳои тиббӣ ба масъалаи муайян кардани муносибати беморон ба саломатии шахсии худ, иштироки онҳо дар амалӣ намудани тадбирҳои пешгирикунанда, дараҷаи огоҳии онҳо аз хатари бемориҳо ва самтҳои дигари арзишманде, ки рафтори шаҳрвандро дар шароити нави иқтисодӣ-иҷтимоӣ ташаккул доданианд, бояд ба сурати ҷиддӣ дахл кунанд [18].

Новобаста аз таҳия ва татбиқи барномаҳои гуногуни пешгирии бемориҳои иҷтимоӣ дар муассисаҳои таълимӣ ва кӯшишҳо барои баланд бардоштани маърифати тиббии аҳоли, самаранокии ин чорабиниҳо то ҳол дар сатҳи каноатбахш қарор надорад. Бинобар ин, такмили барномаҳои таълимӣ ва истифодаи усулҳои муосири инноватсионӣ барои баланд бардоштани сатҳи дониши наврасону ҷавонон, махсусан дар минтақаҳои деҳот, зарурати воқеӣ пайдо кардааст [104].

Ҳамзамон дастрастӣ надоштани гурӯҳҳои осебпазирӣ аҳоли ба кумакҳои тиббӣ санитарӣ ва иҷтимоӣ, носаҳеҳии омори тиббӣ дар кишварҳои будубоши муваққатӣ, ҷой надоштани кафолати иҷтимоӣ ва заминаҳои ҳуқуқии ҳифзи саломатии гурӯҳҳои осебпазирӣ аҳоли ҳамчун масъалаи ҳалношуда ва рӯзмараи тандурустии ҷамъиятӣ боқӣ мемонад.

Хулоса, саломатӣ ва некуаҳволии аҳоли дар рушди иқтисодӣ ва иҷтимоии кишвар нақши калидӣ дошта, барои ҳар як фард, оила ва умуман ҷомеа аҳамияти бузург дорад. Аз таҳлили маводҳои пешниҳодшуда маълум мегардад, ки дар бисёр ҷумҳуриҳои шӯравӣ собиқ, аз ҷумла дар Ҷумҳурии Тоҷикистон пурзӯр намудан ва такмил додани тадбирҳои пешгирикунанда нокифоя ба назар мерасад.

Ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ ва Қафқоз аслан Федератсияи Россияро ба муҳочирони корӣ таъмин мекунанд. Аз рӯйи теъдоди муҳочирони корӣ, ки аз кишварҳои хориҷӣ ба Федератсияи Россия сарозер мешаваанд, Ҷумҳурии мардумии Чин пешсаф буда, шумори онҳо дар муддати 10 соли охир 21 маротиба ва миқдори муҳочирони корӣ марбут ба кишварҳои Осиёи Марказӣ ва Қафқоз бошад, 5 маротиба зиёд гардидааст.

Дар ҷомеаи муосир афзоиши бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла бемориҳои зуҳравӣ дар минтақаҳои ҷумҳурӣ бештар ба шуғли ноустувор, сатҳи пасти даромад ва мизони андаки маърифатнокии аҳоли алоқаманд аст. Аммо тӯли чанд соли ахир тамоюли устувори коҳиш ёфтани муҳочирати корӣ аз минтақаҳои ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистон мушоҳида гашта, нуктаи мазкур боиси коҳиш ёфтани мизони бемориҳои зуҳравӣ гардидааст.

Ҳамзамон омили расмӣ собит месозад, ки хоҳиш ёфтани институти оиладорӣ пошхӯрии оилаҳоро падида оварда, зӯроварӣ сол то сол рӯ ба афзоиш ниҳода, мушкилиҳои дигари иҷтимоиро ба вуҷуд меоварад.

Зимни таҷриба намудани чораю тадбирҳои профилактикӣ дар марказҳои саломатӣ, дармонгоҳу бунгоҳҳои тиббӣ бояд ба масъалаи муносибати аҳоли, бавежа гурӯҳҳои осебпазири он дар робита бо саломатии худашон, иштироки гурӯҳҳои мазкур дар маҳфили тадбирҳои пешгирикунанда, мониторинги таҳқиқоти сатҳу дараҷаи огоҳии мардум аз хатари бемориҳо ва фаъолиятҳои дигаре, ки рафтори одамо дар шароити нави иқтисодӣ-иҷтимоӣ таҳаввул дода тавонанд, таваҷҷуҳи бештар зоҳир гардад.

БОБИ 2. МАВОД ВА УСУЛҲОИ ТАҲҚИҚОТ

2.1. Методологияи таҳқиқот. Маводу марҳалаҳои таҳқиқот

Яке аз равишҳое, ки зимни анҷом додани таҳқиқоти иҷтимоӣ-гигиениӣ муосир ба тарзи васеъ корбурд дорад, методи сотсиологӣ мебошад. Таҳқиқоти сотсиологӣ дар соҳаи нигоҳдории тандурустӣ ба омӯзиши масъалаҳои зиёди рӯзмарра ихтисос ёфтааст, вале тибқи қоидаи маъмул, аксари онҳо ба омӯхтани сифат ва дастрас будани ёрии тиббӣ, қаноатмандии аҳоли, аз ҷумла гурӯҳҳои осебпазири аҳоли алоқаманд мебошанд.

Ҳангоми омӯзиши сатҳи қаноатмандии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, аз ҷумла муҳочирони меҳнатӣ, шароити муайяни хизматрасонии тиббӣ, аз қабili мавҷудияти ёрии тиббӣ, муносибати духтур ва ҳамшираҳои шафқат ба беморон, шароити санитарияи гигиенӣ ва сатҳи хизматрасонӣ дар муассисаи тиббӣ ба назар гирифта мешаванд.

Барномаи таҳқиқоти сотсиологӣ асосҳои методологӣ, методӣ ва ташкилиро дар бар мегирад. Бо ибораи дигар, равиши мазкур моҳиятан тамоми марҳилаҳои ҷамъоварӣ, сохтусоз ва таҳлилу таҷзияи иттилоотро зерин пӯшиш мегирад. Методи сотсиологӣ имкон дод, то:

- масъалаи асосии омӯзиш муайян ва ҳадафу вазифаҳои таҳқиқот мушаххас шаванд, доираи объект ва предмети таҳқиқот дақиқ гарданд, робита бо таҳқиқоти қаблан анҷомёфта ё параллелӣ оид ба масъалаҳои ҳамсон барқарор карда шавад;

- фурсати мувофиқ барои тартиб додани нақшаи умумӣ фароҳам ояд, ки бар пояи он силсилаи таҳқиқот дар шакли назария→далелҳо→назария ба амал таҳия гардад;

- маълумоти зарурӣ оид ба бемориҳои зухравӣ дар байни ҷавононе, ки аз минтақаҳои ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистон (минтақаи Кулоб: шарҳро ноҳияи Кӯлоб, Ҳамадонӣ, Восеъ, Фархор ва минтақаи Бохтар: Ҷалолоидини Балхӣ, Қубодиён, Вахш, Абдурахмони Ҷомӣ), ки тӯли солҳои 2015-2021 дар муҳочирати меҳнатӣ қарор доштанд, ҷамъоварӣ шаванд.

Раванди таҳқиқоти сотсиологӣ дар марҳилаҳои зерин сурат гирифт:

Якум. Муҳокима, инчунин тасдиқи барномаю воситаҳои таҳқиқот; ташкил ва омода намудани гурӯҳи корӣ барои ҷамъоварии маълумоти ибтидоӣ. Таҳқиқоти таҷрибавӣ анҷом ёфта, аз рӯйи натиҷаҳои он ислоҳоти дахлдор ба равиши таҳқиқот ворид карда шуд.

Дуюм. Ҷамъоварии иттилооти ибтидоӣ аз роҳи посух додани хаттӣ ба суолҳои пурсишнома; интиҳоби макону вақти муайян барои анҷомдиҳии пурсиш, огоҳонидани мусоҳибон аз бобати ҳадафу, вазифа ва «натиҷаҳо»- и амалии таҳқиқот ва ҷамъоварии мутамаркази саволномаҳои такмилёфта ҳамчун принципҳои асосии таҳқиқот.

Сеюм. Омода намудани маълумоти ибтидоӣ барои коркарду сохтусоз. Таҳти назорати махсус маҷмуи саволномаҳо барои амалӣ гардонидани таҳлили математикӣ омода карда шуд. Пас аз он рамзгузори саволҳои ошкору бепарда ва рад кардани саволҳои номуносиб таҳия гардид.

Чорум. Таҳлили натиҷаҳои сохтусозии маълумоти гирифташуда, муҳокимаи ҳисоботи пешакӣ ва ниҳой, таҳияи тавсияҳо.

Дар марҳилаи аввал заминаҳои назариявии таҳқиқот муайян карда шуданд:

- 1) ҳадафу вазифаҳо;
- 2) мушкилоти воқеӣ;
- 3) объекту предмети таҳқиқот;
- 4) муайян кардани истилоҳот ва мафҳумҳои ибтидоии назарӣ;
- 5) дар асоси таҷриба дарёфт намудани нишондиҳандаҳои эмпирикӣ.

Дар марҳилаи дуюм муайян нуктаҳои зерин мушаххас гардонда шуданд:

1) гурӯҳҳои мухталифи аҳоли (он табақаю гурӯҳҳои аҳоли, ки дар байни онҳо паҳнкунии натиҷаҳои таҳқиқот пешбинӣ карда мешавад);

2) равиши ҷустуҷӯ ва интиҳоби мусоҳибон дар марҳилаи охири интиҳоб.

Пурсиш бо дарназардошти шумораи умумии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли ва интиҳоби репрезентативии тасодуфӣ 850 нафарро дар бар гирифт.

Дар марҳилаи сеюм пурсишнома бо далелҳои зерин асоснок карда шуд:

1) муаррифии муфассали мушкилоти вобаста ба таҳқиқот дар таҳияи саволҳое, ки барои мусоҳиб таҳия ва пешбинӣ шудаанд;

2) асоснок кардани саволнома оид ба имкониятҳои аҳолии тахти пурсиш қарор дошта ҳамчун манбаи маълумоти зарурӣ;

3) стандартизатсияи талабот ва дастурамалҳо дар робита бо пурсишгарону мусохибакунандагон оид ба ташкилу татбиқи пурсиш;

4) барқарор намудани робита бо мусохибон ва бақайдгирии ҷавобҳо;

5) фароҳам овардани шароити мусоиди пешақӣ барои сохтусози натиҷаҳо;

6) таъмини талаботи ташкилӣ оид ба амалӣ гардонидани пурсиш.

Ҳангоми ба амал баровардани таҳқиқоти мазкур усули баҳодиҳии эксперти истифода гардид.

Ҳуҷҷати методӣ ва саволномаро ба сурати варақи инъикосдиҳандаи пурсишҳо омода намудем. Матни мусохиба дорои саволҳои мебошад, ки ҷавобҳои ба татбиқи чорабиниҳо дар заминаи муайян намудани сабабу омилҳои беморӣ ё набудани он дар байни муҳоҷирони меҳнатии Тоҷикистон мусоидат менамоянд.

Дар чараёни таҳқиқот маводи омории МД «Маркази ҷумҳуриявии клиникии бемориҳои пушт ва узвҳои таносул» ва марказҳои маҳаллӣ оид ба пешгирии бемориҳои пушту зухравиро мавриди омузишу таҳлил қарор додем. Истифодаи пурсиши гурӯҳҳои осебпазири аҳоли ҳамчун усули ҷамъовари маълумоти тиббӣ иҷтимоӣ зарурати тафсири назариявии онро ҳамчун хулоса ба миён овард.

Омузишу сохтусози арқами омории беморӣ барои тафсири воқеъбинона ва андешидани чораҳои пешгирикунанда дар заминаи ба эътидол овардани вазъияти эпидемиологӣ ва бемориҳои сироятӣ имконият медиҳад. Баъд аз таҳлили натиҷаҳо ба таҳияи хулосаю асосноккунии илмӣ тавсияҳои амалии зарурӣ пардохтем, яъне ба асоси натиҷаҳои ҳосилшуда, ки ҷузъи таркибии сиёсати миллӣ оид ба пешгирии бемориҳои зухравӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳолиро ташкил додааст, чи дар кишвари мизбон ва чи дар кишвари будубоши доимӣ чораю тадбирҳои дахлдор андешида шудаанд. Натиҷаи пажӯҳиши мазкур бояд ба сурати барномаи махсус ҷиҳати баланд бардоштани

сатҳи фарҳанги умумӣ, аз ҷумла фарҳанги санитарӣ ва тағйир додани рафтори гурӯҳҳои осебпазири аҳоли тарҳрезӣ ва давра ба давра татбиқ ёбад.

- Об'екти таҳқиқот – гурӯҳҳои осебпазири аҳоли аз минтақаҳои ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки мубталои бемориҳои зухравӣ гардидаанд.

- Предмети таҳқиқот - пешгирии бемориҳои зухравӣ тавассути барномаҳои миллӣ ва мақсаднок.

- Воҳидҳои мушоҳида - шахсони гирифтори бемориҳои зухравӣ (мардон ва заноне, ки дар муҳоҷирати меҳнатӣ қарор доштанд ва ба муассисаҳои тиббию профилактики муроҷиат намуданд).

- Методҳои таҳқиқот - дар таҳқиқот аз усулҳои гуногун, аз қабili таҳлили комплексӣ, омӯрӣ, равиши муқоисавӣ-таҳлилӣ, таҳлили картографӣ, таҳлили иқтисодӣ, эпидемиологӣ ва сотсиологӣ истифода шудааст. Барои ҷамъовариҳои маълумоти ибтидоии шифохӣ, аз ҷумла таҳлили умумӣ ва шарҳи масъалаҳои мавриди омӯзиш, арзёбии субъективӣ ва муайян кардани сабабу ҳадаф ва пешниҳодҳои барҳоста аз фаъолияти гурӯҳҳои тадқиқотӣ пурсишу мусоҳибаҳои анҷом дода шуданд.

Аз ҷониби дигар, назарпурсӣ ҳамчун усули дақиқу санҷидашуда ва нисбатан камхарҷ ҷиҳати ошкор намудани афкори умумӣ дар байни табақаҳои аҳоли ба роҳ монда шуд. Барои ҷамъовариҳои маводи объективӣ пурсишномаи махсус таҳия гардид (ниг. Замимаи 1). Пурсишнома омӯзиши ҳайати синнусолӣ, махсусиятҳои тиббӣ-иҷтимоии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, мансубияти касбии онҳо ва дигар ҷанбаҳои сироятёбии зухравиро бо истифода аз воситаи таҳлилу таҷзияҳои муштараки сотсиологӣ дар бар гирифтааст.

Барои ба доираи таҳлил кашидани вазъи эпидемиологии минтақаҳои ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистон далелу рақамҳои мавҷуд дар шакли ҳисоботи №9 зери номи «Маълумот дар бораи бемориҳои зухравӣ ва бемориҳои гузарандаи пӯст», ки ба солҳои 2015 – 2021 тааллуқ доранд, мавриди истифода қарор гирифтанд.

Маълумотномаҳои солона оид ба беморӣ дар минтақаҳои номбурда, ки шакли № 089-ум ном дорад (барои муайян намудани ҳайати синнусолӣ ва касбии мубталоён), дар раванди тағйирёбӣ истифода шудаанд.

Чадвали 2.1 - Барнома, методика ва доираи таҳқиқоти бемориҳои зухравӣ дар минтақаҳои ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистон тӯли солҳои 2015 - 2021

Марҳилаҳо	Маводи аввалия	Методи амалӣ	Воҳиди мушоҳида
1. Таҳлилу таҳқиқоти интиқодии сарчашмаҳо ва асарҳои илмӣ ватанию хориҷӣ оид ба бемориҳои сироятии зухравӣ тӯли солҳои 2015-2021. 2. Муайян кардани ҳадаф, вазифа, метод ва ҳаҷми таҳқиқот. Маълумот оид ба густараи таҳқиқот. 3. Ҷамъоварии маводи аввалия, нусхабардорӣ, омӯзиш, таҳлил ва баррасӣ	Омӯзиш ва таҳлили 84 сарчашмаи илмӣ хориҷӣ ва 100 маъҳази илмӣ дохилӣ дар шакли мақола, рисола ва монографияҳои илмӣ, ки дар ИДМ нашр шудаанд. Шакли № 241 «Маълумот оид ба бемориҳои сироятии зухравӣ ва бемориҳои гузарандаи пӯст»	Доираи таҳлили оморӣ, нусхабардорӣ аз ҳуҷҷатҳои аввалияи тиббӣ	Шакли № 9 тӯли давраи 2015-2021
1. Омӯзиши вазъи эпидемиологии бемориҳои зухравӣ тӯли солҳои 2015 - 2021 дар минтақаҳои Кӯлоб ва Бохтари вилояти Хатлон. 2. Муайян кардани сохтори синнусолӣ ва меҳнати мубталоёни бемориҳои зухравӣ дар солҳои 2015-2021 ва таносуби онҳо дар байни бемориҳои марбута.	Шакли № 241 «Маълумот оид ба бемориҳои сироятии зухравӣ ва бемориҳои гузарандаи пӯст» дар ҚТ тӯли солҳои 2015 - 2021 ва ҳисоботҳои солона оид ба бемориҳои зухравӣ дар ноҳияҳои маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон.	Эпидемиологӣ, таҳлилий, оморӣ, картографӣ.	1. Шахсони мубтало ба бемориҳои зухравӣ. 2. Гурӯҳҳои синнусоли мубталоён. 3. Шуғли меҳнати мубталоёни бемориҳои зухравӣ
1. Анҷом додани пурсиш дар байни бемороне, ки ба духтурони касалиҳои пӯсту зухравӣ ва бемориҳои занона мурочиат кардаанд. 2. Омӯзиши тавсифоти синнусолӣ, тиббӣ-ичтимоӣ ва рафтории заноне, ки ба духтурони касалиҳои пӯсту зухравӣ ва бемориҳои занона мурочиат кардаанд. 3. Интишори натиҷаҳои таҳқиқот.	Шакли № 9 «Маълумот дар бораи бемориҳои сироятии зухравӣ ва касалиҳои гузарандаи пӯст» дар ҚТ тӯли солҳои 2015 - 2021. Пурсишномаҳои махсус барои заноне, ки ба духтурони касалиҳои пӯсту зухравӣ ва бемориҳои занона мурочиат кардаанд.	Оморӣ, сотсиологӣ, таҳлилий	Теъдоди мурочиат. Синну сол. Шуғл. Мақоми иҷтимоӣ. Ҳолатҳои беморшавӣ

Давоми ҷадвали 2.1.			
1. Арзёбии чорабиниҳои зиддиэпидемиявӣ оид ба муқовимат дар баробари паҳншавии сироятҳои зуҳравӣ бо баррасии самаранокии онҳо. 2. Сохтсозии чорабиниҳои маҷмӯӣ оид ба коҳиш додани сатҳи бемориҳои зуҳравӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли аз минтақаи ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистон.	Стратегияю барномаҳои ҳадафманд оид ба пешгирии касалиҳои сироятӣ, аз ҷумла пешгирии бемориҳои зуҳравӣ дар вилояти Хатлон, инчунин дар минтақаҳои дигари Ҷумҳурии Тоҷикистон.	Оморӣ. Иқтисодӣ. Таҳлилӣ.	Шахсоне, ки мубталои бемориҳои зуҳравӣ гашта, ба диспансеру муассисаҳои КАТС муроҷиат кардаанд
Натиҷаҳои таҳқиқот. Воситаи таълимӣ-методӣ барои ходимони идораҳои соҳаи тандурустӣ, духтурони бемориҳои пӯсту узвҳои таносулӣ ва мутахассисони бемориҳои занона, урологҳо, духтурони амалияи умумӣ, аспирантҳо, ординаторҳо зерини номи «Пешгирии сироятҳои зуҳравӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли аз вилояти Хатлони ҶТ», инчунин як қатор маводи илмӣ таҳия карда шуд.			

2.2. Методҳои таҳлили омории таҳқиқот.

Барои иҷрои вазифаҳои гузошташуда дар ҷараёни таҳияи диссертатсияи мазкур усулҳои зерини таҳқиқот истифода шудаанд: таҳлили оморӣ барои барои коркарди ададӣ, эпидемиологӣ ҷиҳати омузиши паҳншавии бемориҳо, сотсиологӣ- таҳлили оид ҷанбаҳои иҷтимоии масъала, баррасии иши омузиши амиқи мавод, таҳлили иқтисодӣ барои баҳодиҳии таъсири омилҳо ба саломатӣ, инчунин таҳлили картографӣ барои визуализатсияи маълумоти фазоӣ оид ба сатҳи бемориҳои ноҳияҳои маъмурии вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Ҳаҷми таҳқиқот: пурсишномаҳои махсус барои ҷавонон ва шахсоне, ки дар таркиби гурӯҳҳои осебпазири аҳоли қарор дошта, ба муассисаҳои тандурустӣ муроҷиат намудаанд.

Барои ноил омадан ба саҳеҳияти нишондиҳандаҳо, ҳаҷми интиҳоб ҷиҳати амалӣ гардонидани таҳқиқоти сотсиологӣ, методи ҳисоби интиҳоби нотақрор таъйин гардид:

$$n = \frac{N * t^2 * P * q}{N * \Delta^2 + t^2 * P * q}$$

n-ҳаҷми зарурии интиҳоб.

N- теъдоди маҷмуи умумӣ (бемориҳои зуҳравӣ ошкор гардидааст);

T- Коэффициенты эџтимоднокџ (2);

P- ҳиссаи аломати омӯхташаванда дар маҷмуи умумӣ (98%);

q- андозаи нишондиҳандаи баръакс (100-98=2)%

Δ - иштибоҳи қаламрави интиҳоб (1,0%)

Ҳамин тариқ, барои саҳеҳияти пурсиши сотсиологии муҳочирони меҳнатие, ки мубталои бемориҳои зухравӣ гардиданд, ҳаҷми зарурию ҳадди ақали маҷмуи интиҳобӣ 850 адад пурсишномаро ташкил мекунад, ки аз ин миқдор 285 нафарро занон ва 565 нафарро мардон ташкил медиҳанд.

Зимнан барои арзёбии дурусту омории маълумоти дарёфтшуда иштибоҳоти стандартӣ саҳеҳият ва ҳудудҳои боварибахши нишондиҳандаҳои дарёфтшуда муайян гардида, мавриди сохтусози оморӣ қарор дода шудаанд. Таҳлили натиҷаи маълумотҳои ҷамъоварда бо истифода аз методҳои омили параметрӣ ва бепаараметрӣ, бақоргирии ҷадвалҳои электронии «MS Office Excel 2010», инчунин барномаҳои Statistica 6 анҷом дода шуд. Барои таҳлили нишондиҳандаҳои асосӣ методҳои бақайдгирӣ ва графикӣ истифода гардиданд.

Саҳви стандартӣ - s аз рӯи формулаи зерин ҳисоб карда шудааст:

$$s = \sqrt{\frac{\sum (x_i - \bar{x})^2}{n - 1}}$$

Дар баробари ин, миёнаи арифметикӣ (M); тамоюли стандартӣ (SD); иштибоҳи стандартӣ (m); медиана (Me); мода (Mo); дисперсия (D |X|) ва фосилаҳои бозџтимод (P) ҳисоб карда шуданд.

Арзёбии зичии алоқаи байни нишондиҳандаҳо ба воситаи методи коррелятсионии параметрӣ бо ҳисобу китоби тафриқавии коэффициентҳои К. Спирмен сурат гирифт. Дар ин маврид алоқамандии бевосита, инчунин баръакси дараҷаҳои миёна ва пурзӯрӣ дар сатҳи p=0,05 ба назар гирифта шуданд.

Барои муайян намудани аҳамияти омили фарқияти андозаҳои миёна меъџри t- истифода гардид:

$$t = \frac{M1 - M2}{\sqrt{m1^2 + m2^2}}$$

Дар ин ҷо M_1 ва M_2 – миёнаи арифметикийи якум ва дуҷуми гурӯҳҳои муқоисашаванда мебошанд.

m_1 ва m_2 – иштибоҳоти миёнаи якум ва дуҷуми миёнаи арифметикӣ.

Қимати меъёри t аз рӯи формулаи зерин ҳисоб карда шуд:

$$t = (n_1 - n_2) - 2$$

Дар ин ҷо n_1 ва n_2 теъдоди афроди таҳти таҳқиқ дар ҳар як гурӯҳро нишон медиҳад.

Баъдан аҳамияти интиқодии меъёрҳои Студент зимни $p=0,05$ ва бо шумораи мазкур дараҷаи озодии f -ро аз рӯи ҷадвал муайян мекунем.

Барои муайян намудани дараҷаи эътимоднокии таҳқиқоти омории барои ҳар як андозаи нисбӣ ва миёна иштибоҳи марбути миёнаро ба ҳисоб гирифтаем. Иштибоҳи миёнаи нишондиҳандаи m_p аз рӯи формулаи зерин ҳисоб карда шуд:

$$m_p = \pm \sqrt{\frac{p * q}{n}}$$

Дар ин ҷо p - андозаи нишондиҳандаи нисбӣ (бо %);

$q = (100 - P)$;

n – теъдоди мушоҳидаҳо мебошад.

Барои муайян намудани таъсири омили омӯхташаванда ва санҷиши таносуби фарзияи аҳамиятнокии он дар робита бо нишондиҳандаҳои мавҷуда таҳлили омили дисперсионии Фишер татбиқ гардида, иқдоми мазкур ин имконро фароҳам сохт, то ин ки ҳиссаи умумии вариативнокии аломати натиҷавӣ тавассути амали омилҳои танзимкунанда аз тариқи муқоисаи ҷузъҳои дисперсия нисбат ба якдигар аз рӯи меъёри Фишер (F) муайян карда шавад.

Маълумоти нави гирифташуда аз рӯи натиҷаи пурсишҳои иҷтимоӣ дар бораи шароити тиббӣ–иҷтимоии гурӯҳҳои осебпазирӣ аҳоли, хусусияти ҳоси шароити меҳнат, тарзи зисту зиндагӣ, рафтор, пастшавии фаъолнокии тиббӣ, аз он ҷумла эҳсоси масъулият дар баробари саломатии худ, ки омилҳои

муайянкунандаи пастшавии дастрасӣ ба хизматрасонии тиббӣ – санитарӣ ва болоравии сатҳи бемориҳои таносулӣ мебошанд.

Хулоса, барои гирифтани маълумоти зарурӣ оид ба сироятҳои зухравӣ дар байни аҳоли, аз ҷумла шахсоне, ки аз минтақаҳои ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистон, минтақаи Кӯлоб(Кӯлоб, Ҳамадонӣ, Восеъ, Фархор) ва минтақаи Бохтар (Ҷалолоидини Балхӣ, Қубодиён, Вахш, Абдурахмони Ҷомӣ), ки тайи солҳои 2015-2021 дар муҳочирати меҳнатӣ қарор доштанд, тавассути пурсишномаи махсус назарсанҷӣ анҷом дода шуд.

Барои таъмин кардани дараҷаи саҳеҳияти пурсиши сотсиологии муҳочирони меҳнатие, ки мубталои бемориҳои зухравӣ гардиданд, ҳаҷми зарурии ҳадди ақалли маҷмуи интиҳобӣ 850 адад пурсишномаро ташкил дод. Тавре маълум шуд, зимни таҳқиқоти анҷомшуда аз шумори умумии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли 850 нафар (мутаносибан 565 нафар мард ва 285 нафар зан), ки 374 (44,0%) нафарашон мубталои бемориҳои зухравӣ гардидаанд, зери пӯшиши тадбири мазкур қарор гирифтанд. Таҳлили маводи дастрасшуда собит намуд, ки 278 (74,3%) мард ва 96 (25,7%) зани мутааллиқ ба муҳочирати меҳнатӣ гирифтори бемориҳои гуногуни чинсӣ гардидаанд. Аз ин лиҳоз нишондиҳандаҳои бадастомада қомилан саҳеҳ мебошанд.

Дар бораи натиҷаи таҳқиқоти сотсиологӣ оид ба хусусиятҳои тиббию иҷтимоии муҳочирон, хусусияти шароити меҳнат, тарзи ҳаёт, хусусан рафтори чинсӣ, паст шудани сатҳу мизони ҳадамоти тиббӣ, аз ҷумла масъулият дар баробари саломатии онҳо, маълумоту мадракҳои тоза ба даст овардем. Тавре ки маълум гашт, рафтори хатарноки чинсии намояндагони гурӯҳҳои осебпазири аҳоли омилу ангезаҳои паҳншавии сироятҳои таносулиро фароҳам месозад.

Ҳамин тариқ, шумораи аҳоли ва шахру навоҳии интиҳобшудаи вилояти Хатлон тамоюли рушди Тоҷикистони муосирро дар робита бо мушкилоти гирифтор шудан ба бемориҳои зухравӣ инъикос менамоянд. Ҷиҳати беҳтар намудани тадбирҳо оид ба пешгирии сироятҳои таносулӣ таҳия шудаанд, аксари сокинони мамлакатро фаро мегиранд ва онҳоро репрезентативӣ меҳисобем.

Масъалаҳои ахлоқӣ. Барои риояи меъёрҳои ахлоқӣ санади розигии шифохиро барои шахсони шомили назарпурсӣ таҳия ва истифода намудем. Иштирок дар назарсанҷӣ ихтиёрӣ буд. Хатарҳои эҳтимолӣ, монанди даҳлатнопазирӣ ба ҳарими хусусӣ ва нороҳатиҳои равонӣ, ки метавонанд аз табиати ҳассосиятбарангези баъзе саволҳои мусоҳиба маншаъ гиранд, ба инобат гирифта шуданд. Маълумоти шахсии пурсидашудагон аз ҷаҳорҷӯби маводи асосии таҳқиқот берун монданд. Натиҷаи ҳамаи мусоҳибаҳо, саволномаҳо, пурсишҳо ва муҳокимаҳо дар шакли умумӣ оварда шудаанд. Ҳифзи маълумоти шахсӣ ва махфӣ будани баъзе маълумотҳо зимни ҳамаи марҳилаҳои таҳқиқот таъмин гардид. Мусоҳиба бо ғоҳишаҳо, истеъмолгарони маводи муҳаддир ва шахсони гирифтори бемориҳои зухравӣ дар пойгоҳҳои ташкилотҳои ғайридавлатӣ, дар марокизе, ки барояшон ҳадамоти дахлдорро арза мекунанд, инчунин дар ҳуҷраҳои алоҳидаи муассисаҳои КАТС ва диспансерҳои соҳавӣ анҷом дода шудааст.

БОБИ 3. ТАҲЛИЛИ ВАЗЪИ СОҲАИ ТАНДУРУСТӢ ВА ҲИФЗИ ИҶТИМОИИ АҲОЛИИ МИНТАҚАҲОИ ҶАНУБИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми солона ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои сиёсати дохилӣ ва хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон»² аз 21 декабри соли 2022 таъкид карданд, ки масъулону кормандони соҳаи тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд дар сатҳи шахру ноҳия ва вилоятҳои ҷумҳурий бо дарназардошти вазъи мураккаби ҷомеаи ҷаҳонӣ ба масъалаи беҳтар намудани сатҳу сифати зиндагӣ, пешгирии бемориҳои сироятӣ, бемориҳои ҷанбаашон иҷтимоӣ, вазъи эпидемиологӣ диққати ҷиддӣ ва ҳамаҷуза зоҳир созанд.

Дар ин замина расонидани кумаки саривақтӣ барои ҳалли масоили иҷтимоии шаҳрвандон ва фароҳам овардани шароити мусоид барои зиндагии шоистаи аҳли ҷомеа аз муҳимтарин вазифаҳо ба ҳисоб меравад. Нуқтаи мазкур ташкили доимии ҷойҳои нави кор, зиёд кардани даромад, беҳтар намудани шароити кор ва зиёд кардани дастмузд, пардохти нафақа ва стипендияро дар бар мегирад. Тарғиби тарзи ҳаёти солим, ҳифзи саломатии шаҳрвандон ва баланд бардоштани сифати хизматрасонии тиббию иҷтимоӣ бояд ба самти афзалиятноки фаъолияти муштараки мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва дастгирии заминаи моддию техникаи муассисаҳои тиббию иҷтимоӣ таъдил ёбад.

Вазъи иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамасола ба монанди кишварҳои дигар тағйир меёбад. Аз ин рӯ мунтазам пайгирӣ ва таҳлил намудан нишондиҳандаҳои микроиқтисодию макроиқтисодӣ муҳим ба назар мерасад. Лозим ба ёдоварист, ки барои омӯзиши амиқу дақиқи вазъи иқтисодии мамлакат бештар бояд омилҳои макроиқтисодӣ мавриди омӯзиш қарор гиранд.

² Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ. Манбаи интернетӣ: <http://www.president.tj/node/192>. Дастрасӣ – 21.12.2022.

Дар соли 2022 афзоиши маҷмуи маҳсулоти дохилӣ дар кишвар 8 фоизро ташкил дод. Барои муқоиса нишондиҳандаи мазкур дар соли 2021 -ум муодили 9,2 фоиз буд, ки ин яке аз нишондиҳандаҳои баландтарин дар чанд соли охир шинохта шудааст.

Тибқи омили расмӣ, маҷмуи маҳсулоти дохилии кишвари мо дар соли 2015 ҳамагӣ 48,4 миллиард доллар арзёбӣ шуда, тӯли се соли минбаъда (дақиқан дар соли 2018) ин рақам ба 68,8 миллиард расид. Баъдан дар соли 2019 он ба 78,2 миллиард, дар соли 2020 бошад ба 82,5 миллиард ва дар соли 2021 ба 98,9 миллиард баробар омад. Ва ниҳоят, он дар соли 2022 ҳудуди 115 миллиардро ташкил дод.

Ҳар сол аҳолии мамлакати мо ба миқдори бештар аз 240 ҳазор нафар меафзояд. Дар байни солҳои 1991 ва 2022 шумораи аҳоли аз 5 миллион то 10 миллион нафар афзуда, арзиши аслии онро ду баробар бештар гардонидод. Нуқтаи мазкур боиси афзоиши қувваи корӣ гардида, то соли 2021 шумораи онҳо ба 5653 ҳазор нафар расида, ки нисбат ба соли 1991 ба андозаи 3127 ҳазор нафар зиёд мебошад.

Дар зер нишондиҳандаҳои асосии тиббию демографии аҳолии кишвари мо дар давраи тӯли солҳои 2015 - 2021 (ба ҳар сари 1000 нафар) зимни ҷадвали 3.1 оварда шудаанд.

Ҷадвали 3.1 - Нишондиҳандаҳои асосии тиббӣ-демографии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон тӯли солҳои 2015 – 2021 (ба ҳар сари 1000 нафар)

Нишондиҳанда	Шаҳру вилоятҳо	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Фарқият (+: -)
Таваллуд (ба ҳар сари 1000 нафар)	Душанбе	18,3	17,6	18,8	18,4	19,5	21,0	16,1	-2,2
	ШНТЧ	28,6	27,2	25,9	25,9	26,1	27,0	24,3	-4,3
	Суғд	27,8	24,9	23,7	24,2	23,6	23,2	19,8	-8,0
	Хатлон	30,9	30,0	28,1	28,5	28,5	28,8	25,0	-5,9
	ВМКБ	25,1	23,7	25,7	23,5	18,0	20,5	16,4	-8,7
	Ҷумҳури	28,1	26,6	25,4	25,6	25,4	25,8	22,1	-6,0

Давоми ҷадвали 3.1.									
Фавт (ба ҳар сари 1000 нафар)	Душанбе	3,3	3,3	2,9	3,0	3,1	4,3	3,0	-0,3
	ШНТҚ	3,6	3,5	3,3	3,1	3,4	4,1	3,9	0,3
	Суғд	4,5	4,6	4,2	4,3	4,1	5,2	4,7	0,2
	Хатлон	3,9	4,0	3,5	3,5	3,5	4,2	3,7	-0,2
	ВМКБ	5,5	5,4	5,1	4,7	4,1	5,5	5,0	-0,5
	Ҷумҳурӣ	4,0	3,9	3,6	3,6	3,6	4,5	4,0	0
Афзоиши тиббии аҳоли (ба 1000 аҳоли)	Душанбе	15,0	14,3	15,9	15,4	16,4	16,6	18,1	3,1
	ШНТҚ	25,1	23,8	22,6	22,8	22,7	22,9	20,4	-4,7
	Суғд	23,2	20,5	19,5	19,9	19,5	17,9	15,1	-8,1
	Хатлон	27,0	26,1	24,6	25,0	25,0	24,6	21,3	-5,7
	ВМКБ	19,6	18,4	20,6	18,8	13,9	15,0	11,4	-8,2
	Ҷумҳурӣ	24,1	22,6	21,8	22,0	21,8	21,3	18,1	-6,0

Сарчашма: Солимии аҳоли ва фаъолияти муассисаҳои тандрустӣ дар фарқияти солҳои 2015-2021.

Чӣ тавре ки аз ҷадвали 3.1 бармеояд, нишондиҳандаҳои тиббӣ-демографӣ дар саросари Ҷумҳурии Тоҷикистон муътадил боқӣ мемонанд. Ҳамзамон ба мушоҳида мерасад, ки нишондиҳандаҳои номбурда дар вилояти Хатлон то андозае коҳиш ёфтаанд.

Ҳукумати кишвар ҷиҳати рушди иқтисодии миллӣ ва таъмини сатҳи шоистаи зиндагии шаҳрвандон се санади стратегӣ оид ба паст кардани сатҳи камбизоатӣ, инчунин ду барномаи баланд бардоштани некуаҳволии аҳоли ва рушди дарозмуддат барои стратегияи тараққиёти кишварро қабул ва бо муваффақият амалӣ намуд. Ба шарофати сари вақту хушсифат ба амал бароварда шудани ин ташаббусҳои стратегӣ дараҷаи некуаҳволии аҳоли торафт баланд шуда, даромади мардум меафзояд. Аз ҷумла, дар як соли охир даромади аҳоли ба 87 миллиард сомонӣ расид, ки нисбат ба соли қаблӣ 16 дарсад зиёд

аст. Нишондиҳандаи мазкур дар панҷ соли охир 2,1 баробар зиёд гардидааст. Даромади пулии аҳоли дар соли 2022 муодили 100 миллиард сомонӣ буд.

Тибқи маълумоти Бонки Умумичаҳонӣ, танҳо дар соли 2022 қаламрави 49,0% даромади буҷа (ММД) – и Тоҷикистон аз ҳисоби маблағҳое омадааст, ки муҳочирони меҳнатӣ ба хонаҳояшон фиристодаанд. Маблағе, ки дар давраи муҳочирати шахрвандони мо ба Тоҷикистон интиқол ёфтааст, тақрибан ба 5,2 млрд. доллари ИМА баробар меояд.

Талошҳо оид ба қонунигардонии раванди муҳочирати меҳнатӣ ва ҳифзи иҷтимоии муҳочирон дар кишвари мизбон дар назар хеле муҳим ба ҷилва меояд. Масъалаи пеш омадани мушкilotи гуногуни иҷтимоӣ дар оилаи муҳочирон имрӯз ҳамчун муаммои ҳалношудаи ҷомеа боқӣ монда, боиси ба миён омадани мафҳуми падидаҳои нави иҷтимоие чун «оилаи муҳочирон» ва «кӯдакони овора» гардидааст.

Нишондиҳандаи дигари макроиқтисодӣ вучуд доштани сатҳи бекорӣ дар Тоҷикистон мебошад. Нишондиҳандаи мазкур солҳои охир бо сабаби таъсиси ҷойҳои нави кор ба таври назаррас рӯ ба коҳиш ниҳодааст. Сатҳи бекорӣ дар мамлакат аз 2,7 фоизи соли 2000-ум ба 2,1 фоиз дар соли 2021 коҳиш ёфт. Тибқи маълумотҳои расмӣ, дар аввали моҳи марти соли 2023 шумори бекорони расмӣ 51,2 ҳазор нафарро ташкил додааст, ки нисбат ба моҳи феввали соли 2022-юм 5,6% камтар аст. Сабаби асосии коҳиш ёфтани сатҳи бекорӣ дар мамлакат таъсиси ҷайҳои кори доимӣ мебошад. Гуфтан бамаврид аст, ки тӯли давраи истиқлолият дар мамлакат беш аз 3,3 миллион ҷайҳои кори доимӣ ва мавсимӣ таъсис дода шуд.

Илова бар ин, масъалаи дастрасӣ ва сифати кумакҳои тиббӣю иҷтимоӣ, дар амал татбиқ намудани усулҳои наву муосири муоина ва табобати мизочону беморон, мукамал намудани ҷорабиниҳои пешгирикунанда, таъмини муассисаҳои профилактикӣ бо кадрҳои босавия, сайқал додани малакаи касбии мутахассисони дорой маълумоти олий ва миёнаи касбӣ, ҳифзи иҷтимоии кормандони муассисаҳои КАТС ва диспансерҳои соҳавӣ ниёз ба беҳбудӣ дорад.

Сиёсати иҷтимоии давлат, пеш аз ҳама, ба баланд бардоштани некуаҳволии мардум ва таъмини шароити арзандаи зиндагии шахрвандон равона шудааст. Таъмини низоми ҳифзи иҷтимоӣ давра ба давра ба беҳтар шудани зиндагии аҳоли, дастгирии гурӯҳҳои осебпазири мардум, пешрафти ҷомеа, бахусус бахшҳои иҷтимоӣ заминаи хуб гузошт.

Саломатии аҳоли захираи арзишнок буда, манбаи осудахолии иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва яке аз рукнҳои паст кардани сатҳи камбизоатӣ мебошад. Ҳифзу беҳтар кардани дараҷаи солимии аҳоли, аз ҷумла гурӯҳҳои осебпазири ҷомеа самти асосию афзалиятноки тибби муосир ба шумор меравад.

Соҳаи тандурустии вилояти Хатлон дар даврони Истиклолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба пешравиҳо ноил гардида, баҳри таъмини хизматрасонии саривақтию босифати тиббӣ аз ҷониби давлат ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тадбирҳои зарурӣ андешида шуданд.

Таҷрибаву дастовардҳои кормандони соҳаи тандурустии вилояти Хатлон тӯли солҳои охир аз он шаҳодат медиҳад, ки соҳаи тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии минтақа дорои неруи тавоноии инсонӣ ва зеҳнӣ мебошад.

Имрӯз соҳаи тандурустӣ дар баробари дастовардҳо бо як қатор норасоӣҳои ҷиддӣ, аз ҷумла ҷой доштани омори носоҳеҳ, нарасидани мутахассисони бахшҳои мухталифи соҳа, фаъолияти номукаммали озмоишгоҳҳо, хусусан диспансерҳои соҳавӣ ва камбудии дар заминаи пешгирии бемориҳои пӯсту зуҳравӣ рӯ ба рӯ шудааст.

Аз ҷониби дигар, имкониятҳои зиёди воқеӣ ҳануз истифода нашудаанд. Масъалаи коҳиш додани фавти кӯдакону модарон, бемориҳои исҳол, эндокринологӣ, сил, афзоиши бемориҳои зуҳравӣ, аз ҷумла ВНМО ва дигар бемориҳои ғайрисироятӣ ҳануз ҳалношуда боқӣ мемонанд.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон 31-уми декабри соли 2020 таҳти №704 «Барномаи давлатии рушди тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии вилояти Хатлон барои солҳои 2021-2025»-ро қабул намуд. Қабули ин санад ба татбиқи стратегияҳои миллӣ, барномаҳои соҳавӣ ва ноил гардидан ба ҳадафҳои рушди миллӣ нигаронида шудааст. Барнома инчунин ба бартараф намудани

камбудихои мавҷуда ва навсозии муассисаҳои тандурустию ҳифзи иҷтимоии минтақа равона гардидааст.

Ин барнома бо назардошти шароит ва дурнамои рушди иқтисодии кишвар таҳия гардида, дар доираи «Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030» ва «Стратегияи ҳифзи солимии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030» амалӣ мегардад. Барнома ҳадафҳои миёнамуҳлати рушди иҷтимоию иқтисодии вилоятро дар соҳаи тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли муайян менамояд.

Барномаи мазкур се самти асосии фаъолиятро дар бар мегирад. Самти аввал ба таҳияи заминаи ҳуқуқӣ барои беҳтар намудани дастрасии аҳоли, махсусан гурӯҳҳои осебпазир, ба хизматрасониҳои тиббӣ нигаронида шудааст. Ин самт масъалаҳои ташхис, табобат, пешгирии бемориҳои сироятӣ ва ғайрисироятӣ, аз ҷумла бемориҳои зухравиро дар бар мегирад. Самти дуюм ба ташкили системаи муассири назорати эпидемиологӣ равона гардидааст. Самти сеюм бошад, арзёбии мунтазам ва баҳодиҳии самаранокии чорабиниҳои пешгирикунандаро пешбинӣ менамояд.

Мақсади барномаи мазкур дар партави Ҳадафҳои Рушди Ҳазорсола (соли 2000 -ум), мушаххасан ҳадафи 6-ум (Мубориза оид ба пешгирии ВНМО/БПНМ, сил ва бемориҳои асосии дигар) возеҳу равшан гашта, ҳамчунин бо барномаҳои дигар дар заминаи ба роҳ мондани чораю тадбирҳои пешгирикунанда дар байни гурӯҳҳои осебпазирӣ аҳоли мутобиқати комил дорад.

Масъалаҳои сафарбар намудани сармояи хориҷию дохилӣ ба бахшҳои меҳварии иқтисоди миллӣ, маблағгузориҳои бахшҳои иҷтимоӣ, коҳиш додани омилҳои хатарзо ва дар ин замина ноил омадан ба ҳадафҳои рушди устувор муҳим арзёбӣ мегардад.

Олимони соҳа собит сохтаанд, ки имрӯз кишварҳои рӯ ба тараққӣ, аз ҷумла Тоҷикистон чораю тадбирҳои самарабахшро дар амри коҳиш додани омилҳои манфие зарур мешуморанд, ки бар сари роҳи муттаҳид сохтани кӯшишҳои сохторҳои муҷовир, аз ҷумла ташкилотҳои давлатию ҷамъиятӣ монеа ба вучуд овардаанд.

Дар доираи ин барнома чорабиниҳои пешгирикунанда дар байни гурӯҳҳои дорои рафтори хатарнок (НТ, ШХШМ), гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, ки тахти хатари воқеии гирифтورشавӣ ба сирояти ВНМО қарор доранд (занҳои ҳомила, кудакону наврасон, маъюбон, маҳбусон, наҷъамандон, майзадаҳо, хизматчиёни ҳарбӣ, шахсони маҳрум аз ҷой муқимии зист, муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳо) ва дигар гурӯҳҳои аҳоли ба таври ҷиддӣ амалӣ гардонда мешаванд.

Дар айни ҳол марказҳои тиббии хусусӣ сабти ҳисоботҳои оморӣ бемориҳои зухравӣ – ро тибқи талаботи санадҳои амалкунанда ба роҳ намеронанд, ки нуқтаи мазкур бар рӯйи вазъи воқеии бемориҳои сироятӣ дар ҳамаи зинаҳои хизматрасонӣ соя афкандааст. Инчунин раванди назорату амалисозии корҳои профилактикӣ аз ҷониби муассисаҳои тиббии хусусӣ низ хеле норавшан ба назар мерасад.

Хушбахтона, имрӯз аҳолии вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити сулҳу суботи пойдор ва амнияти фарогири минтақа умр ба сар бурда, бо шарофати фароҳам омадани инфрасохтори зарурии тиббӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли, дастрасӣ ба таҷҳизоти навин тиббии вобаста ба таъхису табобат, беҳтар шудани маблағгузори соҳа ва шароити мусоиди таъхису табобати беморон аз тамоми имкониятҳои соҳаи тандурустӣ баҳрааманд мебошанд. Дар расми 3.1 харитаи вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳолати аввали соли 2022 дарҷ гардидааст:

Расми 3.1 - Харитаи вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон

Вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар қисми ҷанубу ғарбии Тоҷикистон, дар байни водии Ҳисор аз шимолу ғарб, водии Қаротегину Дарвоз аз шимолу шарқ ва дарёи Панҷ аз ҷануб ҷойгир шуда, аз тарафи ҷанубу шарқ бо Ҷумҳурии Ислонии Афғонистон ва аз тарафи ғарб бо Ҷумҳурии Ёзбекистон ҳаммарз мебошад. Масоҳати вилоят 24,6 ҳазор километри мураббаъ ё 17,2 фоизи масоҳати умумии ҷумҳуриро ташкил намуда, аз 4 шаҳр (Бохтар, Кӯлоб, Норақ, Леваканд), 24 ноҳия ва 133 ҷамоат иборат мебошад. Вилояти Хатлон ба ҳолати моҳи январӣ соли 1991 ҳамагӣ 1 миллиону 817 ҳазор аҳоли дошт.

Тибқи маълумоти оморӣ, то моҳи январӣ соли 2022 шумораи аҳолии вилоят ба 3 миллиону 537 ҳазору 100 нафар расидааст. Дар давраи истиқлолият афзоиши назарраси демографӣ ба қайд гирифта шуда, шумораи аҳоли тақрибан ду баробар (184%) зиёд гардидааст. Имрӯз аҳолии вилоят 36,0% шумораи умумии аҳолии Тоҷикистонро ташкил медиҳад, ки аз он танҳо 17,2% сокинони шаҳрҳо мебошанд.

Зичии миёнаи аҳолии вилоят ба 136,2 нафар дар як километри мураббаъ баробар аст. Шаҳри Бохтар бо 112 000 нафар аҳоли тақрибан 100 км дуртар аз пойтахти Тоҷикистон — шаҳри Душанбе ҷойгир шуда, маркази маъмурии вилоят ба ҳисоб меравад.

Нишондиҳандаҳои демографии вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон (ба ҳар сари 1000 нафар аҳоли) дар солҳои 2015-2021 дар ҷадвали 3.2 дарҷ гардидааст.

Ҷадвали 3.2 - Нишондиҳандаҳои демографии баъзе шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2015 – 2021 (ба ҳар сари 1000 нафар)

Нишондиҳанда	Шаҳру ноҳия	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Таваллуд (ба ҳар сари 1000 нафар)	ш. Кӯлоб	20,5	19,9	18,7	17,5	20,5	24,7	25,6
	Восеъ	29,8	30,4	28,2	26,7	28,7	28,9	27,2
	Фархор	33,0	32,1	32,1	30,4	38,1	29,4	26,9
	Ҳамадонӣ	31,7	29,1	28,8	27,0	28,3	28,2	25,0

	Давоми ҷадвали 3.2.							
	А. Ҷомӣ	35,2	34,7	31,6	32,3	30,9	31,6	26,1
	Вахш	32,6	29,9	28,6	29,0	28,5	28,9	25,4
	Ҷ. Балхӣ	32,8	31,2	27,9	29,5	27,8	28,1	23,4
	Қубодиён	31,1	29,5	31,3	31,4	32,0	31,9	24,3
Фавт (ба ҳар саари 1000 нафар)	ш. Кӯлоб	4,1	5,1	4,9	4,2	5,2	8,2	7,9
	Восеъ	4,5	4,3	4,2	4,1	3,8	4,8	4,2
	Фархор	3,7	3,7	3,8	3,3	3,5	4,3	3,9
	Ҳамадонӣ	4,8	3,9	3,9	4,4	4,0	4,8	4,2
	А. Ҷомӣ	4,1	4,2	3,7	3,4	3,6	3,9	3,8
	Вахш	2,7	3,1	2,7	2,7	3,0	3,4	3,0
	Ҷ. Балхӣ	3,6	4,0	2,8	3,2	3,1	3,8	3,4
	Қубодиён	3,5	4,2	3,7	3,1	3,2	4,4	3,6
Афзоиши табиӣ аҳоли (ба ҳар сари 1000 нафар)	ш. Кӯлоб	16,1	14,8	13,8	13,3	15,3	16,5	17,1
	Восе	25,2	26,1	24,0	22,6	24,9	24,1	22,9
	Фархор	29,2	28,4	28,3	27,1	34,6	25,1	23,1
	Ҳамадонӣ	26,9	25,2	24,9	22,6	24,3	23,3	20,8
	А. Ҷомӣ	31,1	30,6	27,9	28,9	27,3	27,8	22,3
	Вахш	29,9	26,9	25,9	26,3	25,2	25,5	22,4
	Ҷ Балхӣ	29,3	27,3	25,1	26,3	24,7	24,3	20,0
	Қубодиён	27,6	25,2	27,6	28,3	28,8	27,5	20,7
Фавти кӯдакони то 1-сола (ба ҳар сари 1000 нафар)	ш. Кӯлоб	27,6	23,0	29,2	29,0	26,2	28,4	80,6
	Восеъ	18,5	21,1	19,2	18,1	16,5	12,3	9,6
	Фархор	19,2	18,6	19,1	15,2	18,0	14,5	16,3
	Ҳамадонӣ	25,6	21,6	23,2	21,2	24,9	19,4	22,4
	А. Ҷомӣ	16,7	11,4	16,9	13,9	16,0	15,9	18,8
	Вахш	11,9	14,6	19,5	15,2	17,2	11,7	6,6
	Ҷ. Балхӣ	18,1	15,6	17,8	13,5	14,6	16,6	10,5
	Қубодиён	14,5	17,5	15,5	13,7	13,1	12,4	14,6

Сарчашма: Солимии аҳоли ва фаъолияти муассисаҳои тандурустӣ дар солҳои 2015-2021.

Душанбе, 2022

Тибқи маълумоти тиббию демографӣ, тӯли солҳои 2015 - 2021 дар шаҳру навоҳии вилояти Хатлон беҳбудии муайяне дар сатҳи тандурустии аҳоли ва фаъолияти муассисаҳои тандурустӣ мушоҳида мешавад. Нуқтаи мазкур аз устувории вазъи иқтисодиву иҷтимоии вилоят ва дастовардҳои соҳаи тандурустӣ шаҳодат медиҳад.

Вилояти Хатлон аз ҷиҳати шумори аҳоли дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷойи аввалро ишғол менамояд. Лозим ба ёдоварист, ки аз 1 млн. 734 ҳазор нафар аҳолии қобили меҳнат 46,7%-и он ба кори доимӣ машғул буда, шумори бекорон нисбат ба солҳои қаблӣ зиёд шуда истодааст. Аз ин миён 10,4% муҳочирони меҳнатӣ ва зиёда 3,5% бекорон (-и расмӣ) мебошанд, ки дар оянда ба иқтисодиёти вилоят таъсири манфӣ хоҳанд расонид.

Камбизоатӣ ва бекорӣ бевосита ба иқтисодиёти заифи минтақа алоқаманд аст, ки он боиси тағйир ёфтани рафтори ҷавонон ва шахсони дар синну соли қобили меҳнат қарордошта, ҳолати вобаста ба интиҳоби навъҳои алоқаҳои ҷинсӣ таъсири манфӣ расонида, барои ворид шудани онҳо ба шабакаҳои васеи шаҳвонӣ заминаи мусоид фароҳам месозад.

Бар асари ноустувории вазъи иқтисод, ки ҳамзамон осебпазирии гендериро ҳам дар пай хоҳад дошт, шахсони бекор ё машғул ба шаклҳои кори фосилавӣ, инчунин онҳое, ки ба муҳочирати меҳнатӣ рӯй овардаанд, ба гурӯҳи эҳтимолии минбаъд зиёнбардор аз сирояти ВНМО дохил мешаванд. Нигаронию ташвиши мазкур аз эҳтимоли истифодаи алоқаи ҷинсии бетартибона маншаъ мегирад, ки аксар вақт бо пардохти маблағ сурат гирифта, мумкин аст, омилҳои хатаровареро барои саломатӣ дар пай дошта бошад.

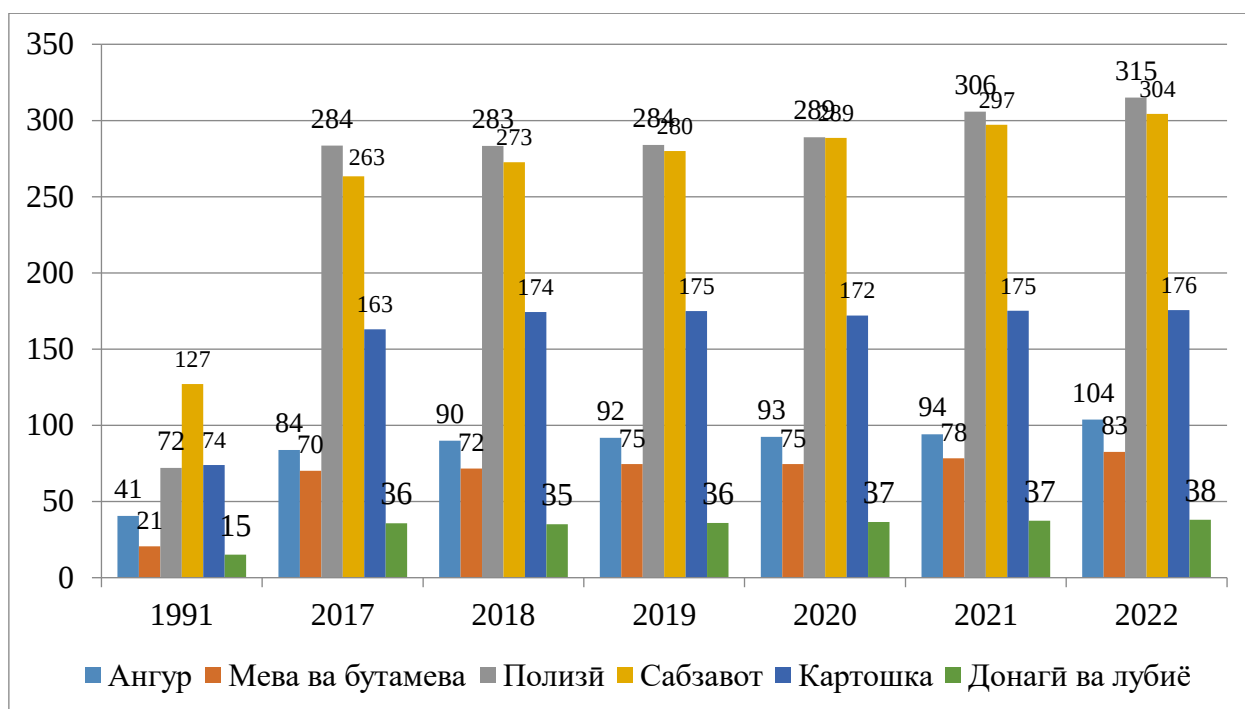
Ба гурӯҳи шахсоне, ки зуд-зуд ҷой кори худро иваз мекунанд, метавон тоҷирон, ШХШМ, гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, шахсони имкониятҳои маҳдуддошта ва хизматчиёни ҳарбиро дохил намуд. Мардон бештар ба муҳочират рӯй оварда, тағйири макони зист на танҳо вазъи осебпазири ҳуди намоёндагонии ин гурӯҳ, балки вазъи солимии ҷомеаи аввалия, инчунин ҳолати тиббии мардумро дар кишвари мизбон ҳам муташанниҷ месозад.

Муҳоҷирони сироятёфта ба хона баргашта, метавонанд шарикони чинсӣ ё ҳамсарони худро ба беморӣ гирифтор кунанд. Дар оилаҳои тоҷик, ўзбек, туркман ва қирғиз нақши муҳоҷирони меҳнатӣ ҳамчун саробон дар ҳамбастагӣ бо арзишҳои баланди фарҳангие, ки то андозае ҳифзу нигоҳдории оила ба маърифату идроки инсонӣ иҷтимоӣ онҳо бастагӣ дорад, ба замон имконият намерасад, ки масъалаҳои солимӣ репродуктивӣ, аз ҷумла барномарезии ҳаёти оила ва алоқаи ҷинсии беҳатарро бо ҳамсарони худ (алалхусус, дар робита бо истифодаи рифола) дар миён гузоранд.

Тӯли солҳои охир барои паस्त намудани сатҳи бекорӣ ва таъмини аҳоли бо ҷойи кори доимӣ дар доираи Барномаҳои рушди иҷтимоӣ-иқтисодии шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон як қатор корхонаҳои хурду миёна барқарор ва бунёд ёфта, дар фароҳам омадани ҷойҳои нави кор мусоидат намуданд.

Таҳлилҳо собит менамоянд, ки татбиқи барномаҳои қабулгардидаи миллий ва соҳавӣ дар маҳаллаҳои аҳолишини шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон боиси беҳтар гаштани дастрасӣ ба хизматрасониҳои тиббӣ-иҷтимоӣ ва боло бурдани сатҳу сифати онҳо, ҳамчунин коҳиш ёфтани мизони гирифторшавии аҳоли ба бемориҳои сироятӣ гардид. Ҳамзамон мубориза бар зидди бемориҳои диабети қанд, саратон, дил, ЗУХРАВӢ, инчунин ВНМО/БПНМ, нашъамандӣ вусъат ёфта, баҳри пешгирӣ ва табobati ҷунин бемориҳо чораҳои мушаххас андешида шудаанд. Натиҷаи татбиқи босамари барномаҳои соҳавӣ сабабгори коҳиш ёфтани нишондиҳандаҳои гирифторшавӣ ба беморӣ ва фавти маризон мусоидат намуд. Дар ин давра бемориҳои сироятӣ 1,5 маротиба кам ба қайд гирифта шудаанд.

Омӯзиши маводҳои оморӣ собит сохт, ки чанд соли охир сатҳи зиндагии аҳолии вилояти Хатлон рӯ ба беҳбудӣ дорад. Дар пайдо шудани шароити корӣ, даромади аҳоли, вазъи зиндагӣ, истеъмоли маҳсулотҳои хоҷагии қишлоқ беҳтару хубтар шудааст. Дар натиҷа ба амалӣ намудани сиёсати босуботи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, барномаи болозикр сатҳи камбизоати коҳиш ёфта 32,7% - ро ташкил дод. Дар диаграммаи 3.1 истеъмоли ғизо ба ҳар сари аҳолии вилояти Хатлон нишон дода шудааст.

Диаграммаи 3.1 - Истеъмоли ғизо ба ҳар сари аҳолии вилояти Хатлони
Ҷумҳурии Тоҷикистон (кг. дар як сол)

Тавре аз диаграммаи 3.1 дида мешавад, истеъмоли маҳсулотҳои хоҷагии қишлоқи вилояти Хатлон ба ҳар сари аҳоли дар солҳои 2015-2021 сарфи назар аз шакли моликият рӯ ба афзоиш дорад. Дар ҳамин давра истеъмоли мевагӣ 4,2, маҳсулоти полезӣ 4,37, сабзавот 2,39, инчунин картошка ва донагӣ 2 маротиба бештар истифода шудааст (ҷадвали 3.3).

Ҷадвали 3.3 - Динамикаи истеҳсоли маҳсулотҳои хоҷагии қишлоқ дар вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон

Номгӯи маҳсулот(озуқа)	2015	2021	Фарқият
Гӯшт ва маводҳои гӯштӣ	4,9	7,7	2,8
Шир ва маҳсулотҳои ширӣ	49,5	77,8	28,3
Тухм	4,8	12,3	7,5
Картошка	39,2	83,7	44,5
Сабзавот	63,0	108,2	45,2
Меваю буттамева	8,8	15,4	6,6

Сарчашма: Хоҷагии қишлоқи Ҷумҳурии Тоҷикистон, АОНПҚТ, 2023.

Дар панҷ соли сипаригашта соҳаи тандурустии вилояти Хатлон ба навсозии заминаҳои захираву клиникӣ, инчунин, таҷдиди системаи маблағгузорӣ ва ташаккули кумаки табобатӣ ва профилактикӣ рӯ ниҳод. Ба

инкишофи соҳа афзоиши босуръати иқтисодӣ, тавачҷуҳи ҳамаҷонибаи роҳбарияти баландпояи ҷумҳурӣ дар баробари ҳадафу вазифаҳои афзалиятноки рушди иҷтимоӣ мусоидат намуд. Ҳамчун саҳмгирии самарабахши ҷомеаи байналмилалӣ ва шарикони рушд дар таъмини ҳифзи саломатии аҳолии ҳамаи минтақаҳои кишвар, аз ҷумла вилояти Хатлон шароити созгор фароҳам овард.

Ҷадвали 3.4 - Динамикаи беморшавии аҳолии вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2015 – 2021 (ба ҳар сари 100 ҳаз. аҳолӣ)

Солҳо	Нишондиҳандаҳои беморшавии аҳолӣ					
	1	2	3	4	5	6
2015	648,3	1024	3474,1	1992,1	1014,5	11,4
2016	706,2	1084	3303,8	2837,4	938,8	10,9
2017	698,5	805	3767,7	3048,4	834,9	8,5
2018	621,7	882	3576,6	3151,7	1096,6	6,9
2019	625,0	1353	3348,1	2752,0	1075,1	6,5
2020	452,7	910	3825,2	2351,0	1758,9	3,6
2021	405,1	1083	3167,1	2256,3	830,2	3,7

Нишондиҳандаҳои беморшавии аҳолӣ: 1. Бемориҳои системаи дилу рағҳои хунгард, 2. Омосҳои бадсифат, 3. Бемориҳои вобаста ба узвҳои нафаскашӣ, 4. Бемориҳои вобаста ба узвҳои ҳозима, 5. Бемориҳои сироятӣ, 6. Бемориҳои сироятии таносулӣ.

Дар панҷ соли охир дар соҳаи тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии вилоят дастовардҳои назаррас ба даст омаданд. Рушди инфрасохтори муассисаҳои тиббӣ ва иҷтимоӣ боиси беҳтар гардидани дастрасии аҳолӣ ба хизматрасониҳои тиббӣ гардид. Дар натиҷа, коҳиши назарраси сатҳи ғавти модару кӯдак ба қайд гирифта шуд. Ин пешравиҳо инчунин ба паст шудани сатҳи бемориҳои сироятӣ, ғайрисироятӣ ва музмин мусоидат намуданд. Дар вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон динамикаи мусбати беморӣ (мутаносибан ба ҳар сари 100 ҳазор нафар аҳолӣ) мушоҳида мешавад.

Дар панҷ соли охир сатҳи бемориҳои домана, вараҷа, сурхча, сулфакабудак, зардпарвин, сил, бемориҳои зухравӣ, аз ҷумла беморӣҳое, ки ба истеъмоли маводи ғизоӣ ва хӯроки ҳамарӯза вобастагӣ доранд: камӣодӣ, бемориҳои дарунравӣ, камғизоӣ, камхунӣ, кирмҳои руда ва ғайра якҷанд маротиба коҳиш ёфтааст.

Тавре аз ворисии ҷадвали 3.5 мушоҳида гардид, зимни давраи мазкур номгӯи ҳамаи бемориҳо, аз ҷумла бо роҳи таносулӣ гузаранда дар сатҳи шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон ду маротиба коҳиш ёфтааст.

Ҷадвали 3.5 - Гирифтдоршавии аҳолии минтақаи ҷанубии Ҷумҳурии

Тоҷикистон ба бемориҳои зухравӣ тӯли солҳои 2015-2021 (ба ҳар сари 100 ҳаз. нафар)

Номгӯи	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Оташак	2,2	2,9	2,7	2,5	2,1	0,9	1,3
Сӯзок	3,3	3,2	3,1	1,6	1,9	0,8	1,0
Трихомониаз	3,4	2,3	2,2	1,8	1,9	1,3	1,0
Хламидиоз	2,4	2,0	2,5	1,7	1,6	1,4	1,1
Табхол	2,1	1,9	2,2	1,8	1,4	1,6	1,2

Сарчашма: Маводҳои Муассисаи давлатии «Маркази ҷумҳуриявии омор ва иттилооти тиббӣ». Солимии аҳоли ва фаъолияти муассисаҳои тандурустӣ дар солҳои 2015-2021. Душанбе- 2017-2023.

Динамикаи мусбати коҳишёбии бемориҳо дар вилояти Хатлон натиҷаи фаъолияти муштараки мутахассисони соҳаҳои гуногуни тиб мебошад. Саҳми асосиро дар ин раванд табибони минтақавӣ, дерматовенерологҳо, акушер-гинекологҳо, мутахассисони озмоишгоҳӣ, вирусологҳо ва эпидемиологҳо гузоштаанд. Инчунин, баланд шудани фаъолнокии аҳолии деҳоти ноҳияҳои интиҳобшуда дар самти пешгирии бемориҳо омили муҳими ин дастовард гардидааст.

Ҳамзамон бояд таъakkур дод, ки омили соҳа имрӯз то андозае носоҳеҳ буда, бояд мавриди таваҷҷуҳи роҳбарони марказҳои пешгирии бемориҳои пӯсту зухравӣ ва муассисаҳои КАТС қарор гирад.

Қобили зикр аст, ки маблағгузори бучавӣ ва ғайрибучавӣ, дастгирии молиявии шарикони рушд, инчунин музди меҳнати кормандони соҳаҳои тиб ва иҷтимоӣ тақрибан дар тамоми шаҳру навоҳии вилоят ҳамасола мунтазам меафзояд.

Ҳамзамон бо дастовардҳои назарраси панҷсолаи охир дар соҳаи тандурустии вилоят ханӯз ҳам мушкилоте ба мушоҳида расид, ки аз оғози ҷанги шаҳрвандӣ ва солҳои пасин боқӣ мондаанд,. Аз ҷумла:

- норасоии табибони дорои маълумоти олӣ ва миёнаи касбӣ дар ноҳияҳои кӯҳистонӣ ва сарҳадӣ;

- инфрасохтори заифи моддию техникии муассисаҳои табобатӣ ва профилактикӣ ва нокифоягии воситаҳои сармоягузорӣ ҷиҳати мукамалсозии саривактӣ онҳо;

- мавҷудияти душвориҳо дар дастрасии аҳоли ба хизматрасониҳои тиббӣ, бахусус дар сатҳи муассисаҳои ёрии аввалияи тиббӣ ва санитарӣ ва ҳадафмандона истифода нагаштани имкониятҳои тибби оилавӣ;

- нокифоя будани ҷорабиниҳои пешгирикунанда дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, аз ҷумла дар миёни муҳоҷирони меҳнатӣ;

- истифодаи бештари сохторҳои серхарҷи госпиталӣ дар ташхису табобати беморони нақшавӣ ва нокифоя будани сатҳи мизони истифода аз имкониятҳои сохторҳои муосиру алтернативии бистаринамӣ (статсионарҳои рӯзона, диспансерҳои соҳавӣ, марказҳои ҷарроҳии дармонгоҳӣ, ҳосписҳо, муассисаҳои дигари тавонафзоӣ).

- ноқис будани системаи идоракунии тандурустӣ;

- дуруст истифода нагаштани системаи иттилоотӣ идоракунии тандурустӣ, ки дар заминаи DHIS2 (барномаи компютери таъминот барои ҷамъоварӣ ва таҳлили иттилоот вобаста ба саломатӣ дар сатҳи шаҳру ноҳияҳо) таъсис дода шудааст;

- сатҳи нокифояи дастрасӣ ба маводи бастубанди доруворӣ ҳаётан муҳим ва таҷҳизоти тиббӣ;

- мавҷуд будани душвориҳо дар системаи назорат аз болои таъмини амнияти

санитарию эпидемиологии аҳоли;

- ба талаботи рӯз ҷавобгӯ набудани ҳамкориҳои байнисоҳавӣ ҷиҳати коҳиш додани сатҳу мизони хатарофаринии ҳолатҳои ғавқулода дар тандурустии ҷамъиятӣ, экологӣ ва иҷтимоии ҳаётан муҳим;

- дар сатҳи паст қарор доштани масъалаҳои вобаста ба ҷорӣ намудани тарзи ҳаёти солим дар байни ҷавонон, аз ҷумла миёни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли;

- нокифоя будани арқоми соҳаи тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли.

Тӯли соли 2022 дар муассисаҳои тандурустии шаҳру навоҳии вилояти Хатлон 4514 табиб ва 20935 ҳамшира ғавқолият доштанд. Зимни ин давра 213 корманд бо сабаҳои гуногун, аз ҷумла 98 нафар бо сабаби муҳочирати меҳнатӣ, 3 нафар бо сабаби маъҷубӣ, 17 нафар бо сабаби расидан ба синни нафақа, 20 нафар бо сабаби ғавт ва 75 нафар бо сабабҳои номаълум арсаи ғавқолият дар муассисаҳои давлатии тиббиро тарк кардаанд. Феълан дар муассисаҳои тандурустии вилоят воҳидҳои кории ҳолӣ баробар ба 893,5 табиб ва 10 корманди миёнаи тиббӣ мебошад.

Таъминот бо табибон дар вилоят 11,6 ба ҳар сари 10 000 аҳоли буда, аз нишондиҳандаи миёнаи ҷумҳурӣ қариб 2 маротиба пасттар аст. Ҳамзамон таъминотнокӣ бо кормандони миёнаи тиб 56,2 ба ҳар сари ҳар 10 000 аҳоли буда, ба нишондиҳандаи миёнаи ҷумҳурӣ баробар меояд. Дараҷаи касбии табибон 58,9% ва кормандони миёнаи тиббӣ 49,3% мебошад.

Инфрасохтори муассисаҳои тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли. Барои хизматрасонии тиббӣ ба аҳолии вилоят 1 779 муассисаи тандурустӣ, аз ҷумла 153 муассисаи сатҳи беморхонавӣ, 1202 муассисаи сатҳи кумаки аввалияи тиббию санитарӣ, 259 адад муассисаи махсусгардонидашуда, ва 165 адад муассисаи хусусии тиббӣ ғавқолият менамоянд. Соли 2021 дар маҷмӯъ 42 адад иншооти соҳаи тандурустӣ дар шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон мавриди истифода қарор гирифтанд.

Чадвали 3.6 - Чараёни рушди шабакаи муассисаҳои тандурустӣ дар вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2015 - 2021

Номгӯи ноҳияҳо	Муассисаҳои КАТС		Марказҳои пешгирии бемориҳои пӯсту зуҳравӣ	
	2015	2021	2015	2021
ш. Кӯлоб	51	68	1	1
Восеъ	59	68	1	1
Фархор	53	55	1	1
Ҳамадонӣ	44	43	1	1
Абдурахмони Ҷомӣ	59	61	-	-
Вахш	65	65	1	1
Ҷалолуддини Балхӣ	57	58	1	1
Қубодиён	51	52	1	1
Ҷамъ	439	470	7	7

Сарчашма: Солимии аҳоли ва фаолияти муассисаҳои тандурустӣ дар солҳои 2015-2021. Душанбе 2022.

*Дар назди дармонгоҳҳои марказӣ ва амбулаторияҳои деҳотӣ.

Зимни чадвали 3.6 омадааст, ки солҳои 2015 – 2021 дар шабакаҳои муассисаҳои тиббӣ-профилактикӣ, диспансерҳои пешгирии бемориҳои пӯсту зуҳравӣ ва ҳуҷраҳои махсусе дар дармонгоҳҳои марказӣ ва амбулаторияҳои деҳотӣ фаолият доранд.

Аз замони истиқлолият то имрӯз дар вилоят шабакаи муассисаҳои тиббӣ ба таври назаррас васеъ гардидааст. Агар дар ибтидои истиқлолият шумораи муассисаҳои тиббӣ 892 ададро ташкил медод, имрӯз ин нишондиҳанда ба 1779 расидааст, ки афзоиши 50,1%-ро нишон медиҳад.

Бо вучуди ин пешравиҳо, дастрасии аҳоли ба хизматрасониҳои тиббӣ, махсусан дар деҳоти дурдаст ва минтақаҳои қуҳӣ ҳоло ҳам ба талаботи замон ҷавобгӯ нест. Бинобар ин, бо назардошти афзоиши босуръати демографӣ, масъалаи сохтмони муассисаҳои нави тиббӣ ва таҷдиди инфрасохтори мавҷуда, аз ҷумла диспансерҳо ва марказҳои тахассусӣ, бояд дар маркази таваҷҷуҳи мақомоти дахлдор қарор гирад.

Аксари мутахассисони соҳавӣ дар пойтахти ҷумҳурӣ ва марказҳои калонтарини минтақавӣ фаъолият мекунанд, вале шумораи зиёди аҳолии деҳот, чи вилояти Хатлон ва чи қисматҳои дигари ҷумҳурӣ ба хизматрасонии бемориҳои сироятӣ, касалиҳои ҷанбаи иҷтимоидошта, аз ҷумла бемориҳои зуҳравӣ эҳтиёҷи бештар доранд.

Ғайр аз ин, аксари мутахассисон оид ба пешгирии бемориҳои сироятӣ таносулӣ диққати махсусро ба проблемаҳои косметологӣ ва бемориҳои пӯст медиҳанд, на ба бемориҳои зуҳравӣ, бинобар ин дастрасӣ ба мутахассисони ботачрибаву варзида дар муассисаҳо бениҳоят маҳдуд аст.

Тӯли даҳсолаи охир талаботи стратегияи беҳбуди саломатии аҳоли ва рушди кумаки аввалияи тиббию санитарӣ дар асоси принципҳои тибби оилавӣ таъмин мегардад. Ҳамагӣ дар муассисаҳои кумаки аввалияи тиббию санитарии шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон 418 табибони оилавӣ фаъолият доранд, ки ин шумора танҳо 20,0% талаботро ба ин навъи хизматрасонии тиббӣ таъмин менамояд.

Мутаассифона, пас аз роҳандозии стратегияи тибби оилавӣ дар вилоят воҳидҳои кории муассисаҳои КАТС то ҳол бознигарӣ нашуда, фаъолияти табибони оилавӣ, духтурони ихтисосҳои махсус ва мутахассисони марказҳои пешгирии бемориҳои пӯст ва узвҳои таносул ҳамгирой надоранд: фаъолиятшон самаранок набуда, такроршаванда боқӣ мемонад. Ба табибони оилавӣ тибқи низомномаи сохтор ва имкониятҳои ташхисию табобатӣ, ки онҳо дар рафти омӯзиш аз худ намудаанд, шароит фароҳам оварда, масъулияти онҳоро дар таъмини нигоҳдории тандурустии аҳоли, аз ҷумла оилаҳои ҷавон ва бесаробон бояд бозбинӣ кард.

Амнияти санитарию эпидемиологӣ. Ончунон ки аз омӯзиши вазъи эпидемиологии бемориҳои сироятӣ ва ғайрисироятӣ дар вилояти Хатлон тӯли солҳои 2015-2021 маълум гашт, бемории домана 6 маротиба, исҳоли хунин зиёда аз 6 маротиба, гепатитҳои вирусӣ 9 маротиба, бемориҳои шадиди роҳҳои нафас 1,8 маротиба, илтиҳоби шуш 34,5%, сил 19,0%, брутселёз 1,7 маротиба,

сухтанӣ 1,6 маротиба, табби хунин 1,8 маротиба, ҳорӣ 5 маротиба камтар ба қайд гирифта шудааст.

Инчунин бемориҳои зардпарвини вирусии намуди «А» зиёда аз 5 маротиба, гепатити вирусии намуди «С» 12,5% ва осеббардорӣ аз неши ҳайвонҳо 2,9% зиёдтар ба қайд гирифта шудааст, ки боиси нигаронии масъулони Раёсати тандурустии вилояти Хатлон гардидааст.

Тибқи маълумоти омери расмӣ, аз аввали соли 1991 то 31 декабри соли 2022 шумораи умумии сироятёфтагон бо ВНМО дар вилояти Хатлон баробар ба 4 466 нафар омадааст, ки аз ин шумора 2 744 нафар (61,4%)-ро мардон ва 1 722 (38,6%) нафарро занон ташкил медиҳанд.

Аз шумораи умумии сироятёфтагон 986 нафар (22,1%) ба воситаи тазриқӣ, 3 037 нафар (68,0%) ба воситаи алоқаи чинсӣ, 199 нафар (4,46%) аз тариқи модар ба кӯдак ва 244 нафар (5,5%) бо роҳҳои номаълум сироят ёфтаанд.

Тӯли соли 2022 дар вилояти Хатлон 358 ҳолати сироятшавӣ ба бемории ВНМО қайд гардид. Ҳамчунин аз соли 1991 то 31 декабри соли 2022 аз шумораи умумии сироятёфтагон бо сабабҳои гуногун 1 189 нафарашон ҷавбиданд ва айни замон 3 277 ашхоси гирифтагон ба ВНМО таҳти назорати диспансерӣ қарор доранд.

Дар сатҳи ҷумҳурӣ шумораи шахсоне, ки хизматҳои шахвонӣ мерасонанд, аз 800 нафар дар соли 2003 то ба 12 500 нафар дар соли 2009 афзудааст. Ба ҳолати аввали соли 2022, шумораи онҳо ба 18 500 (30%) нафар расид ки нисбат ба соли 2015 ҳудуди 16 250 (13,8%) зиёд мебошад. Тибқи маълумоти коршиносони мустақили маҳалл ва намояндагони ташкилотҳои ғайридавлатӣ, ба ҳолати аввали соли 2022 шумораи заноне, ки дар баъзе шахру ноҳияҳои вилояти Хатлон хизмати шахвонӣ мерасонанд, 230 (1,2%) нафарро ташкил медиҳад.

Сабаби коҳиш ёфтани шумораи ШХШМ дар шахру ноҳияҳо нисбати солҳои қаблӣ, аз ҷумла дар минтақаҳои вилояти Хатлон ғайридавлатӣ марказҳои соҳавӣ, нуқтаҳои боварӣ ва ҳуҷраҳои дӯстона мебошад. Дар ҷадвали 3.6 динамика ва ғайридавлатӣ ҳуҷраҳои боварӣ дар шахру ноҳияҳои вилояти

Хатлон дарҷ гардидааст, ки ба гурӯҳҳои осебпазири аҳолии хизмати тиббӣ–иҷтимоӣ мерасонанд. Зикри ин нуктаро ҷои медронем, ки дар шаҳри навоҳии вилояти Хатлон ягон маркази алоҳида барои хизматрасонии муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳо боз нашудааст.

Дар нуқтаҳои боварӣ барои наҷамандон ва ҳуҷраҳои дӯстона барои шахсоне, ки ШХШР мерасонанд, тибқи дастури сармутахассисони соҳа, гурӯҳҳои осебпазири аҳолии аз кумакҳои роғон истифода мебаранд. Зимни ҷадвали 3.7 динамикаи ҳуҷраҳои боварӣ дар шаҳри ноҳияҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳолати аввали соли 2022 оварда шудааст.

Ҷадвали 3.7 - Кабинетҳои боварӣ дар шаҳри ноҳияҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон тӯли солҳои 1991-2022

Давра и таъсис ёбӣ	Шу мор а	Марказҳои ВНМО	Нуқтаҳои боварӣ барои наҷамандони тазриқӣ дар заминаи ҳуҷраҳои ВНМО	Ҳуҷраҳои дӯстона барои шахсони расонандаи хизматҳои шахвонӣ дар заминаи марказҳои ВНМО
1991- 2001	4	МҶ ВНМО, марказҳои вилоятии ВНМО (Қургонтеппа, Кӯлоб, Суғд ва ВМКБ)	0	0
2002- 2011	25	ВМКБ: Хоруғ, Дарвоз, Ванҷ, Рӯшон, Ишкошим, Шуғнон, Мурғоб, Ҷ.Балхӣ, Шаҳртус, Дӯстӣ, Душанбе, Ваҳдат, Ҳисор, Шаҳринав, Турсунзода, Тоҷикобод, Роғун, Қирғатол, Исфара, Панҷакент, Истаравшан, Б. Ғафуров, ш. Кӯлоб, Данғара, Фархор	28 (Хучанд-2, Бохтар -2, Кӯлоб -2. Турсунзода, Ҳисор, Рудакӣ, Ваҳдат, Данғара, Норак, Ҳамадонӣ, Фархор, Исфара, Конибодом, Ҷ.Расулов, Б.Ғафуров, Истаравшан, Мастҷох, Спитамен, Шаҳритус, Дӯстӣ, Ҷайхун, Панҷакент, Рӯшон, Хоруғ, Восеъ - 1) Аз ҳисоби маблағҳои Ҳазинаи глобалӣ	11 Душанбе (1), Ваҳдат (1), Турсунзода (1), Бохтар (1), Шаҳртус (1), Кӯлоб (1), Истаравшан (1), Исфара (1), Конибодом (1), Хучанд (2) Аз ҳисоби маблағҳои Ҳазинаи глобалӣ

Давоми ҷадвали 3.7.				
2012-2022	38	Хоруғ, Роштқалъа, Панҷ, Чайхун, Ишкошим, Кӯшониён, Кубодиён, Вахш, Хуросон, Н. Хисрав, А. Ҷомӣ, Ёвон, Норак, Леваконт, Файзобод, Рӯдакӣ, Рашт, Нуробод, Варзоб, Конибодом, Спитамен, Зафаробод, Ашт, Мастчоҳ, Гулистон, Айни, Деваштич, Бӯстон, Ҷ.Расулов, Восеъ, Муъминобод, Ш.Шоҳин, Фархор, Темурмалик, Ҳамадонӣ, Ховалинг, Балҷувон, ш. Кӯлоб	28 Хучанд-2, Ҳисор, Ваҳдат, Ҷ.Расулов, Б.Ғафуров, , Панҷакент – 1 Аз ҳисоби маблағҳои СДС (7) Бохтар -2, Кӯлоб -2, Турсунзода, Рудакӣ, Данғара, Норак, Ҳамадонӣ, Фархор, Исфара, Конибодом, Истаравшан, Мастчоҳ, Спитамен, Шахритус, Дӯстӣ, Чайхун, Рӯшон, Хоруғ, Восеъ) Аз ҳисоби маблағҳои Ҳазинаи глобалӣ (17)	11 Душанбе (1), Ваҳдат (1), Турсунзода (1), Бохтар (1), Шахритус (1), Кӯлоб (1), Истаравшан (1), Исфара (1), Конибодом (1), Хучанд (2). Аз ҳисоби маблағҳои Ҳазинаи глобалӣ

Тӯли 5 соли охир дар қаламрави вилояти Хатлон шумораи фавтидагон ба сабаби ВНМО/БПНМ аз 9,3% то 5,9% коҳиш ёфтааст. Айни замон фарогирӣ бо табобати зиддиретровирусӣ дар қаламрави вилоят 83,6%-ро ташкил медиҳад, ки ин нишондиҳанда соли 2015 ба 69,4% баробар буд ва дастоварди хуб маҳсуб меёбад. Ба ҳолати аввали соли 2022 нишондиҳандаи фарогирӣ ба табобати зиддиретровирусӣ дар саросари минтақаҳои кишвар то ба 80,0% расид.

Масъалаи фавти шахсони сироятёфта тӯли ҳамин давра дар вилояти Суғд аз 3,2% то 2,1% , дар ВМКБ аз 12,2% то 5,2% ва дар ШНТҚ бошад, аз 3,6% то ба 1,8% коҳиш ёфтааст, ки аз ҷаҳони аҳоли ва беҳтар гардидани ҷаҳонияти марказҳои соҳавӣ ва ҷаҳонияти ташкилотҳои ҷамъиятӣ шаҳодат медиҳад.

Соли 2017 бо дастгирии созмонҳои байналмилалӣ - КАРЕ, Ҳазинаи Глобалӣ, ЮНИСЕФ ва ТУТ дар Тоҷикистон шабакаи васеи марказҳои машваратӣ-тиббӣ таъсис дода шудааст. Ин иқдом ба васеъ намудани дастрасии аҳоли, махсусан ҷавонон ва гурӯҳҳои осебпазир ба хизматрасониҳои тиббӣ иҷтимоӣ равона гардидааст. Дар ин давра дар шаҳру ноҳияҳои чумхурӣ 18 шӯъбаи тиббӣ-машваратӣ барои ҷавонон, гурӯҳҳои осебпазир ва аъзои оилаи

онҳо таъсис дода шудааст. Илова бар ин, 22 нуқтаҳои боварӣ ва 43 ҳуҷраи дӯстона барои занони осебпазир кушода шуда, фаъолият доранд. Ин нуқтаҳо дар пешгирии рафторҳои хатарнок, ҳомиладорӣ барвақт, наҷъамандӣ, пешгирии ВНМО ва дигар бемориҳои зухравӣ нақши муҳим мебозанд.

Инчунин 8 марказ дар минтақаҳои мухталифи вилояти Хатлон барои наҷъамандони тазриқӣ, ҳуҷраи боварӣ барои гурӯҳҳои осебпазир аҳоли ва аҳли оилаи онҳо ва 3 ҳуҷраи дӯстона барои заноне, ки хизматҳои шахсонӣ мерасонанд, таъсис дода шуда, то кунун фаъолияти хуб доранд. Дар ҷадвали 3.8 шумораи нуқтаҳои боварӣ ва ҳуҷраҳои дӯстона дар шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳолати аввали соли 2022 нишон дода шудаанд.

Ҷадвали 3.8 - Нуқтаҳои боварӣ ва ҳуҷраҳои дӯстона дар шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳолати аввали соли 2022

Шумора	Нуқтаҳои боварӣ барои наҷъамандони тазриқӣ	Шумора	Ҳуҷраҳои дӯстона барои ШХШР	Шумора	Марказҳо барои муҳоҷирони меҳнатӣ
Минтақаи Бохтар					
5	Бохтар – 1 Норак – 1 н. Дӯстӣ – 1 н. Шаҳритус – 1 н. Ҷайхун – 1	2	ш. Бохтар – 1 н. Шаҳритус – 1	0	
Минтақаи Кӯлоб					
3	ш. Кӯлоб – 1 н. Ҳамадонӣ – 1 н. Фархор – 1	1	ш. Кӯлоб	0	
Ҳамаи ҳуҷраҳо аз ҳисоби Ҳазинаи Глобалӣ ва марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим дастгирӣ ва маблағгузорӣ карда мешаванд					

Тавре аз ҷадвали 3.8 бармеояд, сабаби коҳиш ёфтани шумораи ШХШМ дар шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ, аз ҷумла дар минтақаҳои вилояти Хатлон ба фаъол гардидани марказҳои соҳавӣ, нуқтаҳои боварӣ ва ҳуҷраҳои дӯстона бастагӣ дорад. Мавриди зикр аст, ки дар марказҳои боварӣ барои наҷъамандон ва ҳуҷраҳои дӯстона барои шахсоне, ки ШХШМ мерасонанд, гурӯҳҳои

осебпазири аҳолӣ аз кумакҳои ройғони мутахассисон ва ҳуқуқшиносон истифода мебаранд. Марказ ва ё ҳуҷраҳои алоҳида барои хизматрасонии муҳоҷирони меҳнатӣ то ҳол кушода нашудаанд.

Дар нуқтаҳои номбурда ба мизочон маводи таълимӣ, муҳофизатӣ, ташхис табобати як қатор бемориҳои сирояткунандаи таносулӣ аз рӯи нишонаҳои ройгон пешниҳод карда мешаванд. Дар нуқтаҳои боварӣ ва ҳуҷраҳои дӯстона мизочону шахсони ниёзманд метавонанд на танҳо оид ба пешгирии бемориҳои зуҳравӣ, инчунин ба иртиботи ВНМО маслиҳат гиранд. Гузашта аз ин, шахсони мурочиаткунанда ташхиси бемориҳои номбурдари сипарнамуда, дар ҳолати ошкор намудани беморӣ ба табобати ройгон фаро гирифта мешаванд ва махфӣ нигоҳ доштани бемории онҳо замонат дода мешавад.

Мутаассифона, дар аксар шахру ноҳияҳои вилояти Хатлон аксари муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзоёни оилаи онҳо бинобар набудани нуқтаҳои боварӣ аз кумакҳои дахлдор ва чорабиниҳои пешгирикунанда баҳравар намешаванд.

Таҳлили маводи илмӣ собит сохт, ки на танҳо дар вилояти Хатлон, балки дар саросари минтақаҳои ҷумҳурӣ роҳҳои асосии паҳншавии сироятҳои номбурда аз тариқи алоқаи ҷинсӣ ва тазриқ пайдо мешаванд. Дар ин замина яке аз сабабҳои асосии зиёд гардидани паҳншавии сироят бо роҳи алоқаи ҷинсӣ дар солҳои охир гурӯҳҳои осебпазири аҳолӣ, инчунин муҳоҷирони меҳнатӣ ба шумор мераванд.

Дар панҷ соли охир дар самти таъмини беҳатарии санитарии эпидемиологии вилоят пешравиҳои назаррас ба даст омадаанд. Ин пешравиҳо дар беҳтар гардидани вазъи санитарии гигиениии муассисаҳои тиббӣ-санитарӣ, иҷтимоӣ, инчунин иншооти обтаъминкунӣ ва корезӣ инъикос ёфтаанд. Дар баробари ин, риояи меъёрҳои санитарии эпидемиологӣ дар сатҳи қаноатбахш ба роҳ монда шуда, масъалаи таъминоти кадрӣ сохторҳои санитарии эпидемиологӣ то андозае ҳалли худро ёфтааст.

Дар баробари ин, масъалаҳои бо мутахассисони варзида таъмин намудани муассисаҳои табобатӣ-профилактикӣ, кори марказҳои ташхисӣ, маблағгузори муассисаҳои нигоҳдории тандурустӣ ва амбулаторияҳои деҳотӣ, беҳтар

намудани вазъияти санитарию эпидемиологии шаҳру ноҳияҳо, инчунин бо оби нӯшокӣ таъмин намудани аҳоли ва хизматрасонии обтозакуни, ки минбаъд такмил додани онро талаб мекунад, ҳал карда мешаванд.

Вазъи ҳассоси геополитикии ҷаҳони муосир, ки бо шиддат ёфтани муносибатҳои байни давлатҳои абаркудрат, таҳримҳои иқтисодӣ ва бухрони молиявӣ тавсиф мегардад, ба суботи минтақавӣ ва истиқлолияти сиёсии кишварҳо таҳдид эҷод мекунад. Дар ҷунин шароити мураккаб, вазифаи аввалиндараҷаи масъулини соҳаи тандурустӣ аз ҷорӣ намудани усулҳои муосири ташхису табobati беморон ва шахсони камбизоат, таъмини муассисаҳои тиббӣю профилактикӣ бо мутахассисони баландихтисос ва мунтазам баланд бардоштани савияи дониши назариявӣ ва амалии онҳо мебошад.

Ин аст, ки ҳифзи саломатии аҳоли ҷи дар вилоятҳо ва ҷи дар саросари мамлакат дар баробари соҳаи маориф ва амнияти миллӣ ҳамчун самти афзалиятноки сиёсати Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон шинохта шудааст.

Ҳамин тавр, рушди шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон аз ҳисоби тавсеаи бахшҳои кишоварзии минтақа, амалӣ намудани барномаҳои давлатӣ, таъсиси ҷойҳои нави кор аз тариқи ба роҳ мондани касбомӯзии ҷавонон, амалӣ намудани дурнамои фарҳанги оиладорӣ, масъулият дар тарбияи насли наврас, маблағгузори барномаҳои давлатӣ ва инноватсионӣ ҷиҳати баланд бардоштани сифати зиндагии аҳоли замина мегузорад.

Дар ин раванд беҳтар шудани зиндагии мардум ба таълиму тарбия дар оила ва мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, аз худ кардани донишҳои дунявӣ, тағйир ёфтани рафтору кирдори наврасону ҷавонон, аз ҷумла фарогирии онҳо ба шуғли муносибу доимӣ вобастагӣ дорад.

Ҳамзамон бо мақсади хубтару сифатан беҳтар расонидани кумакҳои тиббӣ ба шаҳрвандон шароити мусоид фароҳам оварда, дар солҳои наздик аз ҳисоби маблағҳои ҷумҳуриявӣю маҳаллӣ бо ҷалби сармояи соҳибкорони ватанӣ ва созмонҳои хориҷӣ дар солҳои 2021-2025 на кам аз 100 иншооти нави кумаки аввалияи тиббӣю санитарӣ ва санитарию эпидемиологӣ бунёд гардида,

ҳамзамон зиёда аз 25,0% муассисаҳои тиббию профилактикӣ таъмиру азнавсозӣ шуданд.

Хизматрасонии тиббии пӯсту зухравӣ дар вилояти Хатлон чун ҷузъи ҷудонашавандаи соҳаи тандурустии вилоят бо 26 муассисаи тиббӣ, аз ҷумла ду Маркази вилоятии бемориҳои пӯсту зухравӣ (дар шаҳрҳои Кӯлоб ва Бохтар) ва ёздаҳ Маркази пӯсту зухравӣ маҳаллӣ намоёндагӣ мекунанд ва сездаҳ хучраи табобати пӯсту зухравӣ, ки дар маркази ноҳияҳои маъмурии вилояти Хатлон ҷойгиранд, ба аҳоли хизмат мерасонанд.

Ҷадвали 3.9 - Динамикаи ташкили хучраҳо, шӯбаҳо ва МД “Маркази ҷумҳуриявии клиникии бемориҳои пӯсту зухравӣ ва узвҳои таносулӣ” ва марказҳои вилоятӣ ва ноҳиявии пешгирии бемориҳои пӯсту зухравӣ дар минтақаҳои вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 1950 - 1975

Номгуи минтақаҳо	Номи муассиса	Соли таъсис-ёбӣ	Аҳоли	Шумораи табибон	Меъёри муқаррар шуда
ш.Кӯлоб	Маркази вилоятии бемориҳои пӯсту зухравӣ	1950	105900	8	5
н. Восеъ	Маркази ноҳиявии бемориҳои пӯсту зухравӣ	1949	214000	2	10
н. Фархор	Маркази ноҳиявии бемориҳои пӯсту зухравӣ	1961	169100	3	8
н.Ҳамадонӣ	Маркази ноҳиявии бемориҳои пӯсту зухравӣ	1963	147100	2	7
н.А. Ҷомӣ	Маркази бемориҳои пӯсту зухравӣ	1979	173700	3	8
н.Вахш	Маркази ноҳиявии бемориҳои пӯсту зухравӣ	1968	197000	1	9
н.Ҷ. Балхӣ	Маркази ноҳиявии бемориҳои пӯсту зухравӣ	1987	198900	3	9
н.Кубодиён	Маркази ноҳиявии бемориҳои пӯсту зухравӣ	1975	185700	3	8

Тавре аз ҷадвали 3.9 мушоҳида менамоям, тӯли солҳои 1950 – 1975 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон кушодани диспансерҳои соҳавӣ, хучраҳои алоҳида дар заминаи дармонгоҳҳо оид ба пешгирии бемориҳои пӯсту зухравӣ, ҳамзамон тайёр кардани кожвенерологҳо чандон назаррас набуд. Аз дигар тараф

сохтмони диспансеру шуъбаҳои замонавӣ, тайёр кардани коршиносони соҳа аз мадди назар дур монда буд, чунин ҳолат боис шуд, ки соҳаи дерматовенерология то имрӯз рушд накард.

Тӯли солҳои 1950-1960 асри сипаришуда дар аксари минтақҳои Тоҷикистон сатҳи бемориҳои пӯстӣ сироятӣ баланд буд. Ҷиҳати пешгирӣ ва бартараф кардани бемориҳои пӯсту зухравӣ давра ба давра диспансерҳои соҳавӣ, аз ҷумла дар замина дармонгоҳҳои шаҳру ноҳияҳо хучраҳои дерматовенерологӣ кушода шуданд.

Солҳои 60-70 асри сипаришуда мутахассисони марказҳои номбурда ва фаълони ҷомеа дар баланд бардоштани маърифати санитарӣ ва коҳиш додани сатҳи бемориҳои пӯсту зухравӣ саҳми арзанда гузоштанд.

Ҷиҳати пешгирӣ ва коҳиш додани оқибати бемориҳои пӯсту зухравӣ ҳануз соли 1949 дар ноҳияи Пахтакори собиқ (ҳоло ноҳияи Восеъ), соли 1950 дар шаҳри Кӯлоб, соли 1961 дар ноҳияи Фархор, соли 1963 дар ноҳияи Москва (ҳоло ноҳияи Ҳамадонӣ), соли 1968 дар ноҳияи Вахш, соли 1987 дар ноҳияи Ҷ. Балхӣ, соли 1975 дар ноҳияи Қубодиён ва соли 1979 дар ноҳияи А. Ҷомӣ хучраҳои махсус дар заминаи муассисаҳои тиббӣ кушода шуда буданд, ки натиҷаи фаъолиятшон мусбат буд. Дар ҳамон давра мутахассисони маҳаллӣ намерасиданд, аксари онҳо аз ҳисоби намояндагони халқи рус ва ё қавму миллатҳои дигар буданд ва фаъолияти босамар доштанд.

Ҳоло дар муассисаҳои тиббию профилактикии навоҳии вилояти Хатлон хучраҳои пешгирӣ ва табобати бемориҳои пӯсту зухравӣ фаъолият доранд.

Мутаассифона, имрӯзҳо натиҷаи кори аксарияташон бесамар буда, шумори боқимондаи онҳо ба сабаби нарасидани мутахассисону лабораторияҳо, нопаído будани маблағи кофӣ, нарасидани таҷҳизоту реактивҳо, инчунин надоштани шароити мусоид дигар фаъолият намеkunанд. Солҳои охир талаботи сокинони вилоят ба ёрии тиббӣ дар баъзе ноҳияҳо 20-30 баробар коҳиш ёфтааст. Илова бар ин, камбудии дигареро пеши рӯй дорем, ки тибқи он фаъолияти хадамоти пӯсту зухравӣ дар вилояти Хатлон дар ҳамоҳангии

нокифоя бо мутахассисони бахшҳои урологӣ, гинекологӣ ва табибони оилавӣ, инчунин, марказҳои тиббии хусусӣ пеш бурда мешавад.

Таҳлили вазъият нишон медиҳад, ки сатҳи хизматрасониҳои дерматовенерологӣ дар шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон ҳанӯз ҷавобгӯи талаботи замон нест. Махсусан, самаранокии чорабиниҳои пешгирикунанда ва сифати табobati бемориҳои пӯсту зухравӣ дар сатҳи нокифоя қарор дорад. Нарасидани дерматовенерологҳо, вирусологҳо, лаборантҳо ва дар фаъолияти мутахассисони соҳа сари вақт қорӣ нагардидани усулҳои муосир дар заминаи таҳлили лаборатории сироятҳои таносуӣ тадбирҳои дахлдор ва ислоҳоти молиро пулиро тақозо дорад.

3.1. Бемориҳои зухравӣ дар вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2015 - 2021

Тибқи маълумоти қоршиносони ТУТ, ҳамазола дар ҷаҳон тақрибан 400 миллион одам муқталлои сирояти зухравӣ гардида, сипас ба қайд гирифта мешаванд. Афзоиши ин бемориҳо дар бисёр кишварҳо ба камбизоатӣ, сатҳу сифати пасти таҳсил, издивоҷҳои бармаҳал, муноқишаҳои хонагӣ, фишори равонӣ дар муносибатҳои оилавӣ ва пошхӯрии оилаҳо рабт дорад.

Таҳқиқотҳои эпидемиологие, ки соли 2022 қоршиносони ТУТ дар аксари кишварҳо анҷом доданд, собит сохтанд, ки ҳамазола дар байни аҳолии синни 15-49 сола зиёда аз 374 миллион ҳолати беморшавӣ ба қор намуди асосии сироятҳои таносуӣ ба қайд гирифта мешаванд. Аз ин шумора 129 миллион ҳолат ба *Chlamydia trachomatis*, 82 миллион ба *Neisseria gonorrhoeae*, 7,1 миллион ба *Treponema pallidum* ва 156 миллион ба *Trichomonas vaginalis* рои меояд. Илова бар ин, 417 миллион нафар ба вирусҳои герпеси нави дурум гирифта буда, тақрибан 291 миллион занон бо папиломавируси одам сироят ёфтаанд.

Нишондиҳандаи беморшавии аҳоли дар вилоят ба ҳар сари 100 ҳазор аҳоли 47,9 %-ро ташил дода, дар шаҳру ноҳияҳои Леваконт (62,0), А. Қомӣ (48,1), Панҷ (58,0) Қайхун (53,0), Восеъ (58,8), ш Қӯлоб (64,2), н.Қӯлоб (51,7),

Ҳамадонӣ (52,5), Фархор (58,6), Муъминобод (58,4), Ховалинг (65,3) ин нишондиҳанда нисбат ба рақами дахлдори вилоят баланд мебошад. Қиёсан бо 12 моҳи соли 2021 тӯли 12 моҳи соли 2022 дар ноҳияҳои Ёвон, Шаҳритус, Н. Хусрав, Чайхун, Восеъ, Кӯлоб, Данғара, Ш. Шоҳин, Фархор, Муъминобод, Балчувон, Ховалинг гирифторои мардум ба беморӣ зиёд ба қайд гирифта шудааст.

Дар чунин замина, пасомадҳои иҷтимоӣ авҷ гирифта боиси заиф гардидани робитаҳои оилавӣ боиси нобасомонии зиндагӣ, афзоиши талок, танҳой, майзадагӣ, нашъамандӣ ва бадбахтии оилаҳои ҷавон мегардад, ки нуқтаи мазкур бар рӯйи рафтору кирдори ҷавонони имрӯза таъсири ниҳоят манфӣ хоҳад расонд.

Дар ҷаҳорчӯби шабакаҳои васеи муассисаҳои тиббии давлатӣ ва хусусӣ бар асари мавҷуд набудани назорати ҷиддӣ, баҳисобгирии воқеӣ, паҳншавии табобати худӣ ва ҳаҷму андозаи гирифтороӣ ба сироятҳои номбурда зимни ҳисоботҳои даврӣ ҳамеша камтар аз будаиш нишон дода мешавад.

Дар шароити кишваре, ки сатҳи камбизоатӣ аз 20,0% зиёд аст, паҳншавии бемориҳои зухравӣ метавонад оқибатҳои ҷиддии иқтисодӣ-иҷтимоӣ дошта бошад. Ин бемориҳо на танҳо ба бучети оилаҳо таъсири манфӣ мерасонанд, балки ба системаи тандурустӣ низ бори иловагӣ ворид карда, дар маҷмӯъ ба пастшавии сифати зиндагии аҳоли оварда мерасонанд.

Яке аз мушкилоти асосӣ дар самти мубориза бо бемориҳои зухравӣ набудани системаи самараноки пешгирии аввалия мебошад. Норасоии иттилоот дар бораи намудҳои сироят, роҳҳои интиқол ва оқибатҳои онҳо, инчунин сатҳи пасти маърифати санитарии аҳоли ба паҳншавии бемайлони ин бемориҳо мусоидат мекунад.

Пешгирии бемориҳои зухравӣ яке аз вазифаҳои таъхирнопазири кормандони соҳаи тандурустӣ ва марказҳои соҳавӣ ба шумор меравад, зеро вучуд надоштани нишонаҳои вазнини клиникӣ, пайдо шудани сироятҳои омехта (то 70,0%) ва тамоюли инкишофи шаклҳои тӯлонӣ ва музмини беморӣ боиси нокифоя боқӣ мондани самараи табобат мегарданд.

Ба ин соҳа бояд асосан стратегияи фаъолияти профилактикии он гуна марказҳои пешгирии бемориҳои пусу узвҳои таносул ва муассисаҳои КАТС равона карда шавад, ки шумори андакшон бо сабабҳои номаълум танҳо зоҳиран вуҷуд дошта, аммо амалан бештаринашон дар ҳадди ибтидоӣ қарор доранд.

Бухрони молиявии ҷаҳонӣ, камбизоатӣ, аз ҷумла дар кишвари мо, мавҷудияти гурӯҳҳои осебпазири аҳоли (шахсони гирифтори бемориҳои зухравӣ, сил, диабети қанд, камхунӣ, бемориҳои орфанӣ ва ғайра) боиси паст шудани сатҳи зиндагии мардум мегардад. Ба ин чиз боз афзоиши истеъмоли моддаҳои психоактивӣ, танфурӯшӣ, муноқишаҳои оилавӣ, зуроварӣ, вайроншавии оилаҳо ва авҷ гирифтани бемориҳои музмин мусоидат менамояд.

Соҳаи тандурустӣ яке аз соҳаҳои асосии иҷтимоӣ ба ҳисоб рафта, аз вазъи кунунӣ ва рушди он солимии ҷомеа вобаста буда, рӯйи он ҷониби ҳалли мушкилотҳои иҷтимоӣ, демографӣ, нигоҳдорӣ ва амнияти таҳкими иқтисодии кишвар нигаронида шудааст. Ҳоло дар вилояти Хатлон 1799 муассисаҳои табобатӣ, беморхона ва амбулатория мавҷуд аст, ки бо таҷҳизоту дастгоҳҳои муосир ҷиҳозонида шудаанд. Дар онҳо 4514 нафар духтур ва 20935 нафар ҳамшираи тиббӣ кор мекунад ва амалӣ намудани барномаҳои соҳавӣ саҳмгузоранд.

Иқтисодиёти вилояти Хатлон асосан аз кишоварзӣ вобастагии зиёд дорад. Беш аз 338 ҳазор гектар заминҳои обёришавандаи Тоҷикистон маҳз дар минтақаи Хатлон ҷой гирифтаанд, ки 45 фоизи масоҳати умумии заминҳои таҳти кишту обёрии кишвар аст. Масоҳати заминҳои лалмӣ 2,12 млн. гектарро ташкил карда, боғот зиёда аз 22,5 ҳазор, ангурзор 8,2 ҳазор, дашт 1,2 млн., манзил истиқоматӣ 16,9 ҳаз., ниҳолпарварӣ 400 га мебошанд.

Ба ҳолати соли 2022, дар вилояти Хатлон 127 кӯдакистон бо ҷалби зиёда аз 12,5 ҳазор кӯдак, 1326 мактаби рӯзонаи таҳсилоти миёнаи умумӣ, 11 мактаби миёнаи касбӣ ва 5 донишгоҳ фаъолият доранд, ки зиёда аз 645,6 ҳазор донишомӯз, 8,5 ҳазор ҳунаромӯз ва 23,6 ҳазор донишҷӯро таҳти омӯзишу

парвариш қарор додаанд. Сатҳи бекорӣ дар вилояти Хатлон зиёда аз 2,0% (вилояти Суғд-1,9%; ВМКБ-6,0%; НТҚ-2,9%) –ро ташкил медиҳад

Айни замон дар ҷумхури шумораи бекорон 55,8 ҳазор нафарро ташкил медиҳад, ки нисбат ба соли гузашта 8,6% афзоиш ёфтааст. Ҳоло дар сар то сари ҷумхури расман бекорон 2,2%-ро ташкил медиҳанд, ки соли 2021 ҳамин нишондиҳанда ба 2,0% баробар буд.

Ҷадвали 3.10 - Шумораи муҳоҷирони меҳнатӣ аз вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2015 - 2021

Минтақа ва шаҳру ноҳия	Солҳо							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Фарқият
Минтақаи Кӯлоб	27530	24673	24753	26921	56540	7849	10858	-16672
ш. Кӯлоб	9190	5778	8812	7241	7836	2723	4191	-4999
н.Восеъ	4941	5321	5147	4143	5001	1240	1806	-3135
н.Фархор	8042	7736	6220	8053	9228	1982	2493	-5549
н.Ҳамадонӣ	5357	5838	4574	7484	4475	1904	2368	-2989
Минтақаи Бохтар	33436	38474	35189	41437	31957	8084	11933	-21503
н.А Ҷомӣ	7038	11847	11607	9326	9774	1514	2376	-4662
н.Вахш	7002	8862	6901	8067	6091	1666	2603	-4399
н.Ҷ Балхӣ	8097	7890	6326	11743	7031	2434	3303	-4794
н.Қубодиён	11299	9875	10355	12301	9061	2470	3651	-7648
Ҳамагӣ	60966	63147	59942	68358	58497	15933	22791	-38175

*Маълумотномаи раёсати Хадамоти муҳоҷират дар вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон, №1714/196 аз 30.11.2023(дар солҳои 2015-2021)

Дар вилояти Хатлон 334 корхонаи саноатӣ фаъолият дорад, ки 29,8 дарсад аз ҳаҷми умумии тавлидоти саноатии Тоҷикистонро истеҳсол меkunанд. Дар соли 2015 аз минтақаҳои таҳти омӯзиши мо 60966 нафар чиҳати муҳоҷирати меҳнатӣ ба кишварҳои хориҷи дуру наздик рафтаанд. Шумораи муҳоҷирони меҳнатӣ дар соли 2021 аз ҳамаи шаҳру ноҳияҳои минтақа то ба андозаи 22791 нафар коҳиш ёфт, ки муодили 62,6% буда, аз бобати се маротиба кам гардидани теъдоди гурӯҳи мазкур гувоҳӣ медиҳад

Мутобиқи маълумоти баъзе расонаҳои ахбори оммаи Федератсияи Россия қаблан муҳоҷиронро чун сарчашмаи ҷурму ҷиноят ҷилва дода, иддае аз

сокинони маҳаллӣ ҳам дар минтақаҳои ҷудогонаи ФР ба таври гурӯҳӣ зимни мурочиатҳои видеоӣ аз рафтору кирдори муҳочирон ба мақомот шикоят мебарданд.

Тибқи иттилои Вазорати корҳои дохилии ФР, танҳо дар 11 моҳи соли 2023 дар ин кишвар як миллиону 800 ҳазор ҷиноят содир шудааст. Аз ин теъдод 36 ҳазор ё ҳамагӣ каме бештар аз 2 дар садашон аз сӯйи шаҳрвандони хориҷие, ки дар қаламрави ФР қарор доштанд, содир гардидааст. Маълумоти мушаххас оид ба арқоми ҷинояткории муҳочирони меҳнатиро, ки гуё аҳли Ҷумҳурии Тоҷикистон бошанд, дастрас карда натавонистем.

Зимнан вақтҳои охир ҳолатҳое ҳам ба қайд гирифта мешаванд, ки як қисми гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, аз ҷумла муҳочирони меҳнатӣ ба урфу одат ва эътиқодҳои динии мардуми маҳаллӣ эҳтиром намегузоранд ва ин боиси ангишти ихтилофу сар задани норозигӣ ва ҷиноят мегардад.

Ҳолатҳое ҳам ҷой доранд, ки, мутаассифона, бархе аз ҳамватанони мо намояндагони дину халқҳои дигарро таҳқир намуда, дар шабақаҳои иҷтимоӣ бо тарзу шеваи номатлуб шаъни онҳоро паст мезананд, ки чунин рафтору кирдор эҳтимолан сар задани муноқиша миёни муҳочирон ва сокинони он кишварро дар пай хоҳад дошт.

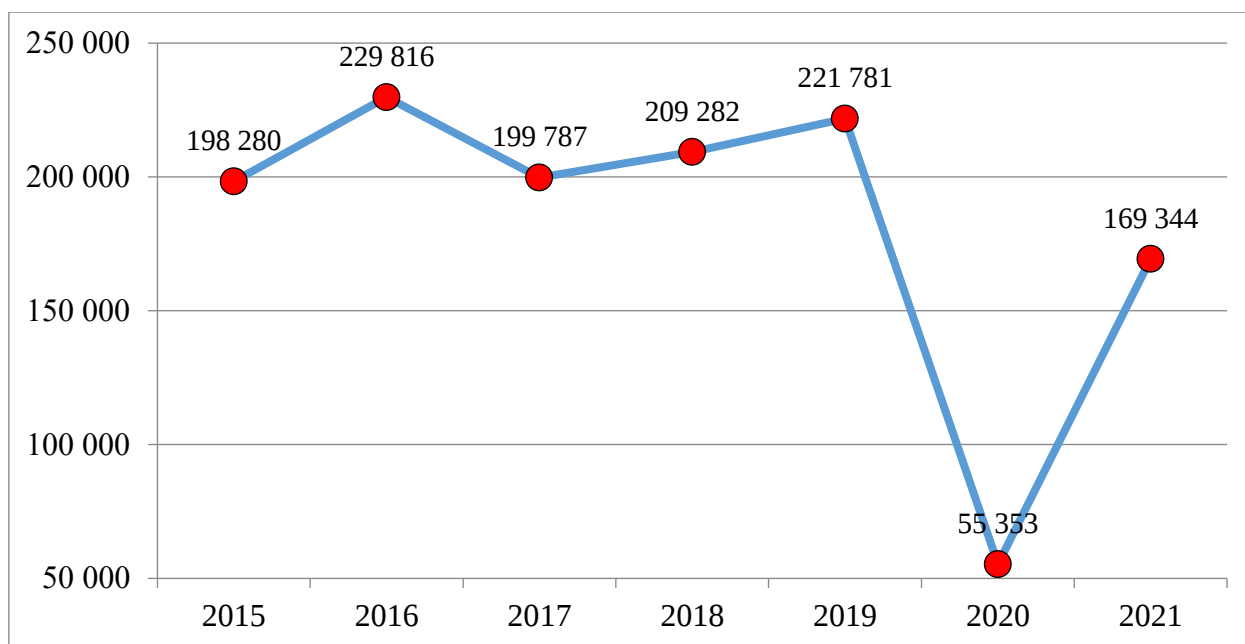
Ба назари мо, сабаби коҳиш ёфтани муҳочирати меҳнатӣ аз шаҳру ноҳияҳои таҳти омӯзиш, пеш аз ҳама, ба ташкили ҷойҳои нави кор, давра ба давра баланд бардоштани маоши вазифавӣ, боло рафтани даромадҳои аҳоли ва беҳтар шудани сатҳи зиндагии аҳолии вилояти Хатлон вобаста аст.

Дар диаграммаи 3.2. динамикаи муҳочиронии меҳнатӣ аз вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон тӯли солҳои 2015-2021 дарҷ гардидааст.

Мутобиқи баҳодиҳии коршиносони ширкати назоратӣ-консалтингии FinExpertiza, ҳаҷми гурӯҳҳои осебпазири аҳоли аз шумораи умумии аҳолии қобили меҳнати ин вилоят 7,2 %-ро ташкил медиҳад.

Мавриди зикр аст, ки маблағи вориднамудаи муҳочирони меҳнатӣ на танҳо манбаи муҳими амалиёти молиявӣ дар бонкҳо, боло рафтани пардохти андозҳо ва муомилоти пулию молӣ ба шумор мераванд, балки ба беҳтар

шудани шароити зиндагӣ, қонё кардани талаботи иҷтимоӣ, аз ҷумла рушди оила мусоидат менамоянд.

Диаграммаи 3.2 - Динамикаи муҳоҷирони меҳнатӣ аз вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2015-2021.

*Маълумотномаи раёсати Хадамоти муҳоҷират дар вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон, №1714/197 аз 30.11.2023

Дар солҳои соҳибистиклолӣ «Барномаи рушди соҳаи тандурустии вилояти Хатлон барои солҳои 2013-2015» ба тавсиб расида, қисми зиёди вазифаҳои муайяннамудаи онро роҳбарону мутахассисони соҳа амалӣ намуданд, ки имруз натиҷаҳои хубро ба бор овард.

3.2. Сатҳи сироятҳои зухравӣ дар минтақаҳои ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистон

Натиҷаи пурсиши сотсиологӣ собит сохт, ки дар МД «Маркази ҷумҳуриявии клиникии бемориҳои пуст ва узвҳои таносул» ва марказҳои маҳаллӣ оид ба пешгирии бемориҳои пусу зухравӣ ва муассисаҳои КАТС аз сабаби гарон будани арзиши кумакҳои тиббӣ санитарӣ ва иҷтимоӣ, инчунин нарасидани мутахассисони соҳибихтисос, кори хадамоти лабораторӣ коҳиш

ёфта ба соҳа таъсири манфӣ мерасонанд. Ҳамзамон маълум шуд, ки тадбирҳои профилактикӣ дар маҳалҳо ба андозаи ночиз ва номурақтаб татбиқ меёбанд.

Масъалаи бемориҳои таносуӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчунон мубрам боқӣ мемонад, новобаста аз пешрафтҳои назаррас дар соҳаи ташҳис ва табобати баъзе бемориҳо. Мутобиқи таҳлилҳои эпидемиологӣ, қисми асосии беморонро аҳолии қобили меҳнат - шаҳрвандони синни 18-45 сола ташкил медиҳанд, ки тақрибан 55-60% ҳамаи ҳолатҳои бақайдгирифташударо дар бар мегиранд.

Таҳқиқотҳои омории минтақавӣ дар вилояти Хатлон нишон медиҳанд, ки динамикаи паҳншавии бемориҳои таносуӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли дар муқоиса бо давраҳои қаблӣ тамоюли мусбат дорад. Таҳлили муқоисавии нишондиҳандаҳои эпидемиологӣ тасдиқ менамояд, ки сатҳи умумии беморшавӣ тадричан коҳиш ёфта истодааст, ки ин аз самаранокии чораҳои пешгирикунанда ва табобатӣ шаҳодат медиҳад.

Таҳқиқотҳои эпидемиологӣ нишон медиҳанд, ки сатҳи воқеии паҳншавии бемориҳо дар диспансеру марказҳои маҳаллии пешгирии бемориҳои пусту зуҳравии шаҳрҳои Бохтар ва Кӯлоби вилояти Хатлон аз нишондиҳандаҳои расмии омӯрӣ ба маротиб баландтар аст. Таҳлили системавии вазъият имкон медиҳад, ки маҷмӯи омилҳои ба ин ҳолат таъсиррасон муайян карда шаванд.

Мушкилоти асосӣ дар соҳаи ташҳис ва табобати ин бемориҳо бо якчанд омилҳои муҳим алоқаманд мебошанд. Масъалаи аввалиндараҷа - ин норасоии мутахассисони баландихтисос, аз қабili венерологҳо, вирусологҳо ва лаборантҳои соҳибтаҷриба мебошад. Ба ин мушкилот инчунин таъминоти нокифояи моддию техникии озмоишгоҳҳо ва марказҳои пешгирикунанда илова мегардад. Набудани стандартҳои ягонаи ташҳисӣ ва истифодаи нокифояи технологияҳои муосир боиси афзоиши ҳолатҳои ғайрирасмии муоина ва табобат дар муассисаҳои давлатӣ гардидааст. Ҳамзамон, қисми назарраси беморон ба муассисаҳои тиббии хусусӣ муроҷиат менамоянд, ки ин ба пуррагии омори расмӣ таъсири манфӣ мерасонад.

Таҳлили вазъияти иҷтимоӣ-демографӣ дар вилояти Хатлон ва дигар минтақаҳои кишвар (то ибтидои соли 2022) нишон медиҳад, ки тағйироти назарраси рафтори иҷтимоӣ ба амал омадааст. Афзоиши чараёнҳои муҳоҷират ва дигаргуншавии арзишҳои ахлоқии насли ҷавон боиси пайдоиши як қатор падидаҳои номатлуби иҷтимоӣ гардидааст. Ин падидаҳо дар шакли муносибатҳои ҷинсии барвақт, алоқаҳои номуназзами шахвонӣ, тағйири пайвастаи шарикони ҷинсӣ ва афзоиши ҳодисаҳои ғоҳишагӣ зоҳир мегарданд, ки ба саломатии репродуктивии аҳоли таъсири манфӣ мерасонанд. Инчунин коҳиш ёфтани тадбирҳои профилактикӣ дар ҳамаи сатҳҳои нигоҳдории тандурустӣ, паст шудани сатҳи мизони маблағгузорӣ ба марказҳои дерматовенерологӣ, хусусияти тичоратӣ касб кардани бахшҳои аз соҳаи тандурустӣ, ба монанди хадамоти лабораторӣ низ омилҳои барои соҳаи тандурустӣ зараровор шумурда мешаванд.

Аз соли 2015 то соли 2021 дар вилояти Хатлон зинабандии амроз ба ҳар сари 100 ҳазор аҳоли чунин буд: якум - бемориҳои хламидиоз (4,0), дуюм - трихомониаз (1,8) ва сеюм - сӯзок (1,6). Бояд қайд кард, ки мизони гирифтورشавӣ ба сироятҳои паҳнгардида - сӯзоку хламидиоз на танҳо дар вилояти Хатлон, ҳатто дар миқёси ҷумҳурӣ нисбат ба кишварҳои ҳамсоя чанд маротиба камтар аст.

Тибқи маълумоти оморӣ, дар байни бемориҳои зуҳравӣ 68,6% мардон бештар ба қайд гирифта шудаанд, дар ҳоле ки занон 2 маротиба камтар (31,4%) ба назар расиданд. Аммо дар байни онҳо трихомониаз бештар интишор ёфта, зимни таҳлил 8,9% ҳолатҳо дида мешавад; Дар мавриди 5,7% мардон бемории сӯзок ошкор гардид; хламидиоз - дар 3,3%, сироятҳои дигар бошанд, дар 13,5% ҳолатҳо ба қайд расиданд.

Аз рӯи тартиби камшавӣ давраи аз 30 то 39-сола 24,0%, аз 40 то 49-сола 16,4%, аз 50 то 9-сола 3,2%, аз 60-сола болотар 2,1% ва аз 17 то 19-сола 1,8% - ро ташкил медиҳад.

Натиҷаҳои таҳлили сохтори иҷтимоии гурӯҳи таҳқиқшаванда тақсимбандии зерини категорияҳои аҳолиро аз рӯи дараҷаи паҳншавии сироят

нишон медиҳад. Қисми бештарро шахсони дорои ҷойи кори доимӣ ташкил медиҳанд, ки 39,4% ҳиссаи умумиро дар бар мегиранд. Дар зинаи дуюм аз рӯи ғоизи паҳншавӣ шахсони бешуғл қарор доранд - 30,2%. Хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи махсус дар ҷойи сеюм бо нишондиҳандаи 21,4% қарор доранд. Ҳиссаи нисбатан камтарро занҳои хонашин (7,5%) ва донишҷӯёни мактабҳои олии (1,5%) ташкил медиҳанд.

Аз рӯйи вазъи оилавӣ: шахсони муҷаррад мутаносибан 64,2 ғоиз, оиладор - 24,4 ғоиз ва шахсони аз оила ҷудошуда ва танҳо 11,4 ғоизро ташкил медиҳанд.

Аз рӯйи сатҳи маълумот: гирифтадор шудан ба бемориҳои зухравӣ дар байни шахсони дорои маълумоти миёна 44,3 ғоизро ташкил медиҳад, ки ин аз нокифоя будани қори санитария тарбиявӣ ва паст будани сатҳи маърифатнокии ин гурӯҳи одамон дарак медиҳад. Баъд аз ин шахсони дорои маълумоти миёнаи махсус ҳудуди 24,4% буда, шахсони дорои маълумоти олии 15,8 ғоиз, олии нопурра 12,4 ғоиз, миёнаи нопурра 3,1 ғоизро ташкил медиҳанд.

Аз рӯйи усулҳои ошкоркунии ғаёл: зимни ҳолатҳои бемориҳои зухравӣ теъдоди ташифовариҳои ихтиёрий 72,4 ғоиз, бар асари муоинаи тиббӣ 12,6 ғоиз, ба роҳнамоии мутахассисон – гинекологу урологҳо 8,2 ғоиз, таҳти ҳидояти мутахассисони дигар 6,8 ғоизро ташкил дод. Дар байни аломатҳои клиникии бемориҳои зухравӣ намуди бактериявӣ бештар ба ихроҷ аз узвҳои таносул 46,6%, хориш ва «сӯзок»-у «сӯхтан»-и узвҳои таносул 20,8%, дарду каме нороҳатӣ ҳангоми пешобкунӣ мутаносибан 18,4% ва 14,2%-ро бе зухуроти клиникии намоён падида овард.

Натиҷаҳои таҳлили эпидемиологӣ нишон медиҳанд, ки самаранокии муайянсозии манбаҳои сирояти бемориҳои зухравӣ дар сатҳи нисбатан паст - 20,0% қарор дорад. Ин нишондиҳанда инъикоскунандаи камбудии ҷиддӣ дар ғаёлияти муассисаҳои тиббии профилактикӣ мебошад. Хусусан, норасоӣҳо дар самти ташкили ҷорабиниҳои иттилоотӣ-маърифатӣ ва ғаёлияти ғайриқаноатбахши қормандони марказҳои соҳавӣ ва муассисаҳои КАТС ба назар мерасанд.

Танҳо тӯли соли 2021 дар байни аҳолии вилояти Хатлон бемории сӯзок муодили 91, оташак 84, хламидиоз 98 ва трихомониаз 89 нафарро нишон дод, ки ҳудудан 50,0 фоизи онҳо дар муҳочирати меҳнатӣ буданд. Тибқи таҳлили бемориҳои зухравӣ, нишондиҳандаи баландтарин ба шахсоне рост меояд, ки ду ё зиёда шарики чинсӣ доранд: 75 нафар (8,8%) дар ҷои дуҷум, ашхоси дорои шарикони доимии чинсӣ – 42 нафар (4,9%)

Ҳангоми таҳлили сироятҳои омехтаи бактериявӣ маълум гардид, ки басомади пайдоиши моноинфексия дар 42,8%, трихомониази омехта+хламидиоз дар 22,6%, сӯзок+хламидиоз дар 18,9%, ду сироят (сӯзок+трихомониаз) дар 15,7% ҳолатҳо ҷой дошта, ба қайд расидааст.

Масъалаи муқовимати микроорганизмҳо ба доруворӣ яке аз мушкилоти асосии паҳншавии бемориҳои зухравӣ дар сатҳи ҷаҳонӣ ва миллий ба ҳисоб меравад. Ин падида махсусан дар мавриди сӯзок ва дигар сироятҳои бактериявӣ вирусӣ мушоҳида мегардад.

Натиҷаҳои пурсиши иҷтимоӣ нишон медиҳанд, ки истифодаи воситаҳои муҳофизатӣ дар сатҳи ғайриқаноатбахш қарор дорад. Аз шумораи умумии мардони пурсидашуда, танҳо 28,1% (159 нафар) аз рифола ба таври доимӣ истифода мебаранд, дар ҳоле ки 36,1% (204 нафар) онро ба таври номунтазам истифода менамоянд.

Паҳншавии бемориҳои зухравӣ бо маҷмӯи омилҳои номусоид алоқаманд мебошад, аз ҷумла мураккабии раванди ташхис, набудани низоми самарабахши пешгирӣ ва дастрасии маҳдуд ба хизматрасониҳои тиббию санитарӣ. Дар шароити имрӯза, ки кишвар дорои захираҳои меҳнати фаровон буда, равандҳои муҳочират шиддат гирифтаанд ва нақши институти оила ва тарбияи беҳдоштӣ коҳиш ёфтааст, масъалаи пешгирӣ ва табобати бемориҳои зухравӣ ба яке аз самтҳои афзалиятноки соҳаи тандурустӣ табдил ёфтааст.

Ин арзёбӣ нишон дод, ки огоҳии инфиродӣ ва оммавии аҳоли дар бораи бемориҳои зухравӣ ва роҳҳои пешгирии он, бахусус дар сурати мавҷуд набудани омили воқеии бемориҳо, сироятёбии аҳоли, аз ҷумла дар байни гурӯҳҳои осебпазири мардум дар сатҳи паст қарор дорад.

Самти махсус зимни фаъолияти муассисаҳои КАТС дар маркази шаҳрҳои Бохтар ва Кӯлоби вилояти Хатлон бар асоси зарурати баланд бардоштани сатҳи огоҳии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли дар робита бо нигоҳ доштани тарзи ҳаёти солим шакл гирифта, ба кумаки сохторҳои маориф, тандурустӣ, кормандони иҷтимоӣ, ризокорони Чамбияти Ҳилоли Аҳмар, ҷомеаи шаҳрвандӣ, ташкилотҳои чамбиятии маҳаллӣ ва воситаҳои ахбори омма ниёз дорад.

Такмил додани низоми саривақтию бозътимод ва расонидани иттилооти дахлдори махфӣ ба хонандагону донишҷӯёни ҳамаи зинаҳои муассисаҳои таълимӣ ва шахсоне, ки худро ба муҳочирати меҳнатӣ омода карда истодаанд, унсури муҳиме барои пешгирии бемориҳои зухравӣ мебошад.

Ҳамзамон мафҳуми тағйирёбии амсилаи рафтори ҷинсии аҳоли, аз ҷумла гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, пеш аз ҳама, оғози бармаҳалли алоқаҳои ҷинсии онҳо, иттилооти нодуруст оид ба пешгирӣ ва муолиҷаи бемориҳои зухравӣ, инчунин сари вақт ошкор нашудани шаклҳои ниҳонии бемориҳо дар назар дорад.

Паҳншавии сироятҳои номбурда бар асари камбудиву норасоии барномаҳои таълимӣ, паст будани сифати муоинаи тиббии шахсони дорои хатари баланд, нокифоя будани фаъолияти ҷамоаҳангсозии марказҳои соҳавӣ мушоҳида карда мешавад.

Дар шароити муҳочирати меҳнатии шаклаш муваққатӣ ва бархӯрдорӣ аз ҳуқуқҳои маҳдуд як қатор омилҳое мушаххас гаштаанд, ки ба пайдоиши мушкилоти гуногун, аз ҷумла ҷудошавӣ аз оила, надонистани чораҳои пешгирикунанда, хунукназарӣ ба қоидаҳои тандурустӣ, меъёрҳои санитарӣ, шароити ғайриқаноатбахши манзил мусоидат мекунанд. Ноустуворӣ дар соҳаи иҷтимоӣ, фишори доимӣ, инчунин пайдоиши сценарияҳои хатарноки рафтор ва рад кардани меъёрҳои анъанавии иҷтимоӣ ба ин қатор медароянд.

Ин хатарҳо бо пеши рӯй овардани сатҳи пасти огоҳӣ дар бораи бемориҳои зухравӣ боз ҳам шадидтар мешаванд. Аз ин рӯ, муносибати маҷмӯӣ ба таҳия ва татбиқи чорабиниҳое зарур аст, ки ба беҳтар намудани пешгирии ибтидоии

бемориҳои сироятӣ ва ҷорӣ гардонидани шаклҳои самараноки таълими беҳдоштӣ барои гурӯҳҳои осебпазири аҳоли нигаронида шуда бошад.

Дар соҳаи тиб муносибати доманадори функционалие барои арзёбӣ ва идоракунии хатарҳои бемориҳо ниҳоят муҳим аст. Ин равиш на танҳо расонидани ёрии тиббӣ ба аҳоли, балки таҳлили омилҳои хатари гурӯҳӣ ва инфиродӣ, инчунин таҳияи стратегияҳои мувофиқи пешгирӣ ва табобатро дар бар хоҳад дошт.

Танҳо бар асари кӯшишҳои ҳамаҷониба ва мақсаднок оид ба таъмини иттилоот, дастрасӣ ба ёрии тиббӣ ва фароҳам овардани шароит барои ҳаёти муътадили гурӯҳҳои осебпазири аҳоли сатҳи бемориҳо коҳиш ёфта, некуаҳволӣ ва сифати зиндагии онҳо беҳтар мегардад.

3.3. Равишу технологияҳои муосири пешгирии сироятҳои зухравӣ.

Дар ҷаҳони муосир проблемаи сироятҳои аз тариқи таносул гузаранда ҳамчун яке аз муаммоҳои мубрами маҳофили тиббӣ ва дар маҷмӯъ ҷомеа ҷойгоҳи устувор дорад. Сарфи назар аз кӯшишҳои назаррас ҷиҳати мубориза бо ин зухурот ва пешгирии ВНМО ҳамчун хатари ҷиддӣ ба саломатии аҳоли боқӣ мемонад. Имрӯз бо дарназардошти рушди динамикии технологияҳои илмӣ ва тиббӣ, инчунин пурзӯр намудани мубориза бар зидди бемориҳои зухравӣ масъулони соҳа аз табобат ба тақмили ҷорабиниҳои пешгирикунанда рӯй овардаанд.

Равишҳои муосири пешгирии бемориҳои зухравӣ на танҳо паҳн кардани маълумот дар бораи усулҳои муҳофизат, балки таҳияи технологияю стратегияҳои инноватсиониро дар бар гирифтааст. Таҳқиқоту ихтирооти марбут ба тиб ва илмҳои тандурустӣ боиси падид омадани вакцинаҳо, доруҳо, усулҳои ташхис ва технологияҳои нав гардид, ки рӯй ҷониби пешгирии самараноки бемориҳои сироятро доранд.

Пешгирии бемориҳои сироятӣ доираи васеи ҷорабиниҳоро дар бар мегирад, ки аз маълумотдиҳӣ ва огоҳии аҳоли дар бораи хатари сироятҳо, инчунин роҳҳои пешгирии онҳо оғоз ёфта, то таҳия ва татбиқи усулҳои инноватсионии ташхису табобат идома пайдо мекунад. Дар ин маврид унсури

муҳим иборат аз муоинаи мунтазами тиббӣ ва гузаронидани скринингҳо имкон медиҳад, то сироятӣ бемориҳоро дар марҳилаҳои аввал муайян намуда, табобатро сари вақт оғоз намоянд.

Технологияҳои имруза ҷиҳати пешгирии бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла касалиҳои тавассути таносулӣ гузаранда нақши калидӣ мебозад. Он таҳияи усулҳои инноватсионии зиддисироятӣ, истифодаи телетиб (воситаҳои электронӣ) ҷиҳати дастрасӣ ба машварату санҷиши тиббӣ ва таҳияи барномаҳои мобилиро барои мониторинги саломатию ёдраскуниҳо дар заминаи муоинаи мунтазами саломатию санҷишро дар бар хоҳад дошт.

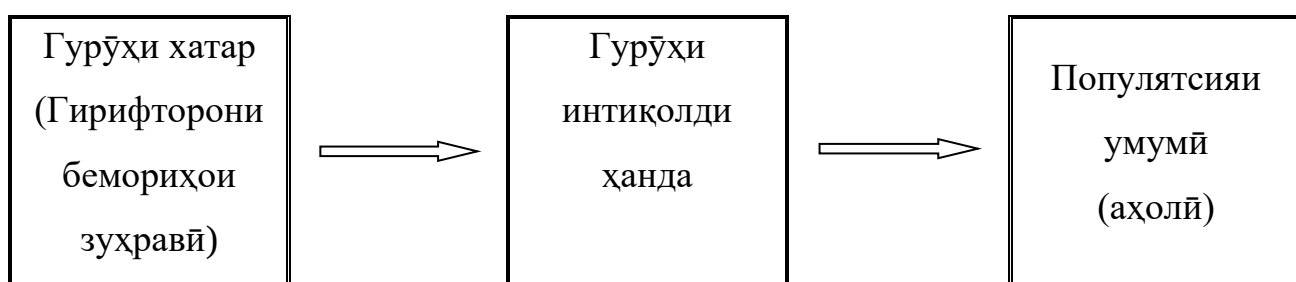
Таҳқиқот оид ба пешгирии бемориҳои зухравӣ босуръат ривоч ёфта, технологияю усулҳои нав ба наве ҷиҳати ҳифзи самараноктар аз сироятҳои таносулӣ пайваста пайдо мешаванд. Дар ин замина дарку татбиқи равишҳо ва технологияҳои муосири пешгирии бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла бо роҳи таносулӣ гузаранда омилҳои асосии беҳбуди саломатии аҳоли ва коҳиши паҳншавии онҳо ба шумор мераванд.

Таҳлили вазъияти эпидемиологӣ муосир нишон медиҳад, ки набудани низоми самарабахши пешгирии аввалия омили асосии афзоиши бемориҳои сироятӣ бо роҳи таносулӣ гузаранда, махсусан герпес ва сӯзок мебошад. Консепсияи пешгирии бемориҳои сироятӣ бояд ба ду ҷанбаи муҳим асос ёбад. Аввалан, он бояд системаи васеи иттилоотиро дар бар гирад, ки ба аҳоли дар бораи хусусиятҳои клиникаи бемориҳо, роҳҳои сироят ва оқибатҳои тиббию иҷтимоии онҳо маълумоти муфасссал пешниҳод намояд. Ҷанбаи дуюм - ин ташаққули фарҳанги масъулиятшиносии тиббӣ мебошад, ки на танҳо ғамхорӣ нисбат ба саломатии шахсӣ, балки муносибати масъулона нисбат ба саломатии атрофиёро низ дар бар мегирад.

Яке аз сабабҳои асосии дар амалияи тандурустӣ ҷорӣ намудани барномаҳои иҷтимоии солимгардонӣ ҳамоно паҳншавии сирояти ВНМО мебошад. Афзалиятҳои мубориза бо беморони гирифтори чунин сироятҳо бояд аз пешниҳод намудани иттилооти ҳамаҷониба, омӯзиши мутаносиб ва машваратҳои мунтазами шахсони мансабдори соҳа иборат бошад.

Динамикаи паҳншавии ВНМО раванди мураккаби бисёрзинагӣ мебошад. Хусусияти фарқкунандаи ин раванд дар тағйирёбии доимии намунаҳои эпидемиологӣ зоҳир мегардад, ки ҳам дар дохили гурӯҳҳои алоҳидаи демографӣ ва ҳам дар сатҳи мубодилаи байнигурӯҳии сироят (интиқол байни зерпопулятсияҳои гуногуни аҳоли) ба назар мерасад. Дар ибтидои эпидемия, бемориҳои зуҳравӣ дар байни гурӯҳҳои таҳти хатари баланди сироят қарор дошта, аз ҷумла ашхосе, ки шарикони ҷинсии хешро зуд-зуд иваз мекунанд, бештар паҳн мешавад.

Бо густариши эпидемия бемориҳои зуҳравӣ ба гурӯҳҳои дорои хавфи пасттар таҳдид намуда, метавонад ба як робитаи номатлуби ҷинсӣ дар байни гурӯҳҳои хавф ва аҳоли мубаддал гардад. Шабакаҳои пешгирии бемориҳои сироятӣ таносулӣ вобаста ба вазъияти эпидемиологӣ аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Механизми паҳншавии сироят тавассути занҷираи эпидемиологӣ амалӣ мегардад, ки дар он шахсони дорои сатҳи баланди вирусӣ (интиқолдиҳандагони фаъол) нақши марказиро мебозанд. Ин гурӯҳи хатарнок метавонад сироятро ба шарикони ҷинсии худ интиқол диҳад, ки дар навбати худ онҳо метавонанд манбаи сирояткунӣ барои дигар аъзоёни ҷомеа, аз ҷумла ҳамсарони қонунӣ ва шарикони дигари ҷинсӣ гарданд (расми 3.2).

Расми 3.2 - Тақсимои сироятҳои зуҳравӣ дар ҷомеа (аҳоли)

Аммо то ҳол системаи назорати эпидемиологӣ ва мониторинги гурӯҳҳои қанории аҳоли, аз қабилӣ наҷамандон, ақаллиятҳои ҷинсӣ, танфурӯшон, одамони танҳо, шахсони дар ҳолати душвори зиндагӣ қарордошта, бесарпаноҳ, занони ҳомила, муҳочирони меҳнатӣ, аъзои оилаи онҳо, шахсони марбут ба муассисаҳои ислоҳкунанда ва ғайра ҳануз таъсис ё таҳия нашудааст. Яке аз

сабабҳои ин муаммо вучуд надоштани заминаи мувофиқи қонунист. Илова бар ин, дар сатҳи шаҳру ноҳия ва шаҳраҳои маскунӣ ҳамгироии чорабиниҳо оид ба пешгирии бемориҳои зухравӣ ва ВНМО/БПНМ ба роҳ монда нашудааст.

Механизмҳои мубориза бо бемориҳои зухравӣ дар доираи популятсияҳои таҳти таҳқиқ бояд одӣ, устувор ва идорашаванда бошанд. Онҳо бояд дар робита бо ҳукуки инсон ҳассосият нишон диҳанд, ба барномаҳои ВНМО/БПНМ ва системаи умумии тандурустӣ ворид карда шаванд. Стратегияи миллии мубориза бо ВНМО бояд ошкорсозии фаъоли бемориҳоро тавассути скрининг дар гурӯҳҳои дорои хатари баланд, дар байни донорҳои хун, расонидани ҳадамоти мувофиқи лабораторию анҷом додани таҳқиқоти зарурии микробиологӣ, эпидемиологӣ ва дигар фаъолиятҳои назоратиро дар бар гирад.

Таъмини самаранокии мубориза бо бемориҳои сироятӣ тақозо менамояд, ки ҳамаи барномаҳои давлатӣ дар соҳаи тандурустӣ, махсусан дар самти саломатии репродуктивӣ ва пешгирии ВНМО, ба таври ҳамоханг амалӣ карда шаванд. Мушкилоти асосӣ дар ин самт ба масъалаи табобати худсарона вобаста аст. Новобаста аз мавҷудияти системаи муқарраршудаи табобати расмӣ ва масъулияти ҳукуқӣ барои табобати ғайриқонунӣ, бисёре аз беморон аз мурочиат ба муассисаҳои тиббӣ худдорӣ менамоянд.

ТУТ дар Стратегияи глобалии пешгирӣ ва мубориза бо бемориҳои сироятӣ барои солҳои 2006-2015 таъкид менамояд, ки яке аз вазифаҳои муҳим - ин тақмили низоми иттилоотрасонӣ ва истифодаи ҳадафманди воситаҳои ахбори омма барои баланд бардоштани сатҳи маърифати тиббии аҳоли мебошад.

Ба пешгирии ибтидоии бемориҳои аз ҷиҳати иҷтимоӣ пураҳамият, аз ҷумла ВНМО то ҳол диққати нокифоя дода мешавад. Системаи кори маърифати тандурустӣ, ки дар собиқ Иттиҳоди Шуравӣ ба вучуд омада буд, ҷидду ҷаҳди иловагиро талаб мекунад. Мутаассифона, механизми мубориза бо бемориҳои зухравӣ дар сиёсати ниғаҳдории тандурустии имрӯзаи аксари кишварҳои мустақил татбиқи худро наёфтааст. Гузашта аз ин, системаи пешгирии ибтидоӣ ба шароити тағйирёфтаи иҷтимоию иқтисодии минтақаҳо мутобиқ карда нашудааст.

Имконоти воситаҳои ахбори омма, фаъолияти кормандони Ҷамъияти Ҳилоли Аҳмари Тоҷикистон ва ризокорони ихтиёрӣ оид ба тарғиби тарзи ҳаёти солим дар сатҳи ҷамоатҳо ва маҳаллаҳои калони баҳши дехот пурра истифода намешаванд.

Самараи иқтисодии пешгирӣ ва мубориза бо бемориҳои зухравӣ аз ҳисоби кам кардани хароҷоти ташхису муолиҷа дар муассисаҳои тиббӣ, тадбирҳои мақсадноки пешгирию муолиҷа дар байни гурӯҳҳои асосӣ, ки хавфи гирифтӣ шудан ва ба дигарон гузаронидани сирояткунандаро дар худ нухуфтаанд, зиёд кардан мумкин аст.

Мутолиаи маводи ҷаласаи Бюрои аврупоии ТУТ таҳти унвони «Эпидемияи бемориҳои бо роҳи таносулӣ гузаранда дар Аврупои Шарқӣ» нишон медиҳад, ки дар мубориза бо бемориҳои зухравӣ як қатор норасоӣҳое мавҷуд аст, ки омили таназзули барномаи мазкур гардидаанд. Кӯмаки мутахассисони дармонгоҳҳои махсусгардонидашуда оид ба пешгирии бемориҳои зухравӣ ба аксари аҳоли дастрас нестанд. Ба ҷойи роҳандозӣ кардани муносибати синдромӣ ба табобат, аксар вақт духтурони соҳа тавассути санҷишҳои сершумори ташхисӣ аз антибиотикҳои бесамар истифода намуда, ба пешгирии ибтидоии бемориҳо кам аҳамият медиҳанд.

Дар ин замина яке аз самтҳои асосии стратегияи аврупоӣ дар соҳаи шугли аҳоли имконияти алоқаманд кардани ҳаёти оилавӣ бо шугли аъзои он мебошад. Ба раванди дурнамои аврупоии мубориза бо камбизоатӣ ва мусоидат ба ҷалби иҷтимоӣ, ба роҳ мондани корҳои тарғиботӣ низ дохил карда шудааст.

3.3.1. Пешгирии аввалия

Пешгирии аввалия амалӣ намудани тадбирҳои аз ҷиҳати назариявӣ асоснокро дар бар мегирад, ки ба тағйир додани тарзи рафтори шахсони дорои хатари баланди гирифтӣ ба бемориҳои зухравӣ равона карда шудааст. Таҳлили вазъияти ҷорӣ пешгирии бемориҳои сироятӣ дар кишвар нишон медиҳад, ки масъалаи дастгирии молиявӣю техникаи ташаббусҳои пешгирикунанда ҳанӯз ҳам ҳалли худро наёфтааст. Новобаста аз кӯшишҳои пайвастаи мутахассисони соҳа ва намояндагони ҷомеаи шаҳрвандӣ,

чорабиниҳои пешгирикунанда аз ҷониби мақомоти маҳаллӣ ва сохторҳои дахлдор дастгирии зарурӣ намеребанд. Ин ҳолат ба самаранокии умумии системаи пешгирии бемориҳои зикршуда таъсири манфӣ мерасонад. Аммо баъзе барномаҳои хурде, ки аз ҷониби СҒД маҳаллӣ ва байналмилалӣ маблағгузорӣ ва дар баъзе минтақаҳо амалӣ гардидаанд, мутаассифона, ба натиҷаҳои назаррас ноил нашуданд. Мутаассифона қорҳои анҷомдодаи онҳо баррасӣ ва назорат намешаванд.

Ҷанбаи муҳими фаъолияти сохторҳои пешгирикунандаи ибтидоӣ дар заминаи бемориҳои зухравӣ коҳиш додани хатари алоқаи чинсии номатлуб дар байни гурӯҳҳои ҳадафманд мебошад. Самаранокии чорабиниҳои пешгирикунанда аз ҳамгироии фаъолонаи гурӯҳҳои чинсан фаъол вобаста аст, зеро ин гурӯҳҳо хусусиятҳои умумии рафторӣ, монанди муносибати яксон ба ҳифзи саломатӣ ва сатҳи муайяни дониш дар пешгирии бемориҳоро доранд. Таҳлили демографии чунин гурӯҳҳо нишон медиҳад, ки ба онҳо қишрҳои осебпазири аҳоли, аз ҷумла наврасон, донишҷӯён, ҷавонони қобили меҳнат ва муҳоҷирон дохил мешаванд.

Дар татбиқи тадбирҳои аввалияи профилактикӣ онҳо муносибати дигарро талаб мекунад. Хусусияти қор бо шаҳрвандони синну солашон аз 13 то 14 - сола (наврасон) ва аз 15 то 18 - сола (ҷавонон), ки онро шартан «падидаи рад кардани мақомот» номидаем, аз он иборат аст, ки маълумоти зарурӣ дар бораи онҳоро аз сарчашмаҳои маъмулӣ ва дастрас гирифта, мавриди омӯзиш қарор додаем.

Дар кишвар системаи ягонаи ташкилӣ ва сохтори возеҳи воҳидҳои пешгирикунандаи бемориҳои зухравӣ вучуд надорад, танҳо унсурҳои алоҳида ва аксаран ғайрифавол мавҷуданд. Ба онҳо ҳуҷраҳо ва шӯъбаҳои профилактикаи ибтидоӣ дар марказҳои бемориҳои пӯсту зухравӣ ва бархе дармонгоҳҳо дохил мешаванд. Дар баъзе шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон дар самти ҷилавгирӣ аз паҳншавии бемориҳои зухравӣ миёни гурӯҳҳои осебпазир таҷрибаи мусбӣ ба даст омадааст.

Таҳлили вазъи кунунии системаи пешгирии бемориҳои зухравӣ дар Тоҷикистон нишон медиҳад, ки то ҳол стратегия ва тактикаи самарабахши ягона вуҷуд надорад, ва ин мушкилот дар тамоми кишвар ба назар мерасад. Афзалияти асосии муассисаҳои профилактикӣ таҳияи низоми ягонаи самарабахш дар асоси таҷрибаи мавҷуда мебошад, ки татбиқи он паҳншавии бемориҳои зухравӣ-ро миёни қишрҳои осебпазир ба таври назаррас коҳиш медиҳад.

Бо мақсади такмил додани чорабиниҳои профилактикӣ оид ба пешгирии бемориҳои пӯсту зухравӣ ва беҳтар намудани сифати ёрии махсусгардонидашуда дар сохтори марказҳои пешгирии бемориҳои пӯсту зухравӣ шуъба ва ё бахшҳои профилактикаи аввалия ташкил карданро зарур ва бамавқеъ мешуморем. Вазифаи асосии ин гуна шуъбаю бахшҳо бояд аз инҳо иборат бошад:

- пешгирии паҳншавии бемориҳои зухравӣ;
- пешгирии бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла хуруҷи касалиҳои музмин.

Ҳамин тариқ, равиши ҳамаҷониба дар таҳияи чорабиниҳо оид ба такмили пешгирии ибтидои бемориҳои зухравӣ, ки таҷрибаи усулҳои профилактикаи ватанӣ ва хориҷӣ, арзёбии самараноки усулҳои пешгирии ибтидоӣ пешгирии хуруҷи бемориҳоро дар бар гирифта, имкон хоҳад дод, то чорабиниҳо оид ба пешгирии аввалияи сироятҳо дар байни ҷавонону гурӯҳҳои осебпазир роҳандозӣ ва асоснок карда шаванд.

3.3.2. Пешгирии дуҷумдараҷа

Пешгирии дуҷумдараҷа ба коҳиши интиқоли агентҳои сироятӣ аз шахсони гирифтори БПНМ тавассути маҳдуд кардани сирояти таносулӣ ё мубодилаи сӯзанҳо равона шудааст. Дар замони шуравӣ, ин равиш тавассути ошкорсозии ҳолатҳои фаъол ва шахсони тамосгирифта, ки самаранокии баланди ҳудро нишон дода буд, асоси барномаҳои зидди паҳншавии бемориҳои зухравӣ-ро ташкил медод. Аммо, бо тағйироти назаррас дар тақсимои захираҳо ва дигаргуниҳои клиникӣ, иҷтимоӣ ва рафторӣ, самаранокии ин равишҳо коҳиш ёфтааст.

Системаи қаблан муассир барои муайян кардани шарикони алоқаҳои ҷинсӣ тадричан асаргузори худро аз даст медиҳад, ки сабаби асосии он афзоиши шумораи шарикони ношинос ва мавриди нашъамандӣ мебошад. Илова бар ин, безътимодӣ ба хадамоти давлатӣ ва тамоюли рӯ ба хидматҳои хусусӣ ё табобати худӣ низ ба паст шудани сатҳи пешгирии бемориҳои зухравӣ мусоидат менамояд.

Барномаҳои пешгирии фаръӣ, махсусан он ҳиссаеро, ки хосси клиника шудаанд, метавон аз ҷониби мақомоти давлатӣ ва ғайридавлатӣ баррасӣ кард, аммо ба сабаби чудо нашудани маблағ, дастгирии нокифояи шарикону ҳампешагон ба ин шакли фаъолият камтар таваҷҷуҳ зоҳир мегардад.

Дар муассисаҳои КАТС ва бахшҳои махсуси клиникӣ тақсимооти рифола ё барномаи омӯзиши малакаҳо вучуд надорад. Дар аксари мавридҳо ба шахсони дар беморхонаҳо бистаришуда ва дар гурӯҳҳои таҳти хатар қарордошта истифодаи рифолаҳо бевосита маслиҳат дода намешавад ва агар маслиҳат дода шавад ҳам, он танҳо бо дастури маъмурӣ ё дар асоси арзишҳои ахлоқӣ сурат мегирад. Чунин маслиҳат бар пояи усули муассири машварат ҷиҳати тағйир додани рафтори гурӯҳҳои мавриди назар таъя намекунад.

Шуъба (хучра)-ҳои профилактикию ибтидоии муассисаҳои нигоҳдории тандурустии марбут ба КАТС, солимии репродуктивӣ ва диспансерҳои вилоятӣ кори худро дар якҷанд самт пеш мебаранд:

- амалӣ гардонидани таълими ҷинсӣ бо фарогирии мавзӯи дахлдор дар байни наврасон, ҷавонон ва гурӯҳҳои дорои “рафторҳои хатарнок” (аз ҷумла фоҳишаҳо, нашъамандон, одамони бесарпаноҳ, шахсони дар ҳолати душвори зиндагӣ қарор дошта, ҳамҷинсгароён, гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, майзадагон, ва ғайра);

- таҳия ва татбиқи барномаҳои махсуси таълимӣ - тиббии ҷавонони касбу пешаашон дигар ва бекор;

- ҷалби намояндагони ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва ризокорон ба тарғибу ташвиқи тарзи ҳаёти солим;

– додани маълумот ба гурӯҳҳои дахлдор оид ба таъмини ёрии тиббӣ дар доираи хизматрасонии давлатӣ бо риояи принципҳои махфӣ будани ин иқдом кафолат дода мешавад.

Бо вучуди ин, ҳаҷму меъёри кори мутахассисони соҳаи дерматовенерологияи профилактикӣ то ҳол дар заминаи татбиқи усулҳои пешгирии ибтидоӣ ва фаръии бемориҳои сироятӣ вобаста ба вазъияти мушаххаси эпидемиологии минтақа муқаррар нагаштааст;

Мониторинг ва таҳлили нишондиҳандаҳои иҷроии мақсадноки марказҳои пешгирии бемориҳои пӯсту зухравӣ бо мақсади кам кардани ҳодисаҳои оташаку сӯзок ва иқдоми пешгирикунанда барои навъҳои дигари бемориҳои зухравӣ ба мушоҳида намерасад.

Таҳлили вазъии иҷтимоӣ-иқтисодии Тоҷикистон дар давраи пас аз истиқлолият нишон медиҳад, ки маҷмӯи омилҳои манфӣ ба сатҳи зиндагии аҳолии таъсири амиқ расонидаанд. Дар натиҷаи ҷанги шаҳрвандӣ ва оқибатҳои он, дар кишвар буҳрони амиқи иҷтимоӣ-иқтисодӣ ба вучуд омад.

Ин буҳрон дар шаклҳои гуногун зоҳир гардид: канда шудани робитаҳои иқтисодӣ боиси коҳиши истеҳсолот гардид; сатҳи бекорӣ ва камбизоатӣ афзоиш ёфт; мушкилоти молиявӣ шиддат гирифт. Ҳамзамон, афзоиши ҷинояткорӣ ва муҳочирати меҳнатию дохилӣ ба назар расид. Дар сохтори иҷтимоӣ тамоюлҳои манфӣ, аз қабилӣ заиф шудани институти оила, зиёд шудани ҳолатҳои талоқ ва ғоҳишагӣ мушоҳида гардиданд, ки ҳамаи ин омилҳо дар маҷмӯъ ба сифати зиндагии аҳолии таъсири манфӣ расониданд.

Нишондиҳандаи бемориҳои зухравӣ бо хусусиятҳои хоси рафтори ҷавонон дар шароити нави иҷтимоӣ-иқтисодӣ, аз ҷумла муҳочирати меҳнатӣ вобастагӣ дорад. Дур шудан аз оила, пайвандон, ҳаёти муқаррарӣ ва дучор гаштан бо бесарусомонӣ, изтиробӣ доимӣ, рафтори хатарзон бештар, дар асоси андешаҳои ботилу нодурусти «озодшавӣ» аз анъанаҳои пешинаи зиндагӣ як қатор мушкилиҳои иҷтимоиро ба бор меоварад.

Таҳлили системаи пешгирии бемориҳои зухравӣ дар Тоҷикистон нишон медиҳад, ки ин низом, монанди аксари кишварҳои пасошӯравӣ, ҳанӯз ба

стандартҳои муосири тибби исботшуда ҷавобгӯ нест. Барои ҳалли ин мушкилот, зарур аст, ки стратегияи ҷомеи пешгирикунанда таҳия ва татбиқ карда шавад. Самти афзалиятноки фаъолият бояд ба баланд бардоштани сатҳи маърифати тиббӣ ва беҳдошти аҳоли равона карда шавад. Барномаҳои иттилоотӣ-маърифатӣ бояд гурӯҳҳои мақсадноки зеринро фаро гиранд: хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва литсейҳо, донишҷӯёни коллеҷҳои ғайритиббӣ, гурӯҳҳои осебпазири аҳоли ва муҳоҷирони меҳнатӣ. Чунин муносибати маҷмӯӣ имкон медиҳад, ки самаранокии ҷорабиниҳои пешгирикунанда ба таври назаррас баланд бардошта шавад.

Дар даврони соҳибистиклолии кишвар раванди таҷдиди сохтори соҳаи тандурустӣ, ки таҳияи заминаи қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ, тақмили низоми идоракунӣ, маблағгузорӣ, рушд ва таҳкими ёрии аввалияи тиббию санитарӣ ва тибби оилавино тақозо дорад, ба роҳ афтод. Барқарору таъмир намудани муассисаҳои муолиҷавӣ, профилактикӣ ва фарматсевтӣ низ вусъат меёбад.

Омилҳои асосие, ки ба ислоҳоти соҳаи тандурустӣ мусоидат карданд, инҳо буданд: афзоиши сатҳи беморшавии аҳоли, паст шудани сифати хизматрасонии тиббӣ, иҷтимоӣ, маблағгузорию нокифоя, афзоиши пардохтҳои ғайрирасмӣ, муҳоҷирати мутахассисон аз соҳаҳои мухталиф, мушкилот дар соҳаи тандурустӣ, дастрасӣ надоштани аҳоли ба ёрии тиббӣ, паст будани дараҷаи роҳбарӣ ва маъмурӣ дар соҳаи нигоҳдории тандурустӣ.

Дар доираи татбиқи барномаҳои миллии пешгирикунанда, аз соли 2017 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон шабакаи махсуси марказҳои тиббӣ-машваратӣ барои ҷавонон таъсис дода шудааст. Ин ташаббус бо дастгирии молиявӣ техникаи созмонҳои байналмилалӣ, аз қабili КАРЕ, Хазинаяи глобалӣ, ЮНИСЕФ ва ТУТ амалӣ гардидааст. Дар маҷмӯъ 18 шӯъбаи махсусгардонидашуда дар шаҳру ноҳияҳои кишвар ба фаъолият оғоз намуданд. Ҳадафи асосии ин марказҳо беҳтар намудани дастрасии аҳоли, махсусан ҷавонон ва гурӯҳҳои осебпазир, ба хизматрасониҳои тиббию машваратӣ мебошад. Самтҳои асосии фаъолияти марказҳо инҳоянд: пешгирии рафторҳои хатарнок, ҳомилагии

барвақт, нашьамандӣ, майзадагӣ ва бемориҳои сироятии роҳи таносулӣ, аз ҷумла ВНМО. Хизматрасониҳо на танҳо барои гурӯҳҳои осебпазир, балки барои аъзои оилаи онҳо низ пешбинӣ шудаанд.

Инчунин қаблан зикр карда шуд, ки дар саросари ҷумҳурӣ 24 маркази боварӣ, аз ҷумла 8 ҳуҷра дар минтақаҳои мухталифи вилояти Хатлон барои нашьамандони тазриқӣ, ҳамчунин 3 ҳуҷраи дӯстона барои заноне таъсис дода шуд, ки масруфи расонидани хизматҳои шахвонӣ мебошанд.

Дар марказҳои мазкур ба мизочон маводи таълимӣ, муҳофизатӣ, ташхис ва табобати бемориҳои сироятии ҷинсӣ ройгон пешниҳод мегардад. Дар марказҳои боварӣ ва ҳуҷраҳои дӯстона мизочон метавонанд маслиҳат оид ба пешгирии бемориҳои зухравӣ ва ВНМО гирифта, таҳти ташхис қарор гиранд ва дар ҳолати ошкор шудани беморӣ бо табобати ройгон фаро гирифта шаванд.

Сатҳи баланди хатарҳои рафторӣ миёни гурӯҳҳои асосӣ ва осебпазири аҳоли дар паҳншавии бемориҳои зухравӣ нақши калидӣ дорад. Афзоиши ҳолатҳои нави сироятёбӣ дар кишварҳои будубоши муваққатӣ гурӯҳҳои осебпазирро ба омӯзиши махсус ва барномаҳои пешгирӣ ҷалб менамояд.

Ҳамин тавр, ҷорӣ намудани механизми баланд бардоштани сатҳу мизони иттилооти ҷавонон, аз ҷумла гурӯҳҳои осебпазири аҳоли оид ба пешгирии бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла бемориҳои зухравӣ дар заминаи ҳамкориҳои байнисоҳавӣ ҷораи мубрам доништа мешавад.

БОБИ 4. НАТИҶАИ ПУРСИШИ ИҶТИМОИИ ГУРҶҲҲОИ ОСЕБПАЗИРЕ, КИ БА МУТАХАССИСОНИ СОҶАВӢ, АЗ ҶУМЛА БА ДУХТУРОНИ МИНТАҚАВӢ МУРОҶИАТ КАРДААНД

Тибқи маълумоти ғайрирасмӣ, дар муҳоҷирати меҳнатӣ беш аз 1 миллион шаҳрванди мамлакат танҳо дар ФР қарор дорад. Роҷеъ ба хусусияти ҷуғрофиёи муҳоҷирати меҳнатӣ ҳаминро бояд қайд намуд, ки шаҳрвандон дар ҷустуҷӯи кор асосан ба мамлакатҳои меҳраванд, ки иқтисоди пешрафта ва имкониятҳои васеътари ҷойҳои холии кор доранд.

Мутаассифона, дар аксари минтақаҳои ФР равандҳои номатлуб, рафторҳои ношоиста ба мисли майнушии аз меъёр зиёд, нашъамандӣ, фоҳишагарӣ ва сатҳи баланди бемориҳои таносулӣ ҷой доранд.

Дараҷаи қаноатмандии гурӯҳҳои осебпазирӣ аҳоли ва беморон аз дастрасию сифати хизматрасониҳои тиббӣ дар минтақаҳои зисти доимӣ ба асоси пурсишу назарсанҷӣ омӯхта шудааст. Дарёфти маълумоти зарурӣ оид ба сироятҳои таносулӣ дар вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон зимни ҷадвали 4.1 манзур мегардад:

Ҷадвали 4.1 - Манбаъҳои эҳтимоли оид ба дарёфти маълумот дар бораи сироятҳои зухравӣ дар минтақаҳои ҷануби Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳолати аввали соли 2022

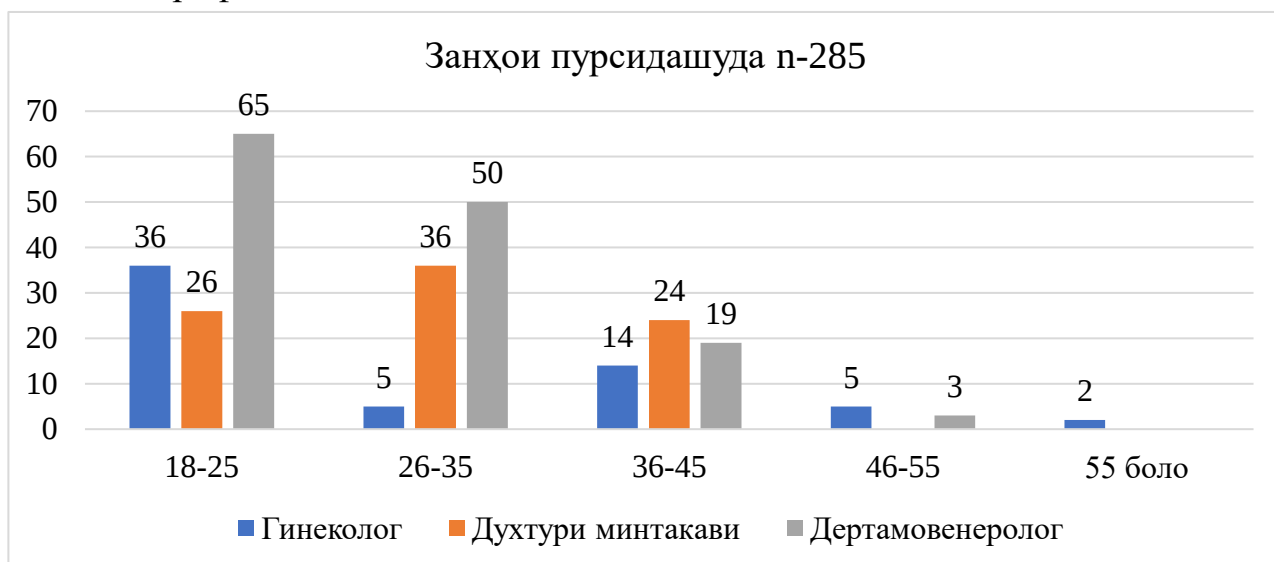
Номгӯи муассисаҳо, ниҳодҳои ғайридавлатӣ ва ВАО	Гурӯҳҳои иҷтимоӣ					
	Муҳоҷирон		Шахсоне, ки хизматҳои шахвонӣ мерасонанд.		Нашъамандон	
	Мутлақ	%	Мутлақ	%	Мутлақ	%
Созмонҳои ғайридавлатӣ	162	19,1	142	16,7	134	15,7
Интернет ва шабакаҳои иҷтимоӣ	280	32,9	195	22,9	171	20,1
Телевизион ва радио	202	23,7	158	18,6	149	17,5
Маҷаллаҳои рӯзномаҳои даврӣ	80	9,4	109	12,8	139	16,4
Марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим	30	3,5	126	14,8	130	15,3
Муассисаҳои КАТС	96	11,3	120	14,1	127	14,9

Тавре аз чадвали 4.1 бармеояд, манбаъҳои асосии маълумот дар бораи сироятҳои зухравӣ созмонҳои ғайридавлатӣ, интернет, шабакаҳои иҷтимоӣ, телевизион ва радио мебошанд, ки барои истеъмолкунандагони маводи муҳаддир ва майзадаҳо маъмултарин доништа шудаанд.

Диаграмма тавсифи синнусолиҳои занони муҳочиреро, ки ба мутахассисон муроҷиат кардаанд, нишон медиҳад.

Таҳлили пурсиши 565 марди муҳочир (66,4%), ки ба дерматовенерологҳо ва 285 зани муҳочир (33,6%), ки ба акушер-гинекологҳо, дерматовенерологҳо ва духтурони минтақа муроҷиат намудаанд, нишон медиҳад, ки натиҷаҳо яқсон нестанд.

Таҳлили пурсиши 285 (33,6%) зани муҳочире, ки ба акушер-гинекологҳо, дерматовенерологҳо ва духтурони минтақавӣ барои гирифтани маслиҳати занона, пушти сар гузоштани муоинаи бемориҳои зухравӣ муроҷиат кардаанд, рақамҳои гуногунро ба ихтиёри мо вогузор намуд. Ҳамзамон дар чараёни вохӯрию суҳбат бо шахсони таҳти назарпурсӣ муайян гашт, ки қисме аз онҳо ба табобати худӣ машғул шудаанд ва ё дар назди кормандони тиббии шиносашон табобат гирифтаанд.

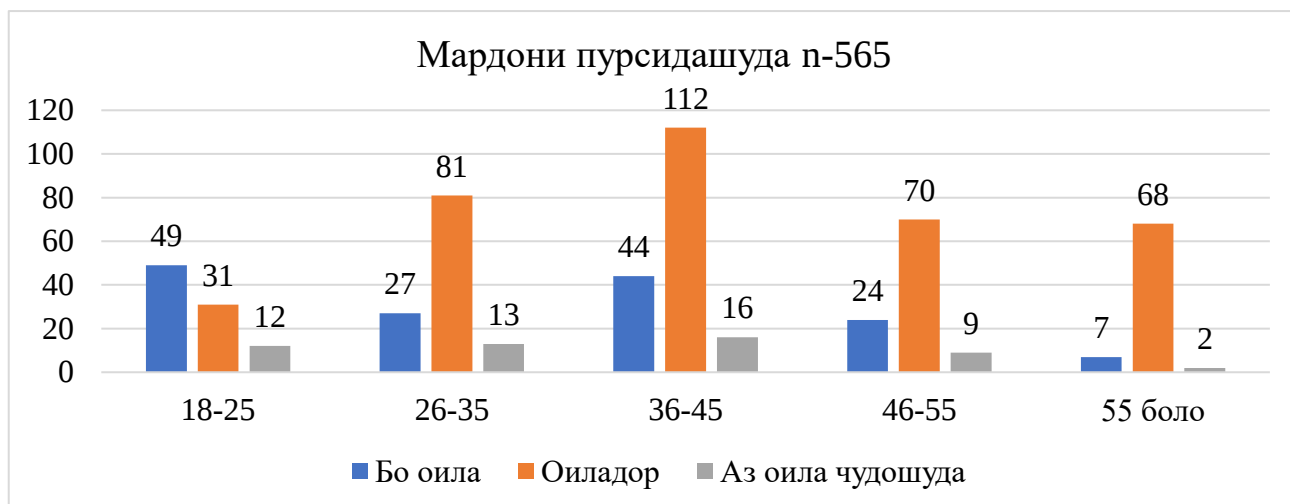

Диаграммаи 4.1 - Тавсифи синнусолиҳои занони муҳочире, ки ба духтурони дерматовенеролог, акушер–гинекологҳо ва духтурони минтақавӣ муроҷиат кардаанд

Аз диаграммаи 4.1. бармеояд, ки бештари шахсоне, ки дар муҳочирати меҳнатӣ буданд, ба мутахассисони КАТС ва диспансерҳои

соҳавии маҳаллаҳои зисти доимии хеш муроҷиат намудаанд. Аз ҷумла 30,2% онҳо ба духтури минтақавӣ, 21,7% ба акушер – гинекологҳо ва 48,1% ба дерматовенерологҳо муроҷиат кардаанд. Бояд қайд кард, ки дар маҷмуъ имрӯз аҳоли барои ҳаллу фасли масъалаҳои вобаста ба саломатӣ бештар ба назди духтури минтақавии худ меравад.

Вазъияти занони муҳоҷири синну солашон аз 18 то 25 (25,3%), аз 26 то 35-сола 118 нафар (41,4%) ва аз 36 то 45-сола (21,4%) аз набудани шугли доимӣ ва даромади нокифояи оилаҳои деҳотӣ вобастагӣ дорад. Дар диаграммаи 4.2. таснифи мансубияти иҷтимоии гурӯҳи мардони муҳоҷире, ки дар пурсиши иҷтимоӣ ширкат чустаанд, чунин ба назар расид:

Диаграммаи 4.2 - Тавсифи иҷтимоии гурӯҳи мардони тахти таҳқиқ бо нишондиҳандаи синну сол ва шароити иҷтимоӣ

Тавре аз ворасии диаграммаи 4.2. бармеояд, аз шумораи умумии мардони тахти пурсиш 362 нафар (64,1%) оиладор буда, 52 нафарашон (9,2%) аз оилаҳои хеш чудо шудаанд ва 151 нафари дигар (26,7%) бо сабабҳои гуногун то ҳол оиладор нашудаанд.

Дар баробари ин, аз рӯйи вазъи оилавӣ дар гурӯҳи мардон шахсони муҷаррад 151 нафар (26,7%) ва занони бешавҳар 41 нафар (14,4%)-ро ташкил дода, онҳоро ҳангоми муҳоҷирати меҳнатӣ ба гурӯҳи осебпазир ворид намудан мумкин аст. Дар байни мардони муҷарраде, ки ба дерматовенеролог муроҷиат кардаанд, 138 нафар (24,4%), яъне бештар аз нисфашон (54,4%) бо як нафар ва

15 нафари дигар (2,6%) бо ду нафар алокаи чинсӣ доштаанд. Дар байни заноне, ки ба духтурони дерматовенеролог ва акушер-гинеколог рӯй овардаанд, тақрибан 5,0% нафарашон робитаи чинсиро таҷриба кардаанд.

Омӯзиш собит сохт, ки аз шумораи пурсидашудагон 486 нафар (86,4%), яъне аксари онҳо дар синну соли фаъоли репродуктивӣ қарор доштанд. Бояд қайд кард, ки ба синну соли фаъоли репродуктивӣ мардони аз 35 то 40-сола дохил мешаванд. Муайян карда шудааст, ки пас аз 35-солагӣ қобилияти сперматозоидҳо то андозае коҳиш ёфта, сифати генетикии онҳо тағйир меёбад.

Занони рӯчуъкарда ба духтури акушер-гинеколог дар қиёс бо занони рӯчуънокарда ба духтури дерматовенеролог бо сатҳи баландтари маълумот фарқ мекарданд, ки бо истиноди сарчашмаҳои илмӣ мутобиқ аст. Дар ҷадвали 4.2. сатҳи маълумотнокии занони воқеъ дар муҳоҷирати меҳнатӣ дарҷ гардидааст.

Ҷадвали 4.2 - Тақсими занон бо дарназардошти сатҳи маълумот, ки дар назарпӯсӣ иштирок доштанд

Синну сол	Маълумоти оӣ	Маълумоти олии нопурра	Маълумоти миёнаи касбӣ	Маълумоти миёнаи умумӣ	Маълумоти надорад
18-25	9	4	8	14	7
26-35	20	18	29	9	31
36-45	31	14	21	11	24
46-55	8	5	11	3	9
аз 55 - боло	-	-	-	-	-
Ҷамъ	68 (23,9%)	41 (14,3%)	69 (24,2%)	37 (13,0%)	71 (25,0)

Чӣ тавре ки дар ҷадвали 4.2. оварда шудааст, аз шумораи умумии занон 23,9% дорои маълумоти оӣ, 14,3% дорои маълумоти олии нопурра, 24,2% соҳиби маълумоти миёнаи касбӣ, 13,0% дорои маълумоти миёнаи умумӣ буда, 25,0% маълумот надоранд. Бояд қайд кард, ки ҳар сокини ҷоруми минтақа, ки дар муҳоҷирати меҳнатӣ қарор дошт, умуман аз бобати пешгирии бемориҳои сироятӣ беҳабар буд.

Аз миёни занони муҳочире, ки маълумоти миёна надоштаанд, танҳо 17 нафар (6,0%)-и онҳо ба духтури дерматовенеролог, 11 нафар (3,9%) ба акушер-гинеколог ва 19 нафар (6,6%) ба духтурони минтақавӣ муроҷиат кардаанд. Дар маҷмӯъ 16,5% занони бемаълумот бо бемориҳои гуногун ва оризаҳои пайдошуда ба мутахассисони соҳа муроҷиат намудаанд.

Занони дорои маълумоти олии, ки ба духтури акушер-гинеколог муроҷиат кардаанд, аз занони дорои маълумоти олии, ки ба духтури дерматовенеролог рӯй овардаанд, 1,5 баробар зиёд буданд. Занони деҳотӣ бошад ба духтурони акушер-гинеколог эътимоду боварӣ доранд. Таҳлили маводи тиббӣ, аз ҷумла натиҷаи назарпурсӣ собит сохт, ки фаъолнокии аҳоли дар деҳот коҳиш ёфтааст. Тавсифи синнусолии мардони муҳочире, ки ба духтурони соҳавӣ ва минтақавӣ муроҷиат кардаанд, дар ҷадвали 4.3 оварда шудааст.

Ҷадвали 4.3 - Тавсифоти синнусолии мардони муҳочире, ки ба дерматовенеролог, уролог ва духтурони минтақавӣ муроҷиат кардаанд (565 нафар)

Синну сол	Духтури дерматовенеролог	Духтури уролог	Духтури минтақавӣ
18-25	54	74	134
26-35	43	37	101
36-45	29	23	39
46-55	12	10	6
аз 55 - боло	-	2	1
Ҷамъ	138 (24,4%)	146 (25,8%)	281(49,7%)

Таҳлили ҷадвали 4.3 собит мекунад, ки 49,7% гурӯҳҳои осебпазири аҳоли ба духтурони минтақавӣ, 25,8% ба урологҳо ва 24,4% ба духтурони дерматовенеролог ҷиҳати пешгирӣ ва табобати бемориҳои зӯҳравӣ муроҷиат намудаанд. Дар байни ниёзмандоне, ки барои маслиҳати занона ба акушер-гинеколог муроҷиат кардаанд, тақрибан 100%-ашон занону духтарони синну соли фаъоли репродуктивӣ ба ҳисоб мерафтанд. Дар маҷмӯъ, аксарияти онҳо ҳангоми муроҷиат, чи ба духтури дерматовенеролог ва чи ба духтури акушер-гинеколог чунин таъкид доштаанд: мардҳо робитаи ҷинсиро дар синни аз 18 то

25-солагӣ (60,7% ва занҳо мутаносибан зимни 57,4%), баъди расман ба шавҳар баромадан, мардҳо дар синни аз 26 то 35 солагӣ - 36,1% ва занҳо мутаносибан зимни 41,3%, мардҳо дар синни аз 26 то 35-солагӣ ва аз ин боло - 1,2% ва мутаносибан занҳо зимни 1,3% сар кардаанд.

Оғози нисбатан бармаҳалли алоқаи ҷинсӣ ба 2,0% - и мардону заноне (то 18 - солагӣ) рабт дорад, ки аз тарбияи падару модар бебаҳраву бесаробон монда, бо зиндагии душворе рӯ ба рӯ будаанд. Сарфи назар аз доштани зиндагии душвору пуразият, аз миёни занон шумораи андакашон ба духтури дерматовенеролог муроҷиат кардаанд. Дар диаграммаи 4.3 тақсимои занони муҳочир ва оғози алоқаи ҷинсӣ дарҷ гардидааст.

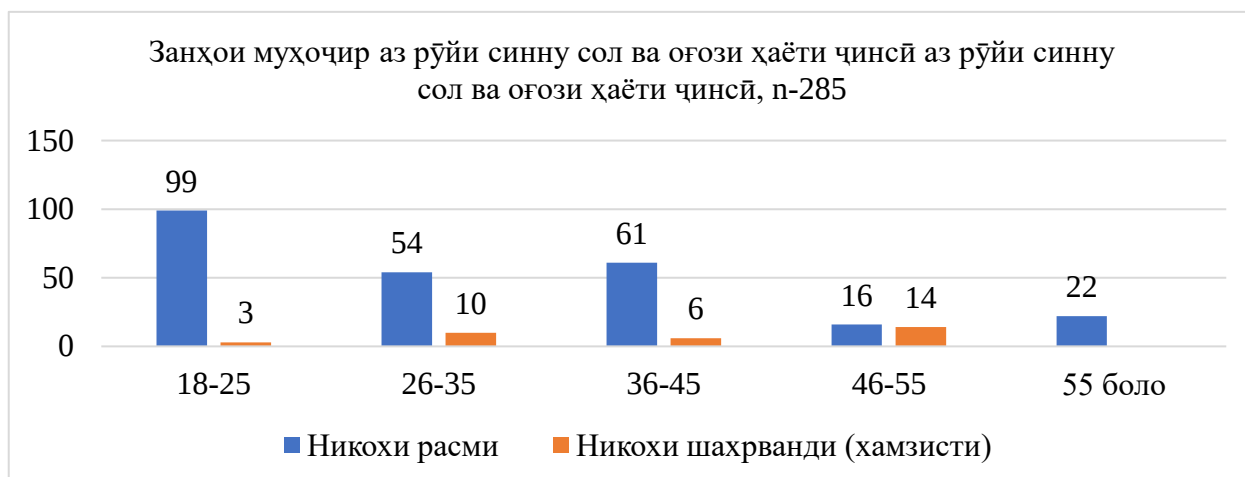

Диаграмма 4.3 - Тақсими занони муҳочир аз рӯи синну сол ва оғози ҳаёти ҷинсӣ

Таҳлилҳо собит сохт, ки аз шумораи умумии занони дар пурсиш 88,4% иштирок намуда баъди никоҳи расмӣ ва 11,6% онҳо бе никоҳи расмӣ ба алоқаи ҷинсӣ ва ҳамзистӣ оғоз намудаанд.

Аз 21 зане, ки ба духтури дерматовенеролог муроҷиат кардаанд, 7,3% як шарики ҷинсӣ доштанд. Дар байни 96 зане, ки ба акушер-гинеколог муроҷиат кардаанд, 33,7% ду шарики ҷинсӣ ва аз миёни онҳо 15,1% ду ва зиёда шарики ҷинсӣ доштаанд.

Аз шумораи умумии мардони мавҷуд дар гурӯҳҳои осебпазири аҳоли 182 нафар (32,2%) ба духтурони минтақавӣ, 288 нафар (51,0%) ба духтурони шинос,

44 нафар (7,8%) ба дерматовенерологҳо ва 32 нафар (5,7%) ба урологҳо муроҷиат намуда, миқдори шарикони чинсияшон дуто будааст.

Ҷадвали 4.4 - Тақсимои заноне, ки дар пурсиши иҷтимоӣ аз рӯи гурӯҳҳои синнусолӣ иштирок кардаанд, бо фоиз (%)

Синну сол	Занҳои пурсидашуда	Занҳои оиладор	Бешавҳар	Занҳои ҷудошуда
18-25	34	11	19	4
26-35	96	66	13	17
36-45	80	52	8	20
46-55	51	41	1	9
аз 55 - боло	24	19	--	5
Ҷамъ	285	189 (66,3%)	41(14,4%)	55 (19,3)

Дар байни занон 189 нафар (66,3%) оиладор, 41 нафар (14,3%) бешавҳар ва 55 нафар (19,2%) талоқдидаҳо буданд.

Таҳлили натиҷаҳои ҳосилшуда аз бобати рафтори хатарноки мардону занони таҳти муҳоҷират қарордошта, ки ба духтури дерматовенеролог, акушер-гинеколог ва духтурони шинос муроҷиат кардаанд, ин нуқтаро собит сохт, ки қисми ками онҳо соҳиби шарикӣ чинсӣ буда, аз сироят ёфтанишон ба бемориҳои сироятии таносулӣ шаҳодат медиҳад.

Тавре ки дар ҷадвали 4.4 омадааст, аз рӯи мансубияти иҷтимоӣ бештарини мардону занони таҳти пурсиш 32,1%-ро мутаносибан 34,8% коргарон ва 28,9% мутаносибан 36,4% -ро хизматчиён ташкил кардаанд. Қисми камашон (1,6% ва мутаносибан 0,5%) ё дар рухсатии ҳомилагӣ ё (2,7% ва мутаносибан 5,3%) дар нафақа будаанд.

Аз шумораи занони рӯҷуқарда ба духтури дерматовенеролог амалан ҳар фарди чорум (24,6%) ба духтури акушер-гинеколог рӯй оварда, ҳар як фарди сеюм (29,3%) ду кӯдакро тарбия мекардааст. Ҳар як зани панҷум дар ҳар ду гурӯҳ (22,2% ва мутаносибан 21,3%) - чор кӯдакро (6,7% ва мутаносибан 2,6%) ва амалан бо таносуби баробар (1,2% ва мутаносибан 1,3%) зиёда аз чор кӯдакро таҳти тарбия доштаанд.

Таҳлили фаъолияти кории онҳо баъди баргаштан аз муҳочирати меҳнатӣ нишон дод, ки ҳар як марди сеюм ва зани чорум ба духтури дерматовенеролог муроҷиат карда, тақрибан 21,8% ва 9,3% - и занони ба духтури акушер-гинеколог рӯчуъкарда аз ҷумлаи бекорон будаанд. То андозаи 18,7% ва мутаносибан 29,3% - ро кормандони соҳаи хизматрасонӣ (тиҷорати хурд, хӯроки умумӣ, хизмати маишӣ, коргари одӣ, электрик, ронанда) ташкил додаанд. Кормандони тандурустӣ амалан дар таносуби баробар (6,8% ва мутаносибан 6,7%) будаанд.

Тавре ки пас аз анҷоми таҳқиқи сотсиологӣ муайян гашт, гурӯҳҳои осебпазири аҳоли дар маҷмӯъ аз дастрасӣ ва сифати кумақҳои тиббӣ дар маҳалҳои будубоши муқимӣ то андозае қаноатманд будаанд. Дар айнаи ҳол пурсидашудагон қайд кардаанд, ки онҳо имконият доранд, то муассисаи тиббӣ ва духтурро худашон интихоб кунанд.

Қисми зиёди муҳочирону беморон аз камбудии қабули духтурони диспансерҳои соҳавӣ, муассисаҳои КАТС, ба монанди шитобкорӣ, бепарвой ва дуруштию дағали дар чараёни муоина ва табобати беморони гирифтори бемориҳои зухравӣ шикоят кардаанд.

Омӯзиш нишон дод, ки арқоми баррасишуда бо маълумоти ҳайати синнусолии мизочон дар шакли назорати омории Агентии оморӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон №054 аз «11» октябри соли 2013 тасдиқ ва ба қайд гирифта шудааст.

4.1. Басомад ва сохтори сироятҳои зухравӣ дар миёни мардону занони таҳти таҳқиқ

Дар байни мардону занони рӯчуъкарда ба дерматовенеролог аксарият (74,8%) эътироф кардаанд, ки қаблан дар бораи бемориҳои зухравӣ маълумоти пурра надоштем. Дар байни занони рӯчуъкарда ба акушер-гинеколог ва духтури минтақавӣ 60,6% -ро онҳо ташкил кардаанд.

Аз миёни муҳочирони гирифтورشуда бо бемориҳои зухравӣ — бинобар иқрори мардону занон, — бештар аз сеяк (31,3% ва мутаносибан 30,9%)-и амрози бемории хламидӣ ва трихомониаз ташкил дод.

Таҳлили мурочиати беморони гирифтори бемориҳои зухравӣ ба муассисаҳои тиббӣ нишон медиҳад, ки 31,3% беморон ба мутахассисони соҳа - дерматовенерологҳо, духтурони минтақавӣ ва акушер-гинекологҳо мурочиат намудаанд. Дар сохтори бемориҳои ошкоршуда дар байни занони ба дерматовенеролог мурочиаткарда, сирояти хламидиявӣ маъқеи асосиро ишғол менамояд - 39,0%. Ин беморӣ, ки ба гурӯҳи бемориҳои патогенӣ дохил мешавад, метавонад бидуни зухуроти клиникӣ чараён гирад.

Дар байни занони ба акушер-гинекологҳо мурочиаткарда, сатҳи паҳншавии сироятҳои уреоплазмавӣ ва хламидиявӣ баробар буда, пас аз онҳо оташак ва сирояти папилломавируси инсон (мутаносибан 11,1% ва 13,5%) ҷойгир шудаанд.

Пас аз анҷом додани санҷишҳои тиббӣ сирояти герпеси вирусии маъқад ва узвҳои таносул то 2,5% дар байни 224 мард (39,6%) ва 139 зани рӯҷукарда (24,6%) муайян гардид. Дар байни заноне, ки ба акушер-гинеколог мурочиат кардаанд, мувофиқати бемории микоплазмӣ бо бемории озаҳҳои маъқад ва узвҳои таносул (зухравӣ) то 3,1% танҳо дар занони рӯҷукарда ба духтури дерматовенеролог ошкор гардид. Ба эътирофи аксарияти мардон ва ҷоракӣ занони воқеъ дар муҳочирату таҳти таҳқиқ, гирифтورشавӣ ба бемориҳои сироятӣ ва касалиҳои зухравӣ бештар ба сабаби надоштани маълумоти зарурӣ, инчунин нофаҳмӣ ва истифода набурдани ҷораҳои муҳофизатӣ сурат мегирад. Роҳҳои дигари эҳтимолии сироят ёфтани дар ҷадвали 4.5. оварда шудааст.

Ҷадвали 4.5 - Роҳҳои асосии пешгирӣ аз бемориҳои зухравӣ

Сатҳи маърифати пурсидашудагон	Нафар	Ҷоиз
Дар бораи бемориҳои зухравӣ чизе намендонанд	339	39,8
Қаъ қардани алоқай чинсӣ	88	10,4
Истифодаи рифола	243	28,6
Усулҳои пешгириро мендонанд	180	21,2
Дар маҷмӯъ	850	100,0

Тавре аз чадвали 4.5 бармеояд, қариб 40,0% - и муҳочирони таҳти назарпурсӣ дар бораи бемориҳои зухравӣ аслан маълумот надоштаанд. Ҳамзамон 21,2 % шахсони мазкур усулҳои пешгирии бемориҳоро наметонанд ва танҳо 28,6% одамони марбут ба гурӯҳҳои осебпазири аҳолии ҳангоми алоқаи чинсӣ аз воситаҳои муҳофизатӣ истифода бурдаанд.

Паст кардани сатҳи хуруҷи бемориҳои зухравӣ дар байни аҳолии аз динамикаи ҷараёни гирифтории шахсони марбут ба гурӯҳҳои осебпазир вобастагӣ дорад. Аз ин рӯ, пурзӯртар намудани сиёсати давлатӣ дар соҳаи тандурустӣ муҳим менамояд. Шахсоне, ки хизматҳои шахвонӣ мерасонанд, бояд ба кумакҳои тиббӣ ва ҷорабиниҳои пешгирикунанда дастрасии бевосита дошта бошанд.

Масъулони муассисаҳои тандурустӣ, КАТС, инчунин диспансерҳои пешгирии бемориҳои пӯст ва зӯҳравӣ гузаранда вазифадоранд, то ба тамоми табақаҳои аҳолии оид ба пешгирии бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла бемориҳои зухравӣ, ҳифзи солимии репродуктивӣ, инчунин масъалаи танзими бемориҳои сироятӣ маълумоти бозғаймӣ ва тасдиқшударо пешниҳод намоянд.

Сабаби ба дерматовенеролог, уролог ва духтури минтақавӣ муроҷиат намудани мардоне, ки дар давраи муҳочирати меҳнатӣ алоқаи чинсии тасодуфӣ доштанд, пайдо шудани сӯзишу хориш, ҷудо шудани зардоб аз узвҳои репродуктивӣ ва дамидани дончаҳо дар сатҳи бадани онҳо мебошад.

Заноне, ки бемориҳои зухравиро аз сар гузарондаанд, дар байни сабабҳои ба духтури акушер-гинеколог муроҷиат карданашон аз пайдо шудани дард дар поёни шикам (20,4%), бӯй шикоят карда, эҳсоси дард дар 5,1% занон ошкор гаштааст.

Заноне, ки ба духтури дерматовенеролог муроҷиат карда буданд, дар навбати аввал (9,0%) хориш дар атрофи узвҳои таносулиро қайд кардаанд. Дар байни заноне, ки ба духтури акушер-гинеколог рӯй оварда буданд, хориш ду баробар камтар (4,6%) эҳсос шудааст. Фарқи омории заноне, ки ба духтури дерматовенеролог муроҷиат кардаанд, аз он иборат аст, ки мавҷуд будани хориш дар атрофи узвҳои таносул ошкор карда шуд.

Инчунин 6,4%-и заноне, ки ба духтури дерматовенеролог муроҷиат карда буданд, аз чудо шудани тарашшуҳот аз узвҳои таносулӣ, озаҳҳои мақъад ва узвҳои таносул (зуҳравӣ) (1,3%) ва безурётӣ шикоят пеш овардаанд. Дар 2,3%-и ҳолат сабаби ба духтури акушер-гинеколог муроҷиат кардани занон озаҳҳои мақъад, узвҳои таносул (зуҳравӣ) будаанд.

Ҳар як зани панҷуми рӯчуъкарда ба духтури дерматовенеролог (20,5%) ва амалан ҳар як зани даҳуми ташрифбурда ба духтури акушер-гинеколог (9,1%) муолиҷаи худиро таҷриба карда, бо маслиҳати рафиқону шиносон (7,5% ё 18,2%) мустақилона ба табобати худӣ пардохтааст.

Ҳамчунин ба мутахассисони муассисаҳои тиббии давлатӣ бештар ҳарду гурӯҳи таҳти пурсиш (67,5% ва мутаносибан 48,0%) муроҷиат карда, ба назди мутахассисони муассисаҳои ғайридавлатӣ мутаносибан 5,9% ва 8,0%-и шахсони пурсидашаванда ниёзҳои тиббияшонро бурдаанд, ҳамеша бо мутахассисони муассисаҳои тиббии давлатӣ 24,6% ва мутаносибан 40,0% муроҷиат карда, танҳо ба мутахассисони муассисаҳои хусусӣ мутаносибан 1,64% ва 4,0%-и пурсидашудагон ниёзҳои тиббияшонро дар миён гузоштаанд.

Бо вуҷуди рушди муассисаҳои КАТС, диспансерҳои пешгирии бемориҳои пӯстӣ зуҳравӣ ҳануз муҳочирони меҳнатии сироятёфта дар интиҳоби муассиса ва духтури табобатӣ ба баъзе мушкилиҳо рӯ ба рӯ мешаванд.

Гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, аз ҷумла шахси гирифтори сироятҳои ҷинсӣ дар қараёни муроҷиату муайян намудани ташҳис ва ба табобат фаро гирифтанишон бино бар надонишони ҳуқуқи озодиҳои ҳеш, огоҳ набудан аз қонунгузориҳои иҷтимоӣ ва надонишони маълумоти умумӣ ба мушкилиҳо гирифтормешаванд. Омӯзиш ва таҳлили ҳуҷҷатҳои расмӣ, аз ҷумла натиҷаи назарпурсӣ собит сохт, ки танҳо 22,6% гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, аз ҷумла муҳочирони меҳнатӣ аз ҳуқуқҳои, ки дархӯри манфиатҳоишон аст, огоҳ будаанд.

Барои ташаккули шахсияти солим ва тағйир додани рафтори ҷавонон дар самти пешгирии бемориҳои сироятӣ, зарур аст, ки системаи мукаммали тарбияи ҳуқуқӣ ва гигиенӣ таҳия ва татбиқ карда шавад. Ин система бояд ба

таври доимӣ ва фарогир амалӣ гардида, ҳамчун механизми асосии таъсиррасонии мақсаднок ба ташаккули тарзи ҳаёти солим хизмат намояд.

4.2. Тавсифи бемориҳои зухравии ҳамроҳ дар гурӯҳҳои мардон

ва занони таҳти таҳқиқ

Аз шумораи умумии мардони таҳти таҳқиқ қарор дошта буданд бештар аз нисфашон (56,8%) дар варақаҳои пурсиши сотсиологӣ қайд кардаанд, ки бемориҳои ҳамрадифи гуногун, мисли газаки музмини узвҳои ҳозима, бемориҳои дасту пой, узвҳои нафас, роҳҳои пешобгузар, оризаҳои пӯсту замбурӯғӣ доранд, 0,8% нафар таҳти гурӯҳи III маъҷубӣ қарор дошта, дар мавриди 2,0% нафар безуретӣ ба қайд расидааст.

Занони таҳти таҳқиқ (32,8%) қайд кардаанд, ки бемориҳои ҳамроҳикунандаи гуногун, мисли газаки музмини узвҳои ҳозима, бачадон, бемориҳои узвҳои нафас, роҳҳои пешобгузар, оризаҳои пӯст доранд, ки дар $1,0 \pm 0,3\%$ -и ҳолатҳо боиси безуретӣ гаштааст.

Дар байни занони рӯчӯкарда ба духтури дерматовенеролог то 35,3% аз бемориҳои ҳамроҳ ба вайроншавии узвҳои ҳозима рост омадааст, 15,5% - ба бемориҳои системаи дилу раг ва узвҳои таносул, 8,3% - ба бемории роҳҳои пешобгузар, 7,3% - ба бемории ҷоғар, 2,7% - ба бемории пӯст. Безуретӣ дар 1,3%-и занон муқаррар карда шудааст. Ба бемориҳои дигардигари узвҳои даруна, тақиягоҳу ҳаракат ва руҳиву равонӣ то 15,4% рост омад.

Ҳиссаи занони ба духтури дерматовенеролог муроҷиаткардари, ки дар шарму ҳаёи онҳо аз бемориашон зоҳир шудааст, бештар аз сеяки бозпурсшудагон (35,7%) қайд кардаанд, то 79,4%-ашон дар муносибат мушқилот доштаанд. Тарси наздиконашонро сироят кардан дар бештар аз сеяки (34,1%) бозпурсшудагон қайд гардид. То 13,9%-и бозпурсшудагон ба ҷойҳои хизматрасонии иҷтимоӣ нарафтаанд.

Таҳлили маълумоти тиббии занони ба акушер-гинеколог муроҷиаткарда нишон медиҳад, ки дар 53,3% ҳолатҳо бемориҳои ҳамрадиф мушоҳида нашудаанд. Дар байни беморони дорои патологияҳои ҳамроҳ (37,9%), бештар бемориҳои системаи ҳозима, дастгоҳи тақяву ҳаракат, системаи нафаскашӣ,

роҳҳои пешобгузар ва узвҳои таносул ба қайд гирифта шудаанд. Дар сохтори бемориҳои ҳамрадиф, ихтилолҳои системаи ҳозима бо нишондиҳандаи 26,6% мавқеи асосиро ишғол менамоянд. Патологияҳои системаи дилу рағҳо ва узвҳои пешобчудокунӣ дар 7,4% ҳолатҳо ба қайд гирифта шудаанд. Қайд кардан зарур аст, ки 0,5% занони муоинашуда дорои маъҷубият мебошанд.

Дар баробари ин, аксарияти мардону заноне, ки ба духтурони минтақавӣ, уролог, дерматовенеролог ва акушер-гинеколог муроҷиат кардаанд (75,2% мардон ва мутаносибан 88,0% занон) аз муассисаҳои тиббии давлатӣ кумаки тиббӣ-ичтимоӣ гирифтаандро афзал донистаанд.

Ҳамин тариқ, пурсиши мардону занони рӯиҳа ба духтурони минтақавӣ, дерматовенеролог ва акушер-гинеколог ошкор сохт, ки таносуби синнусолияшон амалан баробар буда, дараҷаи маълумоти занони рӯиҳа ба духтури дерматовенеролог дар сатҳи пасттар қарор дорад.

Бахше аз занон, ки ба духтури дерматовенеролог рӯи оварда буданд, зиндагии шахвонии хешро барвақт оғоз бахшидаанд. Ҳосили амал ин, ки гурӯҳи мазкури занон аксаран аз безурёти (1,3% дар муқобили 1,0% аз шумораи умумии муроҷиаткардагон) ранҷ мебаранд. Дар миёнашон бекорон нисбат ба гурӯҳҳои дигари занон бештаранд. Аз бемориҳои зухравӣ озаҳҳои мақъад, узвҳои таносул (зухравӣ) ва оташак шикоят пеш овардан бештар дар заноне мушоҳида шуд, ки ба духтури акушер-гинеколог муроҷиат карда буданд.

Натиҷаҳои таҳлили омӯӣ нишон медиҳанд, ки дар сохтори муроҷиатҳои занони гирифтори бемориҳои узвҳои таносулӣ тафовути назаррас мушоҳида мегардад. Муроҷиат ба дерматовенерологҳо нисбат ба акушер-гинекологҳо бештар буда, мутаносибан 37,9% ва 15,5%-ро ташкил медиҳад.

Тақсимои муроҷиатҳо аз рӯи намуди шикоятҳо чунин аст: бо патологияҳои узвҳои таносулӣ - 7,4% ба акушер-гинекологҳо ва 8,3% ба дерматовенерологҳо. Дар ҳолати ихтилолҳои эндокринӣ бошад, 5,9% занон ба акушер-гинекологҳо ва 7,3% ба духтурони минтақавӣ муроҷиат намудаанд.

4.3. Тарзи ҳаёти солим—асоси пешгирии бемориҳо ва таъмини солимии аҳоли

Тарзи ҳаёти солим яке аз дастовардҳои нодири ҷомеаи ҷаҳонӣ буда, омили асосии ноил гардидан ба дарозумрию ҳаёти босаодат ба шумор меравад. Таҳқиқотҳои илмӣ мутахассисони соҳаи тиб дар микёси ҷаҳонӣ исбот намудаанд, ки тарзи ҳаёти солим ягона омили муассири нигоҳдорӣ ва мустаҳкам намудани саломатӣ мебошад. Ҳеҷ як усули табобатӣ ё воситаи доругӣ наметавонад ҷойгузини тарзи ҳаёти солим гардад.

Татбиқи амалии консепсияи "тарзи ҳаёти солим" ва дарки дурусти моҳияти он омили калидии таъмини саломатии ҷомеа дар маҷмӯъ мебошад. Ин омил на танҳо ба вазъи саломатии оилаҳо, балки ба сифати генофонди миллии ва саломатии наслҳои оянда таъсири бевосита мерасонад.

Мутобиқи таҳлилҳои коршиносони ТУТ, тарзи ҳаёти солим ҳамчун механизми каммасраф ва баландсамари ҳифзи саломатии аҳоли эътироф гардидааст. Татбиқи васеи ин консепсия имкон медиҳад, ки ҳам сатҳи камбизоатӣ коҳиш дода шавад ва ҳам нишондиҳандаҳои саломатии ҷомеа, махсусан дар байни гурӯҳҳои осебпазир, беҳтар гарданд.

Саломатии миллат яке аз омилҳои калидии рушди иҷтимоӣ-иқтисодии давлат ба ҳисоб меравад. Таҷрибаи ҷаҳонӣ нишон медиҳад, ки танҳо миллати солим метавонад заминаи устувори пешрафти давлатро таъмин намояд. Аз ин рӯ, тарзи ҳаёти солим на танҳо аҳамияти тиббӣ, балки арзиши баланди иҷтимоӣ-иқтисодӣ низ дорад.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, бо дарки аҳамияти стратегияи тарзи ҳаёти солим дар таъмини саломатии миллат, санаи 30 декабри соли 2021 "Барномаи миллии ташаккули тарзи ҳаёти солим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2022-2026"-ро қабул намуд (қарори №556).

Дар доираи татбиқи сиёсати давлатӣ дар соҳаи тандурустӣ, диққати махсус ба рушди минтақавии соҳа дода мешавад. Бо ин мақсад, барои вилояти Хатлон, ки минтақаи сернуфузтарини кишвар мебошад, "Барномаи давлатии рушди соҳаи тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии вилояти Хатлон барои солҳои

2021-2025" таҳия ва бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти №704 аз 31 декабри соли 2020 тасдиқ карда шуд. Айни замон раванди татбиқи ин барнома дар вилояти Хатлон бомуваффақият идома дорад.

Барои таъмини самаранокии мубориза бо бемориҳои сироятӣ, махсусан бемориҳои зухравӣ, татбиқи маҷмӯи чорабиниҳои ҳамоҳангшуда зарур мебошад. Ин чорабиниҳо бояд самтҳои зеринро дар бар гиранд:

Якум, ташкили системаи муассири мониторинги эпидемиологӣ ва омӯзиши омилҳои хатар. Дуюм, тақмили заминаи меъёрию ҳуқуқӣ ва механизмҳои танзими фаъолияти марказҳои тахассусӣ. Сеюм, рушди ҳамкориҳои байниидоравӣ ва баланд бардоштани сатҳи маърифати тиббии аҳоли.

Барои ноил шудан ба ин ҳадафҳо, ҳалли фаъоли сохторҳои давлатӣ ва ҷамъиятӣ зарур аст, аз ҷумла: Кумитаи ҷавонон ва варзиш, Кумитаи дин, танзими анъана ва ҷашну маросим, Кумитаи кор бо занон ва оила, воятаҳои ахбори омма ва ризокорони Ҷамъияти Ҳилоли Аҳмар. Ҳамкориҳои зичи ин сохторҳо дар тарғиби тарзи ҳаёти солим нақши муҳим мебозад.

Барномаҳои мазкур, ки татбиқашон оғоз ёфтааст, заминаи боэътимод ва роҳнамои асосии фаъолияти муассисаҳои КАТС, диспансерҳои пешгирии бемориҳои пӯсту зухравӣ, инчунин, марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим мебошанд.

Дар доираи баланд бардоштани сатҳи маърифати тиббии аҳоли, диспансерҳои пешгирии бемориҳои пӯсту зухравӣ ва марказҳои соҳавӣ силсилаи чорабиниҳои омӯзиширо дар мавзӯи "Тарзи ҳаёти солим" ташкил намуданд. Ин чорабиниҳо дар ҳамкориҳои зич бо як қатор сохторҳои давлатию ҷамъиятӣ гузаронида шуданд, аз ҷумла: Раёсати маориф ва илми вилояти Хатлон; намояндагии Кумитаи рушди маҳаллии назди Ҳукумати ҶТ; Кумитаи ҷавонон ва варзиши назди Ҳукумати ҶТ; намояндагии Ҷамъияти Ҳилоли Аҳмар; Ассотсиатсияи волидайнӯ омӯзгорон; табибон ва фаъолони маҳаллӣ.

Чорабиниҳои мазкур барои омӯзгорони муассисаҳои таълимии шаҳру ноҳияҳои минтақа пешбинӣ шуда, ба баланд бардоштани сатҳи маърифати кормандони соҳаи маориф оид ба тарзи ҳаёти солим мусоидат намуданд.

Барномаҳои омӯзишӣ тамоми зинаҳои таҳсилотро фаро гирифтанд - аз муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ то муассисаҳои таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ.

Мавзӯҳои аз қабili «Самтҳои асосии тарзи ҳаёти солим дар мактаб», «Вазифаҳои асосии муассисаҳои таълимӣ ва ҷомеа оид ба тарзи ташкили ҳаёти солими хонандагон», «Саҳми шӯъбаҳои маориф, мақомоти маҳаллӣ, омӯзгорон ҷиҳати амалӣ намудани сиёсати иҷтимоии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар масъалаҳои беҳдоштӣ ва саломатӣ», «Нашъамандӣ, бемориҳои сироятӣ ва зарари онҳо ба ҳаёти инсон», «Дастрасии кумакҳои тиббӣю иҷтимоӣ ба гурӯҳҳои осебпазири аҳоли», «Роҳҳои пешгирии бемориҳои зухравӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли» миёни аҳли маориф табиғу тарвиҷ гардиданд.

Дар ин самт ҳамкории мутақобила бо намояндагии Кумитаи ҷавонон ва варзиши назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, Созмонҳои байналмилалӣ ҷамъиятӣ, Ҷамъияти Ҳилоли Аҳмари Тоҷикистон тақвияти бештар ва ҷиддитарро тақозо мекунад.

Бо мақсади пурзӯр намудани кор дар байни ҷавонон дар доираи амалигардонии лоиҳаи «Ташаккули малакаҳо дар ҷавонон ва гурӯҳҳои осебпазири аҳоли доир ба пешгирии ВНМО/БПНМ» дар мавзӯҳои «Роҳҳои пешгирии бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла СТАҶГ», «Солимии репродуктивӣ», «Сабабҳои рафтори хавфноки наврасону ҷавонон ва омилҳои сироятёбии онҳо аз ВНМО/БПНМ ва нашъамандӣ», «Маводҳои контрацептивӣ», «Вазъи СТАҶГ дар ИДМ ва минтақаҳои мухталифи Ҷумҳурии Тоҷикистон» давра ба давра семинару машваратҳои омӯзишӣ доир гардонда шуд.

Мавриди қайд аст, ки бо амалӣ гардидани лоиҳаи номбурда дар ҳамкорӣ бо шарикон аз созмонҳои байналмилалӣ ва намояндагони ҷомеаи шахрвандӣ дар минтақаҳои Кӯлоб ва Бохтари вилояти Хатлон тӯли солҳои 2021-2022 самараи хуберо ба бор овард. Пеш аз ҳама, корҳои назаррас дар ҳамаи зинаҳои расонидани кумакҳои тиббӣю иҷтимоӣ ба гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, шахсони бесарпаноҳ, занони ҳомила, нашъамандон, танфурӯшон, шахсони аз

муассисаҳои ислохотӣ озодшуда беҳтар гардида, фаъолнокии тиббии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли дучанд афзуд.

Дар доираи барномаҳои пешгирикунанда, силсилаи чорабиниҳои иттилоотӣ-омӯзишӣ барои гурӯҳҳои осебпазири аҳолии вилояти Хатлон, аз ҷумла муҳоҷирони меҳнатӣ, ташкил карда шуданд. Семинар-машваратҳо ба масъалаҳои пешгирии бемориҳои сироятии роҳи чинсӣ ва нашъамандӣ бахшида шуда, бо мақсади фарогирии васеи иштирокчиён ба се забон - тоҷикӣ, ӯзбекӣ ва русӣ гузаронида шуданд. Чунин муносибати бисёрзабона имкон дод, ки самаранокии чорабиниҳои маърифатӣ баланд бардошта шавад.

Ба ин минвол дар байни наврасон ва ҷавонони муассисаҳои маълумоти миёнаи умумии шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон озмунҳои иншоии беҳтарин дар мавзӯҳои «Пешгирии бемориҳои сироятӣ», «Бемориҳои таносулӣ – сабаби безурётӣ», «Нашъамандон душмани ҷони худанд», «Пойдории оила-сарчашмаи устувори ҷомеа», озмунҳои расмӣ беҳтарин ва викторинаҳо дар мавзӯҳои «Маърифати оилавӣ», «Пешгирии зӯроварии хонаводагӣ», «Муҳаббат ва оила», инчунин мусобиқаи футболи хурд таҳти шиори «Мо тарафдори тарзи ҳаёти солимем» доир карда шуд, ки натиҷаҳои самаранокро ба бор оварда истодааст. Манбаи иттилоот оид ба пешгирӣ ва табобати бемориҳои сироятии таносулӣ дар ҷадвали 4.6 нишон дода шудааст.

Ҷадвали 4.6 - Оид ба дарёфти маълумоти ногузир чихати пешгирию табобати бемориҳои зухравӣ ва нигоҳ доштани солимии репродуктивии аҳоли тӯли солҳои 2015-2021

Манбаъ	Рақамҳои мутлақ ва фоиз (%)				
	2015	%	2021	%	+, -
Ҷузвҳо	39	4,6	51	6,0	1,4
Плакатҳои ранга	32	3,7	35	4,1	0,4
Мақолаҳои оммавӣ ва тасвирӣ	65	7,6	75	8,8	1,2
Шабакҳои иҷтимоӣ	97	11,4	159	18,8	7,4

Давоми ҷадвали 4.6					
Телевизион ва радио	261	30,7	253	29,7	-1
Духтурони минтақавӣ	126	14,8	101	11,9	-2,9
Дӯстону ҳамсолон	152	17,9	126	14,8	-3,1
Падару модар	51	6,0	31	3,6	-2,4
Шарики ҷинсӣ	27	3,2	19	2,3	-0,9

Тавре аз ҷадвали 4.6 бармеояд, аҳолии аслан маълумоти ногузирро аз телевизион ва радио (29,7%), шабакаҳои иҷтимоӣ (18,8%), дӯстону ҳамсолон (14,8%), духтурони минтақавӣ (11,9%), инчунин аз мақолаҳои оммавӣ ва тасвирӣ (18,8%) мегирад.

Натиҷаи назарсанҷӣ собит сохт, ки сатҳи маълумотнокии аҳолии оид ба пешгирии сироятҳо, аз ҷумла бемориҳои зухравӣ дар соли 2021 нисбат ба соли 2015 рӯ ба афзоиш аст.

Бояд таъкид дод, ки фаъолияти духтурони минтақавӣ дар тарғибу ташвиқи тарзи ҳаёти солим ва баланд бардоштани маърифати санитарии аҳолии дар баъзе ноҳияҳои вилояти Хатлон назаррас нест.

Дар раванди баланд бардоштани сатҳи маърифати тиббии аҳолии диспансерҳои тахассусӣ ва муассисаҳои кумаки аввалияи тиббию санитарӣ (КАТС) ҳамкориҳои васеъро бо созмонҳои байналмилалӣ ба роҳ мондаанд. Шарикони асосии байналмилалӣ дар ин самт инҳоянд: ТУТ, Хазионаи глобалӣ, СБМ, Созмони озуқа ва кишоварзии СММ (ФАО), ЮНИСЕФ, ЮНЕСКО. Дар доираи ҳамкорӣ бо ин созмонҳо маҷмӯи васеи чорабиниҳо амалӣ карда мешаванд, аз ҷумла: таҳия ва нашри дастурҳои методӣ ва маводи иттилоотӣ; гузаронидани семинарҳо барои гурӯҳҳои ҷамоатӣ; татбиқи барномаҳои махсус барои муҳоҷирон ва аъзои оилаи онҳо; таҳияи барномаҳои телевизионии маърифатӣ. Ҳамаи ин чорабиниҳо ба як ҳадаф - баланд бардоштани сатҳи маърифати тиббии аҳолии равона карда шудаанд.

Дар доираи тақвияти чорабиниҳои пешгирикунанда, бо ташаббуси мутахассисони соҳа ва дастгирии Созмони байналмилалӣ ICAP (Маркази

Кумакрасони Донишгоҳи Колумбия, ИМА) лоиҳаи инноватсионӣ оид ба пешгирии ВНМО амалӣ гардид. Дар се фурудгоҳи калонтарини кишвар - Душанбе, Хуҷанд ва Кӯлоб мониторингҳои калонҳаҷм насб карда шуданд. Ҳамчунин, барои мусофирон, ки аксаран муҳоҷирони меҳнатӣ мебошанд, дар дохили ҳавопаймоҳо маводи иттилоотӣ оид ба пешгирии бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла бемориҳои зухравӣ, паҳн карда мешавад.

Самти дигари муҳими фаъолият дар баланд бардоштани сатҳи маърифати тиббии аҳоли - ин истифодаи самараноки имкониятҳои васоити ахбори омма мебошад. Дар ин самт, марказҳои тахассусӣ ва муассисаҳои КАТС ҳамкориҳои зичро бо воситаҳои ахбори оммаи маҳаллӣ ва шабакаҳои телевизионии Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба роҳ мондаанд.

Ҳоло дар шабакаҳои телевизионии минтақавӣ, аз қабili минтақаҳои Кӯлоб ва Бохтар ҳар ҳафта барномаҳои «Саломатии миллат — сарвати давлат», «Мадади Сино» ва «Оилаи солим – ҷомеаи солим» паҳн мешаванд. Чунин барномаҳои пизишкӣ дар шабакаҳои телевизионии ҷумҳуриявӣ, аз қабili «Сафина», «Ҷаҳоннамо», «Душанбе», инчунин барномаҳои радиои «Тоҷикистон», «Фарҳанг», «Ватан», «Имрӯз», «Диёр» ва «Азия-Плюс» низ маъмуланд. Мавзӯ ва мазмунҳои ин барномаҳо гуногун буда, дар онҳо масъалаҳои муҳимме, ки барои маърифати аҳоли заруранд, мавриди баррасӣ қарор дода мешаванд. Қобили зикр аст, ки чунин барномаҳои тиббӣ аз тариқи шабакаҳои телевизион ва радиои вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳо низ намоиш дода мешаванд, ки дар тарғиби тарзи ҳаёти солим ва пешгирии бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла бемориҳои таносулӣ дар байни аҳоли саҳми назаррас мегузоранд.

Таҷриба нишон медиҳад, ки шароити муосири зиндагӣ ва пешрафти технология мутобик қардани равишҳоро ба тарғиби тарзи ҳаёти солим бо дарназардошти талаботи имрӯза ва дарки ҷомеа тақозо мекунад.

Таҳқиқотҳои ТУТ нишон медиҳанд, ки саломатии инсон аз якҷанд омилҳои асосӣ вобаста мебошад. Таҳлили сохтори ин омилҳо тақсимооти зеринро нишон медиҳад: 50% - тарзи ҳаёт ва кӯшишҳои шахсии инсон; 20% -

шароити муҳити зист; 20% - омилҳои генетикӣ ва ирсӣ; 10% - сифат ва дастрасии хизматрасониҳои тиббӣ. Гарчанде ин нишондиҳандаҳо хусусияти тағйирёбанда дошта бошанд ҳам, масъалаи асосӣ дар дарки масъулияти шахсӣ нисбат ба саломатӣ мебошад. Маҳз дараҷаи масъулиятшиносии аҳоли дар нигоҳдории саломатии худ омили муайянкунандаи самаранокии тамоми системаи ҳифзи саломатӣ ба ҳисоб меравад.

Дар воқеъ, чандин таҳқиқоте, ки олимони давлатҳои аъзои ИДМ, аз ҷумла коршиносони ватанӣ тайи солҳои охир анҷом додаанд, собит менамоянд, ки аҳоли бештар табибонро масъули саломатии хеш медонад. Аз ин рӯ дар сурати сари вақт андешидани чораҳои дахлдор метавон сатҳи бемориҳои бунёдашон иҷтимоӣ, аз ҷумла бемориҳои зухравиро коҳиш дод.

Аз ин лиҳоз вақти он расидааст, ки ақидаҳои аксари шахрвандон дар бораи эҳсоси масъулиятнокии онҳо оид ба ҳифзи саломатӣ тағйир дода шавад, роҳу восита ва василаҳоеро бояд ба кор бурд, ки ҳар шахс худро масъули ҳифзи саломатии хеш шуморад.

Дар ин радиф фармоиши Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистонро, ки таҳти № 153 аз 9-уми март соли 2017 бо номи «Дастур оид ба шарикӣ бо ҷомеа дар масъалаҳои саломатӣ» ба тасвиб расида буд, мавриди омӯзиш ва роҳандозӣ қарор додем.

Дастури зикршуда аз бобати баланд бардоштани сатҳи масъулияти аҳоли нисбат ба саломатии хеш иқдоми аввалин мебошад. Он ҳамчун роҳнамои фаъолияти кории муассисаҳои КАТС, диспансерҳои пешгирии бемориҳои пӯсту зухравӣ, аз ҷумла марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим хизмат менамояд.

Дар асоси "Стратегияи ҳифзи солимии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030" (Қарори Ҳукумати ҚТ №414 аз 30.09.2021), дастури методӣ оид ба ташкили фаъолият дар соҳаи тандурустӣ таҳия гардидааст. Ин ҳуҷҷат механизми ягонаи танзими фаъолият дар сатҳи ҷомеаро дар асоси принципҳои шарикӣ муқаррар менамояд.

Ҳадафи асосии дастур - ин фаъолгардонии нақши ҷомеа дар ҳалли масъалаҳои вобаста ба ҳифзи саломатӣ мебошад. Ин муносибат ба талаботи Ёлломияи Оттаваи ТУТ мувофиқат менамояд, ки дар он зарурати ҷалби васеи созмонҳои ҷамъиятӣ ба раванди ҳалли масъалаҳои тандурустӣ таъкид шудааст. Муҳимияти ин муносибат то ҳол аҳамияти худро нигоҳ доштааст.

Ёлломияи Оттава аз бобати устуворгардонии солимӣ дар Конфронси якуми байналмилалӣ оид ба таҳким бахшидани саломатии ТУТ дар шаҳри Оттаваи Канада дар моҳи ноябри соли 1986 қабул гардидааст. Санади мазкур ба ташкил ва доир намудани силсилаи тадбирҳо бо ширкати созмону ҳукуматҳои миллӣ, созмонҳои маҳаллӣ баҳри таҳким бахшидан ба саломатии аҳли ҷомеа ибтидо гузошт. Ҳадафи он таҳти шиори «Саломатӣ ба ҳама» дар соли 2000 тавассути беҳсозии вазъи солимӣ роҳандозӣ гардид.

Дар раванди амалӣ намудани «Дастур оид ба шарикӣ бо ҷомеа дар масъалаҳои саломатӣ» муассисаҳои КАТС, диспансерҳои пешгирии бемориҳои пӯсту зуҳравӣ, солимии репродуктивӣ, марказҳои соҳавии маҳаллӣ, аз ҷумла марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солими шаҳру ноҳияҳои минтақа нақши калидӣ ва пешсафро иҷро менамоянд.

Сохторҳои КАТС бо истифода аз захираҳои мавҷуда бо шарикони байналмилалӣ ва ватанӣ, аз ҷумла ташкилотҳои ҷамъиятӣ фаъолона ҳамкорӣ намуда, ин супоришро давра ба давра дар тамоми минтақаҳои ҷумҳурӣ амалӣ менамоянд. То имрӯз барои татбиқи беҳтари ин дастур чанд ҳуҷҷати дигар, аз ҷумла «Дастури таълимӣ-методӣ оид ба татбиқи методӣ», «Муҳокима ва амали муштарак дар соҳаи тандурустӣ», «Дастури фаврӣ барои гурӯҳҳои тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон» омода карда шудааст. «Дастурамал барои кормандони муассисаҳои тандурустӣ, марказҳои таблиғи тарзи ҳаёти солим», инчунин гурӯҳҳои мониторинги доимӣ оид ба татбиқи дастурҳои методӣ дар соҳаи тандурустӣ, аз қабилӣ «Шарикӣ бо ҷомеа дар соҳаи тандурустӣ», «Дастурҳо барои координаторони (кормандони) пунктҳои тиббии деҳот оид ба татбиқи дастурҳои методӣ», дастур оид ба шарикии ҷамъият дар масъалаҳои тандурустӣ, ки давра ба давра нав карда мешаванд.

Ҳамаи ин аснод аз ҷониби коршиносони соҳа дар ҳамкорӣ бо шарикони рушд, инчунин ҷомеаи шаҳрвандӣ таҳия ва ба тасвиб расида, айни замон дастрасии мутахассисони муассисаҳои КАТС, диспансерҳо, аз ҷумла марказҳои тарзи ҳаёти солими шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон гардидаанд.

4.4. Арзёбии самаранокии татбиқи барномаҳои мақсадноки пешгирии сироятҳои зухравӣ

Таҳлили натиҷаҳои татбиқи барномаҳои соҳавӣ ва ҷорабиниҳои мақсадноки тандурустӣ нишон медиҳад, ки самти афзалиятноки ислоҳоти соҳа бояд ба тақмили фаъолияти бахшҳои махсусгардонидашуда равона карда шавад. Ин хулоса дар асоси омӯзиши таҷрибаи амалӣ ва арзёбии самаранокии ҷорабиниҳои гузаронидашуда ба даст омадааст. Ҳадафи асосӣ - ин баланд бардоштани сифати хизматрасониҳои тиббӣ ва беҳтар намудани нишондиҳандаҳои фаъолияти сохторҳои тахассусии соҳаи тандурустӣ мебошад. Дар ин маврид баланд бардоштани масъулияти духтурону кормандони миёнаи тиббӣ, беҳтар намудани дастрасӣ ба арзаҳои хизматоти тиббӣ ва сифати ташхису табобати мизочон, ба низом даровардани диспансеризатсияи онҳо ва роҳандозӣ намудани ҷорабиниҳои профилактикӣ дар байни ҷавонон масъалаҳои муҳиму рӯзмарра ба ҳисоб мераванд.

Самаранокии барномаҳои мақсадноки соҳаи тандурустӣ дар якҷанд самтҳои афзалиятнок зоҳир мегардад:

- Беҳтар намудани вазъи тиббию демографии минтақа тавассути баланд бардоштани сатҳи саломатии репродуктивии ҷавонон ва гурӯҳҳои осебпазири аҳоли
- Ҳифзи захираҳои меҳнатии минтақаҳои кишвар
- Ташаккули тарзи ҳаёти солим дар заминаи баланд бардоштани масъулияти шахсии шаҳрвандон нисбат ба саломатии худ ва фарзандонашон
- Тақмили системаи хизматрасониҳои тиббию иҷтимоӣ
- Беҳтар намудани вазъи эпидемиологии бемориҳои зухравӣ ва коҳиш додани изтиробии иҷтимоӣ вобаста ба таҳдиди паҳншавии онҳо

Арзёбии самаранокии барномаҳои тандурустӣ дар ду самти асосӣ амалӣ карда мешавад. Самти якум - ин таҳлили нишондиҳандаҳои эпидемиологӣ мебошад, ки сатҳи паҳншавии бемориҳои зухравӣ дар байни гурӯҳҳои гуногуни аҳоли ва самаранокии чорабиниҳои пешгирикунандаро инъикос менамояд.

Самти дуюм - арзёбии самаранокии иқтисодӣ мебошад, ки дар асоси якҷанд нишондиҳанда муайян карда мешавад: оптимизатсияи хароҷоти давлатӣ барои пешгирӣ, ташхис ва табобати беморон; коҳиш додани пардохтҳо барои корношоямии муваққатӣ; кам кардани шумораи ҳолатҳои нави сироятёбӣ; паст намудани шумораи бистарикунонӣ тавассути ҷорӣ намудани технологияҳои муосири табобати амбулаторӣ.

Мувофиқи маълумоти расмӣ, гирифтورشавӣ ба бемориҳои зухравӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тӯли солҳои 2015-2021 тахминан 2,5 баробар коҳиш ёфта, ҳудуди 1,6 нафарро ба ҳар сари 1000 аҳоли ташкил дод. Хароҷати муоина ва табобати як шахси сироятёфта — тибқи ҳисоботи омории дерматовенерологҳои «Маркази ҷумҳуриявии пешгирии бемориҳои пӯсту зухравӣ», — тӯли солҳои 2015-2021 ба ҳисоби миёна аз 377,6 то 426,0 сомонӣ дакка хӯрдааст, ба ҳолати то 01.01.2022сол. Дар доираи барномаи пешгирии сироятҳои таносулӣ аз тарафи мутахассисон суҳбату лексияҳо доир шуда, варақаҳои иттилоотӣ ва аудио-видеой оид ба тағйир додани рафтор, риоя намудани гигиенаи шахсӣ ва пешгирӣ аз сироятнокшавӣ таҳия ва пахш гардид, ки ба афзоиши огоҳии аҳоли оид ба бемориҳои зухравӣ ва дар ниҳояти кор ба коҳиши сатҳи беморӣ мусоидат намуд.

Таҳлили самаранокии иқтисодии чорабиниҳои татбиқёфта оид ба мубориза бар зидди паҳншавии бемориҳои зухравӣ дар вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон вучуд доштани мушкилоти иҷтимоӣ ва зиёни иқтисодиро муайян намуд.

Натиҷаи таҳқиқоти диссертатсионӣ самаранокии татбиқи барномаҳои пешгирикунандаро нишон дод. Барои таҳияи пешниҳодҳо оид ба минбаъд давом додани чунин иқдомот ҳангоми оmodасозии «Барномаи давлатии рушди соҳаи тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии вилояти Хатлон барои солҳои

2021-2025», ки дар қаламрави вилояти мазкур бо маром идома дорад, ҳамчунин ҷиҳати татбиқи «Стратегияи миллии солимии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои тосолҳои 2030» заминаи мусоид фароҳам овард.

Системаи мониторинг ва баҳодиҳии Стратегияи миллии солимии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин дигар барномаҳои соҳавӣ имкон медиҳанд, то вазъи эпидемиологӣ объективона баҳо дода шавад ва ба саволҳои мисли: «Айни замон баҳши тандурустӣ ба кадом натиҷаҳо ноил гардидааст?»; «Чӣ тағйир ҷаёлияти бахш ва вазъи саломатии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли тағйир меёбад?»; «Ҷиҳати беҳбудӣ қор нисбат ба кадом соҳаи ҷаёлият бояд таваҷҷуҳи бештар зоҳир гардад?» ва «Минбаъд барои беҳбудӣ саломатии аҳоли бояд кадом қорабиниҳои пешгирикунанда сурат гиранд?» ҷавоби дуруст дода шавад.

Дар марҳилаи муосир, принципҳои асосии пешгирии бемориҳои сироятӣ ва таҳкими саломатии аҳоли якҷанд самтҳои афзалиятнокро дар бар мегиранд. Инҳо пеш аз ҳама татбиқи қораҳои пешгирикунанда дар муассисаҳои тиббӣ, қорӣ намудани шаклҳои инноватсионии хизматрасониҳои тиббию иҷтимоӣ, тақмили низоми назорати санитарию эпидемиологӣ ва мониторинги саломатии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли мебошанд.

Вилояти Хатлон, ки зиёда аз 3,5 миллион нафар аҳоли дорад, бо як қатор мушқилооти ҷиддии иҷтимоӣ-иқтисодӣ рӯ ба рӯ мебошад. Ҳалли нопурраи ин мушқилот ба рушди устувори минтақа монеа эҷод намуда, ба нишондиҳандаҳои асосии саломатии аҳоли таъсири манфӣ мерасонад. Ин таъсир дар қоҳиши давомнокии миёнаи умр, афзоиши сатҳи беморшавӣ ва ҷавти модару кӯдак зоҳир мегардад. Ҳамчунин, ин омилҳо метавонанд боиси афзоиши ҳатари паҳншавии бемориҳои иҷтимоӣ ва ВНМО/БПНМ гарданд.

Системаи иттилоотии соҳаи тандурустӣ инчунин барои пешниҳоди маълумоти дақиқтар ва саривақтӣ ҷиҳати ноил омадан ба ҳадафҳои тандурустӣ имкон дод.

Бо мақсади таъмини муассисаҳои тиббию профилактикии вилоят бо иттилооти ҷаврӣ ҷиҳати қабули қарорҳои тақтиқӣ ва клиникӣ системаи

фосилавии машваратию ташхисӣ, аз ҷумла пешгирикунанда бо истифода аз системаи ТИК чорӣ карда мешавад.

Нисбат ба солҳои пешин бақайдгирӣ, ташхис табобат, пешгирӣ ва назорати гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, аз ҷумла шахсони аз тариқи таносул сироятёфта дар шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон то андозае беҳтар гардидааст, вале ҳанӯз дар самтҳои номбурда андешидани тадбирҳои таълимоти маърифатӣ оид ба ташаккули тарзи ҳаёти солим ва чорабиниҳои пешгирикунанда зарур доништа мешавад,

Дар маҷмӯъ, натиҷаи таҳқиқоти анҷомёфта, ҳулосаи коршиносони Бюрои минтақавии ТУТ ва муҳаққиқони ватанӣ робитаи бевоситаи паҳншавии бемориҳои сироятиро ба ҷой доштани камбудӣ дар қорҳои иттилоотӣ маърифатӣ, ки ба минтақаҳои буди боши муваққатӣ бармегардад, тасдиқ менамоянд. Интиқоли бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла шахсоне, ки сирояти онҳо дар шакли «пинҳон» қарор дорад ва бемориҳои аз ҷиҳати иҷтимоӣ хатарнок асосан ба рафтори гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, камбизоатии онҳо ва фарҳангӣ пасти санитарӣ алоқаманд аст.

Бо мақсади амалӣ гардонидани барномаҳои давлатӣ ва соҳавӣ феълан зарурати густариши ҳамкориҳои мутахассисони бахшҳои мухталиф, диспансерҳои пешгирии бемориҳои пӯсту зухравӣ, муассисаҳои КАТС, аз ҷумла ташкилотҳои ғайридавлатӣ ба миён омадааст.

Ҳангоми тарҳрезии лоиҳаи дурнамои пешгирии бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла амрози ҷанбаашон иҷтимоӣ дар сатҳи шаҳру ноҳияҳо кӯшишҳои асосии роҳбарони муассисаҳои КАТС бояд ба ҳалли мушкилоти маблағгузорӣ, тағйир додани сохтори хизматрасонӣ ва дастрасии кумакҳои тиббӣ иҷтимоӣ ба аҳоли равона карда шавад.

Дар кӯтоҳтарин муҳлат фаъолияти Раёсати тандурустии вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дарназардошти афзалиятҳои стратегии ҳифзи саломатӣ бояд таҷдид гардида, дастрасии баробари аҳолии минтақаҳо ба кумакҳои саривақтӣ ва хушсифати муолиҷавию профилактикӣ, иҷрои вазифаҳои асосии муассисаҳо ва чорабиниҳои пешгирикунанда аз қавл ба амал ояд.

БОБИ 5. САМАРАНОКИИ БАРНОМАҲОИ МАҚСАДНОКИ ПЕШГИРӢ АЗ ПАҲНШАВИИ БЕМОРИҲОИ ЗУҲРАВӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

5.1. Технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ ҳамчун воситаю чораҳои пешгирикунанда дар фаъолияти диспансерҳо ва марказҳои вобаста ба профилактикаи бемориҳои пӯсту зуҳравӣ ва муассисаҳои КАТС

Мутобиқи таҳлили коршиносони ТУТ дар соли 2015, вазъияти татбиқи сиёсати миллии тандурустӣ дар кишварҳои аъзо чунин арзёбӣ гардидааст: 84,0% давлатҳо дорои барномаҳои миллии таъмини дастрасии аҳоли ба хизматрасониҳои тиббӣ мебошанд. Аз ин шумора, 74,0% кишварҳо дар раванди татбиқи сиёсати соҳавӣ технологияҳои муосири иттилоотиро истифода мебаранд.

Намудҳои технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ (ТИК) бахши васе аз технологияҳои рақамӣ мебошанд, ки барои таҳия, интиқол ва паҳн кардани иттилоот ва хизматрасониҳо истифода мешаванд. Аз миёни онҳо метавон ба таҷҳизоти компютерӣ, нармафзорҳо, хатҳои телефонӣ, алоқаи мобилӣ, почтаи электронӣ, технологияи мобилӣ ва моҳвораӣ, кабелӣ, воситаҳои мултимедиявӣ, инчунин интернет ишора кард.

Айни замон ТИК дар ташкили беҳтари муносибатҳои истеҳсолӣ, шуғл, мабалағгузорӣ, болоравии самаранокии сифати меҳнат, омӯзондани ҳайати кормандон, беҳтар гардонидани чараёни хизматрасонии тиббӣ, мушоҳидаи визуалии ҳамзамон, доир намудани чорабиниҳои пешгирикунанда, омода сохтани маводи иттилоотӣ ва ғайра саҳми бузург мегузорад.

Технологияҳои инноватсионӣ, ба мисли тандурустии мобилӣ, тибби телевизионӣ, интернет, шабакаҳои иҷтимоӣ ва воситаҳои дигари алоқаи аудиоӣ ва видеоӣ на танҳо барои мутахассисон, балки барои мизоҷон ва кулли аҳоли ҳам бештар дастрас шудаанд. Дар навбати худ истифодаи самарабахши алоқа, телевизион, интернет ва шабакаҳои иҷтимоӣ ба ташаккули тарзи ҳаёти солим мусоидат намуда, рафтори аҳолиро тағйир медиҳад. Ин намуди робита алоқаро

байни кормандони тиб ва мизочон, махсусан барои аҳолии ноҳияҳои дурдаст таъмин месозад.

Истифодаи ТИК дар тиб назорати самараноку бо кайфияти чараҳои табобат ва офиятбахшӣ ба мизочонро фароҳам меорад. Информатикаи тиббӣ бахши кумаки аввалияи тиббию санитариро мукамал мегардонад, тавассути тағйирот дар заминаи корҳои ташкилӣ, ки дастрасӣ ва сифати хизматрасонии тиббиро баланд хоҳад бардошт, зимнан харчу сарфро ҳангоми ба амал баровардани масъалаҳои ташкилӣ коҳиш медиҳад.

Ҳамзамон ТИК беҳтар шудани кори тамоми бахшҳои соҳаи тандурустиро мусоид сохта, раванди баҳисобгирии беморону мизочонро сода гардонда, вақти кории мутахассисонро танзиму кӯтоҳ мекунад, инчунин осоние дар ҳисоботи гардиши катҳо падида оварда, гардиши маводи доруворӣ, назорат аз болои таъйини дору ва гирифтани маълумоти оморино осон месозад.

Дар қатъномаи А58/21 ТУТ гуфта мешавад, ки тандурустии электронӣ «...барои рушти тандурустии ҷамъиятӣ имконоти зиёдеро фароҳам мекунад. Тақвият намудани системаи тиб тавассути системаи тандурустии электронӣ метавонад ба амалишавии ҳуқуқҳои асосии инсон дар масъалаи дастрасӣ, бахши адолати иҷтимоӣ, яқдилӣ, сифати ҳаёту кумаки аввалияи тиббӣ – санитарӣ» мусоидат намояд.

Истифодаи ТИК-и муосир имкон медиҳад, то вазъи саломатии беморон ва гурӯҳҳои осебпазири аҳоли таҳти назорати доимӣ гирифта шаванд. Тамоми маълумот оид ба ташҳис ва натиҷаи табobati татбиқёфта, бе он ки ба рӯйи қоғаз ояд, бевосита ба корти тиббии электронӣ ворид карда мешавад. Ин амр ба кормандони дигари бахши тиб ёрӣ мерасонад, то сифати табobati мизочи мушаххасро арзёбӣ намуда, сари вақт дурустӣ ё нодурустии ташҳиси бемориро ошкор созанд.

Истифодаи ТИК дар соҳаи тандурустӣ ҳамчунин ба мутахассисон имкон медиҳад, ки ба мизочон ҳар вақту новакт маслиҳату тавсияҳои онлайнӣ(маҷозӣ) диҳад. Технологияҳои ҷадид дастрасии аҳолии ноҳияҳои дурдаст, кӯҳистонӣ ва

касони дорои имкониятҳои маҳдудро дар ҳолатҳои экстремалию ғавқулода осон сохта, ҳамаашонро ба хизматрасонии босифату саривактӣ фаро меҳонад.

Чунин тарзи кор дар оянда бояд барои ташаққул ёфтани барномаи ягонаи миллий асоси боэътимод гардад. Аз ҷониби дигар, ТИК дар тамоми сатҳҳои системаи тандурустӣ ҳамчун қисми татбиқёбандаи Консепсияи рушди электронии кишвар ва Стратегияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи илм, технология ва инноватсия дар давраҳои то соли 2030 маҳсуб меёбад.

Мавҷудияти маълумоти дақиқ, саривактӣ ва аз рӯй ҳаҷм мувофиқ оид ба вазъи объектҳо ва анъанаи рушди онҳо бояд ба коркард ва қабули қарорҳои ногузир оид ба идоракунии ҳам объектҳои тандурустӣ ва ҳам миқдори мушаххас, аз он ҷумла бемориҳои вазнин мусоидат намояд.

Системаи иттилоотии тиббӣ (СИТ) воситаест, ки қобилияти муайян ва банақшагирии тамоми захираҳои муассисаҳои тиббиро тавассути барномаҳои махсус, воситаҳои ҳисоббарорӣ, таҷҳизоти зарурии тиббӣ, алоқаҳо таъмин менамояд, инчунин ғайрияти табобатӣ, аз ҷумла ҷанбаҳои тахҳисӣ ва молиявиро ҳамоҳанг месозад. СИТ инчунин ғайрияти ҳисоботдиҳӣ ва хизматрасонии муассисаҳоро беҳтар гардонда, ҳадамоти босифати тиббию иҷтимоиро таъмин менамояд.

Бар илова, мушкилоте вучуд дорад, ки истифодаи технологияи иттилоотиро дар тиб, ҳатто бо ворид намудани СИТ-и алақай таъсисёфта хеле душвор мегардонад. Маблағгузориҳои нокифояи соҳа, муносибати сарду шубҳаомези бисёре аз роҳбарони сатҳҳои гуногун дар муассисаҳо нисбат ба технологияи иттилотӣ, сатҳи номукаммали таҳияи маводи барномавӣ, мавҷудияти системаҳои номувофиқи иттилотӣ, таъмин набудани алоқа дар миёни бахшҳои мухталифи соҳаи тандурустӣ ва СИТ – воридшуда, дар ҳаҷми нокифоя ворид намудани системаҳои иттилоотии пешгӯйикунанда маҷмуае аз мушкилот дар ин соҳа мебошад.

Сарфи назар аз мушкилоти мазкур далели ҳайратовар он аст, ки ҳарчанд системаи тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоӣ дар Тоҷикистон аз сатҳи ҷаҳонӣ ба асоси ҳаҷми воридкунии системаҳои иттилотӣ қафо мондааст, вале

системаҳои аллакай таъсисёфтаю воридшудаи бахшҳои иқтисоди миллӣ ба меъёрҳои байналмилалӣ комилан мувофиқ гаштаанд. Барномаи давлатии иттилоотикунории бахши тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба рушди муҳити иттилоотии соҳа нигаронида шудааст, ки оянда натиҷаҳои хубро ба бор хоҳад овард.

Аз ин рӯ пешниҳод кардани ёрии босифати тиббӣ ва арқоми саҳеҳ оид ба гурӯҳҳои осебпазири аҳоли дастрасии кумакҳои тиббӣю санитарӣ, иҷтимоӣ ва натиҷаи барномаҳои соҳавӣ бе истифода аз системаҳои компютерӣ душвор аст.

Технологияи иттилоотӣ дар қори муассисаҳои тиббӣ ва иҷтимоӣ бештар ворид мегардад, зеро нуктаи мазкур ба онҳо имкони ба таври самаранок идора кардани захираҳои фароҳам оварда, пеши роҳи сар задани навбатпой, иштибоҳҳои духтуронро гирифта, ба пешниҳод намудани ёрии босифати тиббӣ аз ҷумла иҷтимоӣ ба аҳолии ноҳияҳои дурдаст мусоидат менамояд.

Анҷом додани таҳқиқоти мураккаби муосир дар илми тиб бе истифодаи техникаи ҳисоббарорӣ ва барномаҳои соҳавӣ номумкин аст. Ба чунин навъи таҳқиқот томографияи компютерӣ, томография бо истифода аз падидаи резонанси атомӣ-магнитӣ, реаксияи занҷири полимеразӣ, ултрасонография ва пажӯҳиши барҳоста аз истифодаи изотопҳо шомил мешаванд.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати беҳтар намудани заминаи моддию техникаи муассисаҳои тиббии вилоятҳо, шаҳру навоҳии ҷумҳурӣ, таъмини онҳо бо технологияи муосири иттилоотию коммуникатсионӣ, дастгоҳҳо ва баланд бардоштани сатҳу мизони дастрасӣ ба интернет, махсусан дар деҳот, инчунин омода намудани мутахассисон оид ба технологияи информатсионӣ тадбирҳои зарурӣ меандешад.

Дар панҷ соли оянда мутобиқсозӣ ва таҷдиди сохтори системаи бақайдгирӣ, ҷамъоварӣ, коркард ва пешниҳоди иттилоот дар соҳаи тиб авлавияти бештар пайдо хоҳад кард. Нишондиҳандаҳои саломатии аҳоли, фаъолияти муассисаҳои тиббӣ, шакли ҳуҷҷатҳои ибтидоии тиббӣ ва ҳисоботдиҳӣ низ бозбинӣ ва такмил дода мешаванд. Омори нав ва ислоҳшуда тамоми ҳатарҳои муҳимтарини саломатӣ, аз қабилӣ бемориҳои сироятӣ ва

инчунин сатҳи ғавт, сифати нигоҳубин ва дастрасии он, камхарҷӣ ва дастёбӣ ба нигоҳубинро дар бар мегирад.

Кумаки ТИК ба аҳоли аз тариқи ВАО бештар, зудтар ва васеътару фаҳмотар мерасад. Барои анҷом додани корҳои профилактикӣ ва табобатӣ бо иштироки ВАО хатҳои мустақил ташкил ва нишастҳои матбуотӣ доир гардонда мешаванд, барномаҳои радиёвӣю телевизионӣ оид ба огоҳонидани аҳоли дар бораи пешгирии бемориҳои аз ҷиҳати иҷтимоӣ муҳим ва сирояткунанда, аз он ҷумла бемориҳои таносулӣ паҳш карда мешаванд ва ғайра.

Афзун бар ин, татбиқи барномаҳои миллӣ ва ҳуҷҷатҳои дигари меъёрӣ – ҳуқуқӣ на танҳо ба нигоҳ доштани натиҷаҳои мусбӣ, ки дар бистари вазъи саломатии ҷамъиятӣ ва ғайрияти соҳаи тандурустӣ ба даст омадаанд, балки дар наздикӣ ҷустан ба нишондиҳандаҳои асосии саломатӣ бар пояи ниёзу хостаҳои Стратегияи амнияти миллии кишвар имконият медиҳад.

Ҳамзамон насбу истифодаи босамари технологияи иттилоотӣ дар сохтори тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли аҳаммияти бештар пайдо мекунад. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар симои Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва худидоракунӣ ба иттилоотикунони соҳаи тандурустӣ ва маориф диққати махсус зоҳир менамояд.

Тайёр кардани мутахассисони қобили рақобат дар бозори меҳнат бе технологияи инноватсионӣ дар соҳаи тандурустӣ, маориф ва иқтисодиёт номумкин аст. Прогресси илмӣ ва техникӣ дар соҳаи пешгирии бемориҳои зуҳравӣ ва воситаҳои эҷод намудани монеа бар сари роҳи сироятёбӣ имкони усулҳои нави пешгириро фароҳам хоҳад овард.

Ҳамин тавр, истифодаи ТИК дар соҳаи тандурустӣ ва маориф имкон медиҳад, то соҳаи тибро ба сатҳи сифатан нав бардошта, дар амалӣ намудани чорабиниҳои пешгирикунанда ба афзоиши самаранокии иҷтимоӣ – иқтисодии соҳа мусоидат намоем. Пешрафти тибби замонавӣ истифодаи технологияи иттилоотиро аз лаҳзаи қабул, муоина, табобат ва бистаригардони беморон, аз ҷумла шахсони гирифтори касалиҳои сироятӣ муайян ва роҳандозӣ менамояд.

5.2. Пешгирӣ ва назорати бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла бемориҳои зухравӣ

Дигаргуниҳои азими иқтисодию иҷтимоие, ки тӯли солҳои охир дар ҷумҳурий ба амал омадаанд, талаб мекунад, то муносибатҳои принсипан нави ҳалли проблемаи некуаҳволии санитарияу эпидемиологии табақаҳои осебпазири аҳолии қабул карда шаванд. Муносибатҳои ҷамъиятӣ дар соҳаи таъмини амнияти санитарияу эпидемиологии аҳолии дар қонунгузорӣ инъикос меёбанд.

Ҳадафҳои афзалиятноки стратегияи таъмини амнияти санитарияу эпидемиологии аҳолии аз инҳо иборатанд: паст кардани сатҳи бемориҳои сироятӣ, бемориҳои тавассути алоқаи ҷинсӣ гузаранда, аз ҷумла ВНМО/БПНМ, сил, сироятҳои дохили беморхонавӣ, гепатитҳои сироятӣ ва дигар касалиҳои паразитологӣ. Дар ин росто пурзӯр намудани чораҳои пешгирии вориду паҳншавии чунин бемориҳо дар минтақаҳои гуногуни Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши асосиро ифо хоҳад кард.

Дар доираи талаботи санади ҳукукии номбурда ва барномаҳои қабулшуда амалӣ намудани чорабиниҳо оид ба таъмини дастрасии кумакҳои тиббӣю иҷтимоӣ ба аҳолии ва ба шахсони сироятёфта бо мақсади ташхису табобат ва нигоҳубини онҳо пешбинӣ шудаанд. Фарогирӣ ба барномаҳои профилактикӣ, машваратҳои ихтиёрӣ, санҷишҳои тестӣ оид ба муайян намудани бемориҳои зухравӣ (истеъмолкунандагони нашъа, ШХШР, ММАҶ, майзадаҳо, шахсони дар муассисаҳои ислоҳотӣ қарордошта ва дигар гурӯҳҳои осебпазири аҳолии – муҳоҷирони меҳнатӣ, аъзои оилаи онҳо, шахсони аз муассисаҳои ислоҳотӣ озодшуда, занон, ҷавонон) чорабиниҳои асосӣ хоҳанд буд.

Роҳнамои оянда идомаи ҳамгироии соҳаи тандурустии кишварро бо Стратегияи тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2030 ва Дурнамои глобалӣ оид ба пешгирию назорати бемориҳои аз тариқи таносул гузаранда (ТУТ, 2006) таъмин месозад. Тарғиби гигиенӣ дар ҳаёти оилавӣ ва дуруст будани алоқаи ҷинсӣ ҳамчун унсурҳои доимии таълимоти иҷтимоӣ тавассути ВАО боқӣ монда, ба барномаҳои таълимии муассисаҳои таҳсилоти умумӣ, инчунин дар барномаҳои омӯзиши кормандони тибби оилавӣ бо иштироки волидону ҷавонон дохил карда шудааст.

Натиҷаҳои омӯзиши барномаҳои соҳавӣ ва таҳқиқотҳои илмӣ дар соҳаи тандурустии ҷамъиятӣ нишон медиҳанд, ки дар давраи гузариш якҷанд омилҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ба вазъи саломатии аҳоли таъсири манфӣ расонидаанд, аз ҷумла: камбизоатӣ; афзоиши шумораи гурӯҳҳои осебпазири аҳоли; зиёд шудани бемориҳои хусусияти иҷтимоидошта, махсусан бемориҳои зуҳравӣ. Маҳз ҳамин омилҳо сабаби асосии баланд шудани сатҳи беморшавӣ дар байни ҷавонон ва афзоиши нишондиҳандаҳои ғавти аҳоли мегарданд.. Маҳз бо мақсади аз байн бурдани бемориҳои сироятӣ, омилҳои хатарзо, коҳиш додани сатҳи бемориҳои таносулӣ тайи солҳои охир аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон даҳҳо барномаи соҳавӣ, санадҳои меъёрий-ҳуқуқӣ ба тасвиб расида, давра ба давра амалӣ шуда истодаанд, ки ба беҳтар шудани нишондодҳои саломатии аҳолии ҷумҳурӣ, аз ҷумла вилояти Хатлон мусоидат намуданд.

Сифати ташхису табobati беморон, пешгирии бемориҳои сироятӣ нисбат ба солҳои пешин беҳтар шуда бошад ҳам, дар фаъолияти мутахассисони муассисаҳои КАТС ва муассиса ва марказҳои пешгирии бемориҳои пӯсту зуҳравӣ ҳануз камбудии зиёде ҷой доранд. Барномаҳои қабулшуда дар муассисаҳои тиббию профилактикӣ, аз ҷумла диспансерҳои пешгирии бемориҳои пӯст ва узвҳои таносул ба таври бояду шояд мавриди иҷро қарор дода намешаванд. Бар замми ин, нақша-чорабиниҳои тарҳрезишуда хусусияти мавсимӣ дошта, натиҷаи дилхоҳ дода наметавонанд.

Барои татбиқи стратегияву барномаҳо, беҳтар намудани дастрасии аҳоли ба хизматрасонии тиббӣ, боло бурдани сатҳу сифати ташхиси тиббию иҷтимоӣ, роҳандозӣ намудани чораҳои пешгиркунанда дар байни аҳоли, аз ҷумла ҷавонон ҳамкориҳои сохторҳои мухталифи давлатӣ, байналмилалӣ, ҷамъиятӣ ва маҳаллӣ зарур аст.

Стратегияи ҳифзи тандурустии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 самтҳои стратегияи ислоҳоти системаи тандурустӣ, аз ҷумла пешгирии бемориҳои сироятӣ ва ғайрисироятиро муайян мекунад. Ба ин иртибот Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии

Тоҷикистон тӯли солҳои охир ҷиҳати ислоҳи системаи тандурустӣ ва баҳши иҷтимоӣ саъю кӯшишҳои муайянеро давра ба давра амалӣ намуда истодааст.

Дар марҳилаи кунунии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон, татбиқи самараноки сиёсати демографӣ ва танзими равандҳои муҳоҷирати меҳнатӣ аҳамияти стратегӣ пайдо намудааст. Дар баробари ин, амалисозии барномаҳои миллии соҳавӣ низ бояд дар маркази диққати мақомоти давлатӣ қарор дошта бошад. Таъхир дар татбиқи ин чорабиниҳо метавонад ба оқибатҳои ногувори иҷтимоӣ-иқтисодӣ оварда расонад, ки пеш аз ҳама ба ҷавонон ва гурӯҳҳои осебпазири аҳоли таъсири манфӣ хоҳад расонид.

Дар давраи соҳибистиклолӣ, Ҳукумати Тоҷикистон як қатор барномаҳои миллий ва соҳавиро дар самти тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли қабул ва амалӣ намудааст. Диққати асосӣ ба ҳалли мушкилоти саломатии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, аз ҷумла муҳоҷирони меҳнатӣ равона карда шудааст. Дар ин самт, чорабиниҳои мушаххас оид ба ташхис, табобат ва пешгирии бемориҳои зуҳравӣ амалӣ карда мешаванд.

Ҷиҳати беҳтар намудани саломатии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли дар ҳамоҳангӣ бо шарикони рушд дахҳо лоиҳа оид ба паст кардани хатар дар байни кормандони ШХШМ ва барнома перомуни омӯзонидани тарзи солими ҳаёт дар байни ҷавонон ва гурӯҳҳои осебпазири аҳоли марҳалаи татбиқро озмоиш мекунанд.

Таҳлили натиҷаи таҳқиқоти анҷомдода ва маводҳои илмӣ собит сохтанд, ки вазъияти эпидемиологиро дар минтақаҳо афзудани шумораи шахсоне, ки хизматҳои шахвонӣ мерасонанд, алоқаи ҷинсии беҳатарро риоя намекунанд, инчунин шахсони нашъаманд ва майзада вазнин мегардонанд.

Бинобар ин, дар ҷумҳурӣ омилҳои объективии паҳн гардидани бемориҳои зуҳравӣ вучуд доранд. Бо дарназардошти афзоиши рӯзафзун доштани бемориҳои сироятӣ дар кишварҳои ИДМ, аз ҷумла дар ҷумҳурии мо миқдори сироятҳои таносулӣ, инчунин ВНМО тӯли солҳои наздик зиёдтар шаванд. Доираи роҳҳои сирояти онҳо васеъ гардида, дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли бештар паҳн мешаванд ва ба ин далел мушкилоти иҷтимоӣ ба бор меояд.

Дар ин самт амалӣ намудани чораҳои пешгирикунанда ва таъмин намудани беҳатариҳои контрацептивӣ дар байни ҷавонон нақши муайян дорад.

Аз ҷониби дигар, бемориҳои зухравӣ барои солимии аҳоли ва рушди минтақаҳои вилояти Хатлон хавфи ҷиддӣ дошта, ба ин далел бояд барои гурӯҳҳои осебпазири аҳоли ва аъзои оилаи онҳо дар заминаи Хадамоти пешгирикунанда ҷиҳати дарёфт, пешгирӣ, ва табобати дастрасу ройгон сурат гирад.

Роҳандозӣ намудани барномаҳои соҳавӣ ба беҳтар намудани вазъи саломатии аҳоли маусоидат намуда, пеш аз ҳама, ба гурӯҳҳои осебпазири аҳоли имкон хоҳад дод, то дар оянда мувоҷиби вазъи саломатияшон бошанд, чорабиниҳои пешгирикунанда мунтазам амалӣ гардонда шаванд.

Таъмини саломатии аҳоли як масъалаи доманадор буда, аз бисёр омилҳо, аз қабيلي саломатии тифл ба ҳангоми таваллуд, савод ва тарзи зиндагӣ, рафтор, шароити кору муҳити зист, ғизо, сарват ва самаранокии системаи тандурустӣ бастагӣ дорад. Аз ин рӯ, равишу роҳи ҳалли онҳо ба як навъ ҳамоҳангӣ ниёз дорад.

Принсипҳои тарзи ҳаёт одатан дар синни ҷавонӣ ташаккул меёбанд. Аз ин рӯ, табиғу тарвиҷи тарзи ҳаёти солим дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли муҳим аст, зеро одатан пояҳои он дар давраи ҷавонӣ ташаккул ёфта, минбаъд ҳамчун одат ба ҷузъи асосии рафтор табдил меёбад.

Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар фармоиши №153 аз 15 март соли 2017 санади махсусро таҳти унвони «Ҳамкории мутақобила бо ҷомеа дар масъалаҳои тандурустӣ» тасдиқ ва амалӣ намуда истодааст. Ин санад се самти асосии фаъолиятро муайян менамояд: беҳтар намудани нишондиҳандаҳои саломатии аҳоли, коҳиш додани сатҳи бемориҳои сироятӣ, тарғиби тарзи ҳаёти солим. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои рушди инфрасохтори тиббӣ дар тамоми минтақаҳои кишвар тадбирҳои мушаххас меандешад. Самтҳои афзалиятнок инҳоянд: таҳкими заминаи моддию техникии муассисаҳои сатҳи аввали тиббию санитарӣ дар вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳо; таъминот бо технологияҳои муосири иттилоотӣ

коммуникатсионӣ ва таҷҳизоти тиббӣ; беҳтар намудани дастрасӣ ба интернет, махсусан дар минтақаҳои деҳот; тайёр намудани мутахассисони баландихтисос дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ.

Дар давоми панҷ соли оянда мутобиқсозӣ ва таҷдиди сохтори системаи сабт, чамъоварӣ, коркард ва пешниҳоди иттилоот афзалият пайдо хоҳад кард. Инчунин бозрасӣ ва боло бурдани мизону кайфияти нишондиҳандаҳои саломатии аҳоли, фаъолияти муассисаҳои тиббӣ, шакли хуччатҳои ибтидоии тиббӣ ва ҳисоботдиҳӣ пешбинӣ карда мешавад. Омори наву бозбинишуда тамоми хатарҳои асосии саломатӣ, аз қабили бемориҳои сироятию таносулӣ, фавт, сифат ва истифодаи хизматрасонии тиббӣ, самаранокии хароҷот ва дастрасӣ ба нигоҳубинро фаро хоҳад гирифт.

Дар чаҳорчӯби фаъолияти муассисаҳои тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоӣ давраи расонаҳои қоғазӣ ба поёни худ наздик омада, он бо системаи бузурги электронӣ иваз карда мешавад, ки ин тадбир ба ҳифзи функцияҳои дохилӣ ва ҳалли мушкилоти идоракунии соҳаи тиб нигаронда шудааст. Дар навбати худ, истифодаи ТИК саранҷом ба мақсади ниҳоии худ даст ёфтани ҳар як муассисаи тиббӣ, яъне расонидани хизмати босифати тиббиро ҳарчи зудрас хоҳад сохт.

БОБИ 6. МУҲОКИМАИ НАТИҶАҲОИ ТАҲҚИҚОТ

Дар солҳои 70-уми асри XX дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба сабаби нарасидани мутахассисони соҳибхтисос дар соҳаи тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоӣ, аз ҷумла кормандони санитария эпидемиологӣ ва фармасевтӣ, инчунин мансубони ҳалқаи ҳамширагӣ мушкилоти ҷиддие ба миён омад. Марказҳои соҳавӣ, аз ҷумла диспансерҳои пешгирии касалиҳои пӯсту таносулӣ ғайриҷикури самаранок набошанд. Натиҷаи ҷунин саҳлангорӣ ба он оварда расонд, ки ба тамоми вусъати ҷумҳурӣ, хусусан дар вилоятҳои пешини Кӯлобу Қурғонтеппа шумораи беморони гирифтор ба амрози пӯсту зуҳравӣ хеле афзуда буд.

Бо дарназардошти вазъияти эҷодшуда ва афзудани шумораи гурӯҳҳои осебпазири ҷомеа, ҳамчуни ба манзури беҳтар намудани дастрасӣ ба кумакҳои тиббии санитарӣ дар шаҳру марказҳои навоҳӣ бар пояи дармонгоҳҳои шаҳрӣ ва амбулаторияҳои деҳот ҳуҷраҳои махсус барои хизматрасонӣ ба шахсони сироятёфта, бе ҷойи зисти муайян, шахсони аз муассисаҳои ислоҳотӣ озодшуда, нашъамандон, танфурушон, майзадагон, маъҷубон ва ғайра кушода шуданд. Инчунин мутахассисони бахшҳои мухталиф, аз ҷумла духтурони бемориҳои пӯсту зуҳравӣ, мутахассисони амрози занона ва момодояҳо, урологҳо, эпидемиологҳо ва кормандони озмоишгоҳҳо ба минтақаҳои зикршуда барои кори доимӣ ҷалб карда шуданд. Мутахассисони ҷавон дар ҳамоҳангӣ бо олимони соҳа дар ин раванд ба омӯзиши касалиҳои хоси минтақа, аз қабيلي бемориҳои сироятӣ, пӯст, занбуруғӣ, аз ҷумла бемориҳои зуҳравӣ таваҷҷуҳи хоса зоҳир намуда, роҳҳои пешгирии табобати онҳоро ҷустуҷӯ ва пайдо мекарданд.

Қиёсан бо солҳои 60 ва 70-уми асри гузашта, солҳои 1980-ум дар Ҷумҳурии Тоҷикистон сатҳи зиндагии аҳоли, омода намудани мутахассисони маҳаллӣ, ифтидои муассисаҳои нави тандурустия иҷтимоӣ ва зимнан эҷод намудани шароит ҷиҳати дастрасии аҳоли ба кумакҳои тиббии санитарӣ дар минтақаҳои Кӯлоб Бохтари вилояти Хатлони имрӯза то андозае беҳтар гардид.

Ба сабаби маҳдудияти сиёсати иҷтимоии давлати собиқ Шуравӣ дар бораи рафтору кирдори чинсии аҳоли ва бемориҳои зухравӣ ошкоро сухан гуфтан чандон кори писандида набуд. Бино ба тақозои низомҳои иҷтимоие, ки дар бахше аз кишварҳои дунё ва собиқ Иттиҳоди Шуравӣ тасаллут доштанд, риоя кардани меъёрҳои ахлоқию одоби оиладорӣ зери назорати давлат афтода, нишондиҳандаҳои аксари бемориҳо расман махфӣ, ҳамчун сирри давлатӣ нигоҳ дошта мешуданд.

Робитаи чинсӣ танҳо дар заминаи издивоҷи расмӣ, анъанаҳои миллӣ ва дар доираи талаботи санадҳои меъёрии амалкунандаи замони Шуравӣ иҷозат дода мешуд. Бар мабноси сиёсати ҷорӣ он замон сабаби сироятҳои марбут ба алоқаи чинсиро, пеш аз ҳама, дар рафтори ношоиста ва вайрон кардани меъёрҳои ахлоқӣ медонистанд. Мушкилиҳои вобаста ба амрози зикршударо ба доираи баҳсу баррасии ошкоро намекашиданд.

Давраи пас аз пошхӯрии Иттиҳоди Шӯравӣ барои Тоҷикистон бо як қатор мушкилоти ҷиддӣ тавсиф гардид. Гузариш ба иқтисоди бозорӣ, ислоҳоти ноқомили иҷтимоӣ ва бухрони молиявӣ ҷаҳонӣ ба вазъи демографӣ ва нишондиҳандаҳои тиббӣ-иҷтимоии кишвар таъсири манфӣ расонид. Дар натиҷа, сатҳи бекорӣ ва камбизоатӣ афзуда, муҳочирати меҳнатӣ вусъат ёфт. Ҳамзамон коҳиши назарраси ақди никоҳ, зиёд шудани ҳолатҳои вайроншавии оила, афзоиши ҷинояткорӣ ва ғоҳишагӣ ба қайд гирифта шуд.

Бо дарки ин вазъият, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оиларо ҳамчун ниҳоди асосии ҷомеа ва арзиши олии эътироф намуда, як қатор тадбирҳои муҳимро амалӣ менамояд. Ин чораҳо ба баланд бардоштани маърифати ҷомеа дар самти омодагӣ ба ҳаёти оилавӣ, таҳкими пояҳои оила, ҳифзи ҳуқуқи аъзои он ва саломатии модару кӯдак равона гардидаанд. Ҳамзамон, таваҷҷуҳи махсус ба таъмини дастрасии оилаҳои ниёзманд ва гурӯҳҳои осебпазири аҳоли ба хизматрасониҳои тиббӣю иҷтимоӣ ва ҳифзи ҳуқуқҳои репродуктивӣ онҳо дода мешавад.

Низоми тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон, монанди бисёре аз воҳидҳои маъмурию ҳудудии ҷумҳуриҳои пасошӯравӣ, ба меъёрҳои миқдорӣ асос ёфта,

по ба пойи дигаргуниҳои иҷтимоӣ иқтисодӣ давраи гузариш пеш нарафт. Нуктаи мазкур ба саломатии аҳоли ва нишондиҳандаҳои умумии аҳолии он бетаъсир намонд.

Дар ин замина густариши робитаҳои иқтисодӣ, таназзул ёфтани истеҳсолот, баланд шудани сатҳи бекорию мушкилоти молиявӣ, даҳчанд коҳиш ёфтани даромадҳои аҳоли, васеъ шудани ҷинояткорӣ, авҷ гирифтани муҳоҷирати дохилӣ ва берунӣ меҳнатӣ системаи мавҷудаю камсамари ёрии тиббиро боз ҳам заифтар гардонид.

Аз замони ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ дар вилояти Хатлон раванди бозсозии соҳаи тандурустӣ фаъолона идома дорад. Ин раванд таҳияи қонунгузорӣ ва санадҳои меъёрии нав, тақмили низоми идоракунии ва маблағгузорӣ, рушд ва таҳкими кумаки аввалияи тиббӣ санитариро бо таваҷҷуҳ ба тибби оилавӣ дар бар мегирад. Муассисаҳои тиббӣ иҷтимоӣ ва дорухонаҳо аз нав сохта шуда, сиёсати таъминнокӣ бо доруворӣ пурзӯр карда мешавад.

Муқоисаи нишондиҳандаҳои солимӣ аҳоли бо кишварҳои дигари сатҳи даромадашон миёна ин ҳақиқатро намоёнद, ки кишвари мо расман ҳамчун давлати дорои мақоми пасти ваъи саломатӣ шинохта шавад. Ҳамзамон афзоиши камбизоатӣ, бемориҳои сироятӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, аз ҷумла дар байни муҳоҷирони меҳнатӣ хатари ҷиддиеро ба миён овард. Низоми тандурустӣ дар он пораи замони имконияти қонеъ гардондани талаботи аҳолиро надошт.

Дар натиҷаи раҳо шудан аз қонунҳои низоми пешин ва даст ёфтан ба «озодӣ» тағйироти объективӣ дар муносибатҳои маҳрамонаи аҳли ҷомеа паدید овард. Рӯйдоди мазкур бо оғози бармаҳалли алоқаи ҷинсӣ, густариши бадахлоқӣ, афзоиши ҳамаи навъҳои ҷинояткорӣ, паҳншавии густардаи фисқу фучур ва танфурӯшӣ зоҳир мегардад.

Дар шароити ҷаҳонишавӣ, рушди технологияҳои иттилоотӣ то андозае ахлоқи ҷавонон коста шуда, институти оила ва оиладорӣ коҳиш ёфтааст. Дар натиҷа муносибати гуруҳҳои осебпазири аҳоли ба алоқаи ҷинсӣ осонтару

бештар шудаас. Барои аксари онҳо алоқаи чинсии пеш аз никоҳ ба як чизи маъмулӣ таъдил ёфт, ки он ниҳоятан боиси бардоштани ҳамли нозарур, афзоиши таваллуди номатлуб, исқоти ҳамли маҷбурӣ ва ногузир, таваллуд шудани кӯдак бо нуқсонҳои модарзодӣ, афзоиши шумораи бемориҳои экстрагениталӣ ва бемориҳои зухравӣ гардид.

Дар ин замина костаҳои ахлоқ, коҳиши сатҳи дониш ва ҷаҳонбинӣ, рӯ овардан ба фарҳанги бегона, авҷ гирифтани танфурӯшӣ, ҳамчинсгароӣ, нашъамандӣ, доман паҳн кардани бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла бемориҳои зухравӣ, хушунат дар оила, пошхӯрии оилаҳои ҷавон, афзудани сатҳи ҷинояткорӣ ва ғайра аз ҷумлаи омилҳои мебошанд, ки тайи чанд соли охир рӯ ба густариш ниҳода, дар маҷмӯъ ҷомеаи инсониро нигарон сохтаанд.

Амри мусаллам аст, ки духтарони ҳаёти чинсии худро барвақт оғоз карда, бинобар надоштани таҷрибаи зиндагӣ маърифати кофӣ ҳангоми таваллуди кӯдак ба хатарҳои зиёд рӯ ба рӯ мешаванд. Аз ин рӯ, волидайн бояд фарзандони худро тавре тарбия кунанд, ки дар бораи алоқаи чинсӣ ва паёмдҳҳои номатлуби он маълумоти зарурӣ дошта бошанд.

Нуктаи муҳимми дигар он аст, ки духтарон бақорати худро то замони ба балоғат расидану вориди ақди никоҳ шудан нигоҳдоранд, зеро маъмулан алоқаи чинсӣ дар ҷунин мавридҳо ба исқоти ҳамли иҷборӣ пинҳон аз назари волидайн ва берун аз ҷаҳорҷӯби муассисаҳои тиббӣ ва иҷтимоӣ тавассути шахси ғайриҳифоӣ анҷом ёфта, ғолибан безурётиро дар пай хоҳад дошт.

Тағйироти иҷтимоӣ-иқтисодии Тоҷикистон дар даҳсолаҳои охир ба тарзи ҳаёт ва рафтори иҷтимоии аҳоли, махсусан ҷавонон, таъсири амиқ расонидааст. Афзоиши сатҳи камбизоатӣ ва муҳочирати меҳнатӣ боиси заиф гардидани арзишҳои анъанавии оилавӣ гардидааст. Ин раванд дар баробари зиёд шудани ҳолатҳои никоҳи барвақт ва талоқ, дар шароити тағйирёбандаи иҷтимоӣ-иқтисодӣ ба тағйироти манфӣ дар рафтори иҷтимоии аҳоли, хусусан насли ҷавон оварда расонидааст.

Натиҷаи корҳои анҷомдода гувоҳӣ медиҳад, ки муҳочират, бешубҳа, ба афзоиши рафтори хатарнок мусоидат мекунанд. Бо дарназардошти миқёси

муҳочирати меҳнатӣ дар Тоҷикистон, метавон гуфт, ки қисме аз муҳочирони корӣ омили асосии паҳншавии бемориҳои зухравӣ, аз ҷумла ВНМО буда метавонанд.

Вазъи иҷтимоӣ-иқтисодии кишвар ба ташаккули рафторҳои номатлуб дар ҷомеа мусоидат намудааст. Махсусан, ҷавононе ки ба шароити нави иҷтимоӣ-иқтисодӣ мутобиқ шуда натавонистаанд, бештар осебпазир гардидаанд. Ин омил ба афзоиши шумораи гурӯҳҳои осебпазир, аз ҷумла майзадаҳо, нашъамандон ва шахсони ба фӯҳишагӣ машғул, оварда расонида, дар натиҷа ба паҳншавии бемориҳои зухравӣ замина фароҳам овардааст.

Дар аксари давлатҳои ИДМ, аз ҷумла дар Ҷумҳурии Тоҷикистон вазъи бемориҳои заминашон иҷтимоӣ, амрози сироятӣ ва сироятҳои ҷинсӣ ҳамасола афзоиш ёфта, ҳамчун яке аз масъалаҳои ташвишовару хатарноки тандурустии ҷамъиятӣ боқӣ мемонад.

Ҳануз вазъи эпидемиологӣ дар аксари минтақаҳои ҷумҳурӣ, аз ҷумла вилояти Хатлон ногувор боқӣ монда, боиси афзудани шумораи шахсони аз нигоҳи тиббӣ хатаровар, аз ҷумла майзадагону нашъамандон мегардад, ки иддаи мазкур саранҷом даст ба танфурӯшӣ ёзонда, алоқаҳои ҷинсии бехатарро риоя намеkunанд.

Раванди ислоҳоти иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва дигаргунсозии соҳа ҳануз марказҳои пешгирии бемориҳои пӯст ва таносулиро, ки ниҳодҳои аслий оид ба ташкилу татбиқи корҳои пешгирӣ ва расонидани кумак ба мубталоёни бемориҳои зухравӣ мебошанд, қомилан фаро нагирифтааст.

Ҳаёати беморон ба таври назаррас дигаргун шуда, дар миёнашон ҳиссаи шахсони бекору мучаррад, нашъаманд, танфурӯш, майзада, сустирода ва одамони дорои сатҳи пасти фарҳанг афзоиш ёфт. Ҳамзамон бо васеъ шудани доираи ҳукуку озодихое, ки бар асари ислоҳоти сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ дар ҷомеа падидаи омад, фаъолият дар самти пешгирии бемориҳои сироятии таносулиро мушкил гардонид.

Афзоиши фоҳишагӣ ва даллагӣ, ки аслан «ҳамради»-и иқтисоди бозорӣ ба ҳисоб рафта, имрӯз, мутаассифона, дар миёни бархе аз ҷавонон реша давондааст, оқибатҳои аз ин ҳам мудҳиштарро ба бор хоҳад овард.

Ин падидаи номатлуби иҷтимоӣ низ ба саломатии репродуктивии аҳоли, бахусус занони машғул ба танфурӯшӣ, нашъамандӣ, муҳоҷирати меҳнатӣ ва шахсони шароити зиндагашон вазнин ва танҳо монда таҳдид мекунад.

Аз сӯйи дигар, паст шудани сатҳи дастрасӣ ба ёрии тиббӣ, нархи гарони хизматрасониҳои тиббӣ, ташхису табобат, маҳдуд будани дастгирии иҷтимоии шахси сироятёфта моро водор мекунад, ки кишрҳои огоҳи аҳоли, аз ҷумла кишри аз ҷиҳати иқтисодӣ фаъоли ҷомеа ба пешгирии бемориҳо таваҷҷуҳи бештар зоҳир намояд.

Таҷрибаи ба роҳ мондани ташхису табобати ройғони «махфӣ» (бидуни сабти ному насаб), ки ҳангоми мурочиат ба мутахассисони диспансерҳои пешгирии бемориҳои пӯсту зуҳравӣ дар даҳаи 80-ум ва ибтидои даҳаи 90-уми асри гузашта ба роҳ афтода буд, натиҷаи мусбат дода, сабаби коҳиш ёфтани сатҳу мизони гирифтورӣ ба бемориҳои зуҳравӣ гардид.

Аммо дар шароити рушди технологияҳои нави вобаста ба ташхису иттилоот, хусусияти тиҷоратӣ касб кардани кумакҳои тиббию иҷтимоӣ, аз ҷумла расонидани ҳадамоти лабораторӣ ташхису табобати махфӣ аҳамияти худро пурра гум кардааст.

Таҳқиқоте, ки солҳои 2012-2015 дар доираи барномаҳои ҳамкориҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо шарикони рушд, аз ҷумла ТУТ, ЮНИСЭФ, ЮНФПА, ЮСАИД, Бонки умумиҷаҳонӣ ва Барномаи рушди СММ анҷом дода шуд, камбудию норасоиҳои ҷиддиеро дар соҳаи тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ошкор сохт. Дар давраи нақшаҳои тарҳрезӣшуда камбудӣҳо давра ба давра бартараф шуда истодаанд.

Ба асоси натиҷаи таҳқиқоти маҳаллие, ки дар доираи лоиҳаи Барномаи рушди СММ ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2014 дар як қатор шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон анҷом ёфт, бемориҳои зуҳравӣ дар ҳар зани чоруми синнаш баробар бо давраи фаъоли репродуктивӣ

(аз 21 то 49-сола) мушоҳида гаштааст. Дар катори бемориҳои ошкоршуда трихомониаз -25,3%, кандидоз-17.3%, хламидиоз -14.9%, сӯзок-5,2%, оташак - 5,6%-ро ташкил доданд. Таҳлили вазъият нишон медиҳад, ки 64,1% занҳои гирифтори бемориҳои пӯсту таносул дар шароити номусоиди иҷтимоӣ-маишӣ зиндагӣ мекунанд. Дар баробари ин, самаранокии фаъолияти мутахассисони соҳаи дерматовенерологӣ дар муассисаҳои тиббии сатҳи вилоятӣ ва ноҳиявӣ коҳиш ёфтааст. Мутаассифона, ин мушкилот хусусияти музмин гирифта, дар тӯли солҳои тӯлонӣ ҳалли худро наёфтааст.

Зимнан гарон будани арзиши маводи доруворӣ, бастабандӣ, қисмҳои эҳтиётӣ барои дастгоҳҳои лабораторӣ, таҷҳизоти зарурӣ, ташхису муолиҷаи беморон ва маоши нокифояи духтурону кормандони миёнаи тиббӣ сабаби ба муҳочирати меҳнатӣ рӯ овардани мутахассисони бахшҳои мухталифи соҳаи тандурустӣ гардидааст.

Аз соли 2017 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дастгирии созмонҳои байналмилалӣ барномаи васеи рушди шабакаи марказҳои машваратӣ-тиббӣ амалӣ гардида истодааст. Дар доираи ин барнома дар шаҳру ноҳияҳои кишвар 18 шӯъбаи тиббӣ-машваратӣ барои ҷавонон ва гурӯҳҳои осебпазири аҳоли таъсис дода шудааст. Ҳамзамон, дар саросари ҷумҳурӣ 22 маркази боварӣ ва 43 ҳуҷраи дӯстона барои занони осебпазир фаъолият менамоянд. Ин марказҳо ба пешгирии рафторҳои хатарнок, ҳомиладории барвақт, нашъамандӣ, сари вақт муайян кардани ВНМО ва дигар бемориҳои таносулӣ равона гардида, то имрӯз фаъолияти самарабахш нишон медиҳанд.

Инчунин 8 марказ дар минтақаҳои мухталифи вилояти Хатлон барои нашъамандони тазриқӣ, ҳуҷраи боварӣ барои гурӯҳҳои осебпазири аҳоли ва аҳли оилаи онҳо, 3 ҳуҷраи дӯстона барои заноне, ки хизматҳои шахвонӣ мерасонанд, таъсис дода шуда, то кунун фаъолият доранд.

Дар марказҳои номбурда ба мизочон маводҳои таълимӣ, муҳофизатӣ, ташхис ва табобати чанд номгӯӣ бемориҳои сирояткунандаи ҷинсӣ аз рӯи нишонаҳо пешниҳод карда мешаванд. Аз ҷумла, дар марказҳои боварӣ ва ҳуҷраҳои дӯстона мизочону шахсони ниёзманд метавонанд на танҳо роҷеъ ба

пешгирии бемориҳои зухравӣ ва ВНМО, балки дар бораи бемориҳои дигари ҳамрадиф ва занбуруғӣ маълумот ба даст оранд. Мурочиаткунандагон, инчунин аз рӯйи бемориҳои номбурда ташхисро озмуда, дар ҳолати ошкор гаштани беморӣ бо табобати ройгон фаро гирифта мешаванд. Сарфи назар аз вучуд доштани системаи ҷамъоварӣ, назорат ва таҳлили нишондиҳандаҳои соҳа чи дар сатҳи шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон ва чи дар сатҳи ҷумҳурӣ, ҳосили ин иқдом ҳануз муносибу самаранок нест.

Масъулони мақомоти ҳокимияти давлатӣ дар маҳалҳо ва сардухтурони беморхонаҳои марказии шаҳру ноҳияҳо барои ҷалби духтурони касалиҳои дарунӣ, пӯсту зухравӣ, амрози занона ва момодояҳо, урологҳо, эпидемиологҳо, инчунин омода намудани мутахассисони номбурда аз ҳисоби ҷавонони маҳаллӣ чораҳои зарурӣ андешида истодаанд.

Мушкилоти зикршуда бо якчанд омили иҷтимоӣ-иқтисодӣ алоқаманд мебошад. Муҳимтарини онҳо афзоиши муҳоҷирати меҳнатӣ аст, ки имрӯз шумораи муҳоҷирони меҳнатии Тоҷикистон аз 1 миллион нафар зиёд мебошад. Ҳаракати озоди муҳоҷирон, дар баробари пастшавии сатҳи зиндагӣ ва афзоиши бекорӣ, боиси он гардидааст, ки аҳоли барои пайдо намудани сарчашмаҳои даромади муносиб ба роҳҳои гуногун рӯй меоранд.

Ҳамин тариқ, барои созмондиҳандагони соҳаи тандурустӣ ва кормандони диспансерҳои пешгирии бемориҳои пӯсту зухравӣ, муассисаҳои КАТС зарур аст, ки бемориҳои сироятиро таҳти назорати хеш қарор дода, сатҳу мизони фарҳанги алоқаи ҷинсиро дар миёни аҳоли баланд бардоранд, зеро танҳо бо роҳи мубориза бурдан бо ин сироят мушкилот пурра ҳаллу фасл намешавад.

Афзоиши муҳоҷирати меҳнатӣ, махсусан ба кишварҳои, ки дар онҳо сатҳи паҳншавии бемориҳои зухравӣ ва гепатити С баланд аст, хавфи сироятёбии гурӯҳҳои осебпазири аҳолиро зиёд мекунад. Ин раванд дар навбати худ ба самаранокии чорабиниҳои зиддиэпидемикӣ дар минтақаҳои гуногуни ҷумҳурӣ таъсири манфӣ расонида, эҳтимолияти пайдоиши бемориҳои гурӯҳиро баланд мебардорад.

Дар доираи стратегияи миллии солимии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2030 табибони минтақавӣ ва оилавӣ барои хизматрасонӣ ба шахсони мубталои бемориҳои зухравӣ ва сокинони деҳот масъул мебошанд. Чунин тарзи муносибат бо масъалаҳои ташхис, табобат ва пешгирии бемориҳои зухравӣ ба муассисаҳои КАТС имкон медиҳад, то ба гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, аз ҷумла хизматрасониҳои венерологӣ дастраси ниёзмандон гардад.

Қорӣ намудани механизми устувор ҷиҳати беҳбуди огоҳии наврасону ҷавонон, аз ҷумла гурӯҳҳои осебпазири аҳоли оид ба пешгирии бемориҳои зухравӣ дар заминаи ҳамкории байнисоҳавӣ чораҷӯии мубрам ба шумор меравад.

Барои самаранок мубориза бурдан бо бемориҳои сироятӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳоли, ҳамкории байнисоҳавӣ зарур аст. Ин ҳамкорӣ бояд на танҳо соҳаи тандурустӣ, балки бахшҳои иқтисодиёт, маориф, кор бо ҷавонон, воситаҳои ахбори омма, ташкилотҳои динӣ ва ҷамъиятиро дар бар гирад.

Яке аз мушкилоти асосӣ дар самти мубориза бо бемориҳои зухравӣ набудани низоми самараноки пешгирии аввалия мебошад. Ин ҳолат на танҳо боиси норасоии иттилоот дар бораи хусусиятҳои сироят мегардад, балки ба паҳншавии минбаъдаи он ва таъсири манфӣ ба саломатии аҳоли мусоидат мекунад. Низоми пешгирикунанда бояд ба баланд бардоштани масъулияти шахсии аҳоли нисбат ба саломатии худ ва атрофиён равона карда шавад.

Омӯзиши ҳолати саломатии гурӯҳҳои осебпазири аҳоли ва аъзои оилаи онҳо муносибати комплексиро тақозо менамояд. Чунин муносибат бояд хусусиятҳои мухталифи иҷтимоӣ-фарҳангӣ, динӣ ва рафтории ҷомеаи муосири Тоҷикистонро ба инобат гирад. Танҳо дар ин ҳолат метавон арзёбии воқеии вазъи саломатии ин гурӯҳи аҳолиро ба даст овард.

Натиҷаи таҳқиқоти мазкур дар вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон тӯли солҳои қаблӣ ва 2020 - 2021 собит сохт, ки дар сохтори сироятҳои ошкоршуда (71,6%): трихомониаз-19,8%, кандидоз-16,3%, хламидиоз -21,6%, сӯзук- 6,2%, озахҳои мақъад- 3,1%, оташак -4,6%-ро ташкил медиҳад. Инчунин

28,4% -ро сироятҳои пӯсту замбуруғи ташкил доданд. Зимнан, зиёда аз 32,7% аҳолии вилояти Хатлон ва дар қиёс 20,1% аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба гурӯҳи камбизоат дохил шуда, сатҳи ҳифзи иҷтимоияшон паст мебошад.

Ҳарчанд дар Тоҷикистон, монанди дигар кишварҳои пасошӯравӣ, низоми пешгирии бемориҳои зухравӣ дар асоси принципҳои тибби собитшуда ҳанӯз пурра ташаккул наёфтааст, зарурати таҳкими ин самт торафт муҳимтар мегардад. Махсусан, тақвият бахшидани чорабиниҳои маърифатӣ-гигиенӣ дар самти пешгирии бемориҳои зухравӣ дар байни гурӯҳҳои мақсаднок аҳамияти калон дорад. Ин чорабиниҳо бояд ба гурӯҳҳои гуногуни аҳоли, аз ҷумла хонандагони синфҳои болоӣ, донишҷӯёни муассисаҳои таълимии ғайритиббӣ, гурӯҳҳои осебпазири аҳоли ва муҳоҷирони меҳнатӣ рағбона карда шаванд.

Дар шароити мураккаби иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва вазъи эпидемиологӣ, дастгирии чорабиниҳои пешгирикунандаи бемориҳои зухравӣ аҳамияти махсус касб кардааст. Ин масъала бо паст шудани сатҳи зиндагии як қисми аҳоли ва мураккаб гардидани вазъи эпидемиологӣ, махсусан дар самти бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла вирусӣ, ки ба саломатии табақаҳои аҳоли, аз ҷумла гурӯҳҳои осебпазир таҳдид мекунанд, алоқаманд аст.

Ҳоло мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон дар самти аз худ кардани касбҳои нав ва ихтисосҳои рақобатпазир дар бозори меҳнат, инчунин омодагии муҳоҷирони меҳнатӣ барои кор дар хориҷи кишвар чораҳои дахлдорро роҳандози намуда истодааст. Дар доираи ҳамкории байниидоравӣ бо мақомоти дахлдор ва ташкилотҳои соҳавӣ маҷмӯи чорабиниҳо оид ба баланд бардоштани маърифати аҳоли дар самти пешгирии бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла бемориҳои зухравӣ, амалӣ карда мешаванд.

Дар пешбурди корҳои профилактикӣ, ошкор намудани омилҳои хатарзо, пешгирии бемориҳои ҷанбаашон иҷтимоӣ қисми муҳимми сиёсати давлатии ҳифзи саломатии аҳолиро ташкил медиҳанд. Ташаккули тарзи ҳаёти солим дар сиёсати иҷтимоии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон мавқеи хоссаро касб кардааст.

ХУЛОСАҲО

1. Давраи гузариш дар ҷумҳурӣ ба зоҳир гардидани муҳочирати меҳнатӣ, баланд шудани сатҳи омилҳои хатарноки рафтор, нашъамандӣ, майзадагӣ, фоҳишагарӣ, оиладоршавии бармаҳал, камранг шудани нақшу мақоми оила ва ниҳоди оиладорӣ боис гардид. Натиҷаи таҳқиқоти мазкур тӯли солҳои 2015-2021 собит сохт, ки дар сохтори сироятҳои ошкоршуда трихомониаз - 19,8%, кандидоз -16,3%, хламидиоз - 21,6%, сӯзок - 6,2%, озаҳҳои мақъад - 3,1%, оташак -4,6%-ро ташкил медиҳанд. Зимнан, зиёда аз 32,7% аҳолии вилояти Хатлон ва дар қиёс 20,1% аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба гурӯҳи камбизоат ва сатҳи ҳифзи иҷтимоиашон паст рост меоянд [1АМ, 5-А].
2. Паҳншавии бемориҳои зуҳравӣ дар байни муҳочирони меҳнатӣ бештар ба вазъи иҷтимоӣ, даромади оилавӣ, сатҳу дараҷаи таҳсил, шуғл, рафтори хатарнок ва маданияти пасти санитарӣ вобаста аст, ки ба солимии аҳолии қобили меҳнат таъсири ҷиддӣ расонида, ҳамчун мушкилоти муҳими тиббию иҷтимоӣ боқӣ мемонад. Дар ҷаҳорҷӯби тарбияи беҳдоштӣ ва маърифатии аҳоли пешгирии сироятҳои таносулиро эҳё ва пурзӯр намуда, чунин корхоро дар байни хонандагони синфҳои болоӣ, донишҷӯёни литсею коллеҷҳо (ғайритиббӣ), табақаҳои осебпазири аҳоли, аз ҷумла, дар байни муҳочирони меҳнатӣ ба роҳ мондан ногузир менамояд [3-А].
3. Дар ҳоли ҳозир пешбурди корҳои профилактикӣ, ошкор намудани омилҳои хатарзо, пешгирии бемориҳои ҷанбаашон иҷтимоӣ қисми муҳимми сиёсати давлатии ҳифзи саломатии аҳолиро ташкил медиҳанд. Ташаккули тарзи ҳаёти солим дар сиёсати иҷтимоии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон мавқеи хосеро касб кардааст [1-А, 4-А, 6-А].
4. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати баланд бардоштани сатҳу мизони маърифатнокии ҷомеа, омодагии ҷиддӣ барои бунёди оила, пайдории оилаҳо, ниғаҳдории солимии репродуктивӣ ва дастрасии кумакҳои тиббию иҷтимоӣ ба оилаҳои ниёзманд, аз ҷумла ба гурӯҳҳои осебпазири аҳоли тадбирҳои зарурӣ меандешад [2-А, 5-А].

ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАҲО

1. Дар давраи ислоҳоти иқтисодию иҷтимоӣ, паст шудани сатҳи дастрасӣ ва сифати кумакҳои тиббӣ, тахассусӣ, арзиши баланди ташхис ва табобати сироятёфтагон, маҳдуд будани дастгирии иҷтимоии шахси бемор масъулони мақомоти дахлдор бояд ба масъалаи пешгирии бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳолии таваҷҷуҳи бештар зоҳир намоянд [4-А].
2. Пешгирии бемориҳои зухравӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳолии, ба низом овардани омили воқеӣ, коркард ва истифодаи усулҳои нави иттилоотиро тақозо намуда, онҳо бояд мавҷудияти монеаҳои дахлдор дар заминаи муошират ва зиёдшавии гурӯҳҳои осебпазири аҳолиро дар чараёни таҳияи барномаҳои дахлдор ба назар гиранд [1-А].
3. Назорати диспансерӣ бояд ҳамчун шакли муоинаи тиббии гурӯҳҳои мақсадноки аҳолии, ошкор намудани хатар ба саломатӣ, аз ҷумла репродуктивӣ нигаронда шавад. Ҳамзамон, марҳилаи муоинаи тиббӣ ва захираи саломатии инфиродӣ муайян карда шавад [5-А, 7-А].
4. Чорабиниҳои пешгирикунандаи ибтидоӣ дар давраи вазъи устувори эпидемиологӣ бояд ба коҳиши мунтазами сатҳи бемориҳо ва пешгирии паҳншавии минбаъдаи бемориҳои зухравӣ дар байни гурӯҳҳои осебпазири аҳолии равона карда шаванд [2-А, 8-А].
5. Системаи чорабиниҳо оид ба тақмили ихтисоси баъдидипломии духтурони акушер - гинеколог, уролог, дерматовенеролог ва мутахассисони тибби оилавино таҳия намуда, бозомӯзии оилаҳо ва пешгирии аввалияи сироятҳои зухравӣ давра ба давра дар шакли машғулиятҳои омӯзишӣ ва корӣ роҳандозӣ карда шаванд [1-А, 6-А].
6. Мониторинги бемориҳои сироятӣ, аз ҷумла беморҳои зухравӣ ва омилҳои хавфи онҳо, танзими фаъолияти марказҳо (диспансерҳо)-и пешгирии бемориҳои пӯст ва узвҳои таносул, густариши ҳамкориҳои байнисоҳавӣ, баланд бардоштани маърифати санитарии аҳолии ва ҷалби мақомоти

дахлдори давлатӣ, ҷамъиятӣ, аз ҷумла ВАО-ро ба хоҳири ҷилавгирӣ аз тавсеа ёфтани доираи сироятҳо ба роҳ монда шавад [3-А, 5-А, 9-А].

Рӯйхати адабиёти истифодашуда

1. Абдурахманов, А.Р. Анализ распространенности условно-патогенных инфекций, передаваемых половым путем / А. Р. Абдурахманов // Современные проблемы науки и образования. – Пенза, 2019. - № 3. – С. 109- 115.
2. Агентство по статистике при Президенте Республики Таджикистан: Статистический ежегодник Республики Таджикистан: Статистический сборник. - Душанбе, -2015. - 466 с.
3. Акышбаева, К.С. Клинико-лабораторное изучение урогенитального хламидиоза у мужчин, состоящих в бесплодном браке / К. С. Акышбаева, С. М. Нурушева, И. А. Калоиди // Вестник Казахского национального медицинского университета. - Алматы. 2016. - № 1. – С. 109-112.
4. Асхаков, М.С. Инфекции, передаваемые половым путем: старая проблема – новое решение / М. С. Асхаков // Вестник молодого ученого. – 2016. – №2(13). – С. 7-11.
5. Асхаков, М.С. Общие принципы лечения хламидийной инфекции, микстинфекции и инфекционных уретропростатитов / М. С. Асхаков // Вестник молодого ученого. – 2017. – № 1 (16). – С. 19-25.
6. Асхаков, М.С. Современные методы диагностики урогенитальной хламидийной инфекции / М. С. Асхаков, В. В. Чеботарёв, Г. Г. Арутюнян, А. А. Акобян // Интернаука. – 2018. – № 4-1 (38). – С. 17-19.
7. Асхаков, М.С. Этиопатогенетическая терапия поражения органов малого таза и других мочеполовых органов хламидийной инфекцией / М. С. Асхаков // Medicus. – 2017. – № 3 (15). – С. 27-30.
8. Баринова, А.Н. Использование модуляторов иммунного ответа (на примере циклоферона) в лечении урогенитального хламидиоза. Анализ с точки зрения общественного здоровья /А. Н. Баринова, С. Л. Плавинский // Вестник дерматологии и венерологии. – 2010. – № 2. – С. 96-99.
9. Барышков, К.В. Разработка организационных и лечебно-диагностических мероприятий по предупреждению распространения гонококковой инфекции в Архангельской области: автореф. дис. ... канд.

мед.наук: 14. 01. 10 – кожные и венерические болезни / К. В. Барышков. – Москва, 2015. -39 с.

10. Бобоходжаева М.О. Заболеваемость работниц коммерческого секса инфекциями, передаваемыми половым путем и ВИЧ /М. О. Бобоходжаева. М. К. Касимова // Вестник последипломного образования в сфере здравоохранение. -2016. - №1. –С. 17-22.

11. Бобоходжаева М.О. Коммерческий секс как эпидемический фактор риска распространения ИППП ВИЧ в современных социально-экономических условиях /А. Ахмедов, М. К. Касимова // Здравоохранение Таджикистана. - 2015. -№4. –С. 8-12.

12. Бобоходжаева М.О. Межсекторальное сотрудничество по профилактике ИППП / ВИЧ /СПИД среди работниц секса в городе Душанбе / А. А. Ахмедов, М. К. Касимова // Здравоохранение Таджикистана. -2013. -№1. –С. 5-11.

13. Бобоходжаева, М.О. Состояние и проблемы охраны здоровья молодежи в Республике Таджикистан: Монография: /А. Ахмедов– Душанбе, 2019. -207 с.

14. Бондаренко, Г.М. Коррекция гепатотоксических нарушений при терапии инфекций, передающихся половым путем / Г. М. Бондаренко, Т. В. Губенко, С. В. Унчо и др. // Дерматологія та венерологія. Харьков. 2016. - № 1 (71). – С. 66-77.

15. Васильева, М.Ю. Профилактика инфекций, передаваемых половым путем, среди несовершеннолетних посредством повышения их информированности: автореф. дис. ... канд. мед, наук: 14. 01. 10 –кожные и венерические болезни / М. Ю. Васильева. –М. , 2012. - 24 с.

16. Ведение больных инфекциями, передаваемыми половым путем / под ред. В.И. Кисина, К.И. Забирова, А.Е. Гущина. – М. : ГЭОТАР: Медиа, 2017. – 256 с.

17. Ведение больных с инфекциями, передаваемыми половым путем, и урогенитальными инфекциями: клинические рекомендации / Российское

общество дерматовенерологов и косметологов. – М.: Деловой экспресс, 2012. – 112 с.

18. Вопросы доступа мигрантов к мероприятиям по раннему выявлению, диагностике, профилактике и лечению туберкулеза сочетанного с ВИЧ-инфекцией в странах СНГ (аналитический обзор) / О.В. Демихова, О.Б. Нечаева. <http://mednet.ru/images/stories/files/CMT/migranty.pdf>.

19. Гаибов, А. Г. Основные аспекты охраны репродуктивного здоровья населения Республики Таджикистана / А. Г. Гаибов, М. Х. Ганиева, А. В. Вохидов // Вестник Авиценны. – 2016. – № 4(69). – С. 52-55.

20. Гаибов, А.Г. Стратегия улучшения репродуктивного здоровья населения Республики Таджикистан /Ганизода М. Х., Ашурова Н. С., Гаибов Х. М. //Здравоохранение Таджикистана. –Душанбе. -2019. - № 1. - С. 151-153.

21. Гаибов, А.Г. Медико-социальные аспекты и проблемы внешней трудовой миграции граждан Республики Таджикистан /А.Г. Гаибов, М.А. Гаибов, Н.Б. Лукьянов, Р.Т. Кӯлобиева // Вестник Академии медицинских наук. -2017. -4(24). - С. 86-91.

22. Гаибов, А.Г. Социальное законотворчество как инструментарий снижения бедности и повышения благосостояния населения Таджикистана/ А.Г. Гаибов, Ш.А. Ходжаева, К.Дж Пулотов, М.А. Гоибзода // Здравоохранение Таджикистана. -2018. - №2. - С. 9-14.

23. Генеральная Ассамблея ООН «Цели устойчивого развития: глобальные усилия для изменения мира»: сентябрь 2016 года: г. Нью Йорк, США. Сайт доступа: <http://www.newsru.com/world/14sep2016/unopen/html>.

24. Герасимова, Н.А. К вопросу о дискордантных результатах выявления *Mycoplasma hominis* и *Ureaplasma spp.* Молекулярно- биологическим и культуральным методами у пациентов с урогенитальными заболеваниями / Н.А. Герасимова, Н.П. Евстигнеева, Н.В. Зильберберг, А. Е. Гуцин // Фундаментальные исследования. – 2014. - № 10-3. – С. 487-492.

25. Гладкая, В.С. Проблемы репродуктивного здоровья и репродуктивного поведения девушек, проживающих в Республике Хакасия/В.С. Гладкая // Вестник Хакасского Государственного Университета им. Н. Ф. Катанова. -2014. - №8. - С. 34-38.

26. Глобальная стратегия охраны здоровья женщин, детей и подростков (2016–2030 гг.), имеется на веб-сайте: <http://www. Every woman everychild. org/global-strategy-2> (по состоянию на 22 апреля 2016 г.).

27. Глобальная стратегия сектора здравоохранения по инфекциям, передаваемым половым путем 2016-2021 гг. «На пути ликвидации ИППП» ВОЗ. Женева, 2016. - 65 с.

28. Гоибзода, М.А. Некоторые причины ранних браков и их социальные последствия в Таджикистане/ Гоибзода, М.А. , М.Х. Ганизода, А.Г. Гаибов, Н.Б. Лукьянов //Вестник Таджикского национального университета. Душанбе, 2018. №1. - 199-203.

29. Грачем, Е.Н. Молодежная политика в Европейском Союзе: Национальный и Наднациональный уровни: автореф. дис. ... канд. полит. наук: 23.00.04 – Политические проблемы международных отношений, глобального и регионального развития. – Москва, -2019. -39 с.

30. Гречко, А.В. Показатели деятельности дерматовенерологических коек в Российской Федерации / А.В. Гречко // Медико-социальные проблемы социально обусловленных заболеваний. – Москва, – 2004. – С. 280-287.

31. Гречко, А.В. Пути повышения эффективности дерматовенерологической помощи населению Российской Федерации / А.В. Гречко // Медико- социальные проблемы социально обусловленных заболеваний. – Москва, – 2004. – С. 270-276.

32. Гуцин, А.Е. Большие трудности маленьких бактерий / А.Е. Гуцин, С.А. Дьяконов, О.А. Раевская // Гинекология, акушерство, бесплодный брак. – Москва, – 2019. - №5 (61). – С. 27-31.

33. Гуцин, А.Е. Современный взгляд на проблемы диагностики и лечения моно- и микстинфекций, передаваемых половым путем / А.Е. Гуцин, В.И.

Кисина, Г.А. Хайруллина // Клиническая дерматология и венерология. – 2015. – № 3. – С. 85–93.

34. Дастур оид ба пешгирии тиббӣ /Р.Г. Оганова, Р.А. Халфина. - М. : ГЕОТАР-МЕДИА, 2007,- 464 с.

35. Демографический ежегодник Республики Таджикистан /Агентство по статистике при Президенте Республики Таджикистан. – Душанбе, -2018. – 348 с.

36. Дерматовенерология. Национальное руководство / Ю.К. Скрипкин [и др.]. – М. : ГЭОТАР, 2017. – 895 с.

37. Джалилова, А.Н. Клинико-микробиологические особенности течения и терапии ассоциированных урогенитальных инфекций в акушерской и гинекологической патологии / А.Н. Джалилова и др. // Уральский медицинский журнал. – 2017. - № 3 (147). – С. 73-76.

38. Джалилова, А.Н. Микстинфекция, ассоциированная с патогенными и условно-патогенными микроорганизмами, – роль в акушерской и гинекологической патологии, коррекция лечения / А.Н. Джалилова // Вестник ДГМА. – 2016. - № 4 (21). – С. 66-70.

39. Долженисина Х.А. Равишҳои нав дар ташкили пешгирии сироятҳои чинсӣ / Х.А. Долженисина, Т.А. Сирнева // Урал, маҷаллаи тиббӣ, - 2004. - № 3. - С. 13-14.

40. Европейские рекомендации по диагностике и лечению инфекций, вызываемых *Chlamydia trachomatis* / International Union against Sexually Transmitted Infections. - М. : 2013 [Электронный ресурс]. – URL: <https://pharmstd.ru/news/3/files/IUSTI.pdf>. 297

41. Жильцова, Е.Е. Медико-социальные проблемы заболеваемости инфекциями, передаваемыми половым путем, в современных условиях (обзор литературы) / Е.Е. Жильцова, С.Б. Волкова // Российский медико-биологический вестник имени академика И. П. Павлова. – 2013. - №1. – С. 145-150.

42. Здоровье 2020. Основы Европейской политики и стратегия для XXI века. ВОЗ. Копенгаген. 2023. С. 224.
43. Здоровье населения и деятельность учреждений здравоохранения в 2019 г. – Душанбе. -2020. -367 с.
44. Здравоохранение в Республике Таджикистан // Агентство по статистике при Президенте Республики Таджикистан. Душанбе. 2019. - 85 с.
45. Зоиров, П.Т. Венерология: учебное пособие / П.Т. Зоиров, Б.И. Саидзода. – Душанбе. 2019. – 245 с.
46. Зоиров, П.Т. Дерматология ва венерология / П.Т. Зоиров, Б.И. Саидзода. – Душанбе, 2021. – 985 с.
47. Зоиров, П.Т. Частная дерматология и венерология: учебник / П.Т. Зоиров. – Душанбе, 2007. – 815 с.
48. Зоирова, И.Т. Многолетняя динамика уреамикоплазменных и микст инфекций по Кыргызской Республике / И.Т. Зоирова, Б.Т. Орозбекова, В.С. Ажикулова // Тенденции развития науки и образования. – 2017. - №30-1. – С. 14-17.
49. Иванов, А.М. Оптимизация серологической диагностики сифилиса: автореф. дис. . . . д-ра мед. наук: 14. 00. 11 / А.М. Иванов. – СПб. , 2006. - 37 с.
50. Иванова, М.А. Ресурсное обеспечение и оптимизация медицинской помощи больным инфекциями, передаваемыми половым путем, в условиях модернизации здравоохранения: дис. ... д-ра мед.наук: 14. 00. 11 / М.А. Иванова. – Москва, 2007. – 285 с.
51. Инфекции, передаваемые половым путем (ИППП) / Информационный бюллетень. – 2015. -№110 [Электронный ресурс]. Сайтдоступа: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs110/ru/>.
52. Инфекции, передаваемые половым путем. Руководство для дерматовенерологов, акушеров-гинекологов, урологов, инфекционистов, педиатров, семейных врачей и руководителей здравоохранения/ Институт здоровья семьи. Проект «Мать и дитя». – Москва, -2009. -166 с.

53. Исаева, М.С. Ретроспективный анализ эпидемиологической ситуации по сифилису в Республике Таджикистан за период 1991-2011 гг. / М.С. Исаева, А.М. Косимов, М.Ф. Хомидов // Здравоохранение Таджикистана. – 2012. - №4. – С. 39-45.

54. Исаева, М.С. Чанбаҳои муосири ташхис ва табобати сирояти урогениталии хламиди дар мардҳо / М.С. Исаева, М.Д. Нуралиев, М.Ф. Хомидов, А.М. Қосимзода // Авҷи Зухал. – 2020. - № 1 (38). –С. 85-89.

55. Камалов, А.А. Факторы риска развития инфекционно-воспалительного процесса нижних мочевых путей / А.А. Камалов, Л.А. Ходырева, А.А. Дударева, А.Н. Низова // Вестник дерматологии и венерологии. – 2015. - № 2. – С. 63-67.

56. Кардовская, Е.А. Отношение населения области к развитию платных медицинских услуг дерматовенерологического профиля / Е.А. Кардовская // Проблемы городского здравоохранения: сб. науч. статей. – СПб. , 2005. - Вып. 10. – С. 291-292.

57. Карпов, Е.И. Инфекции мочевых путей в амбулаторной практике / Е.И. Карпов // Терапия. – 2017. - №3 (13). – С. 89-95.

58. Касперчук, Н.А. Многодетность – благополучие или проблема: Современные проблемы общественного здоровья и здравоохранения / Н.А. Касперчук // Сборник материалов научно-практической конференции с международным участием. Гродно: ГрГМУ. 2016. – С. 103-104.

59. Касымов, О.И. Заболеваемость ИППП среди мужчин, ведущих беспорядочной половой образ жизни / О.И. Касымов, У.А. Таджибаев, М.Р. Амакджонов // Материалы IV-й Российской научно-практической конференции с международным участием «Санкт-Петербургские дерматологические чтения». – Санкт-Петербург, – 2010. – С. 67-68.

60. Касымов, О.И. Клинико-иммунологические особенности хламидийного уретропростатита / О.И. Касымов, У.А. Таджибаев // Вестник Авиценны. – 2012. - № 1. – С. 89-93.

61. Касымов, О.И. О деятельности кафедры дерматовенерологии с курсом косметологии / О.И. Касымов, С.Х. Муниева // Материалы круглого стола «Достижения, перспективы, актуальные проблемы дерматовенерологии», посвященного 25-летию независимости Республики Таджикистан. - Душанбе, - 2016. - С. 24-25.

62. Катерли, С.В. Научное обоснование системы контроля профессиональных качеств медицинских работников на примере врачей-дерматовенерологов: автореф. дис канд. мед.наук: 14. 00. 33 / С.В. Катерли. – СПб. , 2001. – 18 с.

63. Киясов И.А. Современные тенденции заболеваемости инфекциями, передающимися половым путем, и пути их профилактики / И.А. Киясов, Ф.В. Хузиханов // Успехи современного естествознания. - 2015. - № 2. - С. 51-55. URL: <http://naturalsciences.ru/ru/article/view?id=34699> (дата обращения: 17. 03. 2021).

64. Киясов, И.А. Медико-социальная профилактика инфекций, передаваемых половым путем, среди молодежи / И.А. Киясов Ф.В. Хузиханов // Казань: Отечество, 2018. - 218 с.

65. Ковалык, В.П. Клиническое значение уреоплазм в урогенитальной патологии / В.П. Ковалык, Е.В. Владимирова, Т.В. Рубашева, Н.С. Сирмайс // Клиническая практика. - 2019. Том 10. - №1. - С. 81-87.

66. Колесник, М. Проблемы и перспективы оказания дерматовенерологической помощи в Украине / М. Колесник // Украинский медицинский журнал/Издательство «МОРИОН». - Киев, - 2013. - №1 (91). – С. 18-23.

67. Красносельских, Т.В. Программа профилактики инфекций, передаваемых половым путём в субпопуляциях повышенного поведенческого риска заражения / Т.В. Красносельских, Е.В. Соколовский // Вестник дерматологии и венерологии. - 2017. - № 2. - С. 12-19.

68. Кротик, Е.И. Клинико-статистический анализ анамнеза женщин, перенесших воспалительные заболевания репродуктивной системы / Е.И.

Кротик // Репродуктивное здоровье, Восточная Европа. - 2020. - Т. 10. - № 3. - С. 268-280.

69. Кубанов, А.А. Заболеваемость урогенитальными инфекциями среди беспризорных и безнадзорных несовершеннолетних / А.А. Кубанов, Д.В. Рюмин, Е.А. Соболева // Российский журнал кожных и венерических болезней. - 2015. - № 5. - С. 59-61.

70. Кубанов, А.А. Итоги деятельности медицинских организаций, оказывающих медицинскую помощь по профилю дерматовенерология, в 2020 году: работа в условиях пандемии / А.А. Кубанов, Е.В. Богданова // Вестник дерматологии и венерологии. - 2021. - № 97(4). - С. 8 -32.

71. Кубанов, А.А. Организация и результаты оказания медицинской помощи по профилю «Дерматовенерология» в Российской Федерации, итоги 2018 года / А.А. Кубанов, Е.В. Богданова // Вестник дерматологии и венерологии. – 2019. - Т. 95. - № 4. - С. 8-23.

72. Кубанов, А.А. Эпидемиологические особенности инфекций, передаваемых половым путем, среди беспризорных и безнадзорных несовершеннолетних лиц / А.А. Кубанов, М.Р. Рахматулина, Е.А. Соболева // Лечащий врач. -2015. -№4. - С. -76-79.

73. Кубанова, А.А. Вековой опыт отечественной дерматовенерологии. Этапы развития кожно-венерологической помощи населению (часть II) / А.А. Кубанова, А.А. Мартынов, А.В. Власова // Вестн. дерматологии и венерологии. - 2018. -Том 94. - № 1. - С. 14-26.

74. Кубанова, А.А. Динамика изменений интенсивных показателей заболеваемости инфекций, передаваемых половым путем, в оценке эпидемиологического процесса и состояния здоровья населения Российской Федерации за 2006-2016 годы / А.А. Кубанова, А.А. Кубанов, Л.Е. Мелехина // Вестник дерматологии и венерологии. – 2018. - № 1. Т. 94. – С. 27-37.

75. Кубанова, А.А. Основные задачи развития дерматовенерологической помощи населению Российской Федерации на период до 2024 года. Результаты деятельности медицинских организаций по оказанию дерматовенерологической

помощи населению Российской Федерации в 2017 году /А. А. Кубанова, Л.Е. Мелехина, А.А. Кубанов // Вестник дерматологии и венерологии. – 2018. - №5 (94). - С. 9-25.

76. Куницкая, С.В. Проблемы репродуктивного поведения студенческой молодежи: Современные проблемы общественного здоровья и здравоохранения/ С.В. Куницкая//Сборник материалов научно-практической конференции с международным участием. Гродно: ГрГМУ, -2016. - С. 157-159.

77. Курбанов, Н.А. Оценка репродуктивного потенциала мужского населения/ Н.А. Курбанов // Бюллетень ВСНЦ. -2014. -№2(96). –С. 104-112.

78. Курбанов, Н.Т. Распространенность и первичная профилактика инфекций, передающихся половым путем, среди трудовых мигрантов/Н.Т., Курбанов, А.Г. , Гаибов. Н.Б. , Лукьянов Н.Б. //Известия Академии наук Республики Таджикистан. 2-019. - № 4 (2007). - С. 95 - 100.

79. Кучма, В.Р. Качество жизни и медико-социальные особенности российских подростков, обучающихся в разных образовательных учреждениях/ В.Р. , Кучма// Бюллетень Восточно-Сибирского научного центра Сибирского отделения Российской академии медицинских наук. —2013. -Выпуск №3-1 (91). - С. 75 - 80.

80. Қатъномаи Маҷмаи Умумии Созмони Милали Муттаҳид 70/1 - Табдилдоданиҷаҳонимо: Рӯзнамаи 2030 бароирушдиустувор, нигаредба http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?lang=en&langq=en&symbol=A/RES/70/1&lang=en (дастрасшуда 13 апрели 2016).

81. Қиёсов И.А. Тамоюлҳои ҳозираи паҳншавии сироятҳои бо роҳи таносули гузаранда ва роҳҳои пешгирии онҳо / И.А. Қиёсов, Ф.В. Хузихонов // Муваффақиятҳои табиатшиносии муосир. - 2015. - № 2. - С. 51-55. URL: <http://naturalsciences.ru/ru/article/view?idA34699>. (санаи дастрасӣ: 17. 03. 2021).

82. Леушина Т.В. Тенденции в Российской статистике заболеваемости молодых когорт населения/Т.В. Леушина//Интеллект. Инновации. Инвестиции. - 2019. - №5. -С. 94-101.

83. Лукьянов, Н.Б. Основные принципы профилактики и борьбы с ВИЧ/СПИДом в Таджикистане: научно-популярное пособие / Н.Б. Лукьянов, А.Г. Гаибов, Г.Дж. Азимов. - Душанбе, - 2011. - 76 с.

84. Мавров, Г.И. Клинико-эпидемиологические особенности уrogenитального хламидиоза на современном этапе / Г.И. Мавров, Л.В. Иващенко, Ю.В. Щербакова, К.С. Орлова // Дерматология и венерология. – 2014. - № 1 (63). - С. 61-66.

85. Мавров, Г.И. Распространение инфекций, передающихся половым путем, среди потребителей психоактивных веществ: анализ сексуальных сетей / Г.И. Мавров, В.И. Миронюк, Т.В. Осинская // Дерматология та венерология. - Харьков, - 2018. - № 2 (80). - С. 35 - 42.

86. Мазлов, А.М. Частота заболеваемости инфекциями, передающимися половым путем, среди работниц коммерческого секса / А.М. Мазлов, И.И. Мазлова // Вестник современных исследований. – Омск, – 2018. - № 8,1 (23). - С. 58-59.

87. Малова, И.О. К вопросу о рациональной терапии уrogenитального хламидиоза / И.О. Малова, И.А. Сидорова // Бюллетень медицинской науки. – 2017. - № 4 (8). – С. 43-48.

88. Манапова, Э.Р. Инфекции, передаваемые половым путем, у ВИЧ, инфицированных пациентов в сравнительном аспекте / Э. Р. Манапова и др. // Актуальные вопросы ВИЧ-инфекции: взгляд в будущее. - Казань. - 2019. - С. 131-135.

89. Масъалаҳои дастрасии муҳоҷирон ба ҷаъолиятҳо оид ба ошкоркунии барвақт, ташхис, пешгирӣ ва табобати бемории сил бо сирояти ВНМО дар мамлакатҳои ИДМ (шарҳитаҳлилӣ) / О.В. Демихова, О.Б. Нечаев. <http://mednet.ru/images/stories/files/ SMT/ migranty. pdf>.

90. Международная статистическая квалификация болезней и проблем, связанных со здоровьем, десятый пересмотр (МКБ-10 - адаптированный вариант). - Душанбе, -2014. -171 с.

91. Миралиён, К.А. Правовое становление молодежи в контексте предотвращения роста негативных явлений в их жизни в рамках реализации государственной молодежной политики (на примере Таджикистана) К.А. Миралиён //Евразийский юридический журнал. - №3 (94). -М. :2016.-С.101-104.

92. Молочков, В.А. К обследованию и лечению больных хроническим простатитом при персистирующем урогенитальном хламидиозе / В.А. Молочков // Альманах клинической медицины. – 2016. - № 44 (1). – С. 114–120.

93. Муниева, С.Х. Лечение уреapлазменной инфекции / С.Х. Муниева, О.И. Касымов, З.М. Юнусова, Т.Н. Камолова // Вестник последипломного образования в сфере здравоохранения. – Душанбе. – 2014. - №4. – С.110- 111.

94. Мухаммадиева, К.М. Мубрамияти сироятҳои урогениталӣ дар Тоҷикистон / К.М. Мухаммадиева, Н.И. Мустафокулова, З.К. Умарова, К.М. Бухориев, А.А. Абдулвохидов // Авҷи Зухал. – 2020. -№1. – С. 81-86.

95. Национальная стратегия развития Республики Таджикистан на период до 2030 года, Душанбе, 2016. - 46 с [Электронный ресурс]. Сайтдоступа: <http://mfa.tj/ru/main/view/2104/natsionalnaya-strategiya-razvitiya-respubliki-tadzhikistan-na-period-do-2030-goda>.

96. Нурадилова, Д.М. Влияние урогенитальных мико-и уреapлазм на заболеваемость женщин с воспалительными заболеваниями органов малого таза (обзор литературы) / Д.М. Нурадилова // Вестник КазНМУ. – 2016. - №3. – С. 1-5.

97. Обзор Национальной программы по развитию семейной медицины в Таджикистане на 2011-2015 гг. / ЕРБ ВОЗ и Министерство здравоохранения и социальной защиты населения Республики Таджикистан / Копенгаген, 2016, 68 с [Электронный ресурс]. Сайтдоступа: <http://www.euro.who.int/Review-NP-Development-Family-Medicine-2011-2015-Rep-Tajikistan-ru.pdf>. 307

98. Общественное здоровье и здравоохранение: Национальное руководство / под ред. В.И. Стародубова, О.П. Щепина. - М.: ГОЭТАР - Медиа. - 2013. - 624с.

99. Одинаева, Н.Ф. Урогенитальные инфекции у женщин репродуктивного возраста, проживающих в регионе влияния вредных выбросов алюминиевого производства, современные аспекты диагностики, профилактики и лечения: автореф. дис.. д-ра наук: 14. 01. 01 / Н.Ф. Одинаева. – М. , 2010–49 с.

100. Остапчук, Н.А. Медико-социальные аспекты бесплодия в условиях г. Бреста / Н.А. Остапчук, С.В. Тыновец // Материалы 18-й межд. науч. конф. «Сахаровские чтения 2018 года: экологические проблемы XXI века». – Минск, - 2018. - С. 309-310.

101. Отчет Министерства здравоохранения и социальной защиты населения Республики Таджикистан «Анализ заболеваемости и профилактики инфекций, передающихся половым путем» от 15 ноября 2018 г. № 5/8-720/4.

102. Отчет Министерства труда, миграции и занятости населения Республики Таджикистан «Основные направления совершенствования миграционной политики Республики Таджикистан» от 26.01.2021 г. №2/22/8

103. Петрова Н.А. Заболеваемость смешанными урогенитальными инфекциями в Республике Саха (Якутия)/ Н.А. Петрова, Л.И. Петрова//MEDICUS. - 2019. - № 5 (29). - С. 18 - 20.

104. Пирогова, Е.В. Использование информационных технологий как критерий эффективности деятельности медицинских организаций дерматовенерологического профиля: автореф. дис. ... канд. мед.наук: 14. 00. 11 / Е.В. Пирогова. – М. , 2012. – 26 с.

105. План действий по охране сексуального и репродуктивного здоровья в поддержку выполнения Повестки дня в области устойчивого развития на период до 2030 г. в Европе – никого не оставить без внимания. – Европейский Региональный Комитет ВОЗ, Шестидесят Шестая Сессия. – Копенгаген, Дания 12-15 сентября 2016 г. - 35с.

106. Платонов, А.В. Нақши ҳуҷраи профилактикии ибтидоӣ дар ҳалли ҳамаҷонибаи масъалаҳои коҳиш додани бемории СТАҶГ, бемориҳои сироятӣ пӯствадерматозҳои музмин дар байни наврасон, ҷавонон ва дигар гурӯҳҳои

синнусолии аҳолӣ/ А.В. Платонов, С.А. Меркулова, В.А. Кузина // Сибир. Маҷаллаидерматология ва венерология. - 2007. - № 8. - С. 127-130.

107. Полтава, Н.В. Репродуктивные установки и репродуктивное здоровье девочек-подростков Киргизской Республики/ Н.В. Полтава // Российский медико-биологический вестник имени академика И.П. Павлова. - Том 23, №1. - 2015. –С. 142-148.

108. Постановление Правительства Республики Таджикистан от 2. 08. 2010 г. , № 368 «Национальная стратегия здоровья населения Республики Таджикистан на период 2010-2020 годы». – Душанбе. – 2010. – 129 с.

109. Постановление Правительства Республики Таджикистан от 25 февраля 2017, №90 «Программа государственных гарантий по обеспечению населения медико-санитарной помощью в пилотных районах Республики Таджикистан на 2017-2019 годы» [Электронный ресурс]. Сайт доступа: http://www.adlia/tj/spiados__print.

110. Постановление Правительства Республики Таджикистан от 30 декабря 2021 года, №556 «О Национальной программе формирования здорового образа жизни в Республике Таджикистан на 2022-2026 годы».

111. Постановление Правительства Республики Таджикистан от 30 сентября 2021 года, №414 «О стратегии охраны здоровья населения Республики Таджикистан на период до 2030 года».

112. Постановление Правительства Республики Таджикистан от 30 сентября 2020 года, №704 «О государственной программы развития здравоохранения и социальной защиты населения Хатлонской области на период 2021-2025 годы».

113. Постановление Правительства Республики Таджикистан от 30.10. 2010, №561 «Программа по развитию здоровья молодежи в Республике Таджикистан на период 2011- 2020 гг. » [Электронный ресурс]. Сайт доступа: http://www.adlia/tj/spiados__print.

114. Потекаев, Н.Н. Лабораторная диагностика сифилиса. Современные подходы и перспективы. Част I. Эпидемиология. Прямые методы диагностики /

Н.Н. Потекаев, Н.В. Фриго, Г.А. Дмитриев// Клиническая дерматология и венерология. – 2021. – № 6. – С. 5-18.

115. Приказ Министерство здравоохранения Республики Таджикистан № 97, от 14. 03. 03 «Об амбулаторном обследовании и лечении больных ИППП», «О синдромном подходе к ведению больных инфекциями, передаваемыми половым путем», «Положение о первичной профилактике больных инфекциями, передаваемыми половым путем, в лечебно-профилактических учреждениях» и «Временная инструкция по учету больных с синдромным диагнозом поражений урогенитальной сферы».

116. Притуло, О.А. Дерматология и венерология: учебное пособие / О.А. Притуло, Г.А. Винцерская, Д.В. Прохоров, О.Ю. Олисова, А.А. Лепехова. – Москва. ИНФРА-М, 2021. – 204 с.

117. Резолюция Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций 70/1 – «Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 г. », см. -[http://www. un. org/ga/search/view_doc. asp? symbol=A/RES/70/1&Lang= R](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=R) (по состоянию на 13 апреля 2016 г.).

118. Романова, О.В. Медико-социальные аспекты заболеваемости инфекциями, передаваемые половым путем в условиях реализации целевых профилактических программ, дис. . . . канд. мед. наук: 14. 02. 03/О.В. Романова. -2018. -Москва. , -2018. -242.

119. Рузиев, М.М. Особенности распространения ВИЧ-инфекции среди осужденных в местах лишения свободы Республики Таджикистан/М.М. Рузиев //Вестник Академии медицинских наук. -2016. №3 (19). - С. 65-72.

120. Садретдинов, Р.А. Влияние инфекций, передающихся половым путём, на показатели репродуктивного потенциала при хроническом простатите / Р.А. Садретдинов, О.С. Полинина, Л.П. Воронина // Вестник новых медицинских технологий. – 2016. - № 4. Т. 23. – С. 105-111.

121. Саидзода, Б.И. Анализ развития инфекционных заболеваний, передающихся половым путем, в Республике Таджикистан/Б.И. Саидзода //Авчи Зухал. - Душанбе. -2021. № 2. - С. 70-75.

122. Саидзода, Б.И. Динамика заболеваемости инфекциями, передаваемыми половым путем, в Республике Таджикистан / Б.И. Саидзода, А.Ахмедов, П.Т. Зоиров, О.И. Касымов // Вестник последипломного образования в сфере здравоохранения. – Душанбе. - 2021. №1. - С. 62-68.

123. Саидзода, Б.И. Научное обоснование деятельности службы дерматовенерологической помощи в Республике Таджикистан и перспективы её развития в условиях реформирования сектора здравоохранения на современном этапе». Дис...д-ра мед. наук. -Душанбе. - 2022. - 319 с.

124. Салимзода, Н.Ф. Достижения дерматовенерологической службы Республики Таджикистан в период Независимости / Н.Ф. Салимзода, Д.Н. Садыкова, А.М. Косимов, К.М. Мухамадиева // Материалы круглого стола «Достижения, перспективы, актуальные проблемы дерматовенерологии» посвященного 25-летию независимости Республики Таджикистан. – Душанбе, - 2016. - С. 11-13.

125. Самарина,А.В. Стратегия ограничения распространения ВИЧ инфекции у женщин репродуктивного возраста и риска перинатального заражения: автореф. дис. д-ра мед. наук: 14. 01. 01 –акушерство и гинекология, 14. 01. 09 - инфекционные болезни / А.В. Самарина. -СПб., 2014. 39с.

126. Сироятҳои бо роҳи таносулӣ гузаранда. Дастур барои дерматовенерологҳо, акушер-гинекологҳо, урологҳо, бемориҳои сироятӣ, педиатрҳо, табибони оилавӣ ва роҳбарони соҳаи тандурустӣ. Пажӯҳишҳои солими иоила. Лоихаи «Модар ва кӯдак». -Москва. -2009. -166 с.

127. Статистический сборник «Численность населения Республики Таджикистан на 1 января 2019 года»/ УОП ГУ «ГВЦ» Агентства по статистике при Президенте Республики Таджикистан. – Душанбе. -2019. - 53 с.

128. Стратегияи глобалии баҳши тандурустӣидабасироятҳои бо роҳичинсӣгузаранда 2016-2021 «Ба сӯи барҳам додани касалиҳои тавассути

алокаи чинси интиқолёбанда». Ташкилоти Умумиҷаҳонии Тандурустӣ. Женева. -2016. - 65 с.

129. Стратегияи глобалии саломатии занон, кӯдакон ва наврасон (2016-2030), дастрас дар: [http://www. everywomaneverychild. org/ global-strategy-2](http://www.everywomaneverychild.org/global-strategy-2) (дастрасшуда 22 апрели 2016).

130. Струин, Н.Л. Социальные инфекции у мигрантов, факторы, способствующие заболеваемости: обзор литературы / Н.Л. Струин, А.С. Шубина //Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. -2015. -№ 11-5. -С. 676-679.

131. Султанахмедов, Э.С. Проблемы и пути совершенствования лабораторной диагностики хламидийной инфекции / Е.С. Султанахмедов // Саратовский научно-медицинский журнал. – 2015. Т. 11. - №3. - С. 414 - 421.

132. Таҳлили ҳодисаҳои беморӣ ва пешгирии сироятҳои ҷинсӣ // Ҳисоботи Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 15 ноябрисоли 2018, №5/8-720/4.

133. Турдалиева, Б.С. Охрана репродуктивного здоровья в Казахстане / Б.С. Турдалиева// Вестник Казахского Национального медицинского университета. -2014. - №2-4. –С. 30-35.

134. ТУТ. Стратегияи глобалии пешгирӣ ва назорати сироятҳои ҷинсӣ, 2006-2015 //Ахбор, дерматол. ва венерол. - 2008. - № 4, 5, 6

135. Устинов, А.В. Дерматовенерологическая служба: современное состояние и перспективы развития / А.В. Устинов // Украинский медицинский журнал. – Киев, 2011. - №5 (85). – С. 11-18.

136. Уфимцева, М.А. Современная эпидемиологическая ситуация по заболеваемости инфекциями, передаваемыми половым путем, в крупном промышленном городе / М.А. Уфимцева, Е.П. Гурковская, Т.А. Береснева // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2017. - №6. – С. 250-252.

137. Федоткина, С.А. Комплексное социально-гигиеническое исследование самосохранительного поведения и здоровья молодежи: автореф.

дис. ... д-ра мед. наук: 14. 02. 03 –общественное здоровье и здравоохранение / С.А. Федоткина. -Москва, 2014. -32с.

138. Хакназарова, М.А. Клинико-лабораторные аспекты хронических воспалительных заболеваний у женщин репродуктивного возраста / М.А. Хакназарова, М. С. Норматова // Известия Академии наук Республики Таджикистан. – 2010. - № 3 (172). – С. 83-88.

139. Чеботарев, В.В. Современные аспекты хламидийной и микоплазменной инфекций: монография / В.В. Чеботарев, М.С. Асхаков, Н.В. Чеботарева. - Saarbrücken, Germany: LAP LAMBERT Academic Publishing RU, 2017. – 288 с.

140. Чубукова, О.А. Сочетанные урогенитальные инфекции у мужчин / О.А. Чубукова, В.В. Шкарин // Урология. - 2017. - № 6. - С. 126-130.

141. Шакуров И.Г. , Третьякова И.Ю. Масъалаҳои пешгирии СРҶГ ва солимии репродуктивӣ // Сибир. Маҷаллаи дерматол. ва венерол. - 2004. - № 5. - С. 89-90.

142. Шевнина, Е.М. Анкетирование как дополнительный метод изучения распространенности инфекций, передающихся преимущественно половым путем / Е.М. Шевнина, И.В. Лысогорская //Вестник Новгородского государственного университета. – Новгород. – 2017. - № 8 (106). – С. 23-37.

143. Ягудин, Р.Х. Особенности реализации медико-социальных федеральных и региональных программ в Республике Татарстан и их эффективность: автореф. дис. ... докт. мед. наук: 14. 02. 03 – общественное здоровье и здравоохранение / Р.Х. Ягудин. –Санкт–Петербург. -2014. -37 с.

144. Ahmadi, M.H. Association of Chlamydia trachomatis with infertility and clinical manifestations: a systematic review and meta-analysis of case-control studies / M.H. Ahmadi, A. Mirsalehian, A. Bahador //Infect Dis. (Lond) -2016.–Vol. 48, N 7. –P. 517–23.

145. Akhvlediani, L. Prevalence of Mycoplasma hominis and Ureaplasma urealyticum in pregnant and women with reproductive problems / L. Akhvlediani // Georgian Med. News. - 2012. - Vol. 208–209. - P. 59–63.

146. Arif, N. Analysis of laboratory testing results for *Chlamydia trachomatis* infection in an STI clinic in India: Need for extragenital screening / N. Arif, D. Juyal, S. Sebastian // *International Journal of Infectious Diseases*. -2017. Vol. 57. –P. 1-2.
147. Armitage, C.W. Rodent Infections for *Chlamydia* spp. / C.W. Armitage, A.J. Carey, K.W. Beagley // *Methods Mol Biol*. -2019. –Vol. 204, N 2. –P. 219-236. doi: 10. 1007/978-1-4939-9694-0_15. PMID: 31385279.
148. Askhakov, M.S. A new step in the treatment of chronic infectious prostatitis / M.S. Askhakov // *Eur. J. Natural History*. – 2018. – № 2. – P. 20-23. URL: [http:// world-science. ru/en/issue/view?id=529](http://world-science.ru/en/issue/view?id=529).
149. Beale, M.A. Genomic epidemiology of syphilis reveals independent emergence of macrolide resistance across multiple circulating lineages / M.A. Beale, M. Marks, S.K. Sahi // *Nat Commun*. -2019. –Vol. 22, N 10(1). –P. 32-55. doi: 10. 1038 /s41467-019-11216-7.
150. Boiko, I. High prevalence of *Chlamydia trachomatis*, *Neisseria gonorrhoeae* and particularly *Trichomonas vaginalis* diagnosed using US FDA-approved Aptima molecular tests and evaluation of conventional routine diagnostic tests in Ternopil, Ukraine / I. Boiko, D. Golparian, I. Krynytska, M. Unemo // *APMIS*. -2019 Jun 21. doi: 10. 1111/apm. 12975 [Epub ahead of print] PMID: 31225920.
151. Can Social Network Analysis Help Address the High Rates of Bacterial Sexually Transmitted Infections in Saskatchewan? // *Sexually Transmitted Diseases*. -2017. -Vol. 44. -P. 338 – 343 doi: 10. 1097/OLQ. 0000000000000599.
152. Carter, J.D. Combination antibiotics as a treatment for chronic *Chlamydia*-induced reactive arthritis: a double-blind, placebo-controlled, prospective trial / J.D. Carter, L.R. Espinosa, R.D. Inman // *Arthritis Rheum*. -2010. –Vol. 62, N 5. –P. 1298–1307. doi: 10. 1002/art. 27394.
153. CDC. Sexually Transmitted Diseases Guidelines; 2015; available at: [http://www. cdc. gov/std/tg2015/chlamydia. html](http://www.cdc.gov/std/tg2015/chlamydia.htm).
154. Centers for Disease Control and Prevention. 2014 Sexually transmitted diseases treatment guidelines. MMWR 2014; In press. 2014 edition of important

reference for treatment of STDs, including Chlamydia trachomatis infection. Centers for Disease Control and Prevention. Sexually Transmitted Disease Surveillance, 2015. Atlanta, GA: Department of Health and Human Services; October 2016. -322 p

155. Cox, C. Ureaplasma parvum and Mycoplasma genitalium are found to be significantly associated with microscopyconfirmed urethritis in a routine genitourinary medicine setting / C. Cox, J.P. McKenna, A.P. Watt // Int J STD AIDS. -2016. –Vol. 27, N 10- P. 861–867. doi: 10. 1177/0956462415597620.

156. Davies, B. Risk of reproductive complications following chlamydia testing: a population-based retrospective cohort study in Denmark / B. Davies, K.M.E. Turner, M. Frolund // Lancet Infectious Diseases. – 2016. –Vol. 16, N 9. –P. 1057-1064.

157. De Borborema-Alfaia, A.P.B. Chlamydia trachomatis infection in a sample of northern Brazilian pregnant women: prevalence and prenatal importance / A.P.B. De Borborema-Alfaia, N.S. de Lima Freitas, S.A. Filho [et al.] // Brazilian Journal of Infectious Diseases.-2013. Vol. 17, N 5. –P. 545-550.

158. Deguchi, T. Bacterial loads of Ureaplasma parvum contribute to the development of inflammatory responses in the male urethra / T. Deguchi, Y. Shimada, K. Horie [et al.] // Int J STD AIDS. -2015. –Vol. 26, N 14. –P. 1035–1039. doi: 10. 1177/0956462414565796.

159. Dhawan, B. Ureaplasma serovars & their antimicrobial susceptibility in patients of infertility & genital tract infections / B. Dhawan, N. Malhotra, V. Sreenivas [et al.] // Indian J. Med. Res. - 2012. - Vol. 136, N 6. - P. 991–996.

160. El Kettani, A. Trends in Adult Chlamydia and Gonorrhea Prevalence, Incidence and Urethral Discharge Case Reporting in Morocco over 1995-2015 / A. El Kettani, G. Mahiané, L. Abu-Raddad [et al.] // Estimates Using the Spectrum-Sexually Transmitted Infection Model. SexTransmDis. -2017. –Vol. 44, N 9. –P. 557-564.

161. Filardo, S. Selected Immunological Mediators and Cervical Microbial Signatures in Women with Chlamydia trachomatis Infection / S. Filardo, M. Di Pietro, G [et al.]//mSystems. -2019 –Vol 4, N 4. –P. 3116-3150.

162. Geisler, W.M. Safety and efficacy of WC2031 versus vibramycin for the treatment of uncomplicated urogenital Chlamydia trachomatis infection: a randomized, double-blind, double-dummy, activecontrolled, multicenter trial / W.M. Geisler, W.D. Koltun, N. Abdelsayed [et al.] // Clin Infect Dis. -2012. –Vol.55. –P.82–88.
163. Gillespie, C.W. Asymptomatic urethritis is common and is associated with characteristics that suggest sexually transmitted etiology / C.W. Gillespie, L.E. Manhart, M.S. Lowens [et al.] // Sex. Transm. Dis. -2013. -Vol. 40, N 3. -P. 271–274.
164. Global Infectious Diseases and Epidemiology Network. Chlamydia Infections, Worldwide. Available at: <https://web.gideonline.com/web>. . . . Access: 29 Aug 2017.
165. Horner, P.J. European guideline on the management of non-gonococcal urethritis / P.J. Horner, K.Blee, L.Falk [et al.] // Int. J. STD and AIDS. – 2016. –Vol. 27, N 11. –P. 928-937.
166. Huang, C. Mycoplasma and Ureaplasma infection and male inferty: a systematis review and metaanalysis / C. Huang, H.L. Zhu, K.R [et al.] // Andrology.- 2015. -N3 (5). -P. 809-816.
167. Hughes, G. The epidemiology of sexually transmitted infections in the UK: impact of behavior, services and intervention / G. Hughes// Future Microbiology. –2015. - Vol. 1. –P. 98-103.
168. Kalichman, S.C. Prevalence of Sexually Transmitted CoInfections in People Living with HIV/AIDS: Systematic Review with Implications for using HIV Treatments for Prevention / S.C. Kalichman, J. Pellowski, C. Turner // SexTransm. Infect. - 2011. - Vol. 87, N. 3. - P. 183 – 190.
169. Kalwijn, S. Using educational outreach and a financial incentive to increase general practices' contribution to chlamydia screening in South-East London 2003–2011 / S. Kalwijn, S. French, R. Mugezi [et al.] // BMC Public Health. - 2012. - Vol. 12, N 1. - P. 802.
170. Karaer, A. Serological investigation of the role of selected sexually transmitted infections in the aetiology of ectopic pregnancy / A. Karaer, I. Mert, S.

Cavkaytar [et al.] // Eur. J. Contracept Reprod. Health Care. - 2013. - Vol. 18, N 1. - P. 68–74.

171. Kissinger, P. Trichomoniasis and HIV interactions: a review / P. Kissinger, A. Adamski // Sex. Transm. Infect. -2013. –Vol. 89, N 6. –P. 426–433.

172. Lobao, T.N. Ureaplasma urealyticum and U. parvum in sexually active women attending public health clinics in Brazil / T.N. Lobao, G. Campos, N.N. Selis [et al.] // Epidemiol Infect. -2017. –Vol. 145, N 11. –P. 2341–2351.

173. Lushnikova, E. Role of sexually transmitted infections in the structural and functional reorganization of prostate Bull / E. Lushnikova// Exp. Biol. Med. -2012. – Vol. 153, N 2. –P. 283–288.

174. Marks, L. Strengthening Public Health Capacities and Services in Europe: a Framework for Action. WHO Regional Office for Europe / L. Marks. // World Health Organization, 2011. – 60 p.

175. Mayer, K.H. Sociodemographic and Clinical Factors Associated With Increasing Bacterial Sexually Transmitted Infection Diagnoses in Men Who Have Sex With Men Accessing Care at a Boston Community Health Center (2005-2015) / K.H. Mayer, K.M. Maloney, K. Levine [et al.] // OpenForumInfectDis. -2017 –Vol. 4, N 4.

176. Mustanski, B. Prevalence and Risk Factors for Rectal and Urethral Sexually Transmitted Infections From SelfCollected Samples Among Young Men Who Have Sex With Men Participating in 330 the Keep It Up! 2. 0 Randomized Controlled Trial / B. Mustanski, B.A. Feinstein, K. Madkins [et al.]// Sex Transm Dis. -2017. –Vol. 44, N 8. –P. 483-488.

177. Newman, L. Global Estimates of the Prevalence and Incidence of Four Curable Sexually Transmitted Infections in 2012 Based on Systematic Review and Global Reporting / L. Newman, J. Rowley, S. Vander Hoorn [et al.] // PLoSOne.-2015. –Vol. 10, N 12. –P. 14-33.

178. Primary and Secondary Syphilis - United States, 2005–2013 / E. Monica [et al.] // Weekly. – 2014. – Vol. 63, N 18. - P. 402-406.

179. Rowley, J. Chlamydia, gonorrhoea, trichomoniasis and syphilis: global prevalence and incidence estimates / J. Rowley, S. Vander Hoorn, E. Korenromp [et al.] // *BullWorldHealthOrgan.* -2019. –Vol. 97, N 8. –P. 548-562P. doi: 10.2471/BLT.18.228486. Epub 2019 Jun 6. PMID: 31384073.

180. Sexually Transmitted Disease Surveillance 2012 Division of STD Prevention January 2014 U. S. / Jim Braxton, C. Delicia, D. Darlene [et al.] // Department of health and human services. Centers for Disease Control and Prevention National Center for HIV/AIDS, Viral Hepatitis, STD, and TB Prevention Division of STD Prevention. - Atlanta, Georgia, 2014. – 332 p.

181. Sexually Transmitted Diseases Treatment Guidelines, 2015. // CDC, 2015. – 137 p. - URL: <https://www.cdc.gov/std/tg2015/chlamydia.htm> (access date: 04.06.2015).

182. Sexually transmitted diseases policies and principles for prevention and care, UNAIDS // WHO, 2011.

183. Verwijs, M.C. Targeted point-of-care testing compared with syndromic management of urogenital infections in women (WISH): a cross-sectional screening and 334 diagnostic accuracy study / M.C. Verwijs, S.K. Agaba, J.C. Sumanyi [et al.]// *Lancet Infect Dis.* -2019. –Vol. 19, N 6. –P. 658-669. doi: 10.1016/S1473-3099(18)30724-2. Epub 2019 Apr 25. PMID: 31031172.

184. Ward, H. Contribution of sexually transmitted infections to the sexual transmission of HIV / H. Ward, M. Ronn // *Curr. Opin. HIVAIDS.* -2010. –Vol. 5, N. 4. –P. 305–310.

185. WHO Regional Office for Europe. Health for all database. - Copenhagen: World Health Organisation, 2015. -34 p. World Health Organization. Sexually transmitted infections (STIs), fact sheet N 110 //Geneva: WHO, 2015.

ИНТИШОРОТ АЗ РҶӢИ МАВЗӢИ ДИССЕРТАТСИЯ

Мақолаҳо дар мачаллаҳои тақризшаванда

186. [1-М]. Курбонов, Н. Т. Распространенность и первичная профилактика инфекций, передающихся половым путем, среди трудовых мигрантов [Текст] / А.Г. Гаибов, Н.Б. Лукьянов // Известия Академии наук Республики Таджикистан. -2019. - № 4 (207). - С. 95-99.

[2-М]. Курбонов, Н.Т. Маориф, фарҳанг ва тандурустӣ ҳамчун омили ташаққули тарзи ҳаёти солим дар Тоҷикистон [Текст] / А. Ғ. Ғоибов, М.М. Чумаева, Т.С. Ҷабборов // Авҷи Зухал. -2021. - №1. - С. 40-45.

[3-М]. Курбонов, Н.Т. Особенности сексуального поведения молодежи, определяющие право на заболевания, передающиеся половым путем, в Республике Таджикистан [Текст] / Н.Т.Курбонов //Здравоохранение Таджикистана. -2021. - № 3 (350). - С. 27-33.

[4-М]. Курбонов, Н.Т. Основные аспекты профилактики заболеваний, передающихся половым путем, среди подростков и молодежи Хатлонской области Республики Таджикистан [Текст] / Н.Т.Курбонов // Авҷи Зухал. - 2022. - № 2. -С. 64-69.

[5-М]. Курбонов, Н.Т. Профилактика заболеваний, передающихся половым путем, среди молодежи Республики Таджикистан [Текст] / П.Б. Джалилов, М.Х. Ганизода, Т.Б. Рахмон // Симург. -2022. - № 16 (4). - С. 108-113.

[6-М]. Курбанов, Н.Т. Медико-социальные аспекты инфекций, передающихся половым путем, среди иностранных трудовых мигрантов в Хатлонской области Республики Таджикистан [Текст] / Н.Т.Курбонов //Наука и инновации. Национальный университет Таджикистана. -2023. - № 3. - С. 55-58.

Мақолаҳо ва фишурдаҳо дар маҷалаҳои конференсия

[7-М]. Курбонов Н.Т. Социально-эпидемиологические особенности и меры профилактики инфекций, передающихся половым путем, среди трудовых мигрантов Хатлонской области Республики Таджикистан [Текст] / Н.Т.Курбонов // Матералы научно-практич. конф.: «Актуальные вопросы сестринской помощи при распространении инфекционных заболеваний». – г. Душанбе. 2022. - С. 27-31.

[8-М]. Курбонов, Н.Т. Анализ заболеваемости смешанными инфекциями, передаваемыми половым путем, среди трудовых мигрантов Хатлонской области Республики Таджикистан [Текст] / Н.Т.Курбонов // Научно-практическая конференция. НИК Аетерна. г.Саратов. 5 июля 2022. С. 154-159.

[9-М]. Курбанов, Н.Т. Детерминированность трудовой миграции как медико-социальная проблема в Таджикистане. Х11 Республиканская научно-практическая конференция [Текст] / Н.Т.Курбонов, Ш.М.Муминов // Здравоохранение Таджикистана. – 2020-№ 3- С. 28-30.

[10-М]. Курбонов, Н.Т. Социально-эпидемиологические особенности и меры профилактики инфекций, передающихся половым путем, среди трудовых мигрантов Хатлонской области Республики Таджикистан [Текст] / Н.Т.Курбонов // Материалы научно-практич. конф. «Актуальные вопросы сестринской помощи при распространении инфекционных заболеваний». – Душанбе. 2022. - С. 27-31.

[11-М]. Курбонов, Н.Т. «Берегись и не осрамись» [Текст] / Н.Т.Курбонов // Дайджест пресс №17 (1357) 05.05. 2021- С.7.